10
7-C
8

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
10
M
8 G
17

L
: 35

~~10-4 C 9~~

Y. IV

Ar. IV. 128

RAEMVNDI SEBVNDII, DE natura hominis,

DIALOGI.

Hi, & Chriſti, & ſui ipſius cognitionem exhibent, nunc demùm aucti, ſummáque fide recogniti.

Dialogorum ſeriem, & velut præcipua totius libri capita, ſequens pagella indicat.

LVGDVNI,

Apud Theobaldum Paganum.

1568.

HIC LIBER SEPTEM COMPLECTITVR DIALOGOS, QVORVM

PRIMVS tractat de Natura hominis, inquantum homo eſt:& de his, que ſunt neceſſaria homini ad cognoſcendum ſeipſum, Deum, & proximum.

SECVNDVS, de Beneficiis Dei, & hominis obligatione.

TERTIVS, de Amore, & viribus eius, conditionibus & fructibus. Quomodo Deum optimum maximum debeamus amare.

QVARTVS, Quomodo debeamus Deum timere, adorare, laudare, & honorare. Et qualiter ad hoc obligatur homo.

QVINTVS, De lapſu miſerabilis generis humani: Et quod per vnum hominem omnes cecidimus.

SEXTVS, De reparatione lapſi hominis: & quod per vnum omnes reſurgimus.

SEPTIMVS, De myſteriis ſacræ paſſionis domini IESV CHRISTI, inter Mariam & Dominicum dialogus.

DE HOMINIS NATVRA, ET QVAE ILLI SINT AD DEVM, Scipſum, & alias creaturas cognoſcendas neceſſaria.

PROLOGVS.

Quàm ſit neceſſarium, noſſe, quæ in hoc ſcribuntur opuſculo.

HVc quæſo lector, huc oculos animúmque conuerte: de rebus enim magnis loquuturus ſum. Hîc doceberis, quam debeas de te noſſe ſcientiam. Hîc diſces, quicunque homo rationalis es, quid ipſe ſis, quid tibi, quid Deo, quid proximo debeas. Hîc diſces tuum laudare opificem, diligere, & honorare, metuere, reuereri: teipſum autem deſpicere, & proprium amorem, laudem, fauorémq; acriter aſpernari. Hîc diſces omnẽ de Deo, & de Homine veritatem: & quæ tibi neceſſaria ſunt ad omnem perfectionem, vt apprehendas veram vitã. Hîc diſces quicquid in ſacra ſcriptura diffusè præcipitur: & diſcuſſo ignorantiæ nubilo, luce clarius cuncta pateſcẽt. Hîc diſces omnes, quæ de Deo, déque

Homine formari poterunt, diſſoluere quæſtiones. Hîc agnoſces omnes errores, ſectas, & opiniones philoſophorum, paganorum, hæreticorũ: & quicquid ſanæ fidei contrarium eſt facilè deprehẽdes. Hîc tibi, quicquid ſparſim in ſacris doctorum libris diſputatum eſt, collectum oppanditur. Hîc diſces, à quo, & propter quid factus ſis: quod bonum, quódve ſit malũ tuum: quid obligaris, cui, & propter quid obligatus ſis. Hîc diſces agnoſcere ruinam, corruptionem, cladem, miſeriam & damnationem generis humani: & vnde hæc mala omnia pullularint. Hîc diſces, quid homo in prima conditione fuerit, vnde ceciderit, quo iuerit, in quos latrones inciderit, quas plagas ſuſceperit, & quàm longè à prima perfectione exularit: & quibus tandem remediis, & cuius miſeratione reparatus ſit. Hîc diſces omnem humilitatem, obedientiam, benignitatem, iuſtitiam, charitatem, veritatem. Hîc aſpernaberis omnem arrogantiam, ſuperbiam, inuidiam, & quicquid virtutis eſt & gratiæ conſequeris. Hæc tibi magis cognitu ſunt neceſſaria, quam ſi noſſes ſiderum curſus, herbarum vires, & quicquid aut Poëta aut rhetor inſtruit, aut Philoſophus. Vana eſt enim omnis induſtria, quæ non innititur ſcientiæ Dei. Hæc

ſcientia argumenta affert ſolidiſsima, quibus poteſt contradicere nemo: arguit enim per ea, quæ ſunt cunctis certiſsima, vt ſunt homo, cæteræque creaturæ: atq; ideò hæc ſcientia non alios teſtes exigit, præter hominem, qui hæc norit. Nec te ſcandalizet rogo, quòd à rebus infimis, & humilibus exordium ſumit: hæc enim humilia ad ſumma te faſtigia ſubleuabunt. Quantò nempe in imo foderis fundamentum, tantò celſiora culmina poteris ſublimare. Nam principia huius artis res ſunt, quæ & palpari, & cerni poſſunt: quæ quantò ſunt viliora, tantò ſunt firmiora ad id, quod probare contendimus. Scripturas ſacras facilè quis impia interpretatione ſubruere poteſt: ſed nemo eſt tam execrandi dogmatis hæreticus, qui naturæ librum falſificare poſsit, in quo manifeſtis obtutibus omnia propalãtur. Pronus igitur, mi ſuauiſsime Lector, iſtuc acceſſeris animi tui lucra maxima reportaturus. Nunquàm te liber iſte dimittat, donec in gemitum lachrymáſque ſoluaris, & ſcelerum tuorũ te pœniteat. Quia ſi tam dura præcordia poſſederis, vt ingemiſcere ac dolere non poſsis, iam acriter pertimeſce: quia cor durum male habebit in nouiſsimis.

ISAGOGE, SEV INTRODVCTIO IN hunc librum.

RAEMVNDVS.

VNDE nunc venis, mi dominice? & quorſum ſub hoc diluculo maturâs iter? DOMINICVS. Huc ad te propero, te quero, te deſidero, mi Ræmunde ſuauiſſime. RAEM. Gratiſſimus mihi hoſpes adueniſti: neque enim inter mortales quiſpiam eſt, quem iucundius exceperim. Sed quæſo te, quid ante ortum ſolis ocius ſurrexiſti? rem certè grandé aliquam meditaris. DOM. Heſterno ſero cum eſſem in gymnaſio Tholozano, poſt varias quæſtiones explicitas, audiui illic à narrãtibus, iis diebus, quibus pro cõmuni vtilitate abſens fui, mirabilem te omnibus coram diſputationem habuiſſe: qua ſanctiorem, vtiliorémve nemo ſe vnquam aſſerit audiſſe; tantæq; fuiſſe virtutis, vt non illũ vllatenus arbitrentur hominem, neque ſpem habere ſalutis, qui ea nõ fuerit à vitiis ad iuſtitiam permutatus. RAEM. Multùm mihi homines tribuunt: ſed ipſi viderint, qua id faciant ratione: ego fructum ingenij mei domino dicaui. DOM. Iuſtiſſimè id facis. Sed obſecro

obſecro te, (hac enim cauſa tam manè in tuum hunc agrũ feſtinus deſcendi,) vt mihi quæ illic à te diſputata ſunt, ſcriptis coràm exhibeas. RAEM. Scripta eſt fateor diſputatio illa:ſed hei mi Dominice, Aurelius Sulpicius amicus noſter iã ferme menſis eſt,librũ illum,vt ſibi deſcriberet,aſportauit. Quid igitur tibi nunc faciam? DOM. Nunquid tu me vacuũ patieris abire?nunquid ideò ſine doctrina es, aut induſtriam omnem perdidiſti,quia liber ille à te dimiſſus eſt? RAEM. Sed quid tibi vis faciam? DO. Certè vt videam,aperi mihi lumen ingenij tui, & illam Sapientiam, qua librum illum Dei munere cõdidiſti,rurſum quæſo mihi clemens aperias. Nihil tibi obfuerit, imò proderit multùm, ſi rem tam ſalutiferam etiam ſepties reſumpſeris. Præſtare etiam debes hoc amico tuo, quem tua dignatione ſemper ex animo charum habuiſti,& in petitione tam neceſſaria non fatigari. RAEM. En pareo libens votis tuis,& trium dierum diſputationi me promptum exhibeo.Dũ igitur materiã à fundamentis exordior,tu diligẽter aſpicito, & ſapienter interrogato. DO. Faciam quod hortaris. RAEM. Animus humanus, circa inquiſitionem veritatis occupatus, nunquam ante quieſcit,donec ad vltimum venerit cer-

titudinis gradũ. Virtus autem certitudinis ex firmitate teſtimoniorũ,ſeu teſtium, generatur:qui quantò fuerint magis manifeſti,lucidi, propinqui:tantò certiorẽ fidem, credulitatémque conſtituunt. Verùm quia nulla res eſt magis nota, propinqua,intrinſeca alteri, quã ipſa ſibi:ideò quicquid per propriam ipſius rei naturam oſtẽdimus, id ſolidiſsimum,id veriſsimum eſt.Et idcirco omne quod de homine monſtraturi nunc ſumus,per ipſius hominis naturam,maximam dictis noſtris fidem facient.Sed quoniam homo longiſsimè exiit à ſemetipſo, nec iam habitat in natiua domo,ac per hoc nec ſui meminit,nec ſe cognoſcit, nec quã ſit nobilis & ingenua creatura intelligit: ideò omninò neceſſarium eſt,vt per res inferiores,quę extra cognoſcit,ad ſui cognitionẽ reuocetur. Vt ergo ad ſe poſsit aſcendere,ſcala trium graduũ opus habet: quos dum ſcandere, hoc eſt agnoſcere incipit, incipit & agnoſcere ſemetipſum: id enim ſummopere eſt illi neceſſarium. Huius verò ſcalę gradus adeò ſolidi ſunt,& robuſti, vt ſcãdens tributare nõ poſsit, aut cadere. Volens igitur homo ad ſeipſum introire, primò conſideret rerum creatarum ordinem inter ſe. Secũdò comparet hominem ad cæteras res,penes conuenientiã & differentiam

rentiam earundem. Tertiò per hanc comparationem aſcendat homo ad ſeipſum, & à ſeipſo ad omnium cõditorem Deum. Tu igitur, mi Dominice, ſi cupis in his quæ dicturus ſum proficere, hanc ſcalam diligenter aſpicito. DOM. En præparo tibi cordis oculos, tu mihi hanc ſcalam ocius expone.

Scala naturæ, per quam homo ſcandit ad ſemetipſum,

CAPVT I.

RAEMVNDVS.

DISPVTATIONIS igitur noſtræ hoc ſit exordium. Entium quædam ſunt, quæ habent Eſſe tantùm: ſunt quæ habent Eſſe, & Viuere: ſunt quæ habent Eſſe, Viuere, & Sentire: ſunt poſtremò quę habent Eſſe, Viuere, Sentire, & Intelligere. Hæc eſt ſcala naturæ, quæ omne in ſe Ens manifeſtè complectitur. DOMI. Video ſcalam iſtam: ſed quorſum per eam me iubes aſcẽdere? RAEM. Dicam tibi: ſed expecta parumper, donec hos ſcalæ gradus quaternos in ſuas partes breui ſermone diſtinxero. DOMIN. En ſiſto pedem, tu verò progredere. RAEM. Earum rerum, quæ habent eſſe tantùm, multiformis differentia eſt. Nam etſi in hoc vno conueniant, Res quæ habent eſſe tãtum.

quòd habent Eſſe: recipiunt tamen hoc Eſſe, iſta quidē clarius, iſta verò obſcurius. Inter elementa enim aqua dignior eſt terra, & ignis ſupra aquā & aërem multo præclarior. Iſte gradus cōplectitur cuncta quæ generantur in viſceribus terræ, vt ſunt mineralia, & metalla omnia, argentū viuum, plumbum, ferrum, cuprum, ſtannū, argentum & aurum. Quid autem horum ſit altero præſtantius, facilè eſt aduertere. In hoc gradu eſt Laſurium, quod aurum pretio ſuperat: ſulphur, ſalpetra, ſalgemma, & cuncti lapides precioſi, vt ſunt carbunculus, hyacinthus, ſmaragdus, ametiſtus, topaſius, corallus. Hi omnes magni ſunt pretij, magnę pulchritudinis, & virtutis. In hoc præterea gradu ſunt omnes cœli, omnia corpora cœleſtia, omnes ſpheræ, ſidera, & ſeptena planetarum lumina. Artificialia quoq; ad iſtū referuntur gradúm: quę etſi inter ſe de nobilitate compugnent, in hoc tamen cuncta conueniunt, quòd Eſſe tantùm habent, & non Viuere. DOM. Cum voluptate te capio diſputantem: verùm ad ſecundum gradum proficiſcere. RAEM. In ſecundo gradu ſunt illa omnia, quæ ſolùm habent Eſſe, & viuere: cuiuſmodi ſunt omnes plantæ, arbores, & herbæ. Hæ nempe vitam ſuam oculis noſtris inſinuant, dum videmus eas

Habentia eſſe & viuere.

ſurſum

ſurſum deorſum, antè & retro, ad dexteram ſiniſtrámq; moueri. Attrahunt è terra ſuum, vnde ſe nutriunt, alimentũ: creſcũt, augmẽtantur, & flores, frondes, fructus ſemináq; producunt. Habent enim intra ſe virtutem quandã, qua facilè iſta perficiãt. Sub iſto gradu innumerabiles ponuntur arborũ & herbarum ſpecies, quarum inter ſe fructus, ſapores, odores, virtutes, coloréſq; longiſsimè ſeparãtur. Omnibus vna viuendi ratio: ſed nobilitas dignitáſq; non vna. D O M. Si fuerit quiſpiam, qui dignetur aduertere, facilè quæ dicis aſpiciet. R AB M. Porrò in tertio gradu animantia cuncta recipimus, quibus eſſe, & viuere, & ſentire indultum eſt. Ad ſenſum enim Viſus requiritur, & Auditus, Guſtus, Odoratus & Tactus. Ad iſtũ gradũ referũtur cuncta quæ mouẽtur in terris, vel in aquis, vel quæ in liquido aëre peruolitant. Cõſidera nunc rogo quanta ſit inter quadrupedes, piſces volucréſq; diſtantia. Nã ſicut genus à genere, ita & à ſpeciebus ſpecies ſeparãtur. In animalibus autem tres gradus inuenies. Sunt enim quædam quę habẽt ſenſum tactus, ſed neq; auditum habent, neq; memoriam, vt ſunt conchylia & minuta animalia, arborum & herbarũ affixa radicibus. Et iſte primus eſt atq; infimus gradus.

Eſſe, Viuere, & ſẽtire habẽtia.

Triplex animaliũ differentia.

dus. Hæc animalia, quia memoriã non habent, ideo nullã habent prudẽtiam, nec ſe de loco ad locũ poſſunt promouere. Quędam verò ſenſum habent tactus & memoriam, ſed auditu priuantur: vt ſunt formicę & huiuſce generis animãtia, quibus memoria eſt & prouidentia & motus localis: cõgregant enim in cibum frumẽtorum grana, ne hyemis tempore fame pereant. Et hęc animalia ſunt primis nobiliora, cùm illa ſint plãtis propinquiſsima. Quædã prætereà ſunt, quę habent ſenſum tactus, memoriam, & auditum, vt perfecta quęq; animalia, cuiuſmodi eſt canis; bos leo, capra. Et iſte eſt tertius animalium gradus, qui ideò eſt duobus primis nobilior, quia à plãtis eſt multò diſtãtior. Nũc ſi libet hos, quos tibi naturæ gradus cõſtitui, ocius aſcende, & in quod ſublime te culmẽ promo uerim facilè deprehendes. DOM. Ecce vt iuſsiſti conſcendi, & quartum huius ſcalæ gradum, quem tu nõdum proſequutus es; celeri calco pede. Nam in quarto gradu meipſum hoc eſt Hominem conſtituo: cui præter Viuere & Sentire, ſubeſt etiã Intelligere, diſcernere, Velle, & Nolle liberè. Solo enim libero arbitrio aſcendit homo ſupra cætera animantia, qui poteſt iudicare, ratiocinari, & ſuſceptibilis fieri experientiæ,

Eſſe, Viuere, & Sentire & intelligere habentia.

tiæ, artis, ſcientiæ, atq; doctrinæ. Hoc modo completa cum ſuis gradibus naturę ſcala conficitur. RAEM. Rectè tu quidem. Nunc verò in ſummum huius ſcalæ cacumen conſtitutus, oculos quæſo vndiq; circunfer, & intentiſsimo corde conſidera, quam habeat homo cum rebus ſe inferioribus conuenientiam, & quam teneat diſcrepantiam. DOM. En facio quod hortaris: tu tamen quò reſpiciendum oſtendito.

Quomodo homini cum rebus inferioribus conueniat.

CAPVT II.

RAEMVNDVS.

SI vigilanti oculo conſideres, quã conueniẽtiam habet homo cũ rebus trium inferiorum graduum, naturam, & dignitatẽ hominis perſpicuè cognoſces, & ſupra hominem Deum hominis conditorem intelliges: videbíſq; dominum innixum ſcalæ, & ad ipſum poteris feſtinus aſcendere. Dico ergo breuiter, homini cõuenire cum rebus inferiorum graduum: quia habet Eſſe cum elemẽtis, Viuere cum plantis, Sentire cum animalibus: cõplectitur enim in ſe homo omnes perfectiones inferiorum entium. Nam & viuit, & nutritur, & conſeruatur ab elementis. Cõuenit etiam ei cum

rebus

rebus ſecūdi gradus: nam ſicut arbores & herbæ viuunt, nutriuntur, creſcunt,& gignunt,ſic & homo. Pari modo cum rebus tertij gradus,cū quibus & ſentit,videt,audit,ſapit,odoratur,& tangit. DOM. Facile hanc ego conuenientiā animaduerto: hoc tamē ad magnā redundat hominis dignitatē,quòd eas perfectiones, quas res habent inferiores diuiſim,homo poſſidet cōiunctim. Omnia enim in ſe continet, quæ in rerū natura bona ſunt, nec aliquid poteſt ſibi perfectionis adiungi. Sed rogo te, vt ex hac rerum omnium conuenientia Deum mihi ad oculum demonſtres. RAE. Facile(vt credo) mihi cōcedis, res horum quatuor graduū ſuas eſſentias, ſuas etiam perfectiones à ſemetipſis nullatenus poſſidere. DO. Admitto equidem: nullæ etenim res ſeipſas aut producere poſſunt, aut perfectionis aliquid tribuere. RAE. Fatearis ergo neceſſe eſt, vnum eſſe ſupremum opificem, qui & hominem ipſum, & cūcta quæ ſub homine ſunt, potenti manu conſtituit. Omnia enim ab ipſo producta, omnia cōmenſurata & limitata ſunt, omnia in numero, pondere & menſura confecta. Vnus cōditor princeps, qui producta omnia ordinauit, vnus qui vnūquodq; in ſuo gradu conſtituit, vnus qui hos gradus ſtabiliuit

Deus conditor ex rerum ad inuicem conueniētia demōſtratur.

biliuit, & certis vallauit limitibus. Hic talis ac tantus cōditor DEVS eſt, ſublimis, potens, terribilis, & non æſtimabitur alius ad illū. Si me iūcto pede ſecutus es, Deum ſupra hominē inueniſti, ad Deum per hos gradus aſcēdiſti, & quomodò huic ſcalę innixus ſit, luce clarius aſpexiſti. DOM. Aſpexi fateor, & tuæ doctiſsimæ demonſtrationi gratias habeo. RAE. Eſt tamen & aliud quiddā, quod ex hac ſcala poteris intueri. DO. Quodnam illud quæſo? RAE. Rerum omnium vnum tantum eſſe conditorem, & gubernatorem Deum, quod quidem ex his, quæ iam diximus, facilè demōſtratur. Licet enim in his quatuor gradibus ſint plures, & innumerabiles res inter ſe admodùm diuerſæ: nō eſt tamen niſi vnus ordo inter eas, & ad vnum aliquid referuntur. Aſcendūt enim de gradu in gradum, & ad id quod dignius, cuncta cōtendunt. Videmus enim quoniam elemēta plantas ſubintrant, & nutriunt, & fructiferas reddunt: fructus verò, fruges & herbæ intrant animalia, & ea nutriūt: Carnes autem animalium hominem cibāt, & ad incremēta perducūt. Corpora quoq; cœleſtia, vt ſol & luna, continuè influunt in iſta inferiora, & miniſtrant eis vigorem & calorē & lumē. Quia ergo vnus eſt omnium ordo, vnus eſt

Vnum tātum eſſe Deum.

eſt etiam omniũ ordinator, vnus eſt artifex, qui tam diuerſa vno ordine ſociauit. DOM. Libens aſſentior: Nam & elementorum contrariȩ qualitates nunquam poſſent vnò ordine ad inuicẽ pacificè ſociari, niſi eſſet vnus ſolus moderator, qui omnia ordinaret. Video prætereà innumerabiles rerũ naturas ad vnam ſolam tendere naturam ſpecificam hominis, vt eam in Eſſe conſeruent. Currunt ergo omnia ad vnitatem, ad bonitatem, ad fortitudinem, ad cõſeruationem. Ex his colligo, humanam naturã tendere debere ad vnam ſolam naturam, ſibi ſuperiorẽ, & dominantẽ: cui debet miniſtrare, colere, inhærere. Vna ergo & ſola eſt ſupra hominem natura, quam Deum & dominatorem & rerum principem nominamus. RAE M. Probè me intelligis. Sed hunc rerum omnium principem Deum, non vnum eſſe ſpecie, ſed vnum numero, neceſſe eſt vt agnoueris. DOM. Vehementer aſſentior. Decet enim eam naturam, quæ ſupra hominẽ eſt, non ſolùm vnam eſſe, imò magis vna quàm ſit humana natura. Sed in humana natura reperitur vnitas ſpecifica: ergo diuina natura eſt indiuiduo vna: aliter non eſſet magis vna, quàm ſit humana natura. Reſtat igitur hoc inferendũ, Quòd ſicut omnes naturæ

Deus vnº numero.

trium

trium graduum inferiorum cum humana natura colligãtur, ita humana natura (quæ eſt vna ſola ſpecie) colligata eſt cuidam ſuperiori naturæ, quæ tota eſt vna numero. Et ſic mundus totus in vnum collectus finitur & cõſummatur in ſumma ac ſimplici vnitate, qua nulla poteſt maior ęſtimari. Non eſt igitur niſi vnus ſolus Deus & in ſimplici indiuiduo, vnũ numero. RAEMVN. Luculenta aſſertio tua: efficacior tamen erit, ſi affirmes non ſolùm vnum Deum eſſe: ſed & impoſſibile eſſe plures eſſe Deos, quòd tali oſtenditur ratione. Si enim eſſent plures, aut eſſent inter ſe contrarij, aut amici. Si contrarij, nulla ratione rerum ordo ad vnitatẽ conflueret, nec diu pacificus perduraret. Si verò inter ſe fuerint amici aut ſunt ſibi mutuo neceſſarij, aut vnus ſufficit ſibi. Si dixeris eos ſibi neceſſarios, vt alterius ope alter indigeat, tunc per ſe quiſq; eſt impotẽs, imbecillis, inſcius, ignauus: & ſic nulla poterit eſſe rerum creatio, nec moderatio, ſed nec cõſeruatio quidem. Si verò vnus per omnia ſibi ſufficit, ſuperfluũ eſt alterum ponere. Sed nec rerum natura id vllatenus admittit. Non enim opus eſt gemino ſole, neq; vt homo duo capita habeat, cùm vnũ ſibi ſufficiat. DOM. Concipio rationem. RAEM.

Deus actu infinitus.

Concipias etiam neceſſe eſt, hunc Deum actu eſſe infinitũ. Si enim humana natura eſt infinita poſſibilitate, quia quantùm ad ſe attinet, multiplicabilis eſt in infinitum: mare enim exiſtente & fœmina, nihil obſtat quin tertius generetur. Ignis quoq;, ſi apponas cõbuſtibile, creſcere poteſt in infinitum. Si ergo hæc ſunt poſſibilitate infinita, ſequitur quòd natura diuina (quę facta non eſt, & eſt omnium maxima) erit actu infinita: quia inter actum & potentiam nullum eſt dare medium. Et quia natura non poteſt multiplicari per indiuidua, relinquitur, quòd in vno indiuiduo eſt actu penitus infinita. DOM. Mirabile ex hac noſtra diſputatione de Deo lumen concipio. RAEM. Maiora videbis, cùm tibi cœpero demonſtrare ex his quatuor præfatis gradibus, Deum habere Eſſe, Viuere, Sentire, & Intelligere. DO. Oro vt mihi ocius iſta demonſtres.

Deus quomodò habeat Eſſe, Viuere, Sentire, & Intelligere.

CAPVT III.

RAEMVNDVS.

CVm certiſsima ratione conſtet, Deum cuncta creaſſe, & Eſſe, Viuere, Sentire, & intelligere humanæ contuliſſe naturæ: qui ergo hæc aliis beneficia manu conceſſit, mul

ſit, multò magis in ſemetipſo & viuit, & ſentit, & intelligit. Non enim hęc aliis cõferre poſſet, ſi in ſe vacuus eſſet. Et hæc quidem in genere raptim dicta ſint: nunc ſpecialius, quomodò Deus eſſe habeat, inſinuemus. Eſſe Dei nec habet exordiũ à nihilo, nec ab alio, nec ab ipſomet Deo. DO. Tria hæc quæ nũc enumeraſti, da operam, rogo, vt expreſſius manifeſtes. RAE. Dixi Deum non accepiſſe Eſſe ſuũ à nihilo, nec ab alio quoqam, nec à ſeipſo. Nõ à nihilo, quia nõ ens nihil producit, nihil cõſtituit. Non etiam ab alio quolibet ſuperiore, vel priore, quia tunc verè Deus creatura eſſet, nõ creator, factura nõ factor. Nõ etiã habet ſuũ Eſſe à ſemetipſo, ita vt ſibiipſi tribuerit Eſſe quod habet: quia tũc aliquãdo Eſſe nõ habuiſſet, quod abſurdũ eſt dicere Non refragaris puto. DO. Credo vera eſſe quæ dicis. RAE. Conſidera nũc præclaram eſſe Dei conditionẽ. Vnde quia Deus Eſſe ſuũ nõ recepit ab aliquo, nec à ſeipſo ideò non recipit multitudinem, cõiunctionem, cõpoſitionẽ, diuerſitatẽ: ſed eſt ſimpliciſsimũ, puriſſimũ, indiuiſibile, & ſummè vnũ. Deus præterea eſt, Suum met eſſe, & Totum eſſe, à quo nõ eſſe longiſsimè ſeparatur. Omnia nempe quæ præter Deũ habẽt Eſſe, habẽt Non eſſe ſibi coniunctũ: Deus

Eſſe Dei.

verò in infinitum à ſe abigit Non eſſe, & ante ſe,& poſt ſe: & ideo Deus eſt Ens interminatum,infinitum, æternũ, ſine principio,ſine fine. Et quia Eſſe Dei excludit à ſe omne Non eſſe: idcirco continet in ſe quicquid pertinet ad Eſſe. Atque ideò infinitos gradus & rationes & modos eſſendi intra ſe complectitur. Sicuti ſi eſſet aliquis numerus actu infinitus, hæc infinitas numerorũ ſpecies in ſe veraciter contineret. DOM. Intelligo optimè cũcta quæ loqueris: quia niſi dñs Deus noſter infinitos eſſendi modos intra ſe concluderet, poſſet augeri,& creſcere in his,quę non haberet: nec eſſet completus, nec perfectus Deus, eſſétq; Non ens ſibi cõiunctum:quod impium eſt aſſerere. Relinquitur ergo quòd Deus eſt Ens actu altiſsimum, cõpletiſsimum,perfectiſsimum,& maximũ. Eſt prætereà immutabiliſsimum: quia ſi mutaretur, haberet Non eſſe loci ad quẽ. Et ideò eſt in omni loco,in omni tempore, nõ habens præteritum,neq; futurum:ſed tãtùm Eſſe præſens:id eſt, nihil noui acquirere poteſt,nec perdere quicquã. Eſt igitur Deus fons & mare eſſendi infinitum, ſine mẽſura,ſine termino, ſine fundo. RABI M. Puto te etiam intelligere,vt quoniam diuina eſſentia excludit à ſe omne Nõ eſſe,ideò nõ

poſſe

poſſe eſſe plura entia infinita. Si enim duæ eſſent infinitæ ſubſtantiæ, Eſſe vnius non eſſet in altero, & ſic neuter Deus eſſet perfectus, & infinitus: cùm vterq; haberet ſibi coniunctum Non eſſe alterius. Præterea, quia Deus abiicit à ſe omne Non eſſe: ideò debilitas, impotẽtia, ignorãtia longiſſimè ab eo remouentur. Tenemus ergo Deum ſummæ eſſe virtutis, poteſtatis, ſapiẽtiæ, & maieſtatis: cui vni ſoli creandarum rerum potentia tribuatur: DO. Habent hæc, quæ dixiſti, ex præcedentibus conſequentiam: vnum tamen abs te interrogo, Deus quia abigit à ſe omne Non eſſe, ideò neceſſariò intra ſe continet omne Eſſe. Sequitur ergo quòd Deus habet in ſe eſſe terræ, eſſe aquę, eſſe aëris & ignis, eſſe quoq; aſini, bouis, leonis. Sed nunquid Deus terra eſt, aut aër, aut ignis, aut aſinus, aut leo? Quis ſanæ mentis iſta dixerit? RAB. Facilè reſpondeo. Duplex autẽ eſt Eſſe terre, aëris, ignis, omniúmq; rerum cõditarum: Vnum quod in ſe habent, & in natura propria, quã videmus. Aliud quod in ſuo habent cõditore, quod videre non poſſumus. Res ergo creatæ iuxta eſſe quod habent in ſua natura nullatenus ſunt in Deo: quia Eſſe Dei tale Eſſe habere non poteſt: cùm ſit ipſe incompoſitus, indiuiſibilis, immutabilis,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

æternus. Omnia autẽ creata de ſe ſunt corruptibilia, compoſita, mutabilia, finita tali ter ergo nõ ſunt in Deo. Sed quoniã Deus habet in ſe omne Eſſe, ideò omnes res creatę ſunt in Deo, vt in ſuo creatore, moderatore, conſeruatore. Cape manifeſtum exemplum: Domus quã tu fabricaſti habet duplex eſſe: Vnum, quod extra videmus in propria natura: Aliud, quod non videmus, in mente artificis. Ita & de rebus creatis intellige. DOMI. Sed ſi Deus abiicit omne Non eſſe, ideò nullum eſſe poteſt extra Deum haberi: ſed creaturæ habent (vt certum eſt) Eſſe reale extra Deum: ergo vel tale Eſſe eſt etiam in Deo, vel Deus nõ habet omne Eſſe. RAE. Fortiter me premis: Primùm dico, Separa mihi ab omni re creata omne compoſitum, omne corruptibile, omne finitum, mutabile, caducum, diuiſibile, & breuiter omne quod ſonat imperfectionem, atque indigentiam: Quod dum feceris, vide ſi non tunc omnia creata ſunt in Deo, imò ipſe Deus. Habet ergo Deus omne Eſſe reale rerũ intra ſe: ſecluſa tamen à rebus omni imperfectione, quæ Deo perfectiſſimo admiſceri non poteſt. Dico ſecundò, Omnia entia eſſe in Deo ſecundum triplicem cauſę reſpectum. Exempli gratia, Domus fabricata reſpicit primò

ſuum

ſuum artificem, vt cauſam efficientem: ſecundò vt cauſam exemplarem, propter ſimilitudinem quam in ſuo gerit opifice: tertiò vt cauſam finalem, propter quam domus ipſa ſumpſit originē. Pari modo de rebus creatis, & ſuo cōditore cogita, in quo ſunt, vt in ſua cauſa efficiēte, formali & finali: non autem materiali: quia mundus ex nihilo, agente Deo, cōſtitutus eſt. Eſt etiā Mūdus in Deo, vt in ſuo gubernatore, prouiſore, conſeruatore, propagatore. DOMI. Adiutus ſum reſponſis tuis: at quoniam in rerum productionē incidimus, oro te, vt quomodò à deo mūdus procreatus ſit, breuiter ediſſeras. RAEM. Faciam quod precaris. Primò noueris, Mundum per modum artis à magno Deo, non natura, neque ex neceſſitate productum. Nam ex quo Deus habet arbitrium liberū, ideò omnia producit intellectu & voluntate. Et quia mundi productio eſt artificialis, ideò nō eſt de natura ſui opificis. Prætereà ſicut artifex producit domum iuxta ſimilitudinē quam geſtat in mente: ita & Deus pulchrum, pulcherrimus ipſe, mūdum mente continuit, & ſimili imagine extra in eſſe conſtituit. Et ſicut artifex ante productionem habet intellectu formā, & ſimilitudinem rei producendę, aliâs eam producere nō poſſet: Ita

Quomodo Deus creauerit mundum.

Deus nunquàm extra ſe mundum formaret, niſi ipſam ideam mundi prius in mẽte ſua teneret. At quoniam Deus hãc mundi ſimilitudinẽ non potuit aliunde ab aliquo extrinſequo recipere, ideò ab æterno eam in ſuo retinuit intellectu: ac perinde mundus eſt in Deo æternus, atq; idipſum quod Deus. Verum quia Eſſe Dei eſt multò præclarius, dignius ac nobilius, quã eſſe mundi, extrà producti de nihilo: ideò dignius & illuſtrius Eſſe habet mũdus in Deo, quã in ſemetipſo. Prætereà ſicut artifex ipſe poteſt innumeras domus producere per domum quam geſtat in mente: ita & Deus, ſi vellet, infinitos adhuc mundos formaret ex mundi imagine quam retinet in corde. Et ſicuti artifex meliori qua poteſt induſtria, & iuxta condignam exigentiam domum producit: ita & Deus mundum, quem condidit, ſumma & condigna perfectione donauit. Verùm in hoc fallit exẽplum artificis & conditoris. Nam quoniam artifex ſolam ponit formam in materia, nec tamẽ facit ipſam materiam: ideò non neceſſe eſt vt ſemper cum ſua domo permaneat: poteſt enim domus perſiſtere ipſo ruente. At non ita eſt inter creaturam & plaſtem ſuũ: Deus nempe non ſolùm ponit formam in materia, ſed & ipſam materiam de nihilo

produ

producit.Idcirco mundus neceſſariam habet continuam præſentiam Dei:nec poſſet ad momentũ vnum perſiſtere,ſed per præceps iret in nihilũ,ſi ſuam illi Deus ſubtrahat manũ.Portat igitur Deus robuſtiſſima manu ſua mũdũ vniuerſum,illũ creãs, illũ moderans,conſeruans, & ad finem debitũ cuncta perducens.At quoniam hîc celſiſſimus conditor continuè mũdum cõſeruat, & manu retinet, ne ruat in nihilum : ideò clarè relinquitur, quòd etiã continuè mũdum creat:ſicut Sol ſine intermiſſione ſuos in aëre radios format. Niſi enim inceſſanter Sol à ſe radios diffunderet,radiorũ claritas contabeſceret.Ita & mundus repente deficeret,ſi non continuè à Deo crearetur, & ſeruaretur. DO. Ex his quæ doctè nunc peroraſti, hæreſis Peripateticorũ Philoſophorum facilè conuellitur,qui mundũ garriunt ab æterno fuiſſe:quod ſi verum eſſet, nunquàm potuiſſet à Deo creari, nec egeret gubernatione,cõſeruatione,directione. Eſt ergo(vt tu aſſeris)in tempore,& de nihilo à deo productus,nõ neceſsitate,ſed ſola Dei voluntate,dulcedine,bonitate,liberalitate. Dum ergo reſpicimus ad mundum,quẽ in tanta maieſtate de nihilo formauit:apprehendimus dominũ Deum noſtrum fortiſsimum, omnipotentiſsimum,

æternum,infinitum, incommutabilem,ac ſummè vnum:immenſæ maieſtatis,gloriç, ac celſitudinis, qui de Non eſſe vniuerſa conſtituit,retinet,& moderatur.Hinc vehementer exulto,dum huius admirādi opificis in me facturam conſidero: & cùm de nihilo ſim ab eo formatus,principalior tamen & dignior pars ſum vniuerſi, ſub ipſo rerum omnium caput & dominus.Gaudeo igitur, & tibi Ræmunde gratias maximas habeo,qui me in id perduxiſti,vt nouerim me habere tam nobilem, tam ſublimem, tam beneficum creatorem: qui me, cùm non eſſem,nobiliter creauit:creatum verò conſeruat,regit, & dirigit. At nunc vnde paululũ digreſſi ſumus, ocius reuertamur.

Sicut Deus habet Eſſe,ita habet & Viuere,Sentire,& Intelligere.

CAPVT IIII.

RAEMVNDVS.

ANimaduertiſti quàm fructuoſus tibi fuerit excurſus noſter: verùm, vt hortaris,ſicut paulò ante de Eſſe dei diximus, ita nunc quomodò Deus Viuere habeat, differemus.Sicuti per eſſe mundi quod cernimus arguimus aliud Eſſe quod non cernimus: ſic per ea, quæ videmus in mundo viuere, Deũ viuere manifeſtè colligimus. Nunquàm enim mũdus viueret, niſi Deus

antè

antè vixiſſet. Præterea cùm Deus neceſſariò habeat Eſſe, habeátq; quicquid conuenit cum Eſſe: cùm Eſſe Dei ſeparet à ſe omne Non eſſe: ideò neceſſariò habet, & Viuere, quia Viuere conuenit cum Eſſe. Viuere enim ipſum Eſſe nobilitat, & illuſtrius reddit, vt videmus ad oculum in creaturis. Si enim Deus haberet Eſſe ſine Vita, Senſu, & intellectu: tunc Eſſe Dei non includeret omne Eſſe, quia Vita, Senſus, & Intellectus ſunt res reales, quæ ab infinito Eſſe ſeparari non poſſunt. Et ideò manifeſtè colligitur, vt quia habet Eſſe, habet neceſſariò & Viuere, & Sentire, & Intelligere. DO. Nihil verius: ſed quia Deus eſt Ens ſimpliciſsimum, & ſummè vnum, ſine compoſitione, ſine diuiſione, ideò Viuere Dei eſt omnino idem quod ſuum Eſſe: nec Sentire, aut intelligere quicquam aliud ſunt in Deo, quàm viuere. Et quia Deus eſt ſuum Eſſe, & Eſſe Dei idem eſt quòd Deus, ita Deus eſt ſua Vita, ſuus Senſus, ſuus item Intellectus Et quemadmodũ Deus excludit à ſe omne Non eſſe, omne ſcilicet Non eſſe negatiuum, & Non eſſe priuatiuum: ita excludit omne Non viuere, Nō ſentire, Non intelligere. Et ideò ab æterno & in æternum Deus viuit ſine principio, ſine fine. Ideò ſolus habet immortalitatẽ: quia ſuæ

Viuere & Intelligere in Deo idem ſunt quod Eſſe.

perpe

perpetuæ vitæ non poteſt adſcribi permutatio, nulla fieri additio, nulla alteratio. Et quia Deus eſt ſua Vita, ideò eſt tota vita, nec eſt quicquam aliud, quàm ipſamet vita. Hinc ſequitur, quòd omne creatum viuit in Deò, & ideo Deo omnia viuunt, nec aliquid in Deo moritur. RAB M. Pulcrè admodum intelligis dictum noſtri Euangeliſtæ, Quod factum eſt in ipſo vita erat. Nam ex quo omnia viuunt in Deo, creaturæ omnes quæ nunc viuunt, etiã antequàm in ſe viuerẽt, in Deo viuebant. Verùm nunc

Sentire Dei. de ipſo Sẽtire pauca dicamus. Sicuti enim Senſum in animantibus eſſe videmus, ita Deum quoque (qui ſenſum illum largitus eſt) ſentire cognoſcimus. Prætereà ſi Deus habet omne Eſſe, habet & Sẽtire: quia Sentire eſt Eſſe, & valde nobile Eſſe: ideò neceſſariò eſt in Deo: alioquin non excluderet à ſe omne Non eſſe. Et ſicuti Deus eſt ſuum Eſſe, & ſuum Viuere, ita eſt ſuũ Sentire: quia Viuere, & Sentire non faciunt in Deo vllam diſtantiam. Relinquitur ergo quia Deus audit, videt, odorat, ſentit, & tãgit. Non tamen eo modo, quo id animãtibus cõuenit, ſed inuiſibiliter, ſpiritualiter, realiter tamẽ. Ex his verò quæ nunc de Eſſe, Viuere, & Dei Sentire diximus, puto te optimè comprehendere, quid de ſuo intelligere

ligere dicere debeamus. D O. Comprehendo planè: neceſſariò enim ſequitur, vt qui hominì intellectum tribuit, cùm is ſit inter Dei munera nobiliſsimus, ipſe quoque Intellectum habeat oportet. Et quia Intelligere eſſe, imò præſtantiſsimum Eſſe: ideò ſi Deus habet omne Eſſe, habet & Intelligere. Prætereà ſicut Eſſe Dei eſt incommutabile, nec præteritum recipiens, nec futurum, ſed præſens ſolùm: ita Intellectus Dei nō diſcurrit ab vno in aliud, ſed ſunt ei ab æterno præſentia omnia. Et ſicut non eget Deus aliquo ad eſſendum: ita nullo indiget, ad Intelligendum. Quia verò Eſſe Dei eſt infinitum, & continuè ſuum Eſſe intelligit, ideò ſemper intelligit infinitum. Et quia in ſuo Eſſe totus eſt mundus, & quicquid adhuc eſſe poteſt: intelligẽs ergo ſuũ Eſſe, totum mundum ſimul intelligit, & quicquid poteſt Eſſe. Et ſicut in Deo ſunt omnia ſimul, ita ſimul omnia intelligit videt, & cognoſcit per ſuũ Eſſe, tãquàm per ſpeculum vniuerſale, quod eſt omnium rerum communis idea. At verò quoniã tantum eſt ſuum Intelligere, quãtum & ſuum Eſſe, ideò cum ſumma voluptate intelligit ſe habere æternum Eſſe, æternum Viuere: ſe eſſe immortalem, omnipotentiſsimum, perfectiſsimũ, & id veriſsimè ſe eſſe, quod

Intelligere Dei.

in veritate eſt. Et quia Eſſe atq; Intelligere in Deo idem ſunt: ideò & ſe intelligere intelligit, & ſapere cognoſcit. Prætereà quia Deus habet in ſe omne Eſſe, & omnes eſſendi gradus: intelligens ergo ſuum Eſſe, intelligit ſimul infinitos exiſtētiæ gradus: atq; ideò actu intelligit totum Eſſe mundi, & omnes ſpecies, naturas omnes, & indiuidua omnia, & quicquid vnquam aut fuit, aut eſt, aut futurū eſt, aut eſſe poteſt. Vno ergo intelligentiæ obtutu terribilis ille maieſtatis oculus videt, numerátque totam arenam maris, aquarum & pluuiarum guttas: omnes partes terrę, & quæ in terra, aut in viſceribus terræ, aut in vndis & fluminibus generantur: omnes itidem ſtellas cœli, virtutes & curſus earum, omnes dies ſeculi, & horas, & momenta dierum, herbas, & herbarū vires, arbores omnes, fructus & frondes, ſemina & grana omnia: hominum quoq;, dæmonū & angelorum cogitationes, intētiones, deſideria, opera, & verba ſingulorum, omnia videt, omnia nouit, omnia diſcutit, & quicquid abditiſſimum eſt, clariſſimè comprehendit. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius. Ex his maniſeſtiſſimè lucet Dei intelligentiam, Dei notitiam infinitam eſſe, innumerabilē, incomprehenſibilem. RAB M. Cum ingenti

gaudio

gaudio te hæc audio diſſerentem. Optimè comprehẽdis, incõprehenſibilem eſſe Dei Eſſentiam, vitã,ſenſum, atq; intellectum: quæ quia in Deo vnum ſunt,qui vnum ponit,omnia ponit:& qui vnum tollit,omnia tollit.Qui enim dicit Deum non intelligere,negat & Deum eſſe. Et quia Ens Verum & Bonum conuertuntur, qui negat Deum eſſe,negat Deum & bonum & verum & iuſtum eſſe. Sed patere quæſo vt paulò longius te protraham. DOM. Patior quod vis. RAE. Vidésne igitur ex his,quæ iam diximus,manifeſtè ſequi, vt conſequenter dicamus,Deum incorporeũ eſſe, & liberum habere arbitriũ? DO. Per rimas (vt aiunt) hæc vtcunq; video?oro tamẽ vt palàm mihi iſta demonſtres. RAEM. Diximus ſuprà idem eſſe in Deo Intelligere,Sentire,Viuere & Eſſe:ſed Intelligere eſt ſpirituale,ergo & Sentire & Viuere & Eſſe in Deo penitus eſt ſpirituale. Eſt ergo Deus natura ſpiritualis,incõpoſitus, impartibilis, ſimplicisſimus.Hinc ſequitur, quòd Deus eſt corporeus,impalpabilis,inuiſibilis:nec aliquo ſenſu corporeo perceptibilis. DOM. Hîc pulchrè eliditur hæreſis Antropomorphitana, quæ aſſerit Deũ habere humani corporis effigiem,hominémq; iuxta hanc membrorũ ſuorum deſcriptionẽ ad ſuam imagi

Deus eſt Ens ſpirituale.

imaginem condidiſſe Hunc errorem nequiſſimus impoſtor Mahometus in ſuo Alchorano,& Iudæi in ſuo libro,quem Thal mud vocitant, longiſſimis fabulis proſequuntur. Nos verò qui ſcimus, quoniam ſpiritus eſt Deus, ipſum in ſpiritu adoramus.Hinc Deus optimus maximus homini intellectum contulit, à quo ſolo poteſt cognoſci,diligi,reuereri. Horũ gratia homo poſt mortem accipit Deum pro munere,inuiſibilem,immenſurabilem, incapabi lem.Intellectus enim humanus adeò nobi lis eſt, vt non poſſit, caducis & viſibilibus bonis munerari:& ideò bona intellectus ſunt ſpiritualia, æterna, infinita, ſemper permanentia. Nunc de ſecundo, ſcilicet, Quòd Deus habeat liberum arbitrium ocius exequere.

Deum habere voluntatem,& Liberum arbitrium.

CAPVT V.

RAEMVNDVS.

QVum homini Liberum contulerit arbitrium Deus, manifeſtum eſt,quòd & ipſe Liberum arbitriũ habeat: quia nemo dat,quod non habet. Prætereà ſi Deus habet Eſſe intellectuale, habet etiam & Velle: quia Intellectus ſine Voluntate eſſe nõ poteſt.Et ſicut Deus habet Eſſe primũ, ita

ita Voluntas eius eſt prima voluntas, nec ſequitur vllam aliam voluntatem: idcirco quicquid Deus vult, ſua id vult propria voluntate. Et quid in Deo Eſſe, & Velle idem ſunt, ideò quæcunq; de Dei Eſſe ſuprà diximus, de ſua voluntate dicere tenemur, quòd videlicet eſt immutabilis, inuariabilis, æterna, cōpletiſſima, pleniſſima, omnipotentiſſima. Et ſicut Deus intelligit ſe primò, & ſuum Eſſe, ita vult primò ſeipſum, & ſuam pleniſſimā perfectionem. Et quemadmodùm habet, ita, & cupit ſibiipſi omne bonum, omne gaudiū, omne ſolatium. Eſt ergo in continua, iugíque letitia, & habet æternum gaudium intra ſemetipſum. Præthereà, cùm Voluntas in Deo idem ſit quod Intellectus, cuius prima operatio eſt intelligere verba, ſenſumq; verborum. Secūda, Diſcutere per rationē, an res intellecta vera, an falſa ſit, iuſta vel iniuſta. Tertia operatio, Quod verū & iuſtum eſt approbare: reiicere autem quod falſum eſt. Quia ergo Voluntas, & Intellectus in Deo vnū ſunt, non poteſt ſua volūtas ab intellectu diſcordiam facere: ideò Deus nihil poteſt velle contra rationē, nec contra iuſtū iudicium intellectus. Idcirco diuinæ operationes iuſtæ ſunt, rationabiles, ordinatæ, ſanctæ & veræ; & Volūtas eius ſemper eſt rectiſſima.

Tres operationes Intellectus.

iuſtiſſima, ordinatiſſima, & prima regula, quæ obliquari,& in tranſuerſum duci non poteſt, nec à veritate vllatenus declinare: cum ſit ipſamet veritas. Quæ etſi mala aliqua,atq; iniuſta fieri permittat: nunquàm tamen ea inordinata relinquit,ſed ea ſemper dirigit in bonū finē. DOM. Hinc manifeſtè colligitur, nunquàm debere hominē murmurare cōtra voluntatē Dei:ſed æquo animo perferre, quicquid in illum diuina cenſura decreuerit. Et ideò volūtas,quæ ab hac diuina & prima voluntate diſcordat, tortuoſa eſt,inordinata,iniuſta, pœnis digna atq; ſuppliciis. RAEM. Verum aſſeris: ſed nūc ſequere me quæſo,& ex cognitione Liberi arbitrij de Deo tuo ſtupēda,magnificáq; cognoſces. Ex quò enim in Deo eſt liberum arbitrium,atque æternū: ideò diuina libertas eſt prima, æterna, ſumma, pleniſſima,quæ à nullo vnquā aut deprimi poſſit,aut violari. Hinc ſequitur,quòd habet omnia quę ſummæ cōpetunt libertati. Et ideô Deus quicquid vult, eſt: & quicquid non vult,nō eſt:&eo modo quo vult, & ſicut vult,eſt. Eſt ergo talis,tantúſq;,qualis,quantúſq; vult eſſe:alioquin ſua voluntas eſſet reſtricta, & impedita, nec in ſumma conſiſteret arce libertatis. DOM. Omnino neceſſe eſt ita fateri: Idcirco conſequens

quens eſt,Deum eſſe omnipotentem,ſummè bonum,ſummè benignum,ſummè iuſtum,miſericordē,omnia ſcientem, omnia quæ vult de nihilo procreantē. Nam talem ſe,ac tantum eſſe vult,atque deſiderat. Eſt ergo ſummus dominus, ſummus imperator, ſolus bonus & potēs rex:cui ſubeſt cū voluerit Poſſe, cuius virtuti nemo reſiſtit, cuius ſapientiā nemo fallit, cuius dulcedini ſe nemo ſubducit. RAEM. Magnificè tu quidem: nam plena libertas arguit Deum omnipotentem, cum ſumma ſapientia, & ſummè ſapientem cum ſumma potentia. Cùm enim in Deo hæc vnum ſint, tantùm poteſt,quantùm intelligit:& tantùm intelligit, quantùm ſufficit: alioquin vnum atque idem numero eſſet ſeipſo maius & minus. Verùm licet Eſſe, Viuere,Intelligere, Velle,&c.omnia in Deo vnū ſint:aliqua tamen proprietate magis vni tribuūtur,quā alteri. Nam quia Deus Viuit, ideo eſt immortalis,impaſſibilis,incommutabilis. Et quia Intelligit, ideò eſt ſummæ ſapientiæ, ſummę induſtrię:omnia regēs,omnia proſpiciens. Quia verò omnia poteſt,ideò omnia quæ vult producit,deſtruit,& rurſum conſtruit: & omnē altitudinē ſe extollentem comprimit,& extinguit. At quoniam Deus beneuolam voluntatē habet,ideò eſt

bonus, mitis, benignus, præſtabilis ſuper malitia, iuſtus, ſanctus, rectus & verus. Hæc ſatis ex his, quæ ſuprà diximus, eluceſcunt. At nūc paululum ſublimius oculos attolamus: & qui iam per Eſſe mundi ad Dei Eſſe conſcendimus, cognouimúſq;, hunc mundum de nihilo, & ex tēpore à Deo productum: indagemus quæſo adiutore Deo, vt per hāc manifeſtam productionem aliā inuenire poſſimus, multò iſta meliorem, digniorem, ſublimiorē. DOM. Nō erit in eo iudicio graue, hanc productionē, licet admodùm occultā, inuenire: ſi tamen mentis aciem acriter intēdimus. Nā hæc de nihilo mundi productio pādit nobis excellentiā, potentiam, ſapientiā, & bonitatem magni Dei. Sed multò nobilior, altior, & melior ſine vlla comparatione eſſet illa productio de ſua infinita & altiſſima eſſentia, quàm ea, quæ de nihilo eſt: tantóque præſtantior, quantùm diſtat diuinū atque æternum Eſſe à nihilo. Videmus ad oculum, hominem producere domum; non inquantum homo eſt, ſed inquantum artifez eſt: & hanc domum non de ſua facit natura, ſed materia aliena. Producit quoque de ſua natura hominem ſimilem ſibi, inquātum homo eſt, viuentem, rationíſque capacem, ad imaginem, & ſimilitudinem ſuā. Sed multò præ-

clarior

clarior, magíſq; radicalis, & cõueniens eſt homini, inquantum homo eſt, ſibi ſimilem in natura producere, quã more artificis domum extra ſe de aliena ſubſtãtia formare. Hoc exemplo duplicem in Deo productionem eſſe monſtramus, vnam qua vt artifex mundum de nihilo creauit: aliam qua tanquam Deus de ſua ſubſtantia filium edidit.

Deum de ſua natura produxiſſe Deum, rationibus aliquantis oſtenditur.

CAPVT VI.

RAEMVNDVS.

SOlidum ſatis fundamentum poſuiſti: nunc ſupereſt vt aliquantis rationibus probem, Deum de ſua ſubſtantia Deũ produxiſſe. Si Deus voluit aliquid producere de nihilo, multò amplius voluit aliquid producere de ſemetipſo. Si voluit, ergo & potuit: alioqui non eſt omnipotens. Nunc ergo, quia complacuit ſibi mũdum de non ente producere: multò magis complacuit ſibi de ſua propria natura Filium generare. Iſtud cogimur dicere, ne illi aut Impotentiam, aut Triſtitiam aſſcribamus. In ſumma enim triſtitia, & impotentia Deus erit, ſi generare Filium voluit, & non potuit. Prætereà, quantò creaturæ à Deo productæ magis ſunt illi ſimiles, tantò eas ma-

gis diligit, atq; complectitur. Summè ergo illum diligit, quem de ſua natura ſibi ſimilem generauit. Vt ergo ſit in Deo ſummus complacentiæ & amoris gradus, neceſſe eſt ponere alium de ſua eſſentia productũ, in quo ſibi ſummè complaceat. DOM. Satis hæc ratio prægnãs eſt: nam ſi Deus gaudet ſocietate alterius de non eſſe producti, & delitiæ eius ſunt, Eſſe cum filiis hominum: multò iucundius in ſocietate Filij, ſibi omnino ſimillimi, gratulabitur. Verũ tu quod cœpiſti proſequere. RAEM. Deus eſt realiſſimè infinitus, immenſæ virtutis atque vigoris: nam ſumma natura eſt ſummè actiua: ergo neceſſariò ſequitur, quòd ſit in eo productio infiniti. Sed productio mundi, non eſt niſi productio vnius puncti, reſpectu infiniti Dei: & quia etiam impoſſibile eſt, quòd infinitum in actu poſſit produci de nihilo, aliâs eſſent duo Dij cõtrarij actu infiniti: neceſſe eſt ergo, quòd Deus producat rem actu infinitam de ſua ſubſtantia infinita. DOM. Facilè ego iſta conceſſero: nam quoniã in Deo reperitur Productio, neceſſe eſt, quòd in eo ſit ſumma, atque infinita Productio, qua nulla poſſit maior intelligi. Et hæc eſt productio ſuæ imaginis, & ſuæ prolis. RAEM. Videmus prætereà, quòd quælibet res creata ſuam naturaliter,

liter,& inceſſanter producit imaginem: vt patet in ſpeculo, in quo quælibet res obiecta ſuam imprimit ſimilitudinem. Sol quoque generat radium, & ignis calorem. Si ergo hanc generationem Deus, aliis à ſe tribuit creaturis, multò magis ipſe de ſemetipſo ſuam continuè generabit imaginem, ſibi omnino ſimillimã intelligentia, & ſapientia, & potentia, & dulcedine, & bonitate. DOM. Optimè deducis: ſi enim de nihilo creat Deus res temporales, quæ viuunt, ſentiunt, & intelligunt: multò magis producet de ſua natura ſobolem viuẽtem, intelligentem, ſapientem, ſibi penitus conformem, & tanquàm ſplẽdoris radium de ſuo lumine prodeuntẽ. RAF. Poſſent quidem hæ rationes ſufficere: libet tamen, aliquanto robuſtius incumbere. Cùm nihil ſuauius, melius, & amabilius ſit ſumma iucunditate: ne ergo hanc Deo denegemus, neceſſe eſt in eo ponere infinitam iucunditatem: ſed ſumma atque immenſa iucunditas non poteſt eſſe ſine ſocietate alterius ſummæ ſibi ſimilis, atque cõformis, in qua ſit verus amor, vera iucũditas, ſumma ſuauitas. Habet ergo Deus apud ſe alium à ſe productum, ſibi omnino ſimillimũ, in quo, ſicut in proprio filio, delectatur, exultat, gratulatur. Prętereà cũ naturale ſit Deo, &

ſummè proprium, Tribuere atq; Largiri: ſicut clarè patet in rerum omniũ creatione: habet enim quælibet res tantum muneris diuini, quantum ipſa recipere potuit: Videmus quoq;, quòd vnaquæque res id quod accepit, alij feſtinet impartiri: Nam corpora cæleſtia continuò influunt in hæc inferiora: Elementa quoq; omnibus corporalibus rebus ſe permiſcẽt: Arbores etiam & herbæ rebus ſenſibilibus ſuos fructus vltro communicant: Hinc oſtenditur, quòd ſumma ingenuitas eſt, aliquid largiri. At quoniam Deus eſt omnium nobiliſſimus, ideò Largiri illi cõuenit in ſummo gradu: eſtq; ſibi ſummè naturale, & maximè conueniens. Sed Tribuere, & Eſſe, in Deo vnũ ſunt: ideò ſicut ſuum Eſſe eſt infinitum, ſic & ſua Largitio eſt infinita. Et ſicut neceſſe eſt Deum Eſſe, ita & neceſſe eſt, Deũ Largiri. Hinc ſequitur, oportere Deũ dare totum quod habet, alioquin non eſſet infinitus largitor. Verùm ne iſta largitio ſit in Deo vacua, neceſſariò ſequitur, vt ſi eſt infinitus aliquis largitor, ſit & infinitus acceptor, qui totum in ſe recipiat, quod alter tribuere poteſt. Erit ergo iſte acceptor ſuo Largitori per omnia æqualis, æquè nobilis, æquè ſublimis, æquè perfectus, infinitus, æternus. At quoniã maior eſt & perfe-
ctior

ctior actualis largitio, quàm potentialis, & intrinſeca, & quàm extrinſeca, ſubſtãtialis quàm accidẽtalis, & de propria natura quã de nihilo producta: ideò neceſſe eſt, quòd ab æterno fuerit in Deo iſta largitio, & iſta productio ſubſtantialis, naturalis, & actualis, æquè nobilis vt eſt ipſe producẽs. DOM. Efficaciſſima hæc ratio eſt: nam largitio, quæ fit à Deo ipſis creaturis, penè nihil eſt, ſi ad ſuam immenſam munificentiam conferatur. Maximũ verò quod Deus dare potuit, eſt, quòd tribuerit totam ſuã ſubſtantiam alteri perſonæ. Et niſi id fecerit, cùm ſit ipſe indiuiſibilis, & ſimplicis naturæ, nihil de proprio tribuit, nec dat quod optimum habet: imò totum ſibi retinet: & ſic conuincitur eſſe auariſſimus, & tenaciſſimus: quod omnino longiſſimum eſt à tam liberali & munifica natura.

Quòd in ſimpliciſſima, atque indiuiſibili vnitate ſumma ſit trinitas perſonarum.

CAPVT VII.

RAIMVNDVS.

HIs itaq; præmiſſis, nunc facilè erit, in vno & ſimplici Deo perſonarũ oſtendere Trinitatẽ. Suprà monſtratũ eſt, quòd Eſſe Dei eſt infinitum impartibile, & ſummè ſimplex: & ideò non poteſt vna pars

dari,& altera retineri:ſed neceſſe eſt,vt dū communicatur,ex integro communicetur. Quando ergo Deus ſuum Eſſe alteri largitur,totum datur, & totum retinetur: & ſic perſona tribuens, & perſona recipiens habent idem atque indiuiſibile Eſſe, vnā naturam,vnam numero ſubſtantiā:& in nullo differunt,niſi quòd vnus eſt largiens,alter recipiens: iſte habens eſſe diuinū à ſemetipſo,ille ab alio:iſte producēs,ille productus:iſte generās,ille generatus.At quoniam Largitor non eſt receptor,nec econuerſo: ideò in eſſentia diuina inuenimus duos realiter diſtinctos:vnus generans,alter generatus:vnus Pater,alter Filius. DO. Deliteſcat nunc Sabellius impurus hęreticus,qui dicit,Patrem & Filium ſolo inter ſe nomine diſcrepare:nec in re,ſed in voce ſolam facere diſtantiam:poſſéq; eum qui Pater eſt, Filius eſſe:& qui Filius, Pater. Sed progredere quęſo. RAIM. Quia igitur totum Eſſe diuinum tribuitur alteri, & nihil penitus retinetur, quin id communicetur Filio à ſuo Patre: ideò inter Patrem & Filium eſt ſumma coæqualitas, ſumma conſubſtantialitas, ſumma coęternitas, poteſtas eadem,eadémque maieſtas. DOM. En hinc funeſtiſſimus Arrius vehementer eliditur,qui dicit,Filium ſuo Patre minorem:

nec

nec genitum eſſe à Patre, ſed ante mundi creationem à Deo conditũ, factúmq;. Sed aſſertio tua veriſſima eſt: quia vbi inter Patrem & Filium eſt vna ſubſtantia, non poteſt vnus altero prior eſſe duratione. Nam licet vnus oriatur ab altero, tamen ſimiliter ſunt ab æterno. Ex quo enim diuinæ naturæ eſt Largiri: ideò ab æterno fuit ipſa elargiens, & ab æterno recipiens: ſed largiẽs Pater, & recipiens Filius. Sed præſtolor mihi (quam pollicitus es) demonſtrari in Deo Trinitatem. RABM. En ſoluo promiſſum. In omni natura intelligibili & ſpirituali, inuenitur & intellectus & Voluntas. Intellectus eſt naturalis, & naturaliter operatur, & ex neceſſitate. Volũtas autem libera eſt, & ideò liberè agit. Eſt ergo duplex in natura ſpirituali productio, Vna Neceſſaria & naturalis, quæ fit per modũ intellectus: alia Libera & voluntaria, quæ fit per modum voluntatis. Prima productio in Deo eſt Naturalis & neceſſaria. Deus enim intelligendo ſeipſum & ſuam eſſentiam, producit neceſſariò ſuam imaginem, ſicut Sol radium, & largitur ſuæ imagini: hoc eſt ſuæ ſoboli totam ſuam ſubſtantiam. Et quia iſta productio eſt per modum naturæ, ideò vocatur generatio. Et quia fit per modum intelle-

Duplex in natura ſpirituali productio

ratione enim hominis ad res inferiores trium graduum, penes cõuenientiam generalem, repente in Dei cognitioné peruenimus, quem nunc ſcimus & eſſe, & viuere, & ſentire, & intelligere: quem etiam videmus & in ſimplici eſſentia vnum eſſe, & trinum in perſonis. Nunc ſupereſt, vt comparemus hominem ad res ſe inferiores, penes cõuenientiam magis ſpecialem & ex hac cõparatione aliud quoddam mirabile lumen illuxerit nobis, quo & noſipſos, & Dei gloriam cõtemplemur. DOM. Fiat obſecro quod dicis: libens animum accommodo, expertus fructum diſputationum noſtrarum.

Comparatio hominis ad res inferiores trium graduum penes conuenientiam ſpecialem.

CAPVT VIII.

RAEMVNDVS.

CONuenit itaq; homo cum rebus ſibi ſubiectis generali cõuenientia, vt ſuprà diximus: quia habet Eſſe cũ inanimatis, Viuere cum plantis, Sentire cũ animalibus. Nunc pauló ſpecialius hominé aliis conferamus. Primò conuenit cum rebus
Primi. primi gradus, quæ tantùm Eſſe habent, & non Viuere. Conuenit enim cum elementis, & corporibus cœleſtibus: Nam ſicut

illa inter ſe ordinata ſunt, nobiliora enim & digniora altiorem obtinent locum, & minus digna inferiorē: ideò enim cœlum ſurſum, & terra deorſum, & aqua præeminet terræ, aër verò & ignis ſicut his meliores, ita & altiores ſunt: Ita pariformiter in corpore humano Caput, quod eſt inter exteriora membra nobiliſſimū, ſupremum retinet locum: & membra minus digna, vt ſunt Pedes & Tibiæ, terræ propinquiora ſunt. Et ſicut ſuperiora corpora influunt & regunt iſta inferiora: ita caput influit & regit minora membra. Et quemadmodum Sol medius planetarum tribuit lumen, & influit vitam, reſidénſq; in medio, ſurſum tribuit & deorſum: ita Cor humanum, quod omnibus membris vitam influit & calorem, collocatur in medio, & ſua munera diſtribuit ſuperius & inferius. DOMINI. Præclara concinis concordiáque. RAE MVNDVS. Cùm rebus verò ſecundi gradus maiori adhuc cōcordia homo ſociatur. Nam ſicut granum, de quo ſeu arbor, ſeu planta naſcitur, materiam, augmentúmque recipit à terra, vt inde radix, truncus, ramíq; procedāt: ita granū illud, de quo homo pullulat, à ſanguine mēſtruo in ventre matris augmentū recipit, vnde membra omnia generentur. Et ſicut Secundi.

ex

imaginem condidiſſe Hunc errorem nequiſſimus impoſtor Mahometus in ſuo Alchorano,& Iudæi in ſuo libro, quem Thalmud vocitant, longiſſimis fabulis proſequuntur. Nos verò qui ſcimus, quoniam ſpiritus eſt Deus, ipſum in ſpiritu adoramus. Hinc Deus optimus maximus homini intellectum contulit, à quo ſolo poteſt cognoſci, diligi, revereri. Horũ gratia homo poſt mortem accipit Deum pro munere, inuiſibilem, immenſurabilem, incapabilem. Intellectus enim humanus adeò nobilis eſt, vt non poſſit, caducis & viſibilibus bonis munerari: & ideò bona intellectus ſunt ſpiritualia, æterna, infinita, ſemper permanentia. Nunc de ſecundo, ſcilicet, Quòd Deus habeat liberum arbitrium ocius exequere.

Deum habere voluntatem, & Liberum arbitrium.

CAPVT V.

RAIMVNDVS.

QVum homini Liberum contulerit arbitrium Deus, manifeſtum eſt, quòd & ipſe Liberum arbitriũ habeat: quia nemo dat, quod non habet. Prætereà ſi Deus habet Eſſe intellectuale, habet etiam & Velle: quia Intellectus ſine Voluntate eſſe nõ poteſt. Et ſicut Deus habet Eſſe primũ, ita

ita Voluntas eius eſt prima voluntas, nec ſequitur vllam aliam voluntatem: idcirco quicquid Deus vult, ſua id vult propria voluntate. Et quid in Deo Eſſe, & Velle idem ſunt, ideò quæcunq; de Dei Eſſe ſuprà diximus, de ſua voluntate dicere tenemur, quòd videlicet eſt immutabilis, inuariabilis, æterna, cōpletiſſima, pleniſſima, omnipotentiſſima. Et ſicut Deus intelligit ſe primò, & ſuum Eſſe, ita vult primò ſeipſum, & ſuam pleniſſimā perfectionem. Et quemadmodùm habet, ita, & cupit ſibiipſi omne bonum, omne gaudiū, omne ſolatium. Eſt ergo in continua, iugíque letitia, & habet æternum gaudium intra ſemetipſum. Prætereà, cùm Voluntas in Deo idem ſit quod Intellectus, cuius prima operatio eſt intelligere verba, ſenſumq; verborum. Secūda, Diſcutere per rationē, an res intellecta vera, an falſa ſit, iuſta vel iniuſta. Tertia operatio, Quod verū & iuſtum eſt approbare: reiicere autem quod falſum eſt. Quia ergo Voluntas, & Intellectus in Deo vnū ſunt, non poteſt ſua volūtas ab intellectu diſcordiam facere: ideò Deus nihil poteſt velle contra rationē, nec contra iuſtū iudicium intellectus. Idcirco diuinæ operationes iuſtæ ſunt, rationabiles, ordinatæ, ſanctæ & veræ; & Volūtas eius ſemper eſt rectiſſima.

Tres operationes Intellectus.

iuſtiſſima, ordinatiſſima, & prima regula, quæ obliquari,& in tranſuerſum duci non poteſt, nec à veritate vllatenus declinare: cum ſit ipſamet veritas. Quæ etſi mala aliqua,atq; iniuſta fieri permittat: nunquàm tamen ea inordinata relinquit,ſed ea ſemper dirigit in bonũ finẽ. DOM. Hinc manifeſtè colligitur, nunquàm debere hominẽ murmurare cõtra voluntatẽ Dei:ſed æquo animo perferre, quicquid in illum diuina cenſura decreuerit.Et ideò volũtas,quæ ab hac diuina & prima voluntate diſcordat, tortuoſa eſt,inordinata,iniuſta, pœnis digna atq; ſuppliciis. RAEM. Verum aſſeris: ſed nũc ſequere me quæſo;& ex cognitione Liberi arbitrij de Deo tuo ſtupẽda,magnificáq; cognoſces. Ex quò enim in Deo eſt liberum arbitrium,atque æternũ: ideò diuina libertas eſt prima, æterna, ſumma, pleniſſima,quæ à nullo vnquã aut deprimi poſſit,aut violari. Hinc ſequitur,quòd habet omnia quę ſummæ cõpetunt libertati. Et ideò Deus quicquid vult, eſt: & quicquid non vult,nõ eſt:&eo modo quo vult, & ſicut vult,eſt. Eſt ergo talis,tantúſq;,qualis,quantúſq; vult eſſe:alioquin ſua voluntas eſſet reſtricta, & impedita, nec in ſumma conſiſteret arce libertatis. DOM. Omnino neceſſe eſt ita fateri: Idcirco conſequens

quens eſt, Deum eſſe omnipotentem, ſummè bonum, ſummè benignum, ſummè iuſtum, miſericordẽ, omnia ſcientem, omnia quæ vult de nihilo procreantẽ. Nam talem ſe, ac tantum eſſe vult, atque deſiderat. Eſt ergo ſummus dominus, ſummus imperator, ſolus bonus & potẽs rex: cui ſubeſt cũ voluerit Poſſe, cuius virtuti nemo reſiſtit, cuius ſapientiã nemo fallit, cuius dulcedini ſe nemo ſubducit. RAEM. Magnificè tu quidem: nam plena libertas arguit Deum omnipotentem, cum ſumma ſapientia, & ſummè ſapientem cum ſumma potentia. Cùm enim in Deo hæc vnum ſint, tantùm poteſt, quantùm intelligit: & tantùm intelligit, quantùm ſufficit: alioquin vnum atque idem numero eſſet ſeipſo maius & minus. Verùm licet Eſſe, Viuere, Intelligere, Velle, &c. omnia in Deo vnũ ſint: aliqua tamen proprietate magis vni tribuũtur, quã alteri. Nam quia Deus Viuit, ideo eſt immortalis, impaſſibilis, incommutabilis. Et quia Intelligit, ideò eſt ſummæ ſapientiæ, ſummę induſtrię: omnia regẽs, omnia proſpiciens. Quia verò omnia poteſt, ideò omnia quæ vult producit, deſtruit, & rurſum conſtruit: & omnẽ altitudinẽ ſe extollentem comprimit, & extinguit. At quoniam Deus beneuolam voluntatẽ habet, ideò eſt

bonus, mitis, benignus, præſtabilis ſuper malitia, iuſtus, ſanctus, rectus & verus. Hæc ſatis ex his, quæ ſuprà diximus, eluceſcunt. At nũc paululum ſublimius oculos attolamus: & qui iam per Eſſe mundi ad Dei Eſſe conſcendimus, cognouimúſq;, hunc mundum de nihilo, & ex tẽpore à Deo productum: indagemus quæſo adiutore Deo, vt per hãc manifeſtam productionem aliã inuenire poſſimus, multò iſta meliorem, digniorem, ſublimiorẽ. DOM. Nõ erit in eo iudicio graue, hanc productionẽ, licet admodùm occultã, inuenire: ſi tamen mentis aciem acriter intẽdimus. Nã hæc de nihilo mundi productio pãdit nobis excellentiã, potentiam, ſapientiã, & bonitatem magni Dei. Sed multò nobilior, altior, & melior ſine vlla comparatione eſſet illa productio de ſua infinita & altiſſima eſſentia, quàm ea, quæ de nihilo eſt: tantóque præſtantior, quantùm diſtat diuinũ atque æternum Eſſe à nihilo. Videmus ad oculum, hominem producere domum; non inquantum homo eſt, ſed inquantum artifex eſt: & hanc domum non de ſua facit natura, ſed materia aliena. Producit quoque de ſua natura hominem ſimilem ſibi, inquãtum homo eſt, viuentem, rationíſque capacem, ad imaginem, & ſimilitudinem ſuã. Sed multò præ-

clarior

clarior, magíſq; radicalis, & cõueniens eſt homini, inquantum homo eſt, ſibi ſimilem in natura producere, quã more artificis domum extra ſe de aliena ſubſtãtia formare. Hoc exemplo duplicem in Deo productionem eſſe monſtramus, vnam qua vt artifex mundum de nihilo creauit: aliam qua tanquam Deus de ſua ſubſtantia filium edidit.

Deum de ſua natura produxiſſe Deum, rationibus aliquantis oſtenditur.

CAPVT VI.

RAEMVNDVS.

SOlidum ſatis fundamentum poſuiſti: nunc ſupereſt vt aliquantis rationibus probem, Deum de ſua ſubſtantia Deũ produxiſſe. Si Deus voluit aliquid producere de nihilo, multò amplius voluit aliquid producere de ſemetipſo. Si voluit, ergo & potuit: alioqui non eſt omnipotens. Nunc ergo, quia complacuit ſibi mũdum de non ente producere: multò magis complacuit ſibi de ſua propria natura Filium generare. Iſtud cogimur dicere, ne illi aut Impotentiam, aut Triſtitiam aſſcribamus. In ſumma enim triſtitia, & impotentia Deus erit, ſi generare Filium voluit, & non potuit. Præterea, quantò creaturæ à Deo productæ magis ſunt illi ſimiles, tantò eas ma-

gis diligit, atq; complectitur. Summè ergo illum diligit, quem de ſua natura ſibi ſimilem generauit. Vt ergo ſit in Deo ſummus complacentiæ & amoris gradus, neceſſe eſt ponere alium de ſua eſſentia productū, in quo ſibi ſummè complaceat. DOM. Satis hæc ratio prægnās eſt: nam ſi Deus gaudet ſocietate alterius de non eſſe producti, & delitiæ eius ſunt, Eſſe cum filiis hominum: multò iucundius in ſocietate Filij, ſibi omnino ſimillimi, gratulabitur. Verū tu quod cœpiſti proſequere. RAEM. Deus eſt realiſſimè infinitus, immenſæ virtutis atque vigoris: nam ſumma natura eſt ſummè actiua: ergo neceſſariò ſequitur, quòd ſit in eo productio infiniti. Sed productio mundi, non eſt niſi productio vnius puncti, reſpectu infiniti Dei: & quia etiam impoſſibile eſt, quòd infinitum in actu poſſit produci de nihilo, aliàs eſſent duo Dij cōtrarij actu infiniti: neceſſe eſt ergo, quòd Deus producat rem actu infinitam de ſua ſubſtantia infinita. DOM. Facilè ego iſta conceſſero: nam quoniā in Deo reperitur Productio, neceſſe eſt, quòd in eo ſit ſumma, atque infinita Productio, qua nulla poſſit maior intelligi. Et hæc eſt productio ſuæ imaginis, & ſuæ prolis. RAEM. Videmus præterea, quòd quælibet res creata ſuam naturaliter,

liter,& inceſſanter producit imaginem: vt patet in ſpeculo, in quo quælibet res obiecta ſuam imprimit ſimilitudinem. Sol quoque generat radium, & ignis calorem. Si ergo hanc generationem Deus, aliis à ſe tribuit creaturis, multò magis ipſe de ſemetipſo ſuam continuè generabit imaginem, ſibi omnino ſimillimã intelligentia, & ſapientia, & potentia, & dulcedine, & bonitate. DOM. Optimè deducis: ſi enim de nihilo creat Deus res temporales, quæ viuunt, ſentiunt, & intelligunt: multò magis producet de ſua natura ſobolem viuẽtem, intelligentem, ſapientem, ſibi penitus conformem, & tanquàm ſplẽdoris radium de ſuo lumine prodeuntẽ. RAF. Poſſent quidem hæ rationes ſufficere: libet tamen, aliquanto robuſtius incumbere. Cùm nihil ſuauius, melius, & amabilius ſit ſumma iucunditate: ne ergo hanc Deo denegemus, neceſſe eſt in eo ponere infinitam iucunditatem: ſed ſumma atque immenſa iucunditas non poteſt eſſe ſine ſocietate alterius ſummæ ſibi ſimilis, atque cõformis, in qua ſit verus amor, vera iucũditas, ſumma ſuauitas. Habet ergo Deus apud ſe alium à ſe productum, ſibi omnino ſimillimũ, in quo, ſicut in proprio filio, delectatur, exultat, gratulatur. Prętereà cũ naturale ſit Deo, &

ſummè proprium, Tribuere atq; Largiri: ſicut clarè patet in rerum omniũ creatione: habet enim quælibet res tantum muneris diuini, quantum ipſa recipere potuit. Videmus quoq;, quòd vnaquæque res id, quod accepit, alij feſtinet impartiri: Nam corpora cæleſtia continuò influunt in hæc inferiora: Elementa quoq; omnibus corporalibus rebus ſe permiſcẽt: Arbores etiam & herbæ rebus ſenſibilibus ſuos fructus vltro communicant: Hinc oſtenditur, quòd ſumma ingenuitas eſt, aliquid largiri. At quoniam Deus eſt omnium nobiliſſimus, ideò Largiri illi cõuenit in ſummo gradu: eſtq; ſibi ſummè naturale, & maximè conueniens. Sed Tribuere, & Eſſe, in Deo vnũ ſunt: ideò ſicut ſuum Eſſe eſt infinitum, ſic & ſua Largitio eſt infinita. Et ſicut neceſſe eſt Deum Eſſe, ita & neceſſe eſt, Deũ Largiri. Hinc ſequitur, oportere Deũ dare totum quod habet, alioquin non eſſet infinitus largitor. Verùm ne iſta largitio ſit in Deo vacua, neceſſariò ſequitur, vt ſi eſt infinitus aliquis largitor, ſit & infinitus acceptor, qui totum in ſe recipiat, quod alter tribuere poteſt. Erit ergo iſte acceptor ſuo Largitori per omnia æqualis, æquè nobilis, æquè ſublimis, æquè perfectus, infinitus, æternus. At quoniã maior eſt & perfectior

ctior actualis largitio, quàm potentialis, & intrinſeca, & quàm extrinſeca, ſubſtãtialis quàm accidẽtalis, & de propria natura quã de nihilo producta: ideò neceſſe eſt, quòd ab æterno fuerit in Deo iſta largitio, & iſta productio ſubſtantialis, naturalis, & actualis, æquè nobilis vt eſt ipſe producẽs. DOM. Efficaciſſima hæc ratio eſt: nam largitio, quæ fit à Deo ipſis creaturis, penè nihil eſt, ſi ad ſuam immenſam munificentiam conferatur. Maximũ verò quod Deus dare potuit, eſt, quòd tribuerit totam ſuã ſubſtantiam alteri perſonæ. Et niſi id fecerit, cùm ſit ipſe indiuiſibilis, & ſimplicis naturæ, nihil de proprio tribuit, nec dat quod optimum habet: imò totum ſibi retinet: & ſic conuincitur eſſe auariſſimus, & tenaciſſimus: quod omnino longiſſimum eſt à tam liberali & munifica natura.

Quòd in ſimpliciſſima, atque indiuiſibili vnitate ſumma ſit trinitas perſonarum.

CAPVT VII.

RAIMVNDVS.

HIs itaq; præmiſſis, nunc facilè erit, in vno & ſimplici Deo perſonarũ oſtendere Trinitatẽ. Suprà monſtratũ eſt, quòd Eſſe Dei eſt infinitum impartibile, & ſummè ſimplex: & ideò non poteſt vna pars

dari,& altera retineri:ſed neceſſe eſt,vt dũ communicatur,ex integro communicetur. Quando ergo Deus ſuum Eſſe alteri largitur,totum datur, & totum retinetur: & ſic perſona tribuens, & perſona recipiens habent idem atque indiuiſibile Eſſe, vnã naturam,vnam numero ſubſtantiã:& in nullo differunt,niſi quòd vnus eſt largiens,alter recipiens: iſte habens eſſe diuinũ à ſemetipſo,ille ab alio:iſte producẽs,ille productus:iſte generãs,ille generatus.At quoniam Largitor non eſt receptor,nec econuerſo: ideò in eſſentia diuina inuenimus duos realiter diſtinctos:vnus generans,alter generatus:vnus Pater,alter Filius. DO. Deliteſcat nunc Sabellius impurus hęreticus,qui dicit,Patrem & Filium ſolo inter ſe nomine diſcrepare:nec in re,ſed in voce ſolam facere diſtantiam:poſſéq; eum qui Pater eſt, Filius eſſe:& qui Filius, Pater. Sed progredere quęſo. RABM. Quia igitur totum Eſſe diuinum tribuitur alteri, & nihil penitus retinetur, quin id communicetur Filio à ſuo Patre: ideò inter Patrem & Filium eſt ſumma coæqualitas, ſumma conſubſtantialitas, ſumma coęternitas, poteſtas eadem,eadémque maieſtas. DOM. En hinc funeſtiſſimus Arrius vehementer eliditur,qui dicit,Filium ſuo Patre minorem:

nec

nec genitum eſſe à Patre, ſed ante mundi creationem à Deo conditũ, factúmq́;. Sed aſſertio tua veriſſima eſt: quia vbi inter Patrem & Filium eſt vna ſubſtantia, non poteſt vnus altero prior eſſe duratione. Nam licet vnus oriatur ab altero, tamen ſimiliter ſunt ab æterno. Ex quo enim diuinæ naturæ eſt Largiri: ideò ab æterno fuit ipſa elargiens, & ab æterno recipiens: ſed largiẽs Pater, & recipiens Filius. Sed præſtolor mihi (quam pollicitus es) demonſtrari in Deo Trinitatem. RAEM. En ſoluo promiſſum. In omni natura intelligibili & ſpirituali, inuenitur & intellectus & Voluntas. Intellectus eſt naturalis, & naturaliter operatur, & ex neceſſitate. Volũtas autem libera eſt, & ideò liberè agit. Eſt ergo duplex in natura ſpirituali productio, Vna Neceſſaria & naturalis, quæ fit per modũ intellectus: alia Libera & voluntaria, quæ fit per modum voluntatis. Prima productio in Deo eſt Naturalis & neceſſaria. Deus enim intelligendo ſeipſum & ſuam eſſentiam, producit neceſſariò ſuam imaginem, ſicut Sol radium, & largitur ſuæ imagini: hoc eſt ſuæ ſoboli totam ſuam ſubſtantiam. Et quia iſta productio eſt per modum naturæ, ideò vocatur generatio. Et quia fit per modum intelle

Duplex in natura ſpirituali productio

tellectus, & ideò productus vocatur Verbum patris, Imago & Sapiẽtia patris. Quia verò quilibet per ſe ſubſiſtit, ideò vterque Perſona nuncupatur. Porrò quod à voluntate producitur Amor eſt: & quia eſt vna voluntas patris & filij, ideò à patre & filio Amor procedit, qui eſt Spiritus ſanctus. Habes ergo in Deo tres perſonas, Patrem & Filiũ & Spiritumſanctũ DOM. Habeo, fateor: ſed Spiritus ſanctus quomodo in Trinitate perſona ſit, paulò quęſo euidentius oſtende. RAEM. Faciã breuiter. Diximus ſuprà Patrem eſſe largientem, & Filium recipientem: ſed vbi eſt largitor & receptor, oportet quòd aliud inde procedat, quòd ſcilicet nec ſit dare, nec recipere, videlicet Amor, qui procedit à dante in recipientem, & à recipiente in dantem. Et ſic eſt ibi Amoris proceſſio, quę eſt tertia res, & tertia perſona, quæ neque Pater eſt, neque Filius, ſed amborum ſpiritus. Hîc autem Amor, neceſſariò à Patre Filióque procedit: quia Pater non poteſt non amare ſuam imaginem, ſuum Filium à ſe productum: nec Filius non poteſt non amare Patrem, qui eum genuit. Iſta autem productio fit à duobus ſimul: quia Pater non eſt prior Filio, ſed ab æterno ſunt ſimul: & ideò non prius procedit

Amor

Amor à Patre in Filium, quàm filij in Patrem: neque ſunt duæ productiones Amoris, qui non eſt niſi vna voluntas Patris & Filij, à quibus amor iſte procedit. DOM. Hinc euidenter deſtruitur hæreſis moderna Græcorum, qui aſſerunt à ſolo Patre procedere Spiritumſanctum: quaſi & Filius Patrem non amet, à quo tantopere ſe intelligit amari. Sed perge quò cœpiſti. RAEM. Sicut ergo hæ tres perſonæ habent eandem numero eſſentiam, ſiue ſubſtantiam: ita ſunt inter ſe per omnia æquales: quippe quibus eſt vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Sed Pater generãs, Filius genitus, Spiritusſanctus amborum nexus, amor amborũ, & amborum charitas. DOM. Egregiè nunc confuſus hinc Arrius abſcedit, qui impia voce auſus eſt dicere, Spiritumſanctum creaturam eſſe, & ſeruum eſſe Patris & Filij: nam reuera neceſſe eſt, quòd Amor, qui à Patre Filióque procedit, ſit infinitus: quia pater amat filiũ quantùm poteſt, & ecõuerſo: & quia Pater poteſt in infinitum amare, & filius ſimiliter: igitur amor (qui eſt Spirituſſanctus) eſt infinitus, omnipotẽs, æternus, omniũ rector & dominus. & Patri & Filio coæqualis. RAEM. Vidiſti certè in quæ ſublimia animum porreximus. Ex compa-

ratione

ratione enim hominis ad res inferiores trium graduum, penes cōuenientiam generalem, repente in Dei cognitioné peruenimus, quem nunc ſcimus & eſſe, & viuere, & ſentire, & intelligere: quem etiam videmus & in ſimplici eſſentia vnum eſſe, & trinum in perſonis. Nunc ſupereſt, vt comparemus hominem ad res ſe inferiores, penes cōuenientiam magis ſpecialem & ex hac cōparatione aliud quoddam mirabile lumen illuxerit nobis, quo & noſipſos, & Dei gloriam cōtemplemur. DOM. Fiat obſecro quod dicis: libens animum accommodo, expertus fructum diſputationum noſtrarum.

Comparatio hominis ad res inferiores trium graduum penes conuenientiam ſpecialem.

CAPVT VIII.

RAEMVNDVS.

Conuenit itaq; homo cum rebus ſibi ſubiectis generali cōuenientia, vt ſuprà diximus: quia habet Eſſe cũ inanimatis, Viuere cum plantis, Sentire cũ animalibus. Nunc paulò ſpecialius hominē aliis conferamus. Primò conuenit cum rebus primi gradus, quæ tantùm Eſſe habent, & non Viuere. Conuenit enim cum elementis, & corporibus cœleſtibus: Nam ſicut

Primi.

illa

illa inter ſe ordinata ſunt, nobiliora enim & digniora altiorem obtinent locum; & minus digna inferiorē: ideò enim cœlum ſurſum, & terra deorſum, & aqua præeminet terræ, aër verò & ignis ſicut his meliores, ita & altiores ſunt: Ita pariformiter in corpore humano Caput, quod eſt inter exteriora membra nobiliſſimū, ſupremum retinet locum: & membra minus digna, vt ſunt Pedes & Tibiæ, terræ propinquiora ſunt. Et ſicut ſuperiora corpora influunt & regunt iſta inferiora: ita caput influit & regit minora membra. Et quemadmodum Sol medius planetarum tribuit lumen, & nfluit vitam, reſidénſq; in medio, ſurſum ribuit & deorſum: ita Cor humanum, uod omnibus membris vitam influit & alorem, collocatur in medio, & ſua mu-era diſtribuit ſuperius & inferius. DO-INI. Præclara concinis concordiá-ue. RAE MVNDVS. Cùm rebus verò ſe-ndi gradus maiori adhuc cōcordia ho-o ſociatur. Nam ſicut granum, de quo arbor, ſeu planta naſcitur, materiam, gmentúmque recipit à terra, vt inde ra-, truncus, ramíq; procedāt: ita granū il, de quo homo pullulat, à ſanguine mē-o in ventre matris augmentū recipit, e membra omnia generentur. Et ſicut Secundi.

ex

ex vno paruo ſeminis grano tot diuerſa procedũt, radix, truncus, cortex, frondes, folia, fructus, & ſemina: Ita ex vno modico patris tui grano omnia corporis tui interiora & exteriora membra prodierũt. DO. Hinc euidenter aſpicio opus me eſſe magni Dei, qui hoc modicum granum patris mei in tot diuerſa & mirabilia mẽbra protraxit: eſſeq́; vnum atque eundem opificem, qui & arborum corpora diſtinxit, & hominum. Nam cùm corpus humanũ, formetur in matris vtero, ipſa aut neſciente, aut dormiẽte, aut etiam plerunq; nolente, luce clarius apparet quòd in formatione humani corporis infinita potẽtia, ſapientia, & benignitas creatoris penitus operata ſit, qui ſuper omnia alia corpora illud nobilius cõdidit, diſtinxit, & organizauit. RAEM. Iam nõ erit difficile monſtrare cõ-

Tertij. uenientiam cum rebus tertij gradus. Nam quemadmodum animalia coitu generantur maris & fœminæ, & in vtero matris horum membra formantur: ita & homo per coitum gignitur, & in ventræ ſuæ parentis coagulatur, formatur, & alitur. Animalia caput habent, oculos, aures, &c. & quinq; decorãtur corporis ſenſibus: pariformiter & homo. Illa comedunt, digerunt, egerũt: ſic & homo. Illa in terram, de qua ſumpta

ſunt,

ſunt,per mortem reuertuntur: ita & homo cùm puluis ſit, in puluerem reuertetur. D O. Data hac conuenientia, audire nunc abs te cupio, quod inde lumen debeā ſpeculari. R A I M. Hæc conuenientia rerum omnium inter ſe,oſtendit,quòd vnus atq; idem ſit artifex, vnus Deus & dominus omniũ, vnus ordinator & rector hominis, animalium, plantarum, & elementorum. Arguunt enim vnum cōſilium,vnam prouidētiam,vnam bonitatem. Non enim eſſet tanta rerum omnium inter ſe concordia & ſimilitudo, ſi duo eſſent opifices, duo moderatores. Vnus eſt ergo dominus, qui & homini intellectum contulit, atque plantarum atq; arborum opera moderatur. Eadem quoque omnium rerum materia vnum monſtrat artificem ſummè potentem, ſummè ſapientem, qui de vna eadémque materia tot innumerabiles mirabiléſque rerum formas producere potuit, voluit, ſciuit, & fecit. Illud quoque non mediocriter mirandum,quòd de vili, infima, terreſtríq; materia tam nobile humanum corpus plaſmare voluerit, quod capax eſſet animæ rationalis,& ſummi artificis imaginis. Si enim hoc tale corpus ex lapidibus pretioſis, aut certè ex aliqua cœleſti materia cōdidiſſet, non eſſet tanta

Lumen quod ex cōuenientia iſta reſplendet.

admiratione dignum. Nunc verò cùm ex vili luto illud ſuſcitauerit, ſatis ſuam potentiam & ſapientiam egregius conditor oſtendit. Hinc potes etiam intelligere, quòd ſi te ex tam contemptibili maſſa formare potuit, poterit quoque ſi voluerit multò te ſublimius attollere, & in ſtatum multò nobiliorem ſubleuare, & corruptibilem puluerem tuum immortalem reddere. DOMI. Capio lumen, idque non paruum: vnde & datori luminum, & tibi maximas habeo gratias. RAEM. Vidiſti itaq; quanta cognouimus ex comparatione hominis ad ſua inferiora penes Conuenientiam: nunc reliquum eſt, vt hominem conferamus ad res cæteras penes Differentiam, & multò ampliora de homine & hominis conditore cognoſces, quàm hactenus cognouiſti. Verùm quia iam prandij hora eſt, & fame ilia contabeſcunt, vox quoque iam à ſermonis virtute ſuccumbit, oro vt ſequentem diſputationem, donec ſtomachus confortetur, differri patiaris. DOM. Patior libens: ſumpto enim cibo fortius inſtabimus: nam tritum apud Rhetores prouerbium eſt, Bene inflatas tibias melius reſonare ſolere.

* * *

SECVNDVS DIALO-GVS.

De beneficijs Dei, & hominis obligatione.

Comparatio hominis ad res inferiores penes differentiam generalem.

CAP. IX.

RAEMVNDVS.

ROBORATIS nunc paululum viribus, comparemus, ſi placet, hominē ad inferiores gradus rerum penes Differentiam, primò iuxta differētiam generalem: ſecundò, iuxta differentiā ſpecialem, & grandia quædā & ſublimia, quæ nondum vidimus, intuebimur. Res enim trium inferiorum graduum multum abinuicem ſeparantur, & in ipſis ſunt diſtincta genera, & ſpecies inter ſe plurimum differentes. Sed homo maxima nobilitate, & dignitate diſtat à cæteris: nō quia aut exiſtit, aut viuit, aut ſentit, ſed quia intelligit. Habet enim homo Liberū arbitriū per quod poteſt cognoſcere, intelligere, diſcernere, & velle, & nolle. Iſta ingenua dignitate

homo præeminet vniuerſis ſubter ſe creaturis: quia illæ omnes operantur ex neceſſitate, homo autem ex intelligibili, & libera volũtate. Illæ ſuas operationes non intelligunt: homo quod operatur, & intelligit, & diligit. DO. Patet ampliſſima differentia: ſed quis inde naſcitur fructus? RAE. Magnus certè, atque ſublimis. Nam cùm homo habet intellectũ, poteſt intelligere verba, ſermones, ſententias: poteſt diſcernere, quid verũ, quid falſum: poteſt etiam quod verum, & bonum eſt eligere, quod autem falſum eſt reprobare: poteſt prætereà ſe rebus que ſub ſe ſunt cõparare, & ſe multò nobiliorẽ cognoſcere: poteſt etiam de vna cognitione ad aliam, & de minore ad maiorẽ conſcendere: poteſt quoq; intelligere, ſe intellectum non à ſe, ſed à ſuo opifice recepiſſe. Verũ quia creatura non poteſt aſcẽdere vltra ſuum creatorem, ideò homo ſuo intellectu, & cogitatu nequaquàm poteſt Deum trãſcendere, à quo accepit, & Viuere, & Intelligere, & Deſiderare. Hinc ſequitur, quòd nõ poteſt homo præſtantius aliquid, aut melius vel cogitare, vel deſiderare ſuo maximo & optimo creatore: Alioquin maior erit homo cogitãdo, quàm Deus exiſtẽdo: eſſẽtq; aliquid maius in creatura, quàm in creatore,

re,quod impium eſt dicere. DO. Verè impium:nunquàm enim creator hoc ſuæ tribueret creaturę,vt poſſet aliquid ſe melius ſe dignius,aut intelligere, aut cupere:quia & hoc naturæ repugnat,& inbecillem, & impotentem, atque ignobilem argueret creatorē.Si enim poſſet homo aliquid melius æſtimare,aut cupere,quàm ſuus eſt cōditor:tunc certē nō eſſet nec optimus,nec maximus Deus.Verùm quia & humana cogitatio,& affectio poteſt aſcendere in infinitum, ideò qui hanc capacitatem homini tribuit Deus,neceſſe eſt, vt ſit & ipſe infinitus.RAE. Optimè cōfiteris:ex intellectu ergo,& cogitatu humano euidēter omnia approbamus de Deo,quæ illi poſſunt cum summa veritate & veneratione tribui,& aſcribi.Capeſce igitur, & intellige hāc, quā tibi nūc affero, regulam in humano corde fundatam:Deus eſt, quo nihil maius cogitari poteſt, Vel Deus eſt,quod omniū maximū cogitari poteſt.DO. Capio regulam: mirabile iucundúmq; lumen, & quod nos vehementer inflammet, ex hac regula hauri ſumus. Cùm enim Deus eſt quicquid maximū homo cogitare poteſt:ergo neceſſariò Deus eſt perfectiſſimus, optimus,diuiſſimus,nobiliſſimus,altiſſimus, omnipotentiſſimus,& prudētiſſimus.Hæc enim

homo de Deo maximo cogitare poteſt, & illi cum ſumma veritate attribuere.

Practica huius regulæ ad probandum omnia perſectiſsima de Deo.

CAPVT X.

RAEMVNDVS.

PRopinquius hãc regulam explanemus. Cũm igitur Deus eſt optimum, & præſtantiſſimum quod homo cogitare poteſt, ideò neceſſario Deus eſt omne illud, quod melius eſt eſſe, quàm non eſſe. Hinc cognoſcimus, quòd Deus nõ poteſt cogitari non eſſe, ſed habet perfectiſſimum Eſſe. Et quia homo poteſt cogitare, quòd Deus eſt ſuũ Eſſe, nec acceperit Eſſe ab alio, nec à nihilo, nec à ſeipſo: igitur Deus eſt ſuum Eſſe. Homo poteſt cogitare Deũ eſſe æternum, immenſum, infinitum: ideò neceſſariò Deus eſt æternus, immẽſus, infinitus: aliâs Deus eſſet humana cogitatione minor, quod nefas eſt dicere. Homo poteſt cogitare Deum eſſe ſummam eſſentiam per ſe ſubſiſtentem, nullius egentem ope, omnia ex nihilo creantem, omnia moderantem, igitur talis eſt Deus. Homo poteſt cogitare, Deum non ſolùm iuſtum eſſe, aut veracem, aut viuentem, aut beatum, aut bonum: ſed eſſe ipſam iuſtitiam, veritatem, vitam, beatitudinem, & bonitatem: Talis igitur

igitur eſt Deus. Homo poteſt cogitare, ſimplicem eſſe Deum, incompoſitum, inſolubilem, hoc enim magis congruit diuinæ naturæ, quàm putare eum compoſitũ eſſe, aut in partes diuiſibilẽ. Eſt ergo Deus ſimplicis naturæ, & inſolubilis, atque ideò incorruptibilis. Homo poteſt Deum cogitare incircumſcriptum, nec loco contineri, nec temporē: hoc enim eſt præſtantiſſimũ. In nullo ergo loco, vel tempore coartatur Deus, ſed eſt ſimul & ſemel in omni loco, & tempore, nec incluſus, nec excluſus. Homo poteſt cogitare, Deum poſſe plura in infinitum & facere, & cognoſcere, quàm poſſit mens creata concipere, ergo ſic eſt, vt homo cogitauit: alioquin Deus non eſſet id maximũ, quod homo cogitare poteſt. DOM. Cum maxima te audio voluptate. Hinc luce clarius intueor, per humanam cogitationem infinitas poſſe Deo tribui digniſſimas proprietates. Quòd videlicet Deus eſt in infinitum bonus, pius, benignus, fortis, iucundus, beatus, beneficus, honorabilis, glorioſus: Et quòd hæc omnia in tãta habeat perfectione, qua nõ poteſt altera præſtantior æſtimari. Et quia homo cogitat Deum iuſtum, & bonum, ideò tribuit illi odium omnis peccati, omnis malitiæ, & nequitiæ. Hinc ſequitur,

quòd Deus odit in infinitũ omne vitium ſuperbiæ, luxuriæ, omnem dolum, fraudem, ſimulationem. Econtrà, quia ſummè bonus eſt, ideò homo ęſtimat Deum in immenſum diligere omnem virtutem, charitatem, mũditiam, humilitatem, timorem, obedientiam, verecundiam. Verùm tu, quœſo, vltra progredere. RAEM. Homo præterea poteſt cogitare in Deo eſſe infinitam productionem, nec debere eſſe ſterilem eum, qui tantam rebus creatis attulit fœcũditatem. Habet ergo Deus filium, quem naturaliter producit per intellectũ: habet & Spiritumſanctum, quem liberè à ſe procedere facit per arbitriũ. Certè nunc vidiſti, quàm ſublimia, & ſummę digniſſima de ſuo factore humana cogitatio concludere poteſt, & ſibi in veritate tribuere. Quod niſi fecerit, peruerſus eſt homo, impius, ſuperbus, & ſui conditoris acerrimus inimicus. DOM. Verùm dicis: ſed rogo te, nunquid ideò iſtas dignitates Deus habet, quia humana cogitatio eas æſtimat Deum habere? Nunquid mea cogitatio diuitem Deum, facit vt inops atque egenus ſit, cùm eas illi nolim tribuere? RAEM. Impium eſt ita credere. Deus enim, qui ab æterno omnium bonorum pulchrorúmque ditiſſimus poſſeſſor fuit, nihil à ſua poteſt reci-

pere

pere creatura. Sed nos, qui cæci, & ignorantes ſumus, non poſſumus prima fronte mẽtis obtutum in Dei lumen infigere: ſed à noſtro, quòd in nobis eſt, lumine illud nitimur æſtimare. Nam quia homo, cùm ſit imago Dei, poteſt in infinitum aſcendere cogitando, optando, volendo: ideò omnino digniſſimum arbitramur vt hominis creator vnum gradum ſupra hominem aſcendat, habeàtque veraciter exiſtendo, quicquid illi homo tribuit cogitando: ne ſit Deus humana cogitatione aut minor, aut deterior. DOM. Feciſti ſatis quæſtiunculæ meæ.

Homo per ſecundam intellectus operationem omnia vel affirmat, vel negat, quæ illi, inquantum homo eſt, ſunt neceſſaria.

CAPVT XI.

RAEMVNDVS.

DIximus ſuprà, tres eſſe operationes intelectus. Prima eſt, Intelligere verba, ſenſúmque verborum: per hanc homo multùm differt à brutis, vt iam patuit. Secunda operatio eſt, Diſcutere quid verum, quid falſum: quid bonum, quid malũ: per hanc multò amplius à beſtiis diſtat. Tertia operatio eſt, Quod verum, quod bonum eſt, prudenter eligere: & aſpernari acriter

quod malum eſt. Et per hanc à brutis homo longiſſimè ſeparatur, vt in ſubditis patebit. Per ſecundam ergo operationem intellectus diſcernit homo inter verum & falſum: & per tertiam operationem eligit ex his, quod ſibi vtile iudicat, honeſtum, & neceſſarium. Ad hoc enim cōtulit homini intellectum Deus optimus, vt illo vtatur in bonum ſuum, & applicet ad ſuam vtilitatem, & ſalutarem neceſſitatem. DOM. Equidē aſſentior ego. Debet enim homo imitari cæteras ſe inferiores creaturas, quę ſui conditoris munera ſibiipſis applicāt in ſui conſeruationem, & in ſuam neceſſitatem. Res enim primi gradus ad hoc laborant, vt id permaneant, quod ſunt: Res ſecundi & tertij gradus, vt ſemper viuant, & ſentiant: etſi non induiduo, ſaltem in ſpecie. Debet ergo etiam homo ſuum ſic dirigere intellectum, & voluntatem, vt inde commodum, bonum, gaudium, ſpem conſolationem, & pacem conſequatur. Hęc dico, nondum tamen intelligens, quorſum me pertracturus ſis. RAEM. Ad ſtupēdum prorſus, & ſuauiſſimum lumē, quod omnes animi tui medullas vehementer afficiat. Cùm enim homo (vt aſſeris) tenetur de iure naturæ affirmare, & credere, & pro ſe eam partem recipere, quę illum inducat ad

maiorem

maiorem perfectionem, dignitatem, & neceſſariam ſalutem: & niſi id fecerit, abutitur ſuo intellectu in ſuam perniciem, in damnum & omnimodam deſperationem ſuam. Cùm igitur tu homo ſis, & habeas intellectum, quem iam edoctus es, in tuam perfectionem dirigere: quæro nunc abs te aliquos veræ lucis articulos: tu quæſo cautè proſpexeris, quomodò mihi verè reſpõdeas. Quid dicis? credíſne Deũ eſſe? DOM. Credo vtique: tu enim docuiſti me id credere debere, quod homini maximè commodum, & ſalutiferum eſt. Dum ergo credo Deum eſſe, qui eſt infinitum bonum, maximum mihi gaudium pario, ſpem, cõſolationem, fiduciam. Nam inde intellectus meus nobilitatur, dignificatur, augmẽtatur, & particeps efficitur eius in quem credit excellentiæ, & gloriæ. RAEM. Optimè reſpõdiſti. Credíſne Deum vnum eſſe, an plures Deos? DOM. Vt mihi bonum velint, tantùm eſt vnus Deus. Si enim plures eſſent Dij, eſſent plures voluntates, & ſic quilibet vellet hominem in ſuam redigere ſeruitutem, quod eſſet homini pernicioſum moleſtiſsimum, afflictiſsimum. Vnus eſt ergo Deus. RAEM. Potéſne credere, Deum habere filium? DO. Vtique poſſum. Inde arguo Deum ſecundum, communica-

tiuum

tium, beneficium, & id eſt homini maximè iucundũ, & fructiferũ quòd habeat Deum communicabilem, liberalẽ. RAEM. Credis Deum ſummè potentẽ, ſummè ſapientem, ſummè benignum? DOM. Certè ſummè neceſſarium eſt homini, talem habere Deum cuius potentia procreetur, cuius ſapientia gubernetur, cuius bonitate promoueatur. Libẽter igitur talem intelligo eſſe Deum. RAEM. In bonum tuum tuo vteris intellectu. Credis etiam Deum cœlum, terram, maria, & cuncta, quæ in eis ſunt de nihilo formaſſe? DOM. Imò & hominem ipſum libentius credo ex nihilo, quàm ex aliquo creatum. Hinc mihi oritur confidentia & ſecuritas maior: certus enim ſum, vt qui me potius ex nihilo creare, poterit etiam poſt mortẽ reſuſcitare, & in maiorem gloriã attollere. RAEM. Credis Deum pro homine hominẽ factũ. DOM. Innumerabiles olim fuerunt, & adhuc ſunt, qui hoc nõ credunt: ego autem libenter id credo, quo humanæ naturæ maxima eſt dignitas attributa. Ex quo enim humanitas eſt Deitati vnita, ſumma perfectio, ſumma dignitas ſumma exaltatio eſt inde homini collata. Idcirco hoſtes ſunt humanæ naturæ, qui Deum nolunt credere incarnatum. Credo etiam Deum hominem de Spirituſancto

concep

conceptum, & de integerrima & optima virgine natum. Hoc modo enim humana natura multò amplius nobilitatur,& attollitur. RAEM. Magnificè. Quid dicis de mortuorum reſurrectione? DOM. Credo mortuos ſuſcitandos:Hoc enim pacto homo redditur immortalis, incorruptibilis, & conſtituit eum dum hîc viuit in maximo gaudio,in ampliſſima conſolatione & ſpe, dum videt,quòd nõ vnus eſt interitus hominum & iumentorum. RAEM. Credis ergo animam hominis immortalem? DOM. Credo vtique: hinc enim naſcitur ingens exultatio,& ſpei magnitudo. Qui autem,dicunt, animam eſſe mortalem, beſtiæ ſunt, & rationis lumine priuati:quia putant hominem nihil habere iumento amplius. RAEM. Eſt'ne futurum vniuerſale iudicium? DO. Credo futurum,in quo omnes homines recipiant operum ſuorum æternam mercedem,vt qui bona fecerunt, vadant invitam æternam:hinc animantur iuſti. Qui verò mala egerunt, mergantur in ignem æternum: hinc terrentur reprobi. Qui ponit ſcelerum impunitatem, qui tollit vltorem operum malorum, hominem præcipitem reddit in omnem nequitiam, & brutis animantibus peiorem conſtituit, dum nõ niſi carnalia & lubrica ſine fræno

timoris

timoris conſectatur. RAE. Hinc iam clariſſimè comprehendis, fidem Chriſtianam, in qua hi omnes articuli, quos nunc tetigimus continentur, in bonum hominis conſtitutam eſſe: & præſens illi gaudium cumulare, & futurum. Nam hæc fides humanam naturam complet, exaltat, dignificat. Igitur qui hanc fidem affirmat, nullo modo argui debet aut obiurgari, neq; a Deo, neque ab homine, neque ab angelo: quia id credit, quod eſt Deo optimo conſentaneum, & humanæ naturæ ſalutiferũ complementum. Qui verò non credit, erraticus incedit, & deuius, cæcus, miſer, impius, ſceleſtus, & æternæ morti iam proximus. DO. Non me capio præ gaudio, dum animaduerto, me ex tua directione atque induſtria in mirabilem ſcientiam promoueri. Obſecro te igitur, vt ad reliqua, quæ dicturus es, me ocius intromittas.

Hominis ad res inferiores comparatio penes liberum arbitrium: per quod illi de ſeipſo, operibúſque ſuis, ac de Deo, vera oritur cognitio.

CAPVT XII.

RAEMVNDVS.

FAciam quod precaris: quæſo te, intentus reſpice: nã ſtupenda videbis. Tertia operatio intellectus (ſi meminiſti) eſt quod verum & bonum eſt eligere, atque ſectari:

aſperna

aſpernari autē & fugere quod malum eſt. Hoc pertinet ad liberum arbitrium hominis., per quod ſummopere diſtat à beſtiis. Beſtiæ enim, & quæ infra hominem ſunt, omnia operantur opera ſua ex neceſsitate naturę, ex impetu: nec intelligunt ſe agere, nec domini ſunt operationum ſuarum. Homo autem propter libertatē arbitrij ſponte & liberè agit, & eſt operum ſuorum dominus: quia cùm vult, & quæ vult agit: cùm nō vult, dimittit. Hinc ſequitur, quòd operatio hominis de ſua natura ingenua & nobilis eſt valde, & admodū dignisſima. Hominis enim opera ſua ſunt, & illi veraciter imputantur, & inde accipit laudem, honorem, meritum & præmium, ſi bona ſunt, & bene fiant: vel vituperium, ignominiam, demeritum & tormentum ſi mala ſunt, & malè fiant. Ad omne opus hominis ſequitur vel meritum, vel demeritum: eò quòd opus eius eſt vel bonum, vel malùm. Si bonum, habet meritum: ſi malum habet demeritum. Sed poſt meritum ſequitur præmium: poſt demeritū ſequitur tormētum. Ex quo enim homo operatur cum libertate, cum ratione, cum volūtate, quod res ſe inferiores nō faciunt: ideò opera ſua illum honorant, ornāt, nobilitant, vel infamant, maculant, degenerem faciunt. Videmus

quippe

quippe ad oculum, quòd omnes res trium primorum graduum operantur opera ſua ad honoré ſui conditoris, & ad vtilitatem hominis, in ſumma quæ prçualent bonitate & perfectione. At quoniã homo eſt pars vniuerſi digniſſima, ideò ſummopere tenetur bene & laudabiliter operari: alioquin ſolus ipſe deſtruit ordinem creaturarum, & lædit ac deſtruit ſemetipſum, & dulcem perturbat harmoniam, & conſonantiã, vniuerſi. DOM. Vera ſunt omnia quę tu loqueris: ſed expecto quorſum hæc properent. RAEM. Nunc animaduertes. Quia igitur ad opera hominis ſequitur meritũ, vel demeritum, eò ꝙ ſunt bona vel mala: ideò poſt meritum debetur homini ſumma gloria, poſt demeritum amariſſima pœna. Verùm quia homo non poteſt munerare ſemetipſum, vel punire: ideò neceſſariò ſequitur, quòd ſit aliquis ſupra hominé qui poſſit illum punire & affligere, ſi deliquerit: vel ſi rectè egerit, coronare. Alioquin opera hominis, propter quem omnia alia operantur, fruſtra eſſent & inania: eſſétque homo ipſe extra ordinem vniuerſi, quod abſurdiſſimum eſt dicere. DOM. Planè abſurdiſſimum. Nam videmus quòd rebus viſibilibus reſpondet oculus, rebus audibilibus auris, tangibilibus tactus, intelligibilibus

libus intellectus. Multò magis igitur rebus prę miabilibus (vt ſunt humana opera) reſpondet præmiator aliquis, & æquiſſimus iudex, qui poſſit punire nequitiam, & iuſtitiam pręmiare. RAB M. Ecce, iam tuipſe intelligis, quòd ex libero arbitrio hominis neceſſe ſit eſſe aliquem ſupra hominẽ, qui poſsit ipſi iuxta quod meruit reſtituere. Deus igitur eſt ſupra hominem, hominis præmiator. Præterea qui male agit, habet culpam: ſed vbi eſt culpa, illic alicui committitur iniuria. Qui ergo ligatus eſt in culpa, eſt etiã obligatus propter offenſam in pœna. Et tot fiunt obligationes, quot homo multiplicat offenſiones. Relinquitur ergo, quòd eſt aliquis ſupra hominem, cui propter culpã homo manet aſtrictus. Præterea cùm offenſa, ſeu culpa, non poſſit remitti, niſi per veniam aut pœnarũ ſolutionem: & quia homo non poteſt ſibiipſi dare veniã, nec ſibiipſi ſoluere, quod cõmeruit: clariſſimè liquet, Deum ſupra hominẽ eſſe qui poſſit roganti culpam donare, vel obſtinato pœnã infligere. DOM. Satis iam doceor, ex libero arbitrio hominis oportere concludere, Deum eſſe. Ideò optimum eſt argumentum, Homo poteſt peccare, ergo Deus eſt punitor, homo poteſt quæ iuſta ſunt operari, ergo Deus præmiator eſt.

Deus præmiator, aut punitor, eſt infinitæ ſapientiæ, potentiæ, iuſtitiæ, & miſericordiæ. vnuſq; tantum eſt præmiator, ac vltor Deus.

CAPVT XIII.

RAEMVNDVS.

AGnouiſti igitur ex libero arbitrio hominis, Deum eſſe: agnoſce nunc, hunc ipſum Deum ex eodem arbitrio eſſe infinitæ ſapientiæ, potentiæ, iuſticiæ. DOM. Quomodò eſt infinitæ ſapientiæ? RAEM. Deus cùm ſit aut ſeuerus vltor, aut æquus munerator humanorum operum: ideò neceſſe eſt, quòd omniũ actiones mortalium ab ipſo examinentur, diſcutiantur, & ſtatera iuſtiſſima appendantut. Verùm quia opera hominum ſecundũ maius & minus merentur aut præmium, aut tormentum, ideò egent maiori vel minori diſcuſsióne, & cognitione. Ideò neceſſe eſt quòd iudex iſte videat, cognoſcat, & ad vnguem diſcernat omnium opera hominũ, & iuſtiſsima æquitatis libra ea ponderet, & iudicet. Habeat ergo, neceſſe eſt, pleniſsimã cognitionem, non ſolùm operum hominum, ſed & cogitationum, deſideriorũ, intentionum, & nihil illũ lateat quid dicto, quid ſigno, quid cachinno, quid oculo, quid nutu, quid plauſu, quid deniq; minutiſſimo cogitatu commiſſum

Deũ eſſe infinitæ ſapientiæ.

miſſum ſit: niſi enim profundiſsimo intuitu Deus omnia ſcrutaretur, non poſſet veram in iudicio perferre ſententiam. Nihil ergo debet negligere, nihil paruifacere, nihil diſſimulare, nihil in obliuionem mittere. Sed cogita nunc, rogo, quãtùm eſſet cognoſcere & meminiſſe omnes volũtates, affectiones, intẽtiones, ſermones, & actiones vnius tantùm hominis à die ſuæ diſcretionis, vſque in diem mortis ſuæ: ſi vnius; multò amplius duorũ, trium, quatuor, centum, & mille millium, imò penè hominũ infinitorum. Quis quæſo nõ ſtupeat nunc ad immẽſam Dei ſapientiam; quæ tot hominum & qui fuerunt, & qui ſunt, & qui poſt futuri ſunt deſideria, verba atq; opera vno circunſpectionis oculo cognoſcit, memoratur, decernit. DOM. O terribilẽ maieſtatis oculum, multò lucidiorẽ ſuper ſolem circunſpicientem omnes vias hominũ. Nunc ex libero hominis arbitrio clarè arguitur Deus Iudex ſapientiſsimus, prudentiſsimus, infallibilis, profundiſſimæ circunſpectionis & agnitionis. At nunc oſtende, obſecro, quomodo liberum arbitrium hominis arguit Deum infinitæ Potentiæ. RAEM. Fruſtra eſſet, Deum omnia hominũ opera cognoſcere, niſi etiã ea poſſet & pręmiare, & debitè punire. At quoniã is, qui vel honoratur, Potentiæ.

vel contemnitur ab homine operante, eſt infinitæ maieſtatis: ideò ipſa opera quæ etiam ſunt penè infinita, requirunt vel infinitam coronam, vel immēſam miſeriā. Sed nullus poteſt in immenſum affligere, vel præmiare, niſi qui fuerit infinitus: Et quia id Deus efficaciter poteſt, ideò ſolus, ſicut nouit hominū facta diſcutere, ita nouit & munerare. DOM. Intelligo ſummam Potentiam. RAEM. Intellige etiā ex libero arbitrio ſummam Dei Iuſtitiā. Nihil prodeſſet Deum opera hominum & cognoſcere, & præmiare poſſe, niſi etiam habeat & velle. Habeat igitur neceſſe eſt optimā voluntatem, & rectiſſimā iuſtitiā tribuere vnicuiq; ſecundū opera ſua. Non erit ergo acceptor perſonarū, ſed paruū æquè iudicabit, & magnum: nec contēnet perſonā pauperis, nec honorabit vultum potentis. Eſt enim Iuſtitia Dei inflexibilis, inuariabilis, incōuertibilis, immutabilis: alioquin ordo pulcherrimus vniuerſi deperiret, quod nullatenus fieri poteſt. Hinc etiam ſatis animaduertis, Deum quoq; eſſe benigniſſimū qui innumeris hominum ſceleribus quotidie offenſus nō ſe vlciſcitur, non indignatur: ſed pœnitentiā prȩſtolans, iudicium ſuſpȩndit, minas remittit. Intelligis quoq; non niſi vnū oportere eſſe præmiatorem aut vindicem.

Iuſtitiæ.

Miſericordiæ.

Nam

Nam cùm liberum arbitrium eſt in omnibus hominibus vnius naturæ, quod eſt radix & origo retributionis aut meriti, aut demeriti: ideò vnũ tantùm iudicem requirit, qui illud poſſit & diſcutere, & prout meruit munerare. DOM. Non mediocriter ex hominis arbitrio illuminatus in Dei cognitionem apprimè profeci. Vnicus Iudex.

Sicut ex natura liberi arbitrij cognoſcitur, quid de Deo ſentiendum ſit: ita & per liberum arbitrium cognoſci poſſunt, quæ hominis ſunt.

CAPVT. XIIII.

RAIMVNDVS.

Sicut agnouiſti ex natura liberi arbitrij quid de Deo ſentire debeas: ita nunc quid de his quæ circa hominem geruntur debes agnoſcere. Quinque enim per ordinem breuiter ponemus, quæ ex natura liberi arbitrij hominẽ ſcire oporteat. Primũ, quòd remuneratio quæ ſit homini à ſummo iudice propter opera liberi arbitrij eſt ſpiritualis, & æterna, nõ corporalis aut temporalis. Nam liberum arbitrium propter quod homo dicitur homo, eſt ſpirituale, inuiſibile, & intellectuale. Et quia in libero arbitrio ſubiectatur omnis culpa hominis, vel meritum: ideò principalis remuneratio

hominis eſt inuiſibilis, & ſpiritualis, vt remuneratio radici reſpondeat, & origini. DOM. Satis aſſentior: nā corporalia, quantumlibet ſint præſtantia, non ſunt tamen digna liberi arbitrij opera munerare. Plus dico: tota corporalis machina mundi non poteſt ex æquo præmiare minimū opus voluntatis humanæ. Adeò enim nobilis res eſt, liberum arbitrium, vt ſolo æterno præmio cōpenſetur. RAE. Hinc optimè intelligis, quòd præcipuum hominis bonū, vel malum eſt remuneratio voluntatis, & intellectus. Omnes igitur theſauri, & diuitiæ hominis, in quātum homo eſt, ſunt inuiſibiles, & ſpirituales. Et regnum eius quod præſtolatur, eſt intellectuale, æternum, inſolubile. Nam quoniam liberū arbitrium non eſt vel locale, vel temporale, ideò bonum hominis nec loco clauditur, nec tempore mēſuratur. Non ergo bonū hominis eſt cōmune cū beſtiis; quod Epicurus (qui ſummum bonū in voluptate poſuit) videtur aſtruere. Secūdum, quòd natura liberi arbitrij eluceſcit eſt, quam legē homo approbare debet atque ſectari: & quam aſpernari atq; contemnere. Ex quo enim remuneratio liberi arbitrij nō eſt corporalis, ſed ſpiritualis, vt iā patuit: hinc ſequitur, quòd illæ leges & ſectæ quæ finalem hominis

beatitu

beatitudinem in rebus corporeis, & ſenſibilibus conſtituunt, falſæ ſint, & deceptoriæ, caducæ, futiles, miſerabiles. DO. Hinc veriſſimè liquet impoſtor nequiſsimus, Mahumetus quàm vaniſſimam ſuo populo legem condiderit, cuius promiſſa corporalia ſunt, & viſibilia bona. Promittit enim paradiſum terreſtrem, epulas pingues, vina falerna, ſericas veſtes, fœminas molles. RAE. Meritò hic hominũ deceptor in Apocalypſi beſtia nuncupatur: qui & beſtialiter vixit, & ſua promiſſa communia cum pecudibus inſtituit. Porrò lex CHRISTI IESV quæ Dei viſionem in præmio promittit, hæc ſanctiſſima eſt, veriſsima, & ſaluberrima: cuius inſtitutor verus fuiſſe dignoſcitur ſanctus, perfectus, veram hominis beatitudinem, & intelligens, & requirens. Tertium, quod ex natura liberi arbitrij cognoſci poteſt, eſt mora pœnarum, aut præmiorum. Nam quia totum bonum, aut malum hominis eſt habere vel culpam, vel meritum, vnde pœna ſequitur aut corona: ideò quanto plura merita habuerit homo, tantò maiora habebit & præmia. Non debet igitur ſtatim, dum bonum aliquod opus fecerit finali retributione munerari, quia tunc amplius mereri nõ poſſet. Sed debet expectari, donec merita omnia conſum-

mentur, & vnũ pro omnibus recipere præmium. Rurſum, dũ homo commiſit mortalem culpam, non debet repente finali animaduerſione puniri: aliâs eſſet totaliter cõdemnatus, & perditus, nec poſſet amplius ad gratiã reparari. Verùm quia homo propter liberum arbitrium eſt cõuertibilis de malo in bonum, & poteſt culpã humiliter recognoſcere, & per pœnitudinem reuocare: ideò expectandus eſt, an velit ab errore ad iuſticiam reuerti. DOM. Hanc expectationem (vt arbitror) requirit natura liberi arbitrij, non quidem ex ſuo merito, cùm vindictã meruerit: ſed ſicut dixiſti, quia cõuertibilis eſt, & in melius permutari poteſt: & ideò iudex humanorũ operum clemens debet eſſe, & longanimis, & non ſtatim proſilire in vindictam: quia melius eſt hominem ſaluare, quàm perdere. RAEN. Quartò, agnoſce ex libero arbitrio, duas eſſe ciuitates longiſſimè inter ſe diſtantes. Licet enim arbitrium ſit in cunctis mortalibus eiuſdẽ naturæ: tamen quia tendit per duas vias ſibi mutuò valde contrarias, vna eſt via culpæ & demeriti, alia via virtutis & meriti. Et quia iſtę vię ducunt ambulantes in eis ad contrarias manſiones, idcirco duas neceſſe eſt ponere ciuitates, in quibus contrarij inter ſe populi longiſsimè ab in-

uicem

uicem perpetuò ſeparentur:vt ſicut inter ſe voluntate & merito maximè diſcordant,& tali diſcordia,qua nulla poteſt eſſe maior: ita etiam remotiſsimè ab inuicem ſeparentur ſeparatione, qua nulla poteſt eſſe longinquior.Ideò Deus qui munerator eſt actuum humanorum,hos duos populos ita diſcernit,vt vnũ eleuet ſupra omnes cœlos, alterum deprimat in abyſſos. Et quia centrũ terræ,quæ ciuitas futura eſt reproborũ, & circunferentia vltimi cœli, quæ ciuitas eſt hominum iuſtorum, extrema inter ſe diſtantia ſeparantur:congruè iuxta naturã vtriuſque populi hæc habitacula diſpenſantur.Sunt igitur hæ duæ ciuitates perpetuæ, inſolubiles,inuariabiles, inexpugnabiles. Quarum vna eſt opulentiſsima, quietiſsima,iucũdiſsima,lucidiſsima,pulcherrima, verum, & totũ hominis bonum in ſe retinens,atque cõplectens:in qua requieſcunt innumerabiles iuſti,& ſedent in pulchritudine pacis,& in requie opulenta. Altera verò ciuitas, quæ malorum gentem retinet, denſiſsimis tenebris horret,inopiæ, ignominiæ,calamitatis,& extremæ miſeriæ plena, omne malum hominis cumulatiſsima fertilitate complectens. DOM. Diuerſitas voluntatum & operum, quam in hominibus experimur, has contrarias ciuitates

manifeſtè conſtituit. Sed væ illis,& ſeptics væ, quibus propter impiam nequitiæ culpam ſiniſtra hęc,& tenebroſa ciuitas ſorte obuenerit. RAIM. Hinc iam quintũ quod dicere decreui facilè intelliges: quòd videlicet liberum arbitriũ eſt immortale. Ex quo in libero arbitrio ſubiectatur vel virtus,vel vitiũ: & omne liberum arbitrium eſt vel virtuoſum, vel vitioſum: ſed virtus non expellitur, niſi per ſuum contrarium quod eſt vitium: nec vitiũ eijci poteſt,niſi ſuccedẽte virtute. At quoniã poſt mortem vitium quod hîc non exppellitur perpetuò manet, non enim pœna vitium deſtruit, ſed conſummat,& perficit, ideò manente vitio, manet & liberum arbitrium in quo eſt vitium. Sed culpa,& etiam culpæ pœna eſt perennis poſt mortẽ: ergo, & liberum arbitrium eſt perenne atque inſolubile. DOM. Et anima quoq; in qua ipſum continetur arbitrium,perennis permanet, & inſolubilis. Satis iam per liberum arbitrium tua induſtria illuminatus ſum: nunc ad reliqua, quæ inſinuanda ſunt ocyus accede.

Homo

Homo differt à rebus ſe inferioribus penes cognoſcere ſe habere.

CAPVT XV.

RAEMVNDVS.

DIximus ſuprà, quomodò homo differt à rebus trium graduũ in generali: nunc ſpecialius differentiam hominis à cęteris aſſignemus. Differt quidẽ homo ab aliis rebus, quia aliquid habet quod non habent cæterę: ſed maximè differt, quia & habet, & ſe habere cognoſcit. Hoc poſtremũ nullis rebus inferioribus eſt cõmune. Habent enim res trium graduũ & miram pulchritudinem, virtutem, vtilitatẽ, varietatẽ: ſed hæc cùm habeant, non ſe cognoſcunt habere. Solus autem homo id quod habet intelligit, & à quo habet. Intelligit etiam quid cæteræ res habent, & à quo receperunt quod habent. Tu quæſo diligenter aduerte, & ex hac differentia ſtupenda cognoſces. DOM. Si centũ mihi aures adeſſent, omnes tuis ſermonibus admouẽrẽ: Nõ ſolùm enim mihi ingeniũ illuminas, ſed & affectũ acriter inflammas. RAEM. Iſtud melius poſtremò fateberis. Nunc verò pro hac differẽtia quatuor gradus cõſidera. Primus: Homo cognoſcit ſe habere quod habet, & etiã quod cęterę res habẽt.

Secundus

Secundus: Homo cognoſcit non à ſe ipſo habere quod habet:& cæteras res ſcit non ab ipſo, nec à ſeipſis accepiſſe quod habēt, ſed ab alio ſuperiore. Tertius: Homo poteſt quęrere, inuenire, & cognoſcere illum à quo & ipſe, & cęteræ res acceperūt quod habēt. Quartus: Homo poteſt illum tenere, cōplecti, regratiari, & perpetuò inhærere illi, & commorari cum eo inſeparabili dilectione. Ecce his quatuor priuilegiis differt homo à cæteris ſe inferioribꝰ creaturis. DOM. Capio quod dicis, ſed quorſum properes non video. RAEM. Modò videbis. Cùm enim ſolus homo cognoſcit ſe habere quod habet, & à quo habet, & quid cæteræ res habent, & propter quid habēt: hinc iam ſuā cognoſcit dignitatem, intelligit quanti eum ſuus conditor æſtimarit, qui eum præ cæteris nobilem, & capacem rationis condidit, cęteriſq; omnibus quaſi principem antetulit, & cūcta ſuis pedibus ſubſtrauit. Hæc homo cognoſcēs, ſi gratus eſt, gaudet, tripudiat, gloriatur, & factorē ſuum diligit, veneratur, honorat pro his quæ accepit, & quæ res cęteræ pro ipſo acceperunt. DOM. Quantùm intelligo, tu cupis oſtendere, hominem obligari Deo, & pro his quæ accepit in ſemetipſo, & pro rerum commodo creatarum. RAE. Planè id cupio.

Homo obligatur Deo pro ſe & ꝑ creaturis.

id cupio. Non enim debet homo nec ſtolidus, nec ingratus eſſe omnium cōditori, ſed innmēſas agere gratias pro innumeris beneficiis, quę in ſe, & in ſubiecta ſibi creatura ſuſcepit. Nam ex quo Deus ſoli dedit homini cognoſcere quid in ſe, quid in aliis accepit; inde obligat eum gratum debere eſſe, & pro ſuis bonis, & pro alienis. Præſertim cùm ea bona, quæ in cætera creatura ſunt, magis homini neceſſaria, aut cōmoda ſunt, quàm ſibi. Nam ſi voles diligēter inſpicere, Deus omnes res inferiores non propter ſeipſas, ſed propter hominē inſtituit. Condita enim ſunt omnia, vel propter hominis neceſſitatem, vel vtilitatem, vel ſolatium, vel doctrinam, vel gaudium. At nunc, quia ſunt omnia propter hominem, ideò omnia ſolus accepit homo, & cuncta faciunt vnū corpus cum homine, & vnum regnū, cuius & ipſe caput, & Rex eſt. Hinc tenetur ſolus ſuo largitori gratias agere, obſequi, inhærere, diligere, collaudare.

DOM. Nunc ipſam obligationē hominis manifeſtè concipio. Nam ex quo creaturæ nihil pro ſe, ſed pro ſolo homine acceperunt; ideò ſolus homo quicquid vſquàm in vniuerſo eſt noſcitur accepiſſe. Omnia ergo in tribus concludi poſſunt ſcilicet in largitore, in munere, & in accipiente. Sed

vbi eſt

vbi eſt munus dantis, ibi eſt & beneficium accipiẽtis: atq; inde neceſſariò ad accipiẽtem naturalis oritur obligatio ad ſuũ largitorem, præſertim ſi ipſe largitor munera ſua liberè, voluntariè, & nulla neceſſitate diſtribuit: & ſi is qui accipit ipſis muneribus carere non poſſit. R AE M. Rectè tũ quidem. Sed nunc intuere, an homo Dei muneribus carere poſſit. Vt paululùm de ipſis donis, quæ in ſeipſo homo accepit taceamus; exteriora creaturarũ munera cogitemus. Nã quia homo animam habet, & corpus, & ideò omnis creatura eſt ad bonũ animæ hominis, vel ad bonũ corporis eius. Et primò animaduerte, quomodò omnia ſeruiũt corpori vel ad neceſſitatẽ, vel oblectationem, vel ad cõmodum, vel adiutoriũ. Non'ne homo indiget neceſſariò quatuor elementis, ex quibus & conſtituitur, nutritur, conſeruatur? Non'ne homo indiget ſole, luna, ſideribus, plantis, frugibus, arboribus, piſcium, & animaliũ carnibus? Cogita horum omnium abſentiã, & vide ſi ſine his homo poſſet in vita durare. D O M. Agnoſco beneficiũ. R AE. Si beneficium agnoſcis, agnoſce & beneficij largitorem. Nam omnis creatura tibi clamitat, Accipe, & redde: Accipe beneficium, redde debitum. Cœlum dicit, Miniſtro tibi lumina, &

Omnes creaturæ ſeruiunt homini, quarum ſeruitio carere nõ poteſt.

na,& virtutes ſyderũ,& planetarum,temporum vices,& varietates:hinc tollo faſtidium, ingero delectamentum. Aër dicit, Communico tibi flatum vitalem,& omne genus volucrum tibi in cibum,& ſolacium mitto. Aqua dicit,Ego te poto, ſordes diluo,terras,tuas plãtas,atq; arbores irrigo, & fructiferas reddo, & varios piſces tuis faucibus adminiſtro. Terra dicit, Ego te porto,te nutrio,pane,vino,oleo,frugibus pomis, & animãtibus menſas tuas repleo. Mũdus totus magnis tibi vocibus clamat, Vide quomodò te meus cõditor amauit, qui propter te me tibi ſeruire compellit: quia factus ſum propter te,vt tu ſeruias illi,qui tenet me propter te,& te propter ſe. Si ſentis beneficiũ, redde debitum. DOM. Satis nunc oſtendiſti, quomodò creaturæ ſeruiũt humanis corporibus:at nunc oſtẽde, quomodò ſeruiunt, & animabus.

Animæ humanæ omnia ſeruiunt.

CAPVT XVI.

RAEMVNDVS.

EX magnitudine, ex pulchritudine, ex dulcedine & bonitate creaturarũ facilè mẽs humana cognoſcit,quàm magnus, quàm pulcher, quàm dulcis,quàm bonus harũ creator exiſtat.Inuiſibilis enim Deus

per

per ea quæ facta ſunt intellectu conſpicitur, ſempiterna quoq; virtus eius, ſerenitas, & maieſtas. Prætereà dum homo cōſiderat, quòd quicquid in creaturis aut pulchrum, aut ſerenū, aut virtuoſum eſt, non id ipſis propter ſe, ſed propter hominē eſſe collatum: ingenti gaudio cor eius perfunditur, & in laudem reſoluitur optimi conditoris. Prętereà dum videt homo omnes alias creaturas in ſuū obſequium deputari, ſuam recogitat dignitatem, nobilitatem ſtupet, miratur excellentiam. Hinc intelligit ſe diligi à ſuo conditore, & magni pendi, qui ſe talem fecit, & longiſſimè omnibus antetulit. Hoc gaudio, hoc fructu homo priuaretur, ſi ſolus ſine cæteris cōditus eſſet creaturis. Præterea dū ſe homo comparat ad alia animantia, quibus & Viuere, & Sentire collatum eſt, tunc ſuam facilè cognoſcit ingenuam excellentiam, quòd ſenſum à cœleſti demiſſum traxerit arce, cuius egent prona, & terram ſpectantia. Mundi principio indulſit cōmunis cōditor illis tantùm animas, nobis animum quoq;, & hunc rationis capacē, immortalē, inuiſibilē. Præterea res inferiores ſunt humanæ menti ad maximam doctrinam. Docēt enim te bruta animalia, quòd finale, & verum bonum tuum non ſit in rebus

viſibi-

viſibilibus, & corporeis oblectamẽtis, non in cibis, & potibus, & actibus venereis, quia hæc bona communia ſunt & beſtiis. Alia ergo bona præſtolaris ſpiritualia, immortalia, ſempiterna. Certè nunc vidiſti, quãtùm res creatæ etiã conferãt humanæ menti. DOM. Vidi fateor, & obligationis magnitudinem non ſatis ſufficio cogitare. RAEM. Amplius expaueſces, dũ tibi hanc obligationem luce clariorem monſtrauero. Radix obligationis oritur ex parte muneris accepti. Et quia ipſa munera multa, & magna, & nobilia ſunt, ideò & obligatio magna fit, & copioſa nimis. Verùm vt melius agnoſcas, quãtã fiat obligatio pro qualibet creatura, tripliciter qualibet per ſe creaturam cõſidera: videlicet quantùm valeat in ſeipſa, & quãtùm vna plus valeat altera, & quantùm ipſa homini præſtet, & accõmodet. Et quia omnis creatura quicquid habet muneris pro homine accepit, ideò non ipſa, ſed homo pro ea creatori aſtringitur. Et quãtò ipſa creatura eſt nobilior, etiam etſi minus ſit homini neceſſaria, tantò pro eo magis ipſe obligatur. Multùm debes Deo tuo pro terra quæ te ſuſtinet: nõ ſolùm quia eſt, ſed quia etiam tibi neceſſaria eſt. Amplius tamen debes pro aqua, quantò ipſa eſt terra nobilior, &

clarior. Multò ampliùs pro aëre, pro igne, pro ſole, pro ſideribus, pro plãtis, pro animantibus, pro his omnibus maximas & multiplices debes agere gratias. Primò, pro omnibus perfectionibus quas à ſuo opifice receperunt. Secũdò, pro vtilitate, & neceſsitate quã tibi impartiũt. Tertiò, pro dignitate & gloria, qua cũctis præemines creaturis: quæ quãuis magnã ingenuitatẽ habeant, multò tamẽ te inferiores ſunt. Et quia nõ cognoſcũt ſe habere quod habẽt, ideò neſciũt quid ſuo opifici debeant. Verùm quia homo id ſolus agnoſcit, & quotidie perfruitur earũ beneficio, idcirco homo tenetur agere gratias creatori, & eã illi beneuolẽtiam rependere, quã ſingulę pro ſe creaturæ tenentur. quia ipſe ſolus id nouit, & poteſt. Vt autem melius me capias, hoc recipe exemplum. Si tu eſſes ſolus ſapiens in ciuitate tua, & cęteri omnes aut fatui eſſent, aut pueri: & rex Hiſpaniarũ cõferret toti ciuitati magnũ aliquod beneficium, quod in ſingulis diſtribui neceſſe ſit: non ne tu, qui ſolus prę cęteris es ſapiens, teneris agere gratias regi largitori, ne ingratitudine populi prouocatus, minas inſferat ciuitati? Quod ſi non feceris, & teipſum, qui dignus es, & reliquos omnes miſerabiliter perdis. At nũc cognoſce in ſumma magni

ma magnitudinem obligationis tuę:cõſidera diligẽter multitudinẽ,diuerſitatẽ,vtilitatẽ,neceſsitatem,nobilitatẽ, & bonitatem omnium rerum trium graduum.Vide quàm innumerabiles, quàm nobiles ſint res primi gradus: Vide nobiliorẽ gloriam rerum ſecũdi gradus: Vide quoq; ingẽtem pulchritudinem, & multitudinem rerum tertij gradus:vide prætereà omnium ſimul numerum ſine numero, menſurã ſine mẽſura, & ex infinita multitudine, & perfectione earum,infinitam intellige hominis obligationem. Quid nunc animi habes? DOM. Video heu miſerum hominem his beneficiis non tam leuari, quàm opprimi. RAEM. Opprimitur planè ſi gratus non fuerit, & beneuolus. DOM. Et quomodò poterit gratias agere tãtas, tam immẽſas?

Homo obligatus eſt Deo pro his etiam quæ accepit in ſeipſo.

CAPVT XVII.

RAEMVNDVS.

AVdies hæc poſteà.Interim quęſo diligenter aduerte, quantùm aſtringeris Deo pro hisquę accepiſti in teipſo naturalibus bonis,quę ſine cõparatione ſunt cęteris omnibus præſtãtiora.Accepiſti enim Eſſe, & Viuere, Sentire, & Intelligere, &

Corpus & Animam. Si debitor es pro mũdo, multò amplius pro te ipſo: & tãtò amplius, quantò tu mũdo es melior, nobilior, prçſtãtior. Mũdus enim totus propter hominem factus eſt, cuius & cõmodis ſeruit, & neceſſitatibus. DOM. Hinc facilè intelligo, hominẽ ſecundũ animam immortalem eſſe, atq; perpetuũ: cùm video tam nobiles, tã pretioſas, & etiã immortales aliquas creaturas in obſequiũ hominis incuruari. Et quia is, qui ſeruit, ſemper eſt ſuo domino minor: ideò ſi creaturæ nobiles atque immortales ſeruiũt homini, neceſſe eſt, ꝙ ſit homo multò nobilior, multò immortalior. Verùm tu quod cœpiſti proſequere. RAE. Obligatur itaq; homo ꝓ illo Eſſe quod accepit: quod quidẽ Eſſe immẽſum plus valet, quàm Eſſe omnium creaturarũ. Non autem tantùm accepit Eſſe, ſed etiã formoſum, & pulchrũ, & artificioſum, cuius pulchritudinẽ Sol, & ſydera obſtupeſcunt. Obligatur ſecundò pro ſua vita, quç eſt multò prçſtantior, quàm omnium aliarum vita: Omnia enim propter hominem viuunt, ipſe autem non econuerſò. Obligatur prçtereà pro eo quòd habet & ſenſum, & intellectum, & liberum arbitrium, rem vtique grandiſſimam, digniſſimam, ſingulariſſimam. Plus enim ponderat Liberum

rum arbitrium quàm Eſſe, Viuere, & Sẽtire omnium rerũ: nam propter hoc omnia ſunt condita, omnia inſtituta. Habes ecce principem, & imperatorem totius creatæ naturæ, & vides decentiſſimam omnium rerum ſeruitutẽ. Nam eſſe, Viuere, & Sentire, quæ ſunt in creaturis, ſunt propter Eſſe, Viuere, & Sentire hominis. Hominis verò Eſſe, Viuere, & Sentire ſuo ſeruit Libero arbitrio. Omnia ergo quæ ſunt in homine continuè laborant, vt ſedeat rex Liberũ arbitrium, quod immortale eſt, atque diuinum. Vnde ſicut omnia creata trium graduum habent nobilius Eſſe, Viuere, & Sentire in ipſo homine, quàm in ſeipſis: habẽt enim Eſſe humanum in homine, & per hominem iunguntur Libero arbitrio, ideò omnia creata reſpiciunt ad illud Eſſe nobile, quod habent in homine, quod & appetunt perpetuò conſeruare. Omnia ergo ordinantur ad hominem gradatim aſcẽdendo: homo verò ſine medio propter ipſum ordinatur Arbitrium. Super omnia itaque ſedet, imperat, & dominatur Liberum arbitrium, nec habet aliquod creatum ſupra ſe: ſed ſolus creator Deus illi præſidet, illud moderatur, & continet. Eſt ergo Liberum arbitrium nobiliſsima ſedes Dei, quod immediatè Deum attingit, Deum continet,

& poſſidet in æternum. DOM. Video obligationem hanc hominis magnam nimis, quæ per Liberum arbitrium aſtringitur Deo, per quod hominem ſuſtulit de gradu in gradũ, donec ipſum eleuet ad ſeipſum. Eſt enim Liberum arbitrium imago & ſimilitudo Dei viua, diuinã exprimens gloriam & maieſtatẽ. Per hoc enim eſt homo immortalis, intellectualis, æternus, & ſuo factori ſimillimus. Fateor itaq; plus hominẽ obligari pro Libero arbitrio, quàm pro toto quem poſſidet mundo. RAE. Non ſolùm autem pro Libero arbitrio, ſed etiam pro ſuo corpore debitor manet. Vide corporis tui ſapientiſſimã, & artificioſam fabricã, omnia mundi corpora præcellẽtem. Vide pulchram membrorũ omnium compaginem & proportionẽ, omnia membra ſe inuicem iuuãt, fulciunt, obſequũtur. Vide quàm formoſa ſit facies, quàm frons ſerena, quàm lingua facunda, quàm oculus ſerenus, quàm manus prompta, quàm officioſus pes, quàm omnia mẽbra plana, neceſſaria, proportionata, & pulchra. Vide ſtaturam corporis in ſublime porrectam:

Pronaq; cùm ſpectent animantia cætera terrã,
Os homini ſublime dedit, cœlumq; videre
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Vide præterea quanti quodq; membrum pretij

pretij ſit, valoris, & neceſſitatis. Nolles enim vno carere pede, aut manu pro toto vniuerſo. Qui tibi oculum redderet excuſſum, aut dentem, aut aurem, ſemper illum maximo fauore diligeres. Hinc pēſa quantùm abs te diligi debet factor tuus, qui nō vnum tantùm, ſed vniuerſa tibi membra compegit, diſtribuit, ordinauit. DOM. Satis intelligo plus me debere optimo creatori pro meo corpore, quàm pro omnibus quæ extra me ſunt innumeris beneficiis. RAE. Si tantùm debes pro corpore, quod caducum eſt, atq; mortale, quantùm putas pro nobiliſſima, & ſemper victura anima te quoq; debere? Infudit enim pulchro corpori tuo animam pulcherrimā, & nobiliſſimam Deus, quæ poſſit ipſum & ſua organa complere, viuificare, mouere, dirigere, moderari. Sicuti enim corpus habet multa mēbra, & organa admodùm diſtincta, ita & anima ornata eſt & dotata variis virtutibus, poteſtatibus, & officiis naturalibus, quibus corporis organa moueantur, & in ſuas actiones deſtinentur. Videmus, quòd in vno quoq; regno ſunt inferiora officia, vt officia Agricolarum, Mercatorum, Opificum: ſunt, & media officia, & multò his digniora, vt Militum, Iudicum, Comitum, & Baronum: ſunt quòque, & digniſſima

officia, vt Conſulum, & Senatorum, qui regi conſulunt, & aſsiſtunt. Pari modo in regno animæ humanæ ſunt infinitę virtutes: vt eſt nutritio, augmẽtatio, generatio, quæ ſe habent inſtar colonorũ, mercatorum, & opificum, qui ſuſtinent, & laborant pro toto regno. Iſtæ tres virtutes cõtinentur ſub vna poteſtate generali, quę virtus Vegetatiua nuncupatur. Et habẽt ſecum alias adhuc quatuor virtutes, ſcilicet virtus Appetitiua, cuius officium eſt cibum deſideranter attrahere: virtus Retẽtiua, cuius eſt cibum retinere: virtus Digeſtiua, cuius eſt cibum coquere: & virtus Expulſiua, cuius eſt ſuperflua reiicere, & bonũ chimum in omnia membra tranſmittere. Sunt ſecundò altiores hic virtutes & poteſtates in anima, vt eſt potentia qua videmus, audimus, olfacimus, tangimus, guſtamus. Viſus apprehendit omnes colores, figuras, lucis & radiorum pulchritudines; Auditus, omnes ſonos, & voces, & harmonias, ſonorúmq; & vocũ differentes conſonãtias. Olfactus omnes odores, quorum non eſt numerus. Similiter de Tactu Guſtúq; dicendum eſt. Inter has tamen ſenſitiuas potentias eſt quædam dignitas. Nam Viſus melior eſt Auditu: quia remotius ſolemus videre, quàm audire: & audire quàm odorare; Guſtus

ſtus autem, & tactus ſunt cæteris ſegniores: eò quòd obiectum volunt habere coniunctum. Sunt quoque tertiò præter has occultiores, & nobiliores virtutes, quæ habent organa interiora in cerebro: vt ſunt Senſus cõmunis, Imaginatiua, Fantaſtica, Aeſtimatiua, Memoratiua. Quartò poſt iſtas eſt in anima virtus Motiua de loco ad locum, quam à capite Phyſici dicunt procedere. Per hanc anima dilatat, extendit, conſtringit, erigit, attrahit ſua membra. Quintò poſt iſtum ſtatum virtutum & officiorum, quæ habent cum organis corporeis coniunctionem, & cum carne operantur, ſequitur in regno animæ alius quidam ſtatus virtutum & poteſtatum omniũ nobiliſsimus, quibus competit omne moderamen virtutum præcedentium. Sunt enim in anima duæ altiſsimæ poteſtates quę habent diſtinctas inter ſe operationes, ab organo corporeo penitus ſeparatas, quę ſunt Intellectus, & voluntas. Intellectus conſulit, iudicat, diſcernit: Voluntas tanquàm imperialis maieſtas pręcipit, imperat, & ad executionem conſulta demandat. Præter has virtutes naturales, quibus anima decorata eſt, poteſt inſuper de nouo ornari & veſtiri moralibus & gratuitis bonis, & per gratiam ſui creatoris, & per induſtriã pro-

prię ſollicitudinis. DOM. Animaduerti acri ingenio cũcta quę de animę officiis oſtendiſti, & video hominem multò amplius, quàm prius ſuo opifici debitorẽ fieri. Munera enim iſta, quæ in anima homo ſuſcepit, inæſtimabilẽ illi conferũt dignitatem.

De magnitudine obligationis ex parte dantis, & recipientis.

CAPVT XVIII.

RAEMVNDVS.

SAtis nũc audiſti, ni fallor, quantùm Deo aſtringeris ex parte innumerabilis muneris: audi etiam, quid debeas ex parte largientis Dei, & ex parte hominis recipientis. DOM. Vndique me niteris cõplicitum retinere, vt nuſquàm mihi diffugiũ pateat. RAE. Vtinam tanta tibi beneficiorum vincula poſſim iniicere, vt in reliquum non poſſis à tuo muneratore diuelli. Verũ nũnc reſpice diligenter voluntatem, affectum, & liberalem munificentiam domini Dei tui, & copioſiſſimum te intelliges debitorem. Duo in genere ſunt munera creatoris: vnũ viſibile & manifeſtum, aliud inuiſibile & occultum. Donum manifeſtum eſt mundus, & quicquid in ſe retinet minor mundus, ſcilicet homo. Donũ occultũ eſt amor dantis, qui eſt inuiſibilis. Primum tamen

donum,

donũ, quod homini cõtulit Deus, eſt ſuus amor, qui radix eſt, & fundamentũ omniũ donorum. Nam hæc extrema dona multa & magna ſigna ſunt maximi & ardentiſſimi ad nos amoris Dei. Cogita nũc, quæſo, ex magnitudine omnium donorum infinitam amoris magnitudinem. Et quia Deus totum mundum condidit propter hominem, ideò primo dilexit hominẽ, & omnia alia propter hominem, & ita in aliis creaturis non dilexit niſi hominem, quem ſuper omnes exaltauit, ornauit, nobilitauit. Verùm quia amor Dei excedit in infinitũ omnia dona creata, ideò Deus cũ dedit homini ſuũ amorẽ, dedit ei munus infinitũ, inapretiabile, inæſtimabile. Certè vidiſti obligationem omniũ maximam. Quia igitur amor Dei ad hominẽ eſt puriſſimus, ardentiſſimus, ſynceriſſimus, ſummè liberalis, & merè gratuitus: Ideò ſine vlla cõparatione, plus eſt obligatus homo pro ſolo Amore Dei, quàm pro vniuerſis extra ſuſceptis. Hęc enim omnia etſi multa ſint, tamen finita ſunt. At amor Dei eſt funditus infinitus. DOM. Libens ſuſcipio hominem ſic amari: ſed obligationis magnitudinem expaueſco. RAEM. Diximus obligationem ex parte largientis: nunc etiam intellige ex parte recipientis. Largitor omniũ bonorũ

Deus

Deus munera ſua homini contulit ex libera & gratuita bonitate: ſed homo ea recipit ex mera neceſsitate. Velit enim aut nolit, neceſſe habet ſibi aſſumere dona Dei, ſine quibus nec ad momentũ poterit permanere. Nunquid ea tu poteris refutare? nũquid potes dicere Deo, Nõ opus habeo Sole tuo, non opus aëre, aqua, terra: munera tua alteri largire, ego ea ampliùs nõ recipio? Si vides ergo ineuitabilem hominis neceſsitatẽ, agnoſce & obligationẽ. Agnoſce quantùm debeas amico optimo & fidelisſimo, qui te continuò in Eſſe conſeruat, qui tuis neceſsitatibus & cõmodis ſua dona miniſtrat. DOM. Agnoſco obligationẽ infallibilem, indelebilem, perpetuam, immortalem, & chartam inſolubilem digito Dei in qualibet creatura conſcriptã: quam dum lego, non poſſum maximum me debitorẽ non agnoſcere. Sed quouſq; animam meã defatigas, & non dicis mihi, quid pro tãtis beneficiis refundere debeam creatori? Erubeſco ingratus inueniri: ſed quomodò ſatis gratus efficiar, nondum intelligo.

Homo quid retribuere teneatur pro acceptis beneficiis. CAPVT XIX.

RAEMVNDVS.

Ecce iam incipiã ſatisfacere votis tuis. Sed dicito mihi, Credis etiã hominem habere

habere aliquid tale, quod poſsit Deo retribuere in recompenſam condignam tantorum bonorum? DOM. Credo equidē: nunquàm enim æquiſsimus Deus (qui hominē perdere non vult) tantis eum beneficiis cumulaſſet, niſi noſſet penes homines reſidere aliquid, quo ſuam poſsit ſoluere obligationem. Alioquin in ſuam vltimā ruinam hæc illi eſſent munera collata: quod de optimo largitore nefas eſt credere. RAE. Ita queſo ſic ſenti de domino in bonitate. Habet ergo aliquid homo quod reddere poſſit & debeat, ne iudicetur ingratus. Non hoc erit mundus iſte, quia non eſt propriū hominis bonum: Non ipſum hominis corpus, quia per violentiam ab eo auferri poteſt. Omnia enim quæ extra animam hominis ſunt, ſua nō ſunt, quia caduca & mortalia ſunt. Verùm quia recompenſatio debet correſpondere amori largientis: amor autem largientis eſt immortalis, ſpiritualis, inuiſibilis: ita id quod homo retribuit ſuo datori, debet eſſe immortale, ſpirituale, inuiſibile, ſyncerū, purum, & in ſua poteſtate integrè conſtitutum. Hoc autem eſt Liberum arbitrium: non autem Intellectus liberi arbitrij, ſed Voluntas, quæ ſola eſt libera, & ſpontanea, & ſuiipſius imperioſa domina: quæ ſicut à nullo cogi, aut

impe

impediri poteſt, ita nec vllatenus auferri. Hæc autem Voluntas donum in ſe poſsidet merè liberum & ſpontaneum, ſcilicet Amorem, qui à voluntate procedit ortu ſpontaneo. Hunc Amorē voluntas liberali munere Deo dare poteſt pro beneficiis acceptis, nec quicquā amplius ab homine Deus ipſe repoſcit. Nihil aliud habet homo in ſe verè proprium, quàm amorem, qui eſt totus theſaurus hominis, honorabilis, pretioſus, liberalis, perpetuus, & chariſſimus creatori. Inuenimus igitur rem quā maximè quærebamus. Qualis tibi quæſo videtur? DOM. Res optima, præſtantiſsima: & quod primū eſt, homini facillima. Nunc bono animo efficiar: habeo enim vnde retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi, diligam, amabo, amplexabor. RAEM. Omnino æquiſsimum eſt amori amorē rependere, & liberaliſsimo, ſynceriſſimóq; amatori Deo liberale ſyncerúmq; reddere amoris obſequiū. Amor enim per ſe placet, & propter ſe: & præ cæteris acceptus eſt Deo, iucūdus, dulcis, amabilis. Licet enim deus ſit omniū verorū & pulchrorū bonorū ditiſsimus poſſeſſor, nec vlla re egeat: vult tamē ab homine munera Amoris accipere, quæ ſemper expoſcit, quæ & ambit & diligit. Amor quippe ſolus eſt, per quem

quem poteſt homo correſpōdere ſuo amatori. Si Deus te arguit, aut iraſcitur, aut minatur, tu illi iuſtè nec iraſci, nec minari potes. Sed ſi te amauerit, tu iuſtè illum redamare potès: nō tamen ex æquo, cùm amor Dei ſit infinitus, tuus verò paruus eſt, & menſurā habet. Debet tamen eſſe mundiſſimus, integerrimus, ſynceriſſimus, pleniſſimus, ſanctiſſimus. Abhominatur enim Deus caducū, permixtū, corruptúmque Amorē, qui ſuo puriſsimo Amori reſpōdere nō poteſt. DOM. Nihil iſtac tua veritate verius. RAEM. Cognoſcis nūc, quia Amorem tuū abs te exigit amator Deus: audi conſequenter formā, quomodò amare te oporteat: hanc Amoris formā & à creatore & à creaturis potes addiſcere. Creator tuus prę cæteris creaturis magis te diligit: ita & tu præ cæteris tuum dilige creatorem. Item creator tuus, omnia alia propter te diligit: & tu omnia dilige propter creatorē. Item creator omnes ſuas creaturas in tuū tranſmittit obſequium: tu verò quicquid habes optimum in illius famulatum expende. Item creator tuus te diligit infinito & perpetuo Amore: ita & tu illum ſemper dilige ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & tota mente tua. Habes formam Amoris de creatore: nunc eādem formam

recipe

recipe à creaturis. Creaturæ impendunt tibi ſuum beneficium & obſequium de optimo quod habet, & totum quod poſſident: ita & tu quod in te optimũ habes, ſcilicet Amorẽ, tuo tribue creatori. Creaturæ totis virib⁹ tibi deſeruiũt: tu quoq; quicquid virium habes in amore tuo tribue creatori. Creaturæ cõtinuè, & ſine intermiſſione, die ac nocte, ſereno vel turbulẽto tẽpore tibi obſequũtur; ita & tu omni tẽpore, in proſperis & in aduerſis, tuũ dilige creatorem. Creaturæ ſoli tibi ſeruiunt, & nulli alteri; ita & tu ſolum tuũ dilige creatorem, & neminẽ dilige, niſi propter ipſum. Creaturæ tibi ſeruiunt ſecundum propriam naturam, & modũ ſuum: ita & tu debes obſequi Deo tuo ſecundũ modum naturę tuæ, ex libertate, & bona, ſpontaneáq; volũtate, Creaturæ dant tibi ſua munera in ſumma qua præualent perfectione. Arbores enim & vites exhibent tibi ſuos fructus maturos, bonos, dulces, oblectabiles; non enim acciperes ab eis fructus amaros, virides, acerbos, corruptos: Ita & tu quoq; da operam, vt Deo tribuas amorẽ maturum, dulcem, amabilem, bonũ, integrum, perfectũ. Poſtremò creaturæ non tibi ſeruiunt cum dolo, cum fraude, cum pigritia, ignauia, ſocordia: ſed ſimplici, & prompta

intentione:

intentione:Ita pariformiter ſerui Deo tuo, vt nō ambules in vanitate, & feſtinet in dolo pes tuus. DOM. Acriter me incendit inſtitutio tua,& Amoris formam nunc abs te digeſtā ſtudebo pro viribus æmulari:Nam vt video, nulla relinquitur homini excuſatio, quin ſuum debeat amare factorē. Amor enim cùm filius ſit liberæ voluntatis,à nullo impediri poteſt, quin omni momento ſuum poſſit opus implere. In amando quoque nullus labor,nullus dolor,nec triſtitia, nec tædium, nec faſtidium: Amor enim omnes labores reddit ſuaues, amabiles,voluptuoſos. Hinc iam manifeſtè lucet ſumma erga hominem dulcedo & benignitas conditoris, qui datis tantis beneficiis hominem non obligauit ad rem pœnoſam, laborioſam, & fatigabilem: ſed ad id quod maximè eſt appetibile,& delectabile.

Debitum amoris,quod homo reddit creatori,ad hominis meritum & commodum reuertitur.

CAPVT XX.

RAEMVNDVS.

SIcut lucet benignitas magna creatoris, eòquòd obligauerit ſibi hominem ad Amorem, rem maximè delectabilem: ita omnem excedit benignitatis menſuram,

quod ipſam Amoris obligationẽ ad ſolam conuertit vtilitatẽ. Licet enim Deus noſtrũ ambiat Amorẽ, & vehemẽter expoſcat: hoc tamẽ facit, vt inde homo ditetur, proficiat, nobilitetur. Videmus enim quòd obſequiũ creaturarũ in magnã vertitur hominis vtilitatem: ita & obſequiũ Amoris, quod homo exhibet Deo, cùm Deo prodeſſe non poſſit, (ipſe enim bonorum noſtrorũ non eget) vt homini proſit neceſſe eſt. DOM. Non debet igitur homo ocioſus eſſe, ſed ſicut creaturarum recipit vtilitatem, ita & ipſe opificem diligẽdo ſuis etiã debet commodis indulgere. RAEM. Debet vtiq;. Duplex enim neceſsitas homini incumbit: Indiget enim Eſſe, & vt perſeueret in Eſſe. Secũdò indiget, vt habeat fructuoſum atq; optimum Eſſe. A ſeruitio creaturarum, quæ naturaliter, & ex neceſsitate ſeruiunt homini, homo recipit Eſſe, & durat in Eſſe: ſed à ſeruitio Amoris, quod homò exhibet Deo, (qui liberè ac volũtariè agit, atq; ideò meritoriè) homo recipit fructuoſum atque optimum Eſſe. Creaturæ ſeruiunt tibi, vt eſſe habeas: tu verò Deo obſequeris, vt optimè habeas. Sed quia præſtantius eſt Optimè eſſe, quàm Eſſe ſolum: ideò obſequiũ hominis eſt ſibi multò melius, quàm quod accipit à creaturis. Verùm quemadmodùm

modùm creaturarum ſeruitus eſt homini continuò neceſſaria: ita & neceſſarium eſt homini ſeruire Deo, ſi velit vtiliter permanere. DOM. Vehemẽter aſſentior. Nam ſicut neceſſe eſt homini corporaliter mori, ſi ſuũ illi creaturę obſequiũ denegarint: ita & ſpiritualiter eum mori neceſſe eſt, ſi Deo ſuo ſeruire cõtempſerit. Qui ergo non ſeruit Deo, veré mortuus eſt, nec quicquam proficit homini obſequium creaturæ, niſi ipſe ſeruiat creatori. Hoc enim ſecũdo obſequio ceſſante, primũ fruſtra impenditur. Perdunt enim ſuam vtilitatẽ creaturę, quæ propter hominem inſtitutæ ſunt, ſi homo ſuo factori obſequi contẽpſerit. Et talis homo, quantum in ſe eſt, caſſat, & fruſtrat totum vniuerſum. RAEM. Hinc manifeſtè intelligis, oportere hominẽ per Amorẽ domino deſeruire: vt dum ipſe diligẽti obſequio Deo colligatur, aliæ etiam creaturæ omnes homini ſeruiendo, homini copulantur, & per hominẽ Deo. Obligatio itaque amoris omnia complet, omnia conſummat, & totum Deo alligat vniuerſum. Vide nunc mirabilem dulcémque circuitum. Ab amore creatoris omnia proceſſerunt, & per hominis amorẽ ad Deum omnia conſummantur. Et ſic apparet palam, quód homo Deum diligens, eſt mediator qui- Amoris obligatio omnia conſummat.

dam inter creatorem, & ipſas res conditas: quia per ipſum cum Deo redeunt, & ad Deum. Quòd ſi homo Deo per amorem non adhæſerit, ſicut ipſe inordinatus eſt, & diſſolutus, ita ipſe in pœnam ſuam omnia diſiungit, diſſoluit, diffibulat, nec creatori vtilis, nec dignus creatura. DOM. In mirabilem me lucem Ræmunde extuliſti, & in ardentiſsimam flammam, vnde tibi maximas habeo gratias. Arbitror enim, iam tandem te de amore vltimam ſententiam poſuiſſe. RAE. Reuera non poſui, multa enim & magna de amore adhuc locuturus ſum, & quæ ſtupere te faciant vehementer. DO. Oro te, obſecrans ô dilectiſſime, comple deſiderium meum, & quod reliquum eſt ocyus ediſcito.

Homo obligatur amare etiam omnem creaturam, & præcipuè Dei imaginem.

CAPVT XXI.

RAEMVNDVS.

VNum adhuc nunc dicam: cætera alteri Dialogo cõſeruabo. Sicut homo obligatur primò ſuum diligere creatorem, ita poſt ipſum omnes debet diligere creaturas non inquantum ſibi vtiles, aut neceſſariæ ſunt, ſed quia Dei amatoris ſui creaturæ ſunt. Et quia non omnes creaturæ ſunt æquales,

æquales, ſed vna eſt altera præſtãtior,& illa omnium præſtantiſsima & digniſsima, quæ Dei in ſe imaginem, & ſimilitudinem repræſentat:ideò præ cæteris homo debet ſui creatoris imaginem, id eſt, hominem amare,colere,venerari.Cùm enim quilibet homo ita cõtineat in ſe ſui creatoris imaginem, ſicut cera formã ſignaculi, cui imprimitur:ideò obligatur quiſq; diligere alterum ſicut ſeipſum,ſiue amicus ſit ille,ſiue inimicus:ſiue profuerit, ſiue etiã obfuerit. Semper enim homo imago Dei eſt,ſemper maximi conditoris nobiliſsimum plaſma eſt. DO. Hinc ego palam excipio,oportere vnumquemq; hominem diligere alterum ſicut ſuã ipſius imaginẽ, ſicut ſuam ipſius naturam: Et ideò quilibet tenentur æſtimare, & appretiare alterum ſicut ſemetipſum.Tenetur quoque omne bonum,quod ſibi quiſque cupit, inquantum Dei imago eſt, hoc etiam alteri cupere, alteri imprecari,alteri,ſi poteſt,etiã cõferre.Debet igitur eſſe inter omnes homines vna æterni fœderis cõpaginatio,vna pax,vna concordia,vnum velle, vnũ nolle. RAEM. Iuſtiſſimum eſt, quod tu loqueris:Ex quo enim hæc obligatio, qua homo tenetur amare hominem, originem ducit ex obligatione qua homo aſtringitur diligere creatorem,

ideò ſicut iſta eſt rectiſſima, & in iure naturæ fundata, & eſt prima iuſtitia: ita & altera eſt ſecūda iuſtitia, recta, ſancta, & in iure naturę radicata. Accipe nūc formam huius obligationis à creatore, & à creaturis. Primùm creator omnibus hominibus indifferenter ſuā partitus eſt imaginem, & ſuam ſimilitudinem: tu quoq; omnibus communicabilem te præbe, & liberalem. Creator ſine acceptione perſonarū omnes homines inquantū ſunt ſuæ imagines, communi diligit amore: ita & tu quoq; omnē hominē dilige. Creator æquali pietate omni homini ſua beneficia indulget, & ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & reprobos: & tu quoq; omni petenti te tribue, & quicquid habes libenter impertiri ſtude. Secundò accipe hanc formam & à creaturis: creaturæ, quæ homini iuſſu creatoris inſeruiunt, nō magis vni obſequūtur homini, quàm alteri: non plus pro vno laborant, quàm pro altero: neque amplius maiorē reſpiciunt, quàm minorē: nec nobilem, quàm ruralē: Elementa, plantæ, arbores, animalia non plus ſeruiunt regi, quàm militi: nec plus ſeruo, quā Domino. Sicut ergo creaturę homini obſequuntur, inquantū Dei imago eſt, & æquales inter ſe reputāt omnes homines: ita & tu quoque

que æqualiter Dei imaginẽ in quolibet homine venerare, nec æſtimes naturali conditione alterum alteri præferendum. DOM. Non ſolùm ex his quæ dicis, colligo formam Amoris: verùm etiam quantæ ſit maieſtatis, dignitatis, gloriæ, & excellentiæ imago Dei, luce clarius intueor: cui ſuus creator tantam impendit ſollicitudinem, quàm honorat, diligit, veneratur: cui etiam creaturæ multæ nobiles & ſublimes inuigilant, ſeruiunt, obſequuntur. Satis hinc patet, quantùm debet honorare homo hominem, quando illum & Deus maximus, & vniuerſus orbis veneratur. RAEM. Nolo etiam te lateat, quòd hæc obligatio Amoris redundat & reuertitur in ſolã hominis vtilitatem, in ſuum cõmodum & meritum. Licet enim Amor tuus, quo proximum diligis, plerunque illi aut vtilis eſt, aut iucundus, tibi tamẽ ſemper eſt meritorius. Dum enim homo primò Deum diligit, ac tum proximum imaginem Dei, inde ſibi colligit omne bonum ſuum, omne meritum, omne gaudium, laudem, ſalutem, & gloriam: Et quantò adiecerit plures propter Deum homines diligere, tantò diteſcit amplius, tantò fit & nobilior, & ſeipſo quotidie maior. Multa adhuc de natura Amoris, de eius viribus, & proprietatibus diffic-

Imago Dei.

renda ſunt: ſed vides, quia iam Sol heſperias ſe mergit in vndas: nox quoque ſuas vmbras iam minitãs,& cibum nos & ſomnum capere adhortatur: In craſtinum igitur, quæ de Amore ſuperſunt reſeruemus.

DOM. Licet à tuo ſermone inuitiſſimus ipſe diuellar: pareo tamen votis tuis, vt paululùm viribus recollectis, nouus in craſtinum diſputator aduenias.

TERTIVS DIALOGVS,

De Amore, & viribus eius, conditionibus, & fructibus.

Amoris conditiones, ac proprietates.

CAP. XXII.

DOMINICVS.

TOTAM penè noctem inſomnem habui, ita eram tua ſponſione ſollicitus. Optabam crebrò diem fieri, & mollem, deſidémq; Auroram arguebam, quòd Titani mariti croceum nollet cubile deſerere. Occurro autem nunc tibi feſtinus, & alacer audire quæ pollicitus es. Scio enim ſtupenda te, atque admodùm vtilia de Amore dicturum. RAE. Amo mi Dominice, ardens deſiderium tuũ, quod & me quoq; acriorem reddit, & magis ſpontaneum. Meminiſtíne ſuprà me dixiſſe, nihil nos habere in noſtra poteſtate, & quod verè ſit noſtrum, præter ſolum Amorem? DOM. Memini equidẽ. Nam amor noſter (vt ipſe dixiſti) eſt totũ bonum noſtrum, vnicus & pretioſiſſimus noſtèr theſaurus;

& cunctæ diuitiæ noſtræ. Cętera quippe omnia & fortunæ, & corporis bona, nec vera, nec noſtra ſunt. RAEM. Si ergo Amor eſt illud vnicũ quod habemus: hinc ſequitur, quòd Amor bonus eſt totum bonum noſtrum, & Amor malus atq; peruerſus eſt omne malũ noſtrũ. Nam ſi nihil eſt verè noſtrum niſi Amor, ſi Amor malus fuerit, quicquid habemus malũ eſt: ſi bonus, bonũ eſt. Sequitur quoq;, ſi Amor noſter bonus fuerit, nos etiam boni ſimus: ſi malus, mali. Solus igitur Amor hominis, hominẽ facit vel bonum, vel malum. Præterea cùm nihil poſſideamus verè niſi Amorẽ: ideò quãdo dedimus alicui noſtrum Amorem, totum quod habebamus dedimus, nec quicquam reliquum habemus quod tribuamus. Hinc etiã ſequitur, quòd ſi perdiderimus Amorem noſtrum, omnes noſtras diuitias perdidimus: tunc autem perdidimus, ſi illi noſtrum Amorem contulerimus, cui omnino dare non debuimus. Præterea, ſi bonum omne noſtrum eſt Amor bonus, & malus Amor noſtrum malum: ſequitur pulchrè, quòd virtus nihil ſit aliud, quàm Amor bonus, & vitium Amor malus. Cuius ergo Amor bonus eſt, hîc vir Virtuoſus appellandus eſt: cuius verò Amor reprobus fuerit, hîc Vitioſus, & reprobus cenſendus

ſendus eſt. DOM. Præſentio dulcem fragrãtiam ſermonis tui, & in mirabilem me cogitationem cupis erigere, vt dum cognouero omne bonũ noſtrum in Amore conſtitutum, habueróq; de Amore veram ſciẽtiam, habeam etiam & de toto hominis bono malóq; ſcientiã. Quam qui ignorat, cæcus eſt, & manu tentans, & ſe & omnia neſcit. RAEM. Hinc iam Amoris proprietates attingamus. Quarum prima eſt, quòd Amor virtutem habet vniendi, conuertẽdi, transformãdi. Hęc eſt Amoris inſeparabilis conditio: ideò Amor vnit amãtem cum re amata, & in ſe transformat. Secunda cõditio eſt, quia Amor de ſua natura eſt donũ liberale, ſponte enim alteri ſe tribuit: cogi enim non poteſt, nec dari, nec auferri ſe inuito. Hinc ſequitur, ꝙ Amor eſt verè illius, cui datur, & tranſit in veram poſſeſsionem rei amatæ, & ideò res amata in ſuo retinet dominio Amorem, qui ſibi vltro donatus eſt. Tertia cõditio, ꝙ Amor quocunque vadit ſemper ſecum pertrahit volũtatem, quæ habet plenum in homine imperium, & ideo etiam ſecum portat totum hominem. Et ideò quãdo Amor alteri ſe tribuit, totam tribuit voluntatem, & totum hominem, qui etiam conuertuntur in rem amatam. Quarta conditio, ꝙ iſta

Proprietates Amoris.

conuerſio

conuerſio amantis in rem amatam nõ eſt violenta, non coacta, non laborioſa: ſed ſpontanea, liberalis, dulcis, delectabilis: & ideò volũtas, quę iungitur rei amatæ non poteſt ab ea ſeparari per aliquam violentiam, ſed ſpontè, merè, & liberè. Quinta conditio, quòd Amor licet mutet volũtatem in rem amatam, tamen Amor ſemper permanet liberalis Amor, & ſuam retinet naturam. Volũtas quoq; licet permutetur in rem amatam, cuius & naturã induit, & formã: tamen ſemper permanet voluntas, nec ideò deſtruitur, quia mutatur. Sexta conditio, ꝙ Amor talis efficitur, qualis eſt res quæ amatur: & talis fit ipſa voluntas, qualis & Amor. Res enim primò principaliter amata nomen, naturã, & formam Amori tribuit, & volũtati. Hinc ſequitur, quòd ſi volũtas terrã amet, terrea luteáq; ſit, & Amor dicitur terrenus: Si amat res mortuas, caducas, ſuperfluas, volũtas nuncupatur mortua, ſuperflua, caduca: Si amat homines, humana dicitur: ſi Deũ, diuina. Ex iſto liquet, ꝙ homo poteſt per Amorem quẽ gerit ſponte mutari in rem multò ſe meliorem, vel multò ſe viliorem. Septima, ꝙ Amor ex ſua natura ſemper ſe erigit ad amandum id quod eſt ſę præſtantius, nobilius, & dignius. Hoc patet in naturis

aliarum

aliarum rerum, quæ ſemper ſe ad meliora & perfectiora ſuſtollunt: Nam elementa mutantur in plantas, plantæ nutriunt animalia, quorũ caro comeſta in carnem formatur humanam. Ita ergo & voluntas noſtra, & amor noſter, vt nõ degeneret à rebus ſub ſe creatis, debet ſemper id amare, quod eſt ſupra ſe, & amando in id conuerti, quod eſt multò ſe nobilius, præclarius, excellẽtius. Verùm quia nihil eſt ſupra voluntatem noſtram, quod ſit ipſa melius, & perfectius, quàm ipſe ſummus & æternus Deus: ideò voluntas meritò tribuere debet Amorem ſuum maximo Deo, & in illum nobiliſſimum, & præſtãtiſſimum conuerti & transformari. DOMINI. Meritò id quidem. Nam cùm turpiſſimum ſit voluntatem (quæ regina eſt in regno animæ) ſe inflectere ſubter ſe ad lutea, caduca, vilia, ſpurca, & contemptibilia: idcirco debet ſe ſurſum erigere, Deum intueri, Deum amare, Deum complecti, & in ipſum transformari, qui eſt ſummum, æternũ nobiliſſimum, & optimum bonum. RABI M. Gaudeo te ſapere quæ dico: ſed nũc conſequẽter auſculta. Octaua conditio eſt, quòd Amor, ex quo eſt res nobiliſsima, digniſsima, & liberaliſsima, quę mutat ipſam volũtatem in rem amatã, & ponit eã ſub imperio.

tio rei amatæ, ideo valde iniuſtũ & incongruum eſt, quòd res inferior, & vilior ipſa voluntate, dominium arripiat ſuper eam, eámq; poſſideat. Pręctereà cùm Amor ſit ſpiritualis, & intellectualis naturæ, & ideò etiam omni re corporali multò præſtãtior, idcirco nulla res corporalis eſt noſtro Amore aliquatenus digna. Nõ debemus ergo amare nec mancipia, nec animalia, nec ſydera, nec elementa, nec aurũ, nec argentũ, nec quicquã quod poteſt aliquo ſenſu apprehendi. Prætereà cùm indignũ, atque iniuſtum ſit, ꝙ res æqualis dominetur æquali: & quia omnis volũtas creata, inquãtũ creata, eſt alteri ęqualis: ideò nulla creata voluntas eſt digna noſtro Amore, nec debet noſtræ dominari voluntati. Solus igitur Deus dignus eſt, qui à nobis ametur, qui nos poſſideat, qui nos in ſe cõuertat. Nona cõditio, quòd Amor hoc habet à natura, quòd ſemper capit & requirit Amorẽ: ideò nulla res debet amari, niſi quæ poſſit Amorẽ refundere, & vberiùs quàm acceperit. Nulla igitur res quæ eſt noſtra volũtate inferior, debet principaliter amari, non elementa, non animantia, non aliqua corporalia, quia Amorẽ reddere non poſſunt. DOMINI. Nihil verius, nam Amor, qui rebus inferioribus, & ratione

caren

carentibus attribuitur, maxima damna cõſequitur. Fit enim degener, fragilis, corporalis. Aut ſi verſatur circa res humanas, fit humanus, nec fit ſe melior, nec perfectior. Deus igitur, qui Amorem refundere poteſt, & multò quàm noſter præſtantiorem, primò à nobis amari debet, cuius eſt Amor infinitus, increatus, æternus.

Amor tantùm ſe dilatat vel amplificat, quantùm ſe amplificat res primò amata.

CAPVT XVIII.

RAEMVNDVS.

DIxi ſuprà, quòd Amor mutat voluntatem in rem principaliter, & primò amatam: trãſit enim totaliter in eius dominium, & cum ea vnitur & complicatur: & idcirco nõ poteſt aſcendere ſupra eam, ſed ad quæcunque ſe extendit res primò amata, ad hæc omnia ſe Amor extẽdit. Hinc ſequitur, ꝙ res primò amata quãtum fuerit cõmunis, & vniuerſalis, tantùm & ipſe Amor vniuerſalis fiet, atq; cõmunis. Si res amata fuerit aut particularis, aut priuata, Amor erit & particularis, & ſingularis. Sequitur quoq; res primò amata ſicut eſt vna ita generatur & vnus Amor in voluntate, qui eſt

qui eſt eiuſdem cum ipſa naturæ. Et ſicut non poſſunt eſſe plures res primò amatæ, ita non poteſt niſi vnus eſſe Amor in voluntate. DOM. Hinc ego colligo, quòd res quę primò diligitur, fundat, ędificat, & confirmat primum Amorem in voluntate, qui caput ſit, & origo omnium aliarum affectionum, quæ pullulant à voluntate. RAEM. Prudenter ergo intelligis, quòd à re primò dilecta generãtur in voluntate vnus primus Amor, à quo tãquam à radice ſurgit quædam arbor in anima, quæ per tot ramos ſe multiplicat, quot ſunt res quæ colligãtur cũ re, quæ primò diligitur. Verbi gratia: ab vno ſeminis grano ſurgit arbor cum innumeris ramis, frõdibus, floribus, ac fructibus. Quale ſemẽ, talis, & arbor, & omnia quæ ab arbore procedunt: qualis fons, tales ſunt fontis riuuli. Hinc intellige, ſi Amor tuus fuerit bonus, iuſtus, ordinatus, omnes Alij Amores, qui inde procedũt, boni erũt, iuſti, ordinati. Si malus fuerit & corruptus, reliqui mali ſunt, & corrupti. Ex iſto cõſequenter animaduertis, ꝙ neceſſariò omne illud amatur, quod coniũctum eſt cum re primò amata, & neceſſariò odio habetur quicquid aduerſatur rei primò amatæ. Idcirco primus Amor, quia ſolidiſsimè iũgitur cũ re amata, nulla

ratio

ratione auelli,aut deſtrui poteſt,niſi venerit alia res primò amata, quæ ſit ipſa fortior,validiórq́;.Quãdo igitur res primò amata eſt ipſe Deus, qui eſt ſumma virtus, ſuma fortitudo, ſumma nobilitas,vera æternitas,& æterna veritas,ſit Amor noſter fortiſsimus,nobiliſsimus, verus, æternus. Et ab hoc Amore pullulãt infiniti Amores eò ꝙ eſt cõmuniſsimus, vniuerſaliſsimus & per cuncta protẽſus:Qui ergo principaliter Deũ amat, amat cum Deo, & propter Deum, omnes creaturas, & ſit Amor eius ampliſsimus,& vehemẽter expãſus. Si pateris, dicã tibi duo exẽpla, vnde breuiter, & elaganter iſta cognoſces. DOM. Libẽter te audio,proſequere. RAEM.In matrimonio vir principatur,mulier ſubiicitur.Item mulier non poteſt habere niſi vnũ maritũ, nec poteſt à marito quãdiu viuit ſeparari. Pari modo voluntas ſubiicitur rei amatæ, nec poteſt habere niſi vnam rem principaliter amatam, nec ab ea poteſt quandiu ipſa durauerit ſeparari.Aliud exẽplum,quo melius cuncta cognoſcas.Demus aliquem hominẽ pauperem,& genere obſcurũ,qui habeat ſex filias penitus æquales natura, induſtria,ignobilitate, vilitate, quarũ vna nubat ruſtico,altera ciui,tertia militi,quarta duci,quinta regi,ſexta orbis imperato-

ri. Licet enim omnes hæ ſex filiæ eiuſdem ſint & generis, & paupertatis, propter viros tamẽ, quibus nupſerunt, vna fit altera præſtãtior, nobilior, ſublimior. Pari modo intellige de volũtate, quæ vel aſcendit, vel deſcendit iuxta rei amatæ vel dignitatem, vel ignominiã. Item ſicut videmus, quòd ſponſa ſponſo ſuo copulata, nouum quendam cõcipit Amorẽ, qui eſt primus Amor, virtute cuius amat omnes, qui habẽt cum ſponſo ſocietatem, vel amicitiam, vel parentelam. Hos enim omnes antè nõ amabat, ſed propter Amorẽ viri nunc ſingulos amat. Quòd ſi vir moriatur, & mulier accipiat alium virum, tunc Amor primus, & omnes alij qui inde originẽ traxerũt, deſtruitur: & generatur in volũtate mulieris nouus Amor, qui etiã radix efficitur aliorum Amorum. Præterea quãdo mulier virum accipit bonum, diuitẽ, fortem, nobilem, prudẽtem, tunc ipſa permanet in pace, in requie, in exultatione, in ſecuritate, in affluẽtia, in omniũ rerum copia: Quòd ſi nupſerit viro pauperi, caduco, miſero, ignobili, ſordido, contemptibili, ipſa efficietur inops, fragilis, ignobilis, ſordida, contemptibilis, plena cladibus, anguſtiis, & miſeriis. Hęc cũcta quę de matrimonio diximus, applica ad voluntatem, & ad rem
primò

primò dilectam, & vtrobiq; optimam inuenies conſonantiam. DOM. Capio egregiam ſimilitudinem: ſatis enim ex his quæ nunc dixiſti apparet, quòd dum voluntas noſtra principaliter Deum amat, tunc fit ſublimis, nobilis, ſecura, pacifica, quieta, robuſta, plena gaudiis atq; diuitiis, talis eſt enim ille quem ipſa diligit: Quòd ſi amauerit creaturã, cum ómnis creatura ſit fragilis, mobilis, fluens, indigens, inſufficiẽs, tunc ipſa præ inopia tribulatur, contriſtatur, affligitur, nunquàm ſecura, nunquàm pacifica, nunquam firma. Sed quæſo te, ex quo de re primò amata iam ſæpenumero loquuti ſumus: quot ſunt, aut eſſe poſſunt, res principaliter amatæ?

Duas tantùm eſſe res principaliter amatas: & de inimicitia earum adinuicem.

CAPVT XXIIII.

RAEMVNDVS.

DVæ tãtùm ſunt res principaliter à voluntate dilectæ: nec poſſunt eſſe plures, ſicut nec duo rectores, vel pontifices vnius eccleſię. Hæ duę ſunt vel Deus creator, vel creatura. Porrò inter creaturas omnes illa res erit primò dilecta ab ipſa volũtate, quę illi eſt magis amica, atq; ꝓpinqua. Verùm quia ipſa volũtas poteſt reflectere

ſuum amorem ad ſemetipſam, ideò inter creaturas maximè amabit ſeipſam, vt amicam ſibi, & vt propinquam. Quãdo igitur Amor Dei in voluntate non eſt primus, tunc ipſius voluntatis Amor primus efficitur. Et ſic homo quãdo Deum non amat, amat ſeipſum, & ſuam voluntatem, & ipſa voluntas ſe amando in ſemetipſam cõuertitur, & facit ſeipſam ſuum proprium fundamentum extra Deum. Et quia principaliter ſolam ſe amat, ideò cętera quę ſecundariò amat, omnia propter ſe amat, & in omnibus nõ niſi ſe amat, & quicquid vult, propria vult volũtate, quia nullã aliã ſequitur voluntatem. Hæc autẽ talis ſceleſtiſsima impiiſsimáq; volũtas ſe ſolã diligẽs, ſe complectens, rapit violẽta manu Deo cõditori ſuum honorem, ſuã coronam, ſuam gloriam. Amare enim propriam voluntatem ſoli competit æterno Deo: igitur quãdo humana voluntas amat ſeipſam, & homo ſuam primò diligit voluntatem, tunc illud ſibi attribuit, quod poſsidet ſolus Deus, & facit ſe Deũ, & dat ſibiipſi Amorẽ, laudẽ, honorẽ, & gloriam. Atq; hoc modo fit capitalis aduerſarius, & inimicus Dei, longiſsimè tamẽ Deo diſsimilis. Nã licet ſibi tribuat honorẽ, deitatem, & gloriam: habet tamen qualitates in ſe turpiſsimas.

Nam

Nam qualis eſt Amor eius,talis & ipſe.Amor enim eius eſt inordinatus,iniuſtus,falſus, tortuoſus, in Dei contemptũ,odiũ,& iniuriã concitatus. DOM. Tremere me facit ſermo tuus, adeò enim & vehemẽs eſt, & formidabilis. RAEM. Vtinam totus me mundus audiat exclamãtem, credo quòd multi à tanta ſe iniuſtitia,ac Dei iniuria refrænarent. Verùm quia in tenebris ſunt amatores propriꝗ voluntatis,ideò non aduertunt quomodò cõtra ſe prouocẽt Deũ, vſurpando ſibi Dei prærogatiuas,& dignitates. Qui enim ſe Regẽ facit, aduerſarius Regis eſt, & criminis læſæ maieſtatis reus detinetur.Sed quæſo te paulò nũc diligentius attẽde virtutes,conditiones,& cõtrouerſias horũ duorum Amorũ. Duo amores primi,duꝗ ſunt radices omniũ aliarũ affectionũ.Et quia ſunt inter ſe capitales inimici,ideò ſi vnus bonus eſt, alius vt malus ſit,oportet. Amor Dei, ſicut eſt primũ bonum noſtrum, primum lumen à quo oritur omne lumen, prima rectitudo, prima iuſtitia, prima amicitia, prima fortitudo, prima quies,prima trãquillitas,prima cõſolatio,prima lætitia, prima virtus, prima veritas, prima vita, & omnium bonorum operum,& cogitationum principium: Ita Amor ſui ipſius eſt primũ malũ, à quo ori-

tur in homine omne malũ, prima cęcitas, primę tenebrę prima obliquitas, prima iniuſtitia, prima diſcordia, prima imbecillitas, prima turbatio, prima deſolatio, prima triſtitia, prima rixa, prima nequitia, prima falſitas, prima mortalitas & omniũ malorum operũ, & affectionũ infauſtum principiũ. Amor Dei facit voluntatẽ hominis iuſtam, ſanctã, humilẽ, benignã: ſed Amor ſui facit eam iniuſtã, irreligioſam, ſuperbam, turgidam, proteruam. Amor Dei facit voluntatem quietam, dulcẽ, amicabilem: ſed Amor ſui reddit eam turbidã, amaram, litigioſam, odibilem. Amor Dei facit voluntatem largiſſimã, ampliſſimã, capaciſſimam: ſed Amor ſui facit eam anguſtam, coartatam, conſtrictam. Amor Dei reddit voluntatem ſummè liberã, nulli creaturæ ſubiectam: ſed Amor ſui ſubiicit volũtatẽ omni creaturæ, & famulam conſtituit, ſeruã, atq; captiuã. Amor Dei facit eam immobilem, ſtabilem, firmã, & perpetua virtute vigentem: ſed Amor ſui, cùm circa creaturã verſetur, quę vana eſt, fluida, mobilis, & caduca, reddit voluntatẽ inſtabilẽ, fluctuãtem, & omni vanitati ſubiectam. Amor Dei facit voluntatẽ vnitiſſimã, atque ideò fortiſſimam: ſed Amor ſui facit eam diuiſibilẽ, fragilem. Amor Dei facit voluntatem di-

uitem, opulentã, optimis refertã dapibus: ſed Amor ſui eam vacuã dimittit, eſurientem, inanem, & omnibus egentem bonis. Amor Dei facit voluntatẽ habitare in ſua patria, in ſuo regno, in ſua domo: ſed Amor ſui facit eam exulem, aduenã, peregrinam, & profugam ſuper terram. Amor Dei facit voluntatẽ pulcherrimã, & miro decore formoſam: Amor ſui facit eam horridã, tetrã, ſquallidam, & turpiſſima cõtagione fœdatam. Poſtremò, Amor Dei clariſſimo lumine irradiat voluntatẽ, & hominis intellectum, vt nouerit homo ſeipſum, & Deum, & omnia bona: ſed Amor ſui, quia tenebroſus eſt, denſiſſima caligine cor hominis obnubilat, vt nec deũ, nec ſe, nec omnia ſciat. DOM. Reuera præſtãtiſsimus ſermo tuus, & imis precordiis reponẽdus. Vtinã mortalis homo hęc animaduerteret, deſineretq; in iniuriã ſummi Dei ſe tam nequiter adamare. RAEM. Vnum adhuc reſtat, quo Dei Amor maximè commendatur, & Amor ſui meritò cõdemnatur. Amor enim Dei cùm ſit vniuerſalis, poteſt eſſe vnus, atq; cõſimilis in multis, imò in infinitis hominibus: quod dum fuerit, tunc neceſſario pax magna, & vera perpetuáq; cõcordia illo Amore durante inter homines perſeuerat: ſunt enim inter ſe vniti, quieti, pacifici, læti, iu-

cundi, & de alternis bonis inuicem gratulabundi. Sed quādo quiſque primò diligit ſeipſum Amore priuato, tunc propriū quęrit honorem, ſuum commodum, ſuam voluptatem, ſuam dignitatem: atque impugnat honorem alium, vt defendat ſuum: & odit, atque execratur, & perſequitur omne bonum vel corporis, vel animę, quod videt in alio, dūmodò illud repugnat bono ſuo. Ex iſto priuato Amore emergit omne malum quod cōtra ſe homines crudeliter admittunt. Inde bella, ſeditiones, ſectæ, inimicitiæ, inuidiæ, æmulationes, contentiones, animoſitates, irę, rixę, contumelię, rapinæ, ſtupra, adulteria, incēdia, & mille malorum genera. DOM. Terribile auditu eſt, quod loqueris. RAE. Atque multò terribilius perpetratu: Nam ſi voles cordis oculis intueri, videbis, quòd ab Amore proprio, tanquàm à vipera quadam virulenta, ſeptem mortalia peccata naſcantur, ſub quibus omne vitiorū germen continetur. Homo enim qui ſeipſum nequiter diligit, diligit corpus ſuum, diligit & animam ſuam: & ideò propriam excellētiam quæ eſt animæ, & propriā delectationem, quæ eſt carnis. Et propter iſta duo aut conſeruanda, aut augenda, maximam contrahit amicitiam cum rebus externis, cum diuitiis, & pecu

pecuniis. Pecunię enim hominis honorem augent, & voluptatem. Quærit etiam ſciẽtias, officia, dignitates, quæ ſuum promoueant honorem. Naſcuntur igitur repentè ex Amore priuato quatuor corruptiſſima mala, ſcilicet, Superbia, Auaritia, Gula, Luxuria. Deinde, cui ineſt Amor honoris & voluptatis, neceſſe eſt, vt odio habeat, & perſequatur omne id, quod poteſt ſuũ, vel honorem, vel voluptatem deſtruere: ideò concipit grauem Iram, quæ eſt Amor vindictę, & Inuidiam, qua dolet de alieno bono, inquantum eſt ſuo cõtrarium, vel gaudet de alieno malo, prout inde recipit adiumentũ. Et quia voluptas corporis torpore, atq; otio paſcitur, & labores fugitat, & exercitia, inde Accidia emergit, & Negligentia portus omnium vitiorum. DOM. Adeò acerbo animo in priuatum Amorem hactenus inuexiſti, vt adiutore Deo illum à me velim penitus abigere, & in ſolo conditoris Amore vires animúmque locare.

Fructus, qui ex his duobus Amoribus naſcitur: & de proprietatibus Gaudij.

CAPVT XXV.

RAIMVNDVS.

VT libentius faciliúsque poſſis efficere quæ nunc ſpondes, neceſſe eſt tibi di-

ligenter aduertere, qui ſint fructus qui naſcuntur ex Amore diuino, & Amore proprio. Certiſsimum enim eſt, quòd ſicut de plantis atq; arboribus expectatur fructus, ita de qualibet alia re inquirimus quem faciat fructum, quam afferat vtilitatẽ. Quia igitur in noſtra volũtate tanquàm in agro quodam poſſunt plantari duo principales Amores, ſcilicet Amor Dei, & Amor ſui: ideò ſummopere conſiderãdum eſt, quem fructum afferat Amor Dei, & quem Amor ſui. Et ſicut non poſſunt eſſe niſi duo Amores primi, ita non ſunt etiam niſi duo fructus vltimi, qui inter ſe ſunt omnino contrarij, ſicut & Amores primi. Verùm quia ex omni opere, quod agit homo, non permanet ſecum finaliter niſi Gaudiũ vel Triſtitia, hoc enim eſt totũ lucrum quod defert de laboribus ſuis: ideò Gaudium vel Triſtitia finales ſunt fructus omnium operum humanorũ. Nam quicquid homo molitur, quicquid operatur, ad hoc reſpicit, vt gaudeat, iucũdetur, exultet. Cùm autẽ gaudium adeptus fuerit, nihil aliud quærit, nihil aliud concupiſcit, quia nulla poteſt re alia ſatiari. Et quia Triſtitia Gaudio contraria eſt, ideò omnis homo fugit. Triſtitiã, & gaudiũ amplexatur. Veruntamẽ quia verũ gaudiũ eſt verus fructus hominis bonus,

nus, & vera triſtitia fructus verè malus: ideò neceſſe eſt quòd à diuerſis, & contrariis ſeminibus oriantur. Verum igitur gaudium oritur ab Amore Dei, & vera mœſtitudo ab Amore naſcitur ſui. Et quia Deus eſt immortalis, imméſus, ſummè pulcher, ſummę potentiæ, bonitatis, & ſapiétiæ: ita Gaudiũ de Amore Dei eſt immortale, imměſum, pulcherrimũ, potentiſsimum, fructuoſiſsimũ, & optimũ. D O. Si gaudiũ hominis eſt immortale, ergo & voluntas hominis: & per conſequẽs anima hominis eſt immortalis, quod Epicureorũ grex maximè diffitetur. Sed nunc vt cœpiſti proſequere. R AE M. Audiſti itaq; quia Gaudium eſt verus fructus Amoris Dei: nunc proprietates huius Gaudij deſiderãter aduerte. Prima Gaudij proprietas eſt, ꝙ eſt eiuſdem naturæ ac conditionis, qualis eſt res primò dilecta, & qualis eſt primus amor. Hinc ſequitur, quòd ſicut Amor Dei eſt ſemen iuſtũ, purũ, ſanctũ, ſyncerũ, immaculatum, atq; optimũ: ita & Gaudiũ, quod eſt eius fructus, ſanctiſsimus eſt, & verus, rectus, ordinatus, immaculatus, pulcher, diuinus. Hoc autẽ tale Gaudiũ includit verã lætitiam, iucunditatem, oblectationem, hilaritatem, tranquillitatem, delicias, iubilationes, ſuauitates, ſatietates, & mille bona.

Secun

Secunda conditio, quòd ſicut fructus arborum & plantarũ viuificat, nutrit, & ſuſtentat: ita & Gaudium dat vitã homini atque inde nutritur, & ſuſtentatur cor eius. Nam ſicut Triſtitia mors hominis eſt: ita Gaudium cor hominis confirmat, viuificat, & oblectat. Tertia conditio, quòd Gaudiũ affert homini totũ complementũ finalis boni ſui: Nam plenũ hominis Gaudiũ eſt, hominis vltima perfectio, vltima beatitudo, quam cùm habuerit, nihil valet vltra appetere, nihil amplius concupiſcere, ſicuti infrà ſtatim patebit. Quarta conditio, quòd ſicut Amor Dei eſt intra nos, ita & Gaudiũ intra nos eſt: nec eſt neceſſe in rebus externis, in auro ſcilicet, vel argẽto, nõ in gemmis, aut margaritis, nõ in officiis, aut pręfecturis Gaudiũ quærere. Sicuti enim Amor portatur in ſola hominis voluntate: ita & gaudiũ, atq; idcirco totũ hominis bonũ in ſola eſt hominis volũtate. D O. Errãt igitur, qui externa, & caduca fortunę bona, hominis bona arbitrantur: quíq; & ea quotidie quærunt, diligunt, amplexantur. R AE M. Quantùm hi errẽt, ſicut ex præcedentibus, ita & ex ſequentibus luculenter intelliges. Prius tamen quod cœpimus explicemus. Quinta conditio, quòd quantum Amor dilatatur, & creſcit, ita & creſcit, & multiplicatur

catur Gaudiũ. Ideò ſicut Amor Dei ſe extendit ad omnes creaturas, inquãtùm Dei ſunt, & pręcipuè ad hominem, qui eſt viua imago, & ſimilitudo Dei: ſic & Gaudium ſe dilatat ad omnes creaturas, & principaliter ad imaginem creatoris, qui eſt homo. Hinc ſequitur, quòd vnuſquiſque homo Deum amans, præter Gaudiũ quod concipit de Deo, habet adhuc infinita Gaudia de creaturis, & maximè de quolibet homine, qui eſt proxima imago maximi creatoris. DO. Palàm nũc video, quòd de Amore Dei etiã in hac vita homo colligit inæſtimabilem fructum. Nam ex quo ſemper eſt in amore recto, bono, & ſuaui: ita eſt in Gaudio recto, dulci, & optimo ſecũ in corde ſuam habens vitam, ſuas diuitias, ſuas voluptates. Nihil itaq; extra quærit, nihil concupiſcit, nulli inuidet, nulli iraſcitur, nulli cõtrariatur: ſed eſt plenus ſuo bono, ſuo ſcilicet Gaudio, quod eſt optima vita cordis. Hoc autem Gaudium poteſt continuè augeri, & multiplicari, quãdo Dei imago per homines multiplicatur, vt quot ſunt homines, tot ſunt Gaudia: & quia numerus hominum poteſt creſcere in infinitum, ita & cumulus Gaudiorum. Beati ergo, qui Deum diligunt, quoniam fructum lætitiæ copioſiſſimum conſequentur.

De vlt

De vltimo Gaudio, quod poſt mortem erit, & de Amore Dei, & ſalute proximi.

CAPVT XXVI.

RAEMVNDVS.

DIximus paulò antè de Gaudio, quod naſcitur de Amore Dei in hac vita: nũc dicemus de Gaudio, quod erit de Deo, & proximo, poſt hanc vitã. Cùm enim Gaudium ſit fructus Amoris, neceſſe eſt, quòd veniat in tanta plenitudine, vt vltra creſcere non poſsit. Dignum profectò eſt, vt ſicut voluntas hîc inhæſit Deo per Amorem, ita illic inhæreat per Amoris fruitionem. Verùm cùm ex clara Dei viſione ſit Amor feruentior: nam ex quo Deus eſt ſummè pulcher ſummè dulcis, ſummè benignus, bonus, nobilis, & omnium Gaudiorum diuitiarúmq; pleniſsimus, ideò quantò perfectius videbitur, tantò ardentius amabitur, & tantò copioſius in ipſo anima iucundabitur. Videbimus enim Deum maximum, & optimum facie ad faciem, clara, certa, & perfectiſsima viſione: & tunc mirabitur, & dilatabitur, & iucundabitur cor noſtrum. DOM. Sed quæſo te, quomodò audebimus tantam à Deo ſperare gloriam? RAEM. Solo Amore. Niſi enim Deus, quem hîc in fide anima dilexit, oſtendat ſeipſum mani-

feſta

feſta viſione, non compleret nec meritum, nec ius Amoris. Amor enim verus omnia aperit, omnia ſecreta reuelat: hoc Amoris natura requirit. Amor ergo noſter nobis Deum oſtendit, Deum facit videre, amplecti, venerari, & ipſi inhærere, & iugiter delectari. Veruntamen quoniam Deus eſt infiniti decoris, ſuauitatis, mãſuetudinis, humilitatis, ſapientiæ, maieſtatis, & perfectionis: ideò anima illic Deum non amabit propter dona, quæ cõtulit: hic enim Amor mercenarius, & impurus eſt: ſed ideò, quia Deus verè ex ſeipſo, & ex ſua immenſa bonitate pleniſsimè amabilis, & amplexibilis eſt. Et ex tali Amore naſcitur perfectiſsimum Gaudium, atq; puriſsimũ. Hoc autem Gaudium quia nemo poterit auferre, ideò erit certiſsimum, firmiſsimum, & ſummè ſecurum. Et hoc quidem erit Gaudium de Deo. Nunc ſupereſt, vt aliquid de Gaudio, quod ex proximorũ felicitate capiemus, breuiter diſſeramus. In illo regno vnuſquiſque tantùm amat alterum, quantùm ſeipſum: & ideò tãtùm gaudet de bono alterius, quãtùm gaudet de ſuo. Et quoniam illic erunt innumerabiles, quos omnes vt noſipſos diligemus: hinc ſequitur, quòd æqualiter de illorum felicitate, vt de noſtra gaudebimus. Non modò ergo

Gaudi

Gaudium noſtrum duplicabitur, aut triplicabitur: ſed in mille iubilos, imo infinitos excreſcet ſupra menſuram Gaudiorũ, quæ de propria beatitudine ſinguli obtinebimus. Cùm igitur nemo illic ſit, qui ſuæ felicitatis Gaudiũ ad liquidũ concipere poſſit: vide nunc, quomodo capiat in aliis tantorum gloriã Gaudiorũ. Prçtereà cùm illic quilibet plus immenſum Deũ amet, quàm ſeipſum, & omnes alios ſecũ: inde ſequitur, quòd ſine cõparatione plus gaudebit de felicitate Dei, quàm de ſua, & omnium aliorum ſecum. Certè nunc vidiſti magnitudinem, & multitudinem Gaudiorũ poſt hanc vitam. Quid nũc animi habes? DOM. Optimi nunc certè animi ſum. Sed de corporibus noſtris quid obſecro futurum reris? RABM. Noli hinc aliquatenus trepidare. Ipſa enim anima, quç in cçlis Deũm amat, amat & corpus ſuum: vult ergo vt reparetur, & ſibi reſtituatur, vt totus homo iu integrum viuat, & feliciter viuat. Quia ergo anima vult, vt corpus reparetur, ideò & reparabitur: quia voluntatẽ ſe amantiũ Deus faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Vt igitur animç Gaudium cõpleatur, recipiet ſuũ corpus, non quale nunc eſt graue, paſſibile, mortale: ſed pulchrũ decorum, formoſum, inſtar ſolis lucidũ, immortale, impaſſi

impaſſibile,agile, ſubtile,ſpirituale,& animæ operationibus maximè cõforme. Prætereà cùm anima amet omnes creaturas, inquantùm Dei ſunt,vt de ſuo Amore amplius gaudeat,ideò totus mundus debet in melius renouari,& veſtem induere iucunditatis,& perpetuæ pulchritudinis. Nam ſicut totus homo in anima,& corpore ad ſublimiorem, & nobiliorem ſtatum reformatur: ita & totus mundus, qui propter hominem factus eſt,quaſi de regis ſui,hoc eſt hominis felicitate congratulans,nouis incorruptionis veſtibus induetur. DOM. Meritò id quidẽ: Sicut enim omnia profluunt ex Amore,Amor autem generat de ſe Gaudium,qui eſt fructus eius:ita ex conſequenti ſunt in gaudio omnia:ſicq; diſponuntur, vt ex ipſis ſequatur Gaudium maximum, quod eſt fructus omniũ.Sed quid tibi nunc ſubito contigit rogo, quòd facies tua triſtibus rugis obfuſcatur? Acerbum neſcio quid nunc loquuturus es.

Fructus, qui naſcitur ex Amore ſui, & proprietates eius.

CAPVT XXVII.

RAEMVNDVS.

VErum dicis: nã de fructu amariſſimo, qui de amore ſui naſcitur, dicturus, acerbitatem eius ſolo odoratu præſentiẽs,

olfactus mihi omnis & guſtus amaricatus eſt: credo & te quoq; eadem paſſurũ. Amor ſui etiam de ſe Gaudiũ generat: qui enim id fuerit adeptus, quod amabat, aut certiſſimè ſe adepturũ ſperat, neceſſe eſt vt gaudeat. Cùm enim quis amat ſuam excellentiam, ſuam laudem, ſuã corporis voluptatem: amat quoq; omnia externa bona, quę vota ſua promouent, & perficiunt. Et quia hæc omnia adipiſci poſſunt, ideò poteſt in hac vita homo gaudere, geſtire, tripudiare. Verùm quia hæc omnia amitti poſſunt, deſtrui, derelinqui: & homo id odit, quod poteſt hæc ſua bona deſtruere: ideò ex tali Gaudio naſcitur amara triſtitia, anxietas, inuidentia, ſollicitudo ſuperuacua. DOM. Hinc intelligo tale Gaudiũ miſerum eſſe, ſuperfluum, caducum, falſum, ſophiſticum, quod intus abſcondit inexpiabilẽ calamitatem, & cladem. RAE. Melius iſtud intelliges, dum huius Gaudij proprietates clarius introſpexeris. Prima huius Gaudij cõditio eſt, quòd ſicut Amor proprius eſt inordinatus, iniuſtus, falſus, tortuoſus, corruptus, & immundus: ita eſt & Gaudiũ, quod ex ipſo generatur. Itẽ ſicut Amor ſui eſt omnium peſſimus, nequiſſimus, maligniſſimus, prima mors, prima cæcitas, prima calamitas, & omnium malorũ, mendaciorúmq; fon-

talis

talis origo:ita eſt & Gaudiũ quod emergit ab ipſo. Prætereà ſicut Amor ſui eſt edire-ctò contra Deum,& in Deum acriter rebel lis auferens,quantùm in ſe eſt,Deo ſuã coronam, & gloriã:ita & iſtud Gaudium inimicatur Deo, fitq́ue homo multò amplius contrarius Deo , turpiter contra eum geſtiendo,quàm nequiter amãdo. Hoc enim Gaudium contemptum gignit,& iniuriam omnium maximã.Nihil tam improbũ,tam peruerſum,quàm lętari hominẽ cùm malè fecerit,& exultare in rebus peſſimis.Grande enim malũ, amare aliquid cõtra Deum: ſed lõgè grauiſſimum,lætari, exultare,geſtire,complacere. Hoc enim venenũ mortiferum eſt,& inſanabile,& æternę damnationi proximũ. DOM. Fœtorem,acerbitatémq; huius peſſimi fructus etiã nunc ipſe percipio, vnde & nares, atq; ora ocyus obfirmo. RAEM.Expecta quæſo parumper,& multò amariora cognoſces. Sed vt perfectius id fiat,duo hæc Gaudia,ſcilicet quod eſt de Amore Dei,& quod naſcitur de amore ſui, contra ſe collocemus , vt magis cognita eluceſcant. Primum Gaudium oritur de iuſtitia , de veritate, & bonitate, de æternitate , de pulchrorum omnium radice : ſed ſecundũ Gaudium naſcitur de iniuſtitia,de falſitate,de vanitate,& de malorũ

omnium ſcaturigine. Primum Gaudium oritur ex Deo,& eſt ſecundum Deum:alterum oritur ex diabolo,& eſt contra Deum. Primum conſolidat, reficit,ſatiat,vnit hominem cum Deo, augétque & multiplicat amicitiam Dei: ſecundum diuidit,elongat à Deo & hominem Dei inimicũ conſtituit. Primum eſt ſecundũ hominis naturã,& ſecundum ordinem vniuerſi: ſed alterum eſt contra hominis naturã,& contra ordinem vniuerſi. Primum poteſt haberi de amore Dei gratis, ſine labore, ſine expenſis, ſine aliorum adminiculis: ſed ſecundũ non habetur,niſi cum labore,cum anxietate, cum mœrore, cum odio,cum aliorũ damno, & multis rerũ temporalium expẽſis. Primum facit hominem benignum, manſuetũ,modeſtum,ſuauem,mitem, & humilem:ſecundum verò immiſericordem,immitẽ,crudelem,turgidum,inflatũ,ſuperbum.Primum Gaudium auget,cõſeruat,multiplicat vnitatem,pacem,cõcordiam,amicitiam inter homines: ſecundum multiplicat offenſiones inimicitias, ſectas,diſcordias,rixas inter homines,& omne malũ.Primum Gaudium eſt vitale, ſalutiferum, deſiderabile, glorioſum,honeſtum: ſecundum mortiferum eſt,ignominioſum, aſpernabile,inglorium,inhoneſtum. Et breuiter vt omnia in

ſumma referam, primum Gaudium auget amorẽ omnis boni, & illuminat, lætificátq; intellectũ. Secundũ ſentina eſt omniũ malorum, & omnium vitiorum nequiſſimum deſiderium, animũ hominis tenebroſa caligine vehemẽter obſcurãs. DOM. Vtinam totus terrarum orbis exaudiret has voces tuas: credo deſineret nequiter ſe amare, ſe vanis ſpeciebus & Gaudiis attollere, ſolum creatorem in reliquum amantes, in ipſo ſolo ſperantes, gaudentes, exultantes.

Quiſnam fructus poſt hanc vitam ex Amore ſui naſcatur.

CAPVT XXVIII.

RAEMVNDVS.

O Perępretiũ erit nunc aduertere, quem fructum pariat amor ſui poſt hanc vitam. Sicut ſuprà patuit, Amor Dei gignit poſt hanc vitam æternum & infinitum gaudiũ: ita Amor ſui, qui Dei amori contrarius eſt, gignit poſt mortẽ, æternam infinitámque triſtitiã. Carentia enim immenſi Gaudij, immenſam mœſtitudinem coarguit, & omnis mali pręſentiã. Duobus enim modis contingit aliquẽ vehemẽter triſtari: Primò quãdo ea re carere compellitur, qua maximè delectatur, & quæ ſibi eſt plurimũ neceſſaria. Secundò, quãdo id ſemper cogitur

Triſtitia duplex.

poſſidere, quod ſummè odit & aſpernatur, & quod ſuæ naturæ vehementiſſimè contrariatur. Et tunc excedit omnẽ menſuram miſeriæ, quando hoc malum, quod homo cogitur retinere, ſuę eſt inſitum voluntati. Nunc pauca de primo. Poſt hanc vitam anima nihil habebit eorũ, quæ hîc vitioſè dilexit: non laudem, non gloriam, non voluptatem, non aurũ, non argentum, non famam, non ſcientiã. Et quia anima erit exuta carne tenebroſa, ideò clariſsimè ſeipſam cogitabit, ſe cognoſcet, & intelliget ad quid creata fuerat, & quantum erat bonum habitura, quod & perdidit, & quare perdidit: Cognoſcétq; quòd ipſa ſuo vitio infinitum bonũ perdidit, quod in æternum recuperare non poterit. Et licet immenſo deſiderij æſtu hoc bonũ appetat, cùm illo carere nequeat, intelliget tamen ſe id nunquam accipere poſſe: & ideò ſuprà quàm credi poteſt dolebit, anxiabitur, contriſtabitur. DOM. Reuera incõparabilis miſeria, & triſtitia inæſtimabilis, ſummo bono vehementer egere, illud votis omnibus expoſcere, deſiderare, nec tamen aliquando acquirere poſſe. RAIM. Secunda triſtitia eſt, quando anima id ſemper cogitur retinere, quod omniũ maximè odit, atq; aſpernatur. Poſt hanc vitam (vt dixi) anima pleniſſimè

ſe co

ſe cognoſcet, & ideò videbit ſe,ſuámq; voluntatem Deo inimicã, tortuoſam, ſibiipſi contrariam,inordinatiſſimã,turpiſſimam, peruerſiſſimã. Hæc itaq; in ſe conſiderans, ſe vehementer odio habebit,aſpernabitur, & execrabitur.Hunc enim malorũ ſuorum fœtorem turpiſſimum , cõtinuum geret in naribus ſuis , nec à ſe poterit expellere in æternum.In tantùm enim ſeipſam, & ſuam deformitatẽ odio habebit, vt cupiat penitus non eſſe,non natam fuiſſe,Deũ vindicẽ funditus interire,angelos omnes & beatos ſecum in tartara demergi,& omnem creaturam in nihilum redigi. Verùm quia hæc fieri non poterunt,ideò intolerabili mœrore perfuſa, amariſſima cõfuſione tabeſcet, frendens,indignans,& blaſphemãs.DOM. Meritò hæc illi miſeræ contingunt,vt quia prius amauit ſeipſam,& omnia alia propter ſe,ita poſteà incipiat primũ odiſſe ſeipſam vt deinceps oĩa alia odio habeat propter ſe. Vt ſicut prius nõ gaudebat, niſi de ſe,& propter ſe,ita poſtmodũ non triſtetur,niſi de ſe,& propter ſe.Et ſicut prius omnia ſibi propter ſe placuerũt, ita omnia poſtmodũ ſibi propter ſe diſpliceant. Et quæ antea ſe fecerat vt Deũ, ſe primùm amando, ſibi & honorem & gloriã tribuendo:ita tandẽ ſit ſub ſe viliſſimè deiecta,contẽptibilis,igno-

minioſa,ingloria. Sed ne te impediã,quod cœpiſti proſequere. RAEM. Anima hinc tranſiens ad infernum,ſecum defert ſimilitudines,& imagines operum ſuorum:quæ quia fuerunt contra Deum,contra iuſtitiã, contra veritatem, atque ideò erant deformia,ſordida,falſa,abominata. Cùm igitur hæc opera ſua continuò ante oculos ſuos habeat,& perpetuò habeat,ideò erit in cõtinua perpetuáque mœſtitia:& omnis eius recordatio, omnis viſio, omne ſuũ nolle & ſuum velle, & quicquid in ipſa eſt, erit illi ſummè acerbum,ſummè amarum,infinitæ cauſa mœſtitiæ & anguſtiæ. DOM. Hinc manifeſtè colligimus, quòd anima humana hîc viuẽs contra Deum,&malè operãs, theſaurizat ſibi iram in die iræ,& aggregat ſibi æternã miſeriam, anguſtiã, triſtitiam, & condit, conſtituítq; ſibiipſi ſuã pœnam, ſuam gehennã,ſuã flammã. RAE. Optimè colligis: verùm vt huius mœroris ac mœſtitudinis poſſis efficacius magnitudinem agnoſcere,duo tibi exempla ſubijciam:Primum eſt, omnis homo quantùmlibet malus,abhorret omnem turpitudinẽ in rebus ſuis: & quantò res illa ſibi fuerit propinquior,tantò magis odit illic ineſſe turpitudinem.Odit enim turpitudinẽ ſuæ domus, ſuæ coniugis,ſuæ ſobolis,maximè autẽ ſui

corporis.

corporis. Ita & anima poſt hanc vitã ſuam turpitudinem aſpiciens, vehementer aſpernabitur, nec vlla ratione poterit ſuſtinere. Videbit enim tanquàm in libro omnia ſua mala conſcripta, quæ contra iuſtitiam geſſit & pietatem, & ei ſine termino diſplicebunt. Non tamen ideò, quia Deũ offenderit: ſed quia de ſua natura deformia ſunt, & omni odio digniſſima. Secundum exemplum: Anima ſentit corporis dolores, paſſiones, infirmitates, & de his plurimùm contriſtatur: ergo multò amplius in inferno ſuam ipſius ſentiet infirmitatem, ſuam fœditatem, corruptionem, peruerſitatem, malignitatem, & impietatem: & immenſo errore atq; perturbatione percuſſa caſſos erumpet in gemitus, & ſuas clades querulabitur. DOM. O omnium infeliciſſimam animam, quæ propter momentaneum neſcio quid gaudij in tam immenſas mœſtitudines eligit deſtinari.

Deus creator, & omnes creaturæ, opus quoque ipſum, animam miſeram perſequentur.

CAP. XXIX.

RAEMVNDVS.

NOn ſolùm quidem animam condemnatam ſuæ nequitiæ perſequentur, ſed etiam à creatore, & à creaturis, & ab ipſis ſui corporis membris dolores maximos

ſuſtinebit. Primò à creatore: Nam ex quo ipſa ſuperba Deum deſpexit, & ſeipſam vt Deum amauit, coluit, & exaltauit, ſéq; pro Deo ab aliis amari, & honorari voluit. Deinde, quia ſe inimicã Dei capitalem, ſuam illi gloriam auferendo, conſtituit. Tertiò, quia in ſuo honore, & voluptate maximè gauiſa ſit. Quartò, quia innumeris Dei beneficiis ingrata extitit: & ipſis tamen vſa beneficiis, authorẽ tantorũ munerum contempſit. Quintò, quia Deum omniũ benigniſſimum, dulciſſimum, optimum, à ſua mente nequiter excluſit: & ipſum deorſum deprimens, ſe ſuper illũ erexit. Sextò, quòd ſuam voluntatem ſtatuens, Dei creatoris voluntatem reiecit. Septimò, quòd creatoris ſui imaginẽ nobiliſſimam, & pulcherrimam, tam fœdis, & nequiſſimis maculis denigrauit. Octauò, quòd infinitam offenſam, & ingratitudinẽ infinitè contempto Deo incurrere non pertimuit. Quia igitur contra Deũ tanta mala cõmiſit, idcirco infinita tormenta promeruit, & totiens hæc ipſa tormẽta cumulauit, & auxit, quotiens auxit offenſam, atq; iniuriam. Si enim qui criminis lęſę maieſtatis reus eſt, capite truncatur, quæ ſupplicia, quæ tormenta animæ debentur, quæ ſummã maieſtatem, & immenſam Dei potentiã contẽpſit, & repulit? Meruit

Meruit igitur irã Dei, vindictámq; perpetuã. Deus igitur cùm ſit omnipotens poterit, & cùm ſit ſapiens ſciet, & cùm ſit iuſtus volet, animæ contemptrici & inimicæ ſuæ pœnam pro reatu infligere ſempiternam. DOM. Hinc claré patet, quòd præter triſtitiam perpetuã, quam ſibi fecit, ſuá amando voluntaté, habet etiã aliam triſtitię miſeriam, per iuſtitiã Dei ſibi inflictá, quam promeruit Deũ contẽnendo, & rebellando. Sed dic mihi obſecro, qualẽ pro cõtem ptu ſuo Deus pœnã animæ peccatrici irrogabit? RAE. Pœnam inferni, pœnam ignis perpetui. Quia enim omniũ rerũ creatorẽ contẽpſit, ideò ſub omni creatura proiicietur in locum infimũ, & à cœlo remotiſſimum, in medio terræ, in loco tenebroſo, horrido, profundo, infernali, & acerbiſſimo. Illuc in ſuũ contemptum omniũ rerum corporalium fæces deſcẽdent, in quibus ipſa immergetur, & ab ipſis viliſſimis fæcibus paſcetur. Et quia iuſtum eſt, quòd omnis delectatio per triſtitiam cõtrariam puniatur, & quia inter omnes creaturas ignis eſt maximè afflictiuus: ideò ipſa maligna delectatio corporalibus flãmis, quę ſemper ardeant, & in ęternum non poſſint nec extingui, nec minui, ſemper torquebitur. Huic igni ardentiſſimo anima inſepa-

rabili

rabili vnione colligabitur, qui eã ſemper adurat, nec conſummat aliquando. DOM. Quomodò poteſt anima, cùm ſit ſpiritualis naturæ, ab igne corporeo tormentari? quomodò poteſt agere, id quod corporeũ eſt in animã ſpiritualẽ? RAB. Non ne aquę baptiſmatis operãtur in anima, agente inuiſibili verbo, dum corpus tingunt, & cor abluunt? Quòd ſi alium liquorem, puta vinum, aut oleum adhibueris, nihil tale cõtinget. Sicut igitur aqua mediante verbo animã purificat: ita operãte Deo ignis gehennæ animã cruciat, & cõtriſtat. Et meritò id quidem: nã ſicut ipſa cùm ſit ſpiritualis naturę, potuit, & voluit in rebus corporalibus delectari: ita etiã poterit, licet nolit, ab ipſis per iuſtitiã puniri, atq; affligi. DOM. Capio quod tu dicis. RABM. Habes ergo quomodò animã impiam Deus creator perſequitur. Audi nũc ſecũdò, quomodò eam perſequuntur & creaturæ. Quia enim amando ſuam voluntatem, & ſuam laudem Deũ opificem nequiter contẽpſit, ideò etiam cõtempſit omnes creaturas, & ſe illis inimicã conſtituit, & maximã illis iniuriã intulit, quòd eas ſupra creatorem amauerit, & ipſis in deſpectũ Dei turpiter abuſa ſit. Idcirco armabitur omnis creatura ad vlciſcẽdum, & pugnabit pro Deo,

orbis

orbis terrarũ contra animã inſenſatam. A nulla ergo creatura aliquid recipiet aut ſolacij, aut auxilij: ſed ſicut antè in omnibus eſt delectata, ita in omnibus ſit afflicta, imò etiam maximè à ſemetipſa. Erit enim ſibi amara, moleſta, odioſa, quæ priùs tantùm ſe amauerat, tantùm extulerat. DOM. O omnium miſerrimam: cui & creator, & creatura omnis, & ipſa ſibiipſi moleſtiã inferent, mœſtitudinẽ, & angorem. Sed nunquid & ſuũ corpus ipſa recipiet ad tormẽtum? RAEM. Imò verò recipiet, & ad maximum tormentum, & hoc eſt tertium quod animam perſequetur. Nolet enim corpus, in quo ſe ſemper nouit arſuram, recipere: ſed quia hîc egit contra voluntatẽ ſui conditoris, ideò illic & conditor aget penitus cõtra voluntatẽ ſuæ contẽptricis, & reſtituet ei ſuũ corpus, in quo, & cũ quo Deum deſpexit, & ſibiipſi complacuit. Sed quale putas corpus recipiet. Certè omnino tale, quale ipſa maximè nolit. Accipiet ergo corpus caducũ, fragile, paſſibile: ſed vt contriſtetur magis, ideò erit immortale. Erit quoq; obſcurũ, obſcœnum, tenebroſum, tardũ, graue, ſpiſſum, horridũ, deformiſſimũ. Si ſummã eorum quæ in hac diſputatione diſſerui meminiſſe volueris, facile ex iſtis duobus Amoribus duas inue-
nies

nies eſſe ciuitates, quæ vtrique Amori reſpondeãt, & vtriq; cõueniant amatori. D O. Has quidem ciuitates licet aliquantulùm viderim, cupio tamen eas mihi apertiùs oſtendi. R A E. Duo primi Amores, Amor ſcilicet Dei, & Amor ſui, cùm ſint inter ſe plurimùm contrarij, duas inter ſe cõtrarias gẽtes inſtituũt: quæ quia capitales ad inuicem ſunt inimici, ideò neceſſe eſt duas eſſe contrarias ciuitates longiſſimè à ſe diſtantes, quę in ęternum has gentes abinuicem ſeparẽt, & ſecludãt. Omnes enim homines qui ſeipſos amãt (quia vnius naturæ ſunt) in vnam harũ claudẽtur ciuitatum: qui verò Deum amant, leuabũtur in alteram. Amantes ſeipſos tãquam Dei hoſtes remotiſſimè à Deo proiicientur: Amatores autẽ Dei cum ipſo propinquiſſimè locabũtur. Illi in infimo præcipitati, in inferno iacebũt: iſti ſupra omnes cœlos ſublati in altiſſimis conregnabũt. Illi ſubter omnẽ creaturam proiecti deliteſcent: iſti ſupra omnẽ creaturam erecti alacres ſubſiliẽt. Illi ſicut habuerunt amorẽ ſtrictiſsimũ, ita & arctiſſimum habebũt locum: iſti quia habuerũt ampliſsimũ Amorem, ita & latiſsima cœlorum regna poſsidebunt. Illi quia habuerunt amorem terreſtrem, & grauem (nihil enim eſt amore proprio põderoſius) ideò

ad ima

ad ima tartara deſcendent: iſti quia habuerunt amorem Dei, qui leuis eſt, & facilis, ideò ad altiſsima loca conſcẽdent, vt ſint leuia ſurſum, & ponderoſa deorſum. DOM. Facilè nũc has duas ciuitates intueor, quarum vna ſit gaudij, altera mœroris: vna dilectionis, altera odij, & rancoris. Vna vitæ perpetuæ: altera mortis ſempiternæ. Vna in qua recipiantur amici: altera in qua præcipitentur inimici. Vna bonorum hominum: altera malorum. Vna palatium regnantium: altera carcer præuaricatorum. Vna in qua ſuperfluit bonum omne: altera in qua redundat omne malum.

Sicut homo obligatur ad Amorem, ita etiam ad Odium: & de Odij proprietatibus.

CAPVT XXX.

RAEMVNDVS.

ESſet quidem nunc meritò huius Dialogi finis, niſi cõgruum eſſet, vt ſicut de Amore, ita & de Odio etiam pauca dicamus. Vno enim poſito, alterũ clarius eluceſcet. Nam ſicut volũtas humanas Amorem habet, ita habet & Odium. Amor tamen primũ obtinet locũ, Odium verò ſecundũ. Quòd ſi volueris huius Odij virtutes, & proprietates aſgnoſcere, ex amoris proprieta-

proprietatibus eas facilè deprehẽdes. Quarum prima eſt. Sicut homo obligatur ad amandum Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute ſtudioſè, fortiter, indeſinenter: ita homo obligatur de iure naturæ ad odiendum quicquid eſt contra diuinum honorem, ex toto corde, mente, & virtute. Secunda conditio: Sicut homo tenetur amare omnem creturam, inquantùm Dei factura eſt, ita nullam poteſt odiſſe: ſed ſicut primò amat omniũ rerum factorem, ita ſecundò omnes debet amare facturas. Tertia proprietas: Sicut homo tenetur primò amare Deum, ita debe primò odiſſe quicquid eſt contra Deum: debet ergo odiſſe principaliter propriam voluntatem, proprium amorem, honorem, gloriam, laudem, & voluptatem. Quarta cõditio: Sicut homo tenetur primò amare Deum, & omnia quæ Dei ſunt, ita tenetur abominari propriam voluntatem, & omnia quæ eam propinquius comitantur, auaritiam, inuidiam, iram, accidiam, luxuriam, ex quibus omne malorum germen emergit. Nam ſicut ex vno Amore multi Amores, ita ex vno Odio multa odia generantur. Quinta: Sicut ex propria voluntate naſcitur Dei cõtemptus, Dei offenſa, Dei grauis iniuria, ideò tenetur odiſſe tota virtu

ta virtute Dei offenſam, & Dei iniuriam. Sexta: Sicut homo obligatur immediatè poſt Deum amare ſuam imaginem viuam, ita & debet odiſſe omne id quod poteſt hanc imaginem deformare, denigrare, deſtruere, qualia ſunt vitia, peccata, delicta. Ex iſto ſequitur, quòd ſicut homo tenetur diligere omnem alium hominem ſicut ſeipſum, ita omne malum alterius & incommodum debet execrari ſicut ſuum. Septima eſt, quòd ſicut Amor vnit amãtem cum amato, ita Odium diuidit odientem à re quam habet odio. Et ſicut omnis vnitio, vel coniunctio fit per Amorem, ita per Odium fit omnis ſeparatio, atque diuiſio. Octaua: Sicut Amor induit amantem re amata, & in ſe transformat: ita Odium exspoliat voluntatem à forma rei exoſæ, & longius à ſe proiector. Nona: Sicut Amor non poteſt cogi, nec violentari, nec reſtringi, ſed pergit liberè quocunque pergit, ita & Odium cogi non poteſt, nec coartari. Decima: Sicut tantùm ſe extendit Amor, quantùm & res primò amata, ita etiam tantùm ſe Odium extendit, quantùm ſe extendit res principaliter exoſa. DOMIN. Notatu digniſſimæ hæ ſunt Odij proprietates, & intimis viſceribus collocandæ.

Duo eſſe prima Odia, ſicut duo primi Amores: & de Odiorum fructibus.

CAPVT XXXI.

RAEMVNDVS.

NVnc de duobus Odiis & Odiorum fructibus pauca dicamus. Sicut ſunt duo primi Amores, Amor ſcilicet Dei, & Amor ſui: ita duo ſunt Odia prima, Odium Dei, & Odium ſui. Et ſicut duo iſti Amores ſunt inter ſe contrarij, & capitales inimici, ita hæc duo Odia maximè contrariantur. Sed amor Dei, & Odium ſui optimè conueniũt, & fiunt homini in ſalutem: ita & Amor ſui, & Odium Dei inuicem copulantur, & fiunt homini in perditionem. Et ideò qui recedit ab Amore ſui, neceſſe eſt vt pergat in Amorẽ Dei, & qui recedit ab Amore Dei, pergit periturus in Amorem ſui. Similiter qui recedit ab Odio ſui, vadit miſer in Odium Dei: & qui recedit ab Odio Dei, pergit feliciter ad Odiũ ſui. Sed in iſto progreſſu hanc intellige differentiam, quã etiam in aqua reperies. Aqua per ſe currit ad frigiditatem, ſed violenter inducitur ad calorem. Ita voluntas humana per ſe vadit ad Amorem ſui, & illic ſine adminiculo commoratur: ſed ad Amorem Dei currere non poteſt, nec illic perſiſtere, niſi

niſi eius adiutorio pertrahatur. DOMINI. Hoc poſtremum humilitatem redolet, & inſtruit ad timorem. Qui enim Dei adiutorio deſtituitur in ſuiipſius Amorem relapſus, ad Dei gratiam nec venire poterit: nec etiam ſi venerit, permanere. Sed nunc de Odiorum fructibus, quod pollicitus es, exequere. RASMVN. Odiorum fructus, ex amorum fructibus quos ſuprà longo ſermone differui, poteris intueri. Nam ſicut Amor Dei eſt optimus, ordinatus, iuſtus, ſanctus, & ſic de cæteris: ita Odium Dei è diuerſo eſt peſsimum, inordinatum, iniuſtum, impium, & ſic de aliis conditionibus appoſitis. Et ſicut Odium propriæ voluntatis eſt bonum, ſanctum, meritorium, ita Amor ſui malus eſt, ſacrilegus, & perditiſsimus. Quia igitur ex bono Amore oritur Odium bonum, & ex malo malum: ideò congruenter dicimus, illos fructus naſci ex bono Odio, qui naſcuntur ex Amore bono, & illos ex malo Odio generari, qui generantur ex Amore peruerſo. Certè nunc audiſti, quæ te de Amore déq; Odio ſcire oporteat: puto non ingratam me tibi hodie diſputationem texuiſſe. DOMINICVS. Imò verò gratiſſimam: nec poteſt quicquam ſanctius, ſalubrius've dici, quàm quod te hodie dixiſſe

Odiorum fructus.

gratulor. RAEM. Non minus libenter auditurus es, nes minus vtiliter, quæ poſt meridiē ſumpto prandio loquuturus ſum. Verùm quia ad cibum nos nunc & fames ipſa, & cocus inuitat, paululùm ab ſtudio animum reuocemus. DOM. Licet optimo me nunc cibo, qui mentem nutrit, ſaginaueris, nec magnopere carnalis me menſa delectet: libens tamen tecum ad prandium comitabor.

* * *

QVARTVS DIALOGVS.

Quomodo debeamus Deum timere, adorare, laudare, honorare.

Alia quædam debita, vltra Amorem, quæ homo tenetur reddere creatori ſuo.

CAPVT XXXII.

RAEMVNDVS.

RESVMPTIS iam à menſa paululùm viribus, digniſſimũ duxi tibi nunc demonſtrare alia quædam debita, præter debitum amoris, quæ meritò obligatur homo ſuo reddere creatori. Tu quæſo diligenter auſculta. DOM. Non neceſſe habes addere calcar equo ſponte currenti: Tu tantùm ne fatigêris rogo. RAE. Cùm igitur homo ſit digniſſimum opus maximi creatoris ſui, ideò quicquid ab illo in ſe accepit, quicquid etiam poteſt, totum obligatur reſtituere, & refundere in obſequium artificis ſui. Opus enim ſeu factura intellectualis, qualis eſt homo ex parte animę tenetur non ſolùm Amare factorem ſuum: ſed etiam Timere, laudare,

honorare,glorificare,adorare, ſupplicare, orare,deprecari,credere,confidere,magnificare,benedicere, & pro acceptis beneficiis gratias agere, gaudere, & exultare. Quid enim debet creatura aliud Amare, quàm dominum creatorem ſuum? Quem alium debet ipſa, facturà vel Timere, vel laudare, vel magnificare, vel ſupplicare, vel adorare,vel deprecari, quàm ipſum optimum, & vnicum factorẽ ſuum, à quo accepit imaginem Dei viuam, intelligẽtem, amantem,memorantem? à quo eſt homo ſupra cæteras res nobilius conditus, feruentius amatus, omnibus præpoſitus, ad ſuam amicitiam vocitatus, & cum illo in æternum regnaturus. DO. Reuera is tantus opifex,tam munificus, tam ſummè benignus meritò eſt ab homine diligendus, metuendus,honorandus,& pro immenſis acceptis beneficiis iugiter collaudandus. RAE. Hinc iam pulchrè ex his proprietatibus,quas in ſe homo accepit,poteſt agnoſcere,quas ſuus conditor in ſe habeat proprietates, & quid illi iugiter teneatur offerre. Nihil medium inter Deum & hominẽ, ideò inter eos eſt proportionalis correſpondentia: & idcirco ex conditionibus quas in ſe habet homo,inquantum homo, poteſt arguere conditiones quas in ſe retinet

uet Deus. Sequitur ergo, quòd ſicut homo poteſt amare, cognoſcere, timere, deprecari: ita Deus eſt amandus, cognoſcendus, timendus, deprecandus. Homo poteſt laudare, benedicere, admirari, & gratias pro beneficiis agere: ergo Deus eſt laudãdus, benedicendus, admirandus, & regratiãdus. Homo poteſt credere, ſperare, confidere: ergo Deo eſt credendum, in ipſo ſperandum, & confidendum. Homo ſemper quærit veritatem, diligit bonitatem, amplectitur fidelitatem: ergo Deus eſt verax, & bonus & fidelis. Homo poteſt in immenſum cõcupiſcere: ideò Deus poteſt in infinitum concupita tribuere. Homo poteſt benefacere, & beneficia multa mereri: ergo Deus poteſt ipſum remunerare, & beneficia copioſa largiri. Homo poteſt peccare, poteſt cadere, poteſt reus exiſtere: ergo Deus poteſt peccantẽ punire, lapſum erigere, reum iuſtè torquere. Homo poteſt poſt reatum veniam petere, ideò Deus poteſt vt miſericors veniam donare. DOM. Verba tua lucent & ardent. Lucent, vt Deum videam: ardent, vt Deum diligam. Atque ex hoc tuo principio magna coniicio te dicturum.

Vnumquodque debitum habet per ſe propriam rationem ſpecialem, quare debeat Deo dari.

CAPVT XXXIII.

RAEMVNDVS.

LIcet ratione obligationis Amoris homo teneatur etiã Deũ Timere, honorare, laudare, &c. tamen vnumquodq; iſtorum debetur Deo propria & ſpeciali ratione: Alia eſt enim ratio quare debet Amari, alia quare Timeri, & alia quare Honorari. Ideò enim Deus debet principaliter Amari, quia ipſe eſt ſummè & ſingulariter bonus, dulcis, ſuauis, munific⁹, liberalis, pius atq; pręſtabilis. Debet etiam in infinitũ Amari, quia in infinitũ bonus eſt, & ſolus, & ſemper bonus. Secũdò, Deus debet Timeri, quia Deus eſt dominus omnipotẽs, magnus, fortis, terribilis, qui poteſtatem habet corpus & animã perdere in gehennam ignis. Et quia ipſe eſt infinitus, & primus, & ſolus, & verus dominus, ideò eſt in infinitum, & principaliter, & ſolus, & veraciter metuendus. Tertiò, Deus eſt Honorãdus, eò quòd eſt ſummum omniũ rerũ principiũ. Et quia Deus eſt primũ, & immẽſum, & ſolum, & verũ principiũ, ideò eſt primò, & ſolus, & vero corde honorandus. Quartò Deus eſt Laudandus, & Glorificandus, qui eſt omniũ rerũ conditor admirabilis.

Et quia

Et quia ipſe ſummus eſt,& optimus, & ſapiẽtiſſimus,& primus,& ſolus artifex,ideò ſummè,& ſapienter,& ſingulariter laudandus eſt, & glorificandus, & admirandus. Quintò,Deus etiã Credendus eſt,quia verax eſt.Et quia ipſe eſt ſumma, & infinita, & prima veritas, ideò ſumma, & maxima ei debet credulitas adhiberi.Sextò,in deo quoque Sperandum eſt, quia poteſt,& nouit,& cupit iuuare,liberare, redimere,conſolari,ſaluare. Et quia ſolus, & ſummè, & ſemper omnia poteſt, ideò ſummè, & ſingulariter,& ſemper in ipſo ſperandum eſt, & confidẽdum.Poſſem per ſingula diſcurrere,ſed puto competenter hæc pauca ſufficere. DOM. Saluberrima ſunt verba quæ loqueris, & quæ maximè condecet hominem, qui ſummi conditoris plaſma nobiliſſimũ eſt,agnoſcere.Huic enim ſoli competit dominum Deum ſuum amare, timere,honorare, reuereri, à quo & ipſe prius amatus,ſublimatus,ditatus,& mille beneficiis nobilitatus eſt.

De duplici Timore, & eorum conditionibus & fructibus.

CAPVT XXXIIII.

RAIMVNDVS.

NVnc ſupereſt vt in ſpeciali de Timore,deq; Honore aliqua diſſeramus.Et

primò de Timore. Cũ enim Amor ſit principale debitum ad quod obligatur homo, ideò ad ipſum ſequuntur omnia alia debita: nec quicquam poteſt donũ vel debitum appellari, niſi ratione Amoris. Et ideò ſi nõ amaueris Deũ, dignè timere, nec honorare poteris. Nam ſine Amore Timor acerbus eſt, & pœnã habet, & honor adulationem redolet, non venerationem. Nota ergo differẽtiam Amoris & Timoris. Amor enim donũ liberale eſt, & cũ ſumma exultatione Deo tribuitur: ſed Timor ſi ſolus fuerit, cũ fatigatione Deo donatur, & ſine fructu. Si verò iungatur Amori, tunc ſpontaneus fit, & à ſeruitute manumiſſus, & omnem mœrorem conuertit in Gaudium. Alia differentia Timoris & Amoris eſt. Nã Amor Dei multiplicatur in infinitum, ſed Timor Dei non ſe extendit, niſi ad vnum ſolum. Qui enim vnum Deum creatorem diligit, multa per illum & propter illum diligit: ſed qui Deũ ſolùm metuit, nihil præter illum vel cum illo metuit. Et ſic Amor ſe extẽdit ad omnia ad quæ res amata: ſed Timor non ita. Optima tamen eſt miſtura Amoris cum Timore: quia Timor vnit & complicat Amorem fortius cum amantiſſimo cõditore. Ideóq; Timor & Amor ſunt quaſi duæ catenæ quæ colligant ipſam hominis

minis voluntatem cum Deo, & ſeſe mutuò fortificant. DOM. Intus ſapio quod dicis. Ex quo enim creatura rationalis facta eſt de nihilo, & Deus conditor infinitæ eſt maieſtatis, ideò debet cratura cum timore diligere, & amando timere, vt fiat ſermo qui ſcriptus eſt, Exultate domino cum tremore. RAEM. Optimè ſapis: at nunc Timorem ipſum diuidamus. Sicut eſt Amor Dei & Amor ſui: ita eſt & Timor qui oritur ex amore Dei, & Timor qui naſcitur de amore ſui. Horum Timorum iſta eſt differentia. Nam primus Timor ſanctus eſt, iuſtus, bonus, & ſecundum naturam ordinatus, habétq; omnes conditiones amoris Dei. Sed Timor ſecūdus malus eſt, impius, iniuſtus, inordinatus, qualis eſt ſuus amor, de quo naſcitur. Secunda differentia eſt, quia Timor Dei non multiplicatur, ſed ſemper vnus & ſolus eſt. Qui enim Deum timet, nihil aliud timet: ſed Timor ſui multiplicatur in infinitum, & multò amplius, quàm ſuus amor: quia ex vno amore malo, naſcũtur infiniti timores. At quoniã Timor pœnam habet, ideò quilibet horũ pœnã confert, triſtitiam, & miſeriã. DO. Hinc planè intelligo, quãta ſit amoris proprij virulẽta nequitia, quantũq; noceat ſe habentẽ, qui tot timores peſſimos de ſe producit. RAE.

Timoris duplicis differentiæ.

Rectè

Rectè tu intelligis. Nam qui primò amat ſeipſum, timet ſe perdere, timet deſtrui & corrumpi: ideò omnia illa timet, quę ſe perdere poſſunt, & corrumpere. Ideóq; timet mortem, peſtem, ægrotationē. Timet terram, aquam, aërem, ignem. Timet famem, ſitim, & cuncta quæ illi poſſunt præripere vitam. Præterea quia amat ſuũ honorem, ſuam laudem, ſuam voluptatē: ideò timet perdere famam, gloriam, excellētiam. Timet ignominiam, diffamiam, probra, vituperia. Timet quoq; tormenta, frigora, calores, paupertates, penurias, anguſtias. Et quia omnia diligit propter ſe, ideò timet perdere amicos, filios, vxorem, domos, agros, pecunias, mancipia, animalia. DOM. Nunquàm tāta timeret, niſi vnum aliquid nimis nequiter amaret, quod caducum eſt, & fragile, & miſerum: quódq; labi poteſt, deſtrui, & auferri. RAEM. Hinc igitur tertiam nunc conſidera horum Timorũ differentiam. Nam Timor de amore Dei ſolidus eſt, vegetus, robuſtus, quia ſuus Amor hoc diligit, quod minui non poteſt, neque corrumpi, ſed timor de amore ſui fragilis eſt, caducus, & inſtabilis: quia res omnes quas ſuus amor amplectitur, concidere poſſunt, atque perire. Quarta differentia; quia Timor Dei fecit eum, qui ſe

poſſi

poſſidet,(quia ſolum Deum metuit)& ſui-ipſius,& omnium ſub ſe rerum dominum: & omnia illum timent, & ſubiecta ſunt pedibus eius cœlum, terra, maria, & quæ in eis ſunt omnia. Sed Timor de amore ſui reddit eum qui ſe poſſidet omnium rerum ſeruum,miſerabilem, trepidum, fluctiuagum,mutabundum. Hinc ſequitur quinta differentia, quòd Timor bonus eſt ſecundum naturam hominis inquantum homo eſt,& ſecundum Deum,& ſecundum ordinem vniuerſi. Sed Timor malus eſt contra Deum,& contra naturam hominis,qui eſt à Deo omnium rerum dominus conſtitutus: & contra naturam vniuerſi, quod debet ſeruire homini, non dominari. DOM. Cuncta quæ dicis veriſſima ſunt, & vehementer hominem permouent fugere timorem hunc peſſimũ:& ſolum Deum timendo diligere,& diligendo timere. RAEM. Ex his differentiis vtriuſque timoris ſatis amborum proprietates poſſunt intelligi, nec opus eſt apertius explicare. Porrò ſi volueris horum timorum fructus agnoſcere, vide ſuprà qui ſunt fructus Amoris dei,& qui fructus Amoris proprij: & ſicut illic agnoueris,ita & iſtos agnoſce. Hoc etiam ſcito, quòd ſicut hic duobus Amoribus duo opponuntur Odia,ſicut antè diximus: ita iſtis duobus

duobus Timoribus, duo obiiciũtur Contemptus: & quicquid illic de Odiis diximus, hoc & de Contemptibus debere dici intellige. Ad alia feſtinans ſuperfluis inhærere non debeo. DOM. Te ſupporto libenter: nam ſatis recenter memini, quid de duobus Odiis ſuprà diſſerueris. Perge continuus.

De honore: & quòd omnia Deus fecit propter ſuum honorem, & hominis vtilitatem.

CAPVT XXXV.

RAEMVNDVS.

SIcut homo debet domino deo Timorẽ, ita & honorẽ. Sed antequàm de obligatione Honoris aliquid loquamur, primò de ipſo Dei Honore pauca dicẽda ſunt: vt dũ cognoueris Honoris, & reuerẽtiæ proprietates, agnoſcas & Honoris obligatiões. Huius igitur narrationis hoc ſit initiũ. Omne quod dominus Deus operatus eſt in rerũ creatione, totũ propter ſuum Honorem id operatus eſt, vel propter hominis Vtilitatẽ. Deus enim cùm ſit omniũ bonorũ, & pulchrorum ditiſſimus poſſeſſor, & copioſiſſimè plenus ſeipſo, ideò intra ſe creſcere nõ poteſt. Non ergo accipit à rebus aliquãVtilitatem, ſed ſolum extrinſecum Honorem. Homo verò cũ ſit creatura de nihilo facta, ſemper

ſemper indigens, & de ſe ad nihilum vergens, idcirco creſcere poteſt interius in bonitate, in veritate, in omni perfectione: & ideò ei debetur Vtilitas ſeu cõmodum: ſed honor nequaquàm. Deus igitur qui omnia operatur principaliter propter ſeipſum, & quia intus creſcere non poteſt, ideò omnia operatur extra ſe propter ſuum honorem. Et cùm ſit ſummè bonus, ideò omnia operatur propter creaturarũ Vtilitatẽ. Verùm quia inter creaturas quatuor graduum homo eſt magis ab illo dilectus, & nobilitatus, eſtq; illi imagine & ſimilitudine lõgè propinquior: idcirco omnia operatur deus ad ſuum extrinſecus Honorẽ, & hominis intrinſecus Vtilitatem. Hoc ſcire te conuenit, quòd quantò Deus eſt in infinitum omni creatura ſublimior, ita in infinitum diſtant honor Dei, & Vtilitas creaturæ. DO. Hinc palàm intelligo, quòd licet Deus omnia operetur propter ſuũ Honorẽ, & creaturæ Commoditatem, multò tamẽ principalius ſuum intendit Honorẽ, quàm Vtilitatem creaturæ. Verùm quia Vtilitas ſemper colligata eſt cum Honore, ideò quãtò amplius ſuum reſpicit Honorem, tantò & amplius creaturę conſiderat Vtilitatem. Et ſicut nihil poteſt facere Deus cõtra ſuum Honorem, ita nec contra creaturę cõmo-

ditatem. Hanc autem Commoditatem maximè participat homo propter quem omnes creaturarũ Vtilitates à bono Deo conditæ ſunt, & inſtitutæ. RAEM. Sanè intelligis. At nunc ego non indignum iudico, ponere aliquas cõſiderationes, quæ oriuntur ex hoc, quòd Deus omnia operatur ad ſuum Honorem. Hæ conſiderationes pulchræ ſunt, & notatu digniſſimæ. Prima eſt, nam quoniam Deus omnia ad ſuum operatur Honorem, & cùm ipſe ſit ſumma poteſtas, ſapientia, bonitas: hinc ſequitur, quòd omnia operatur ſecũdum Honorem ſuę ſummę potentię, bonitatis, & ſapiẽtię. Quicunque igitur non aſpicit ex rerũ creatione Dei Honorem, & gloriã, vero luminæ cæcatus eſt, nec poteſt quicquã de Dei operibus intelligere. Secũda conſideratio oritur ex prima: Nam ex quo Deus omnia operatur ad Honorem ſuæ bonitatis, ideò ſemper vtilitas includitur in Honore, & per conſequens omnia operatur ad hominis Vtilitatem. Tertia cõſideratio: nam quoniã Deus omnia operatur ad Honorẽ ſuæ poteſtatis, ideò opera ſua in ſumma virtute, & ſumma potentia operatus eſt. Et quia omnia operatur ad Honorem ſuæ ſapiẽtię, ideò opera ſua ſummè, ſapienter, ordinatiſſimè, proportionabiliſſimè, & congru

congruentiſſimè operatus eſt. Quia verò ad Honorem ſuæ bonitatis operatur, ideò omnia optimè, liberaliſſimè, beneuolentiſſimè, & vtiliſſimè operatus eſt. DOM. Hinc ſequitur, quòd in diuinis operibus nihil poteſt eſſe improportionatum, incongruum, inutile, infirmum, ſuperfluum, diminutum, inordinatum. RAEM. Rectè tu quidem. Quarta conſideratio eſt, quòd quia dominus Deus operatur omnia ad ſuum Honorem & gloriam, hinc ſequitur, quòd quãtò Honor maior, & glorioſior fuerit, tãtò magis Deo cõpetit: & quantò opera eius ſunt magis ardua, ſublimia, mirabilia, ſubtilia, difficilia, tantò magis pertinent ad Honorem ſuæ potentiæ, ſapientiæ, & prouidẽtię: Et quantò fuerint magis vtilia, cõmunia, ſuauia, dulcia, iucunda, doctrinalia, tantò pertinent magis ad Dei dulciſſimam bonitatem. Idcirco cõpetit Deo, vt ſuus Honor ſeruetur, tam potenter operari omnia, vt non poſſit potentius cogitari: tam ſapienter, támque vtiliter, vt non poſſit æſtimari ſapientius quicquàm, vel vtilius. DOM. Ex iſto liquidè patet, quòd omnia Dei creatoris opera ſunt tam alta, nobilia, incomprehenſibilia, ſubtilia, & perfecta, vt nequeant æſtimari meliora. Et licet vnũ opus ſit altero perfectius, vnumquodq; tamẽ eſt in ſuo

genere perfectiſſimũ,ſummè ſublime,& im penetrabile.Sed ſequere quò cœpiſti.RAE. Quinta cõſideratio eſt. Ex quo enim Deus omnia ad ſuũ maximũ operatur Honorẽ, inde ſequitur, quod quicquid magis pertinet ad Dei Honorẽ, illud ſine periculo homo aſſerere poteſt,& confiteri. Et ideò magis oportet aſſerere mundũ à Deo productum eſſe de nihilo,quàm ex aliquo: & de nouo inchoaſſe,quã ab æterno fuiſſe. Hæc enim magis redolẽt Dei poteſtatẽ,& bonitatem. Sexta, quòd ex quo Deus omnia creat ad ſuum Honorem,ita etiã omnia complet,& cõſummat:& ideò omnia Dei opera finien tur, & terminabuntur in ſummo Honore ſuæ maieſtatis,& bonitatis. Verũ quia non eſſet ſummus Honor eius,niſi etiam duraret in æternum:& ideò vt honor eius perpetuò perſeueret,neceſſe eſt,vt eius opera permaneant in æternum.Septima conſideratio eſt,Nam ex quo Dei honor eſt perpetuus,ideò requirit perpetuũ honorantem. Et quia ſola creatura rationalis nouit,& po teſt Deũ honorare, & laudare,ideò oportet eam perpetuo permanere, vt Deum in æternum glorificet,& honoret.DOM.Præclara ſunt omnia,& exultatione plena,quę de Dei Honore proſequeris. Verũ hoc poſtremum eſt exultãtius audiẽdũ,vbi ſe ho-

mo

mo ad hoc conditũ, & manſurũ agnoſcit, vt ſuum maximũ, & optimũ creatorẽ magnificet, laudet, honoret in æternũ. R AE. Octaua conditio, quòd quia Deus omnia creauit ad ſuũ Honorẽ & hoĩs Vtilitatem, ideò Deus vult creſcere exterius, & vult vt homo creſcat interius. Tũc enim Deus extra ſe creſcit, quãdo ſua notitia, ſua gloria, ſua fama in homine creſcit. Et quantò illa notitia per plures homines multiplicatur, tantò magis Deus multiplicatur. Et quaſi totiens Deus de nouo naſcitur, quotiẽs ſua notitia in homine generatur. At quando Deus exterius creſcit in notitia hominum, tũc certè homines interius de Deo creſcũt, éſtque vnũ idémq; incrementũ quo Deus creſcit exterius, & homines interius. Hoc autem notitiæ incrementũ naſcitur in homine, per cognitionẽ creaturarũ: quã qui ignorauerit, neceſſe eſt vt nec Deus in illo, nec ipſe creſcat in deo. D O M. Sed quæſo te, per quem modũ Deus creſcit in homine, & homo in deo? R AE M. Rationalis homo intellectum habet, & voluntatẽ, & ideò poteſt Deus creſcere in hominis intellectu, & in hominis volũtate. Tunc Deus creſcit in hominis intellectu, quando eius notitia, & ſapientia, & prudentia, & induſtria in homine creſcit. Tunc vero Deus creſcit in

voluntate, quando eius amor, timor, ſpes, confidētia, laus, & gloria in homine creſcit. Et quādo ſic Deus creſcit in homine, tunc etiam homo creſcit in Deo: & quot modis Deus creſcit exterius in homine, tot modis homo interius creſcit in Deo. DOM. Reuera magna vnitas, magna propinquitas, magna inter Deum, & hominē colligatio, magna nihilominus Dei ad hominem pia dignatio, vt ipſe velit exterius creſcere in homine, & velit ab homine amari, laudari, honorari, vt tali amore, laude, atq; honore homo interius creſceret, & ſeſe perficeret. RAE. Nona, & vltima cōſideratio eſt, quòd ex quo Deus vult per ſua opera honorari, ideò omnia opera quę ipſe facit, vel omnia bona opera, quę fiunt ab omni creatura, debent referri ad Honorem Dei. Siue ergo Deus per ſe operetur, ſiue per creaturam ſoli Deo Honor, & gloria. DOM. Iuſtè id quidē. Verùm quia opera hominis bona quæ ex bona voluntate procedūt, cùm ſint meritoria, nūquid prēmio carebūt? Nónne ipſis etiam laus debetur, Honor, & gloria? RAE. Præmio quidē non carebūt, ſed vt dixi, ſoli Deo Honor, & gloria. Nā Honor & gloria quia extrinſeca ſunt, illi tribuuntur: & quia Deus intra ſe omnium bonorum pleniſſimus poſſeſſor eſt, ideò ſibi ſoli extrinſecus

trinſecus. Honor aſcribẽdus eſt. Sed quia homo vt creatura, creſcere habet, & perfici interius, ideò interna illi vtilitas tribuẽda eſt pro bonis ſuis operibus, nõ gloria, aut magnificentia. Quando igitur Deus per ſe immediatè operatur ſine creatura, tũc talis operatio ſolã extrinſecã laudem meretur. Sed quãdo Deus operatur per creaturã rationalem, tunc debẽtur duo præmia: vnum exterius, Deo ſcilicet Honor: & vnum interius, homini ſcilicet Vtilitas. DO. Ex iſto manifeſtè colligitur, quòd homo qui contempto Deo propriã quærit gloriam, laudem, & honorem, duo maxima mala committit. Facit enim Deo ſummam iniuriam, & ſibiipſi peſſimũ detrimentum. Primò facit Deo iniuriam, quia Honor, qui Deo debetur, eſt prçſtãtior, dignior, & melior, quã totum vniuerſum: ideò qui furatur Deo ſuũ Honorem, plus illi eripit, quàm ſi raperet totum mundum. Et iſta grauis iniuria non poteſt per omnes creaturas reparari. Secundò facit ſibiipſi maximũ detrimentũ, quia homo cùm ſit creatura fragilis, egena, & vacua, egeátq; intrinſecus bonitate, & perfectione compleri: Igitur ſi quærat Honorem, & gloriã exterius, tunc intra ſe vanitate repletur, & penitus vacua derelinquitur omni bonitate, & veritate. Et ita in tali ina

niſſimo homine nulla eſt ſoliditas, nulla firmitas, nulla bonitas, nulla demum perfectio. Nihil igitur ſibi profuit dum forinſecus creuit, imò obfuit vehementer, quia quantò magis exteriori gloria eſt dilatatus, tantò eſt interiori paupertate compreſſus. Verùm tu vlterius proficiſcere.

Deus ſicut propter ſuum Honorem, ita & propter ſuum Nomen omnia operatur.

CAPVT XXXVI.

RAEMVNDVS.

QVàm ſit impium, & peruerſum, hominem ambire ſuam gloriam, & famam, ſtatim dicemus in ſubditis. Nunc verò pauca de Dei Nomine, ſicut antè de Honore, diſſeramus. Quicquid poteſt de nouo acquiri, vel eſt Res, vel Nomẽ rei. Sed quia Deus eſt maximus, cùm ens ſit infinitum, non poteſt ſibi nouã rem acquirere, quia plenus eſt omni bono: ergo quicquid de nouo recipit, ſola Fama, & ſolum nomen eſt. Tunc igitur Deus extra ſe de nouo creſcit, & maior quodãmodò efficitur, quãdo ſua Fama, & ſuum Nomen per corda hominum dilatatur. Nomen autẽ Deus acquirit ex operibus quæ forinſecus videntur. Quæ quidẽ opera quia potenter, & ſapienter, & dulciter facta ſunt, ideò à cognoſcentibus

tibus ea Deus acquirit nomẽ, quod omnipotens, & ſapiens, & clemens appellatur. Acquirendo igitur nouum Nomen, acquirit etiam nouã Famam, nouum honorem, nouam gloriã. Et ſic Deus qui in ſua eſſentia creſcere non poteſt, creſcit in Nomine, in laude, in honore: & hoc in hominũ cordibus, qui Dei opera comprehendunt. Ex quibus clariſſimè vides, quòd Deus ſolus Nomen habere meretur glorioſum, honorificum famoſum, formidatũ, magnificum, & per omnia ſecula benedictum. DOM. Hinc veraciter datur intelligi, Deum omnia operari propter ſuum Nomen: vt illud videlicet impleatur omni vero Honore, vera laude, fama, gloria, & magnificentia. Quando igitur omnia Deus operatur propter ſuum Nomen, omnia etiam operatur propter ſuum Honorem. RAEM. Meritò id ſequitur: quia vnum, & idem eſt, operari propter ſuum Nomen, & propter ſuum Honorem. Nolo tamen te ignorare, quod ſicut operatur omnia propter ſuum Nomen Deus, ita etiam operatur omnia propter hominis Vtilitatem. Et quantò Nomen Dei nobilius eſt, & præſtantius, quàm omnes creaturæ, tantò Nomen Dei plus valet homini, & eſt illi fructuoſius, quàm omnes creaturæ. Ideò

enim creaturæ inſtitutæ ſunt, vt Dei Nomen homini innoteſcat: quod dum fuerit in corde hominis receptũ, generat in eo omnem Vtilitatẽ. Quæ Vtilitas tũc maxime perficitur, cùm homo cœperit amare, timere, honorare, reuereri, & magnificare Deũ ſuum. Vt igitur Nomen Dei verã operetur hominis Vtilitatẽ, neceſſe eſt, vt Deus operetur opera amoris, opera timoris, opera fidelitatis, confidentiæ, honoris, laudis, & gloriæ. Operatur igitur Deus opera omnipotẽtiæ, & vocitatur omnipotẽs. Operatur opera magni timoris, & reuerẽtię, & ab omnibus pertimeſcitur. Operatur opera maieſtatis, & gloriæ, & Dominus appellatur. Operatur opera ſummę iuſtitiæ, & vt iuſtus iudex formidatus habetur. Operatur opera ſummæ dulcedinis, & bonitatis, & vt dulciſsimus, & optimus adamatur. Operatur opera maximæ ſapiẽtiæ, & vt ſic ſapientiſsimus nũcupatur. Et vt ſummatim omnia cõcludam, idcirco omnia quę Deus operatur ad hunc finẽ referũtur, vt nominetur omnipotens, ſapiens, iuſtus, benignus, bonus, fidelis, pius, ſanctus, amicus, adiutor, ſaluator, protector: vt hoc modo generetur in hominibus vera notitia, & fama Dei: & per conſequens vera vtilitas, vera perfectio, & perfecta omnium bonorũ conſummatio.

DOM. Ex hoc ipſo quod loqueris, multum nos imbuis in cognitionem Nominis Dei, quod ex multis, operibus recollectũ vnum & maximum efficitur, glorioſum, laudabile, magnificũ, & per omnium corda magnificandum. Licet enim ab æterno Deus ſit omnipotẽs, ſapiẽs, iuſtus, & bonus: non tamen hoc eſſet manifeſtum nobis: niſi eas res fuiſſet operatus exterius, quibus tale Nomen, & talem Famam in noſtris cordibus condidiſſet. Habitaculũ igitur nominis Dei corda ſunt hominũ. Et quantò Dei notitia ex operibus per corda hominũ multiplicatur, tantò, & multiplicatur Nomen Dei. RAEM. Bene, atq; optimè Dei Nomen intelligis. Vnum tamen ſcire te conuenit, quòd diuerſimodè, & per multos gradus Dei Nomen in homine generatur: opera enim Dei quadruplici gradu diſtinguuntur, vt ſuprà patuit in ſcala quadruplicis creaturæ. Cognoſcit enim homo Nomen Dei per opera quæ habẽt Eſſe tantùm, ſed magis per ea quæ habent Eſſe, & Viuere, multo tamen amplius per ea, quæ habent Eſſe, Viuere, & Sentire, & intelligere. Nomen ergo Dei maximè innoteſcit homini per ipſummet hominem. Et hæc eſt vltima, maxima, firmiſsima, & certiſsima Dei Nominis cognitio. Nullum enim eſt opus

Dei magis propinquũ homini, quàm ipſe ſibi. Igitur dum homo cognoſcit ſeipſum, inquantùm Dei opus eſt, tunc vehementer Dei Nomen agnoſcit, & extollit, magnificat, & honorat. Verùm quia diuerſimodè Deus circa hominem operatur, ideò ab homine multipliciter nuncupatur. Aliquan do homo Deum Pium vocitat, & Miſericordem, aliquando Iuſtum, & Veracem: aliquando Fidũ, Propitium, Protectorem, iuxta id quod ſentit circa ſe Deũ operari. DOM. Multis igitur modis poteſt Dei Nomen homo magnificare, extollere, honorare, & ex conſequenti ipſum Deum, qui tam magnifica in omni creatura, & præcipuè in homine, diuerſimodè operatur. Nũc ſupereſſe arbitror, vt de obligatione hono ris diſſerere incipiamus.

De obligatione hominis erga Honorem & Laudem & Nomen Dei.

CAPVT XXXVII.

RAEMVNDVS.

SEquitur enim profectò, quòd quia Deus omnia operatur propter ſuum Honorem & gloriam, idcirco homo qui nouit & poteſt Deum honorare, meritò præ cæteris creaturis id facere tenetur. Tenetur enim & obligatur multipliciter. Primò, ex quo ſolus poteſt meritoriè operari, ideò aſtringitur

ſtringitur omnia ſua opera operari ad Honorem,& gloriam,& nomen Dei. Secũdò obligatur Velle, & operam dare, vt Dei Nomen fiat,creſcat,& continuè multiplicetur. Tertiò obligatur, nõ ſolùm conari, vt fiat,& perficiatur Honor Dei: ſed etiam conari, vt fiat optimo, & perfectiſsimo modo,quod id ipſe operari,&velle poteſt. Quartò obligatur, non ſolùm vt ab ipſo, ſed ab omnibus rebus, præcipuè hominibus Honor & gloria Dei maximè creſcat, & compleatur. DOM. Certè niſi homo id voluerit,& pro viribus effecerit, non agit vt creatura Dei, nec vt ſenſatus homo:ſed contra ordinationẽ,& mentẽ Dei, tanquã perfidus,& amẽs,& inimicus. RAE. Quintò obligatur ponere ſeipſum, & dare vitã, corpus,& animã,& quicquid habet,ſcit & poteſt,ad laudem, & Honorẽ Dei. Verùm quia ad Honorẽ Dei ſequitur Vtilitas hominis,ideò quoties homo quęrit Dei Honorẽ,ſuam tunc operatur Vtilitatẽ. Quando ergo homo pro Dei Honore ponit vitam ſuam, tunc facit ſibiipſi commoditatem maximam, ſummum lucrũ ſummum compendium. DOM. Nihil igitur perdit, qui pro Dei Honore ſe ſuaq; tribuit: quia omnia illi in centuplum reſtituit Deus. RAEM. Ita eſt planè. Sextò obligatur homo

homo credere verbis Dei, & honorare quicquic loquitur, aut pollicetur, aut iubet aut vetat, aut cõminatur. Septimò obligatur de Dei operibus omnibus ſemper in bonitate ſentire, & omnia in optimã partem interpretari. Octauò obligatur corde & ore bona de Deo dicere, & magnificè omnia extollere, & lingua palã prædicare quę ſuũ reſpiciũt Honorẽ, ſuũ Nomen, ſuã gloriã, ſuam famã. Et quãtò magis ad Dei pertinẽt Honorem, tantò debent amplius prædicari. DOM. Veriſſima ſunt, & ſaluberrima, & neceſſaria cũcta quæ loqueris. Vtinam hæc in cordibus hominum cõualeſcant, vt Deum rerum omnium conditorem corde, ore, & opere ſemper honorificent, & exaltent. RAEM. Vnum ſemper è duobus neceſſe eſt, vt homo faciat. Aut enim ſuis operibus Deum vel honorat, vel vituperanter cõtemnit. Ad hoc enim Deus optimus hominem condidit, vt ſuis operibus ſe honoraret, & extolleret: quæ ſi mala, & reproba fuerint, Deum maximè inhonorant, vituperant, blaſphemant. Et quia ex amore honor, timor, laus, ſpes, cõfidentia, obedientia, & omne bonorũ germen erũpit: ſequitur, quòd qui Deum non amat, nec etiã honorat, nec timet, nec laudat, nec illi fidit, nec obedit. Talis igitur

homo

homo corde & opere Deũ deſpicit, Deum inhonorat, Deo rebellat. DOM. Ex iſto licet intueri, quòd quia honor Dei, & Dei contemptus maximè opponuntur, ideò ſicut nullum maius bonũ poteſt facere homo, quàm Deum veraciter honorare, ita nullum grauius malum, quàm Deum nequiter inhonorando contemnere. RAEM. Verum id quidẽ, Nam qui Deum inhonorat, & Deo, & ſibiipſi, & omni creaturæ maximam iniuriam & contumeliã facit. Cõtemnit reuera omnes creaturas, id eſt, non eas honorat, quia Dei ſunt, qui rerũ deſpicit creatorem. Et ſic in Dei contemptu includuntur infinitæ iniuriæ, infinitæ ſuperbiæ, infinitæ nequitiæ. Sicut igitur ex vno Honore Dei multiplicantur Honores infiniti, ita ex vno contemptu Dei infiniti cõtemptus generantur. DOMI. Væ igitur ſuperbiſſimo illi, qui Deum contemnens præſumpſerit inhonorare.

Honor proprius, Dei honori contrarius eſt, & capitalis inimicus.

CAPVT XXXVIII.

RAEMVNDVS.

EX his quæ nunc diximus, aliquantulùm lucet, quàm ſit verè peruerſum, Deum inhonorare atq; cõtemnere. Graue igitur

igitur peccatũ eſt, quãdo homo ſuis operibus Deum inhonorat: ſed omniũ grauiſſimum, quando per ſua opera ſe vult ab aliis honorari, laudari, & extolli, propriam quæritans famam & gloriã. Nam hoc modo ſtudet, laborat & operatur è directo contra Deũ, & contra ſuã gloriã, & honorem. Et talis operarius ſubdolus & peruerſus, eò quòd agit contra intentionẽ & ordinationem Dei, efficitur manifeſtus, & capitalis inimicus illius, ſuum honorẽ, & famam, & gloriã illi violenter eripiens, & ſibiipſi fallaciter aſſcribens. Qui enim ſuam non Dei gloriã quærit, ſeipſum Deũ conſtituit, de ſe idolũ facit, quòd vult ab aliis honorari, & prædicari, & ita per ſuã arrogantem impiámq; ſuperbiam bellum, rixam, & diſcordiam grauem in ſuũ ſuſcitat creatorem. DO. O' bellum inerme, funeſtum, & ingloriũ, de quo nullam ipſe victoriam reportabit: ſed ſtragem, cõfuſionem ignominiam. RAE. Nihil verius. Sed vt apertius agnoſcas, quàm inexpiabile malũ ſit, hominẽ ſuũ quærere honorem, audi paucis quæ dico. DO. Audio. RAE. Homo certè dũ omnia agit propter ſuam famam & gloriam, occupat cor ſuum principaliter circa proprium honorem, quem cogitat, quẽ quæritat, quem ſemper

deſide

deſiderat.Et ita ſeipſum in ſuo corde Deũ ſtatuens,ſeſe honorat,ſe laudat, ſe diligit, ſe amplexatur. Qui igitur meritò deberet cor ſuum occupare circa Honorẽ Dei, & Deũ, in ſuo corde recipere:è cõtrario cor ſuum occupat ad laudem propriam, & illic ſeipſum collocat,& vt Deum adorat. DO. O' iniuriam maximam! RABM. Eſt & alia iniuria maior. Nõ enim ſufficit ei occupare cor ſuũ circa proprium honorem, ſed vult quòd corda aliorũ hominum, qui vaſa ſunt Honoris Dei,occupentur & impleãtur de ſuo honore, de ſua fama & gloria.Cupit enim hic talis ſuperbiſſimus, vt omnes homines contẽpto Deo ſuũ honorem, ſuam exiſtimationẽ, ſuã laudẽ amẽt, prædicent,magnificent.Vult enim ſemper creſcere,& multiplicari,& imaginem gloriæ,& ſapiẽtiæ,& pulchritudinis ſuę(licet ſit corruptibilis & fictilis) imprimi,& dila tari per corda hominũ , vt ſemper de illo cogitent,illum ament,illum loquantur,& prædicent. Vult igitur totum mundum, quantùm ad ſe attinet,circa ſuũ honorem continuè occupari. Itaq; vult Deũ expellere de regno ſuo, de domo & habitaculo ſuo. DO. Hinc meritò efficitur homo Dei hoſtis , Dei maximus inimicus. RABM. Præter hæc mala, ſunt& alia non minus

execran

execrāda. Primū eſt, Qui quærit proprium honorem, totum mundum cupit reducere ad ſeipſum: & ſic peruertit ordinē vniuerſi, quia creaturas intorquet ad alium finē, quā eas ordinauerat Deus. Vult enim ipſe, vt Deus, à creaturis honorem recipere, & ſe ab omnibus venerari. Et ſic homo huiuſmodi eſt totus peruerſus in ſemetipſo, Deum, omniáq; conturbans. Secundū malum: Quia homo qui quærit proprium honorem, facit ſibiipſi maximū damnum, & detrimētum, & incommodum. Sicut enim dū honoratur Deus, tunc creſcit, tunc proficit homo: ita dum honorē ſibi attribuit, in ſumma egeſtate remaneat neceſſe eſt. Tertium: Non qui ſuū quærit honorem, deſtruit, quātùm in ſe eſt, Deum factorem ſuum, & ex conſequenti elongat ſe in infinitum à Deo: tantúmq; diſtat à Deo, quātùm diſtat ſua intentio ab intentione Dei. Et quia totum bonum hominis Deus eſt, ideò quantùm magis longinquat à Deo, tantùm magis recedit à bono ſuo. Quartum: Dum homo elongatur in infinitum à bono ſuo, neceſſe eſt vt propinquet maximo malo ſuo, cadatq́; in tam profundum malū, quantùm Deus eſt altū bonū. Cadit ergo in immane præcipitium omnium calamitatum, & in abyſſum malorum omnium

nium. Quintum: Homo quęrendo ſuũ honorem, facit Deo infinitam iniuriam & offenſam, ideò promeretur pœnã perpetuã & infinitã. Sextum malum: Homo qui quęrit ſuum honorẽ, excęcat ſemetipſum: Honor enim iniuſtus tenebrę ſunt, quę cordis oculos adeò obnubilant, & obſcurãt, & ab omni vera luce alienos reddunt, vt homo nec Deum, nec ſemetipſum, nec totũ vniuerſum poſſit agnoſcere. Poſitus enim extra Deum, extra lucem, extra veritatẽ, nullum bonum, nullum malum poteſt diſcernere, nec inter verum & falſum, nec inter dulce & amarum ponere rationem. Septimum: Homo qui quærit ſuum honorem, totum fundamentũ ſuum collocat in mẽdacio, in errore, in vanitate, in deceptione, in malo, & in nihilo. Honor enim proprius mendaciũ, & error, & nihil eſt. Quęrens igitur propriũ honorẽ, ſeruũ ſe facit vanitatis, mẽdacij, & nihili: & ſeipſum, qui inter creaturas omnium eſt nobiliſsimus, expendit ad errorem, atque ſtultitiam, & amentiam. Octauum malum: Cùm omnis honor ſit extra eum, qui honoratur, hinc ſequitur, quòd homo ad ſuum honorem operans, & illũ multiplicare geſtiens, ædificat extra ſe rem vaniſsimã, quæ ſtare non poteſt: & ita introrſum vacuus remanet, &

omni ſolido bono priuatus. Nono: Homo ſuũ ambiens honorẽ, perdit tempus ſuũ, perdit laborem, ſtudiũ, & conatum ſuum, tendítq; ad impoſſibile, quia ſuus honor nũquàm poterit perfici, nũquàm impleri. Sed ſolus Dei honor (cui reſiſtere nemo poteſt cùm ſit omnipotẽs) hîc perficietur, hîc cõſummabitur, hîc manu tenebitur in ſecula ſeculorũ. DO. Hoc poſtremũ maximè deberet hominem auertere ab ambitione proprij honoris, quando nec illũ quãtùm volet poterit acquirere, nec vtcunq; adeptũ poterit retinere. RAI. Decimũ & maximum malũ eſt, quòd ſicut honor verus & confuſio opponũtur, ita laus & vituperium, gloria & opprobriũ. Et ſicut honor non poteſt mutari niſi in cõfuſionem, ita laus & gloria nõ niſi in vituperium & opprobrium. Et quia nullus honor verus eſt, niſi honor Dei, cui etiã & laus vera eſt, & gloria vera: idcirco homo qui honorat, laudat, & glorificat Deũ, nunquàm illũ ſequetur cõfuſio, nunquàm vituperiũ, nunquã opprobriũ. Sed ſi quærat ſuũ honorẽ, ſuã laudem, & gloriã, oportet vt perueniat ad æternam cõfuſionem, perpetuum vituperium, & opprobriũ ſempiternum, quod non delebitur. DOM. Meritò id ſequitur: Nam ex quo honor proprius hominis eſt

peruer

peruerſus, inordinatus, falſus, tortuoſus, caducus, miſer, iniuſtus, mendax, vanus, erroneus: ideò permanere non poteſt, ſed concidet, tabeſcet, deficiet, & ſequetur illum ſumma ignominia, quando reuelabitur cõfuſio nuditatis eius, & pudenda eius in ſuam faciem retorquebuntur. Eant nũc proprij honoris quæſitores, & ad breue tempus in ſuis laudibus, vt perpetua confuſione contriſtentur.

Homo obligatur, ex parte Honoris Dei, credere omnibus verbis eius, & ea honorare.

CAPVT XXXIX.

RAIMVNDVS.

QVoniam quidem, vt ſuprà declaratum eſt, quòd Deo honor attribui debet in ſummo gradu: ſi igitur homo honorat Deum, neceſſe eſt vt & verba Dei honoret, & credat cum omni reuerentia Deo loquenti. Quando enim credit homo verbis Dei, tunc reputat eum veracem, iuſtum, & ſanctum, ſine fraude, ſine mendacio, ſine dolo: atque ita honorat Deum, credens ſine aliquo teſtimonio, ſine aliqua probatione, ſimplici verbo Dei: ſolum quia ipſe dicit, vel dici fecit, qui fallere & mentiri neſcit. Alio-

quin niſi credidero cum omni aſſenſu verbis eius, etiã etſi videantur vel obſcura, vel extranea, facio Deo maximã iniuriã, vituperiũ, & contemptũ. Debemus igitur primò credere verbis Dei, propter ſuũ maximum honorem: vtpote quia ille loquitur, quẽ nephas eſt mendacẽ aut friuolũ æſtimare. Secũdò debemus credere verbis Dei ratione ſuæ excellentiſsimæ maieſtatis & autoritatis. Si loquẽti alicui ſapiẽti, aut regi, aut principi fidẽ habemus: multò magis regi regũ, dño dominorũ credi debet, & aſſentiri. Tertiò, Ratione ſuæ infinitæ bonitatis, & puriſsimę pietatis credi oportet verbis Dei. Nã quod bon⁹ homo loquitur, facilè admittitur: multò ampli⁹ admitti debet quod loquitur optimus, & ſapiẽtiſſimus Deus. Quartò, Deo credi debet ratione ſuæ infallibilis veritatis: Eſt enim ipſe ſumma veritas, & ſumma ſapiẽtia, quę falli nequit, atq; mẽtiri. DOM. Magnũ mihi animũ indidiſti, credere cũ ſumma reuerẽtia eloquiis Dei. Sed quęſo te, quẽ proceſſum habiturus ſum in credendis Dei ſermonibus? RAE. Illũ eundem, quẽ in creaturis cognoſcẽdis ante habuiſti. Videmus ad oculum duo eſſe quæ ab homine extra procedunt, ſcilicet Opus ſuum, & ſuũ Verbum. Sic ſimiliter duo ſunt, quæ procedũt

foris

foris à Deo, Opera & Verba. Verùm quia aliud eſt Opus, & aliud Verbum, ideò alia ſciētia eſt de Dei Operibus, & alia de Verbis. Scientia tamen creaturarũ, quæ manifeſtè forinſecus apparent, inducunt nos in cognitionẽ Verborũ Dei, quæ minus apparent. Ad cognitionem creaturarũ habuimus tres gradus: Primus, quòd cognouimus ipſas creaturas in veritate exiſtere, ſed neſciebamus cuius erant. Secũdò, cognouimus, quòd Dei erant, & quòd à Deò cōditæ erant. Tertiò, quòd donum Dei erāt, & quòd à Deò nobis traditę erāt. Iſto modo oportet procedere confirmiter circa verba Dei, ad cognoſcēdum quòd Dei ſunt. Primò, oportet videre, & acutè reſpicere ipſa verba in ſe. Secundò, cuius ſunt Verba, an Verba ſint Dei loquētis, vel hominis. Tertiò, quòd nobis à Deo data ſunt ad noſtrũ fructum, ad noſtram neceſſitatem, & vtilitatem ſicut & creaturæ. DO. Sed quæ ſunt Dei verba, quibus nobis ad noſtram ſalutem loquitur? RAEM. Non alia pro certo, quàm quæ in ſacro volumine (quã nos Bibliam dicimus) continentur, quæ in Vetus Nouúmq; teſtamētum clarè diuiditur. Ibi audis Deum præcipientem, prohibentem, adhortantem, terrētem, blādientem, comminantem, pollicētem. Poſſem ego multis

& fortiſſimis rationibus tibi demonſtrare, Deum Bibliç ſermones per ſuos vates eſſe loquutum, niſi noſſem te id optimè credere, & vt Chriſtianum nullatenus diffiteri. Quòd ſi fortè eas rationes cupis agnoſcere, lege priorem librum, vnde iſte tranſſumitur, & illic inuenies quomodò etiã paganiſſimo homini id facilè potuerit perſuaderi. DOMI. Credo vt Chriſtianus Bibliæ verba, Dei verba eſſe. Qui autem hoc non credit, pagano deterior eſt.

De proprietatibus Verbi Dei, & qualiter ſe homo gerere debet circa ſanctam Bibliam.

CAPVT XL.

RAIMVNDVS.

QVia igitur credis Bibliam Dei Verba ſonare, audi nunc maximo fructu proprietates, & conditiones huius libri, & qualiter te habere debeas circa eũ. Primò, ex quo per totum Vetus Nouúmq; teſtamentum Deus loquitur per ora ſanctorũ, ideò oportet credere quç dicit, oportet implere quç prçcipit, oportet vitare, quç prohibet, oportet formidare quæ comminatur, oportet ſperare quæ pollicetur. Qui autem iſta non facit, Deum contemnit, irridet, iniuriatur. DOM. Imò verò per omnia

dignus,

dignus, quòd à ſacro Dei libro repellatur. Beſtia enim ſi montem tetigerit, lapidetur. RAE. Secundò, ex quo Biblia liber dei eſt, ideò ſequitur, quòd nihil eſt in eo falſum, nihil inutile, nihil ſuperfluũ, nihil diminutum, nihil iniquũ, nihil friuolũ, nihil contemnendũ, nihil execrãdũ. Tertiò, ex quo Bibliæ Verba Dei ſunt, ideò omnia quę illic, aut promittit, aut cõminatur Deus, omnia ſuo tẽpore cõplebũtur: nõ enim vnũ iota, aut vnus apex cadet ab omni lege. Alioquin Deus faceret contra ſuum honorem, ſéq; mendacem conſtitueret, quod eſt impoſſibile. Si enim homo potẽs, & iuſtus nititur toto corde implere Verbum ſuum, multò magis Deus, cui æquè facile eſt, & dicere, & implere. Quartò, ex quo deus ſua Verba in hoc libro conſtituit, ideò homo obligatur Deum, & ſua verba diligere, amplecti, honorare, & colere, quę proceſſerũt de ore Dei. DOM. Meritò id quidem, quia nihil tam propinquũ Deo, quàm ſuũ Verbum. Verbum enim Dei ipſum Deum repræſentat, nec aliquid tantùm pertinet ad Deum, quàm ſuus ſermo, qui non ſolùm de ore, ſed etiam de Dei corde procedit. Erumpit enim ab intimis medullis dulciſſimi cõditoris. Meritò igitur amari debet, & coli: quia nihil verbo Dei maius, nihil

dulcius, nihil ſublimius, nihil profundius, nihil nobilius, nihil pretioſius, nihil potẽtius, nihil denique ſalubrius. RAEM. Hinc certè intelligis, mi Dominice, quòd Dei verbum longiſſimè excellit omnes creaturas, magíſq; ad illum pertinet, quã omnes pariter creaturæ. Quia igitur homo tenetur amare Deũ ſupra omnes creaturas, ita etiã debet amare Dei Verbũ plus omnibus creaturis, illúdq; cõtremiſcere, & venerari. Hinc ſequitur quintũ, quòd homo debet ſummopere cauere, ne aliquãdo aut irrideat, aut abiiciat, aut vituperet, aut blaſphemet Verbum Dei. DOM. Iſtud propriè iniquorũ eſt, & hæreticorũ, & infidelium. RAEM. Sextò, quòd homo tenetur præparare cor ſuum ad recipiendũ Verbum Dei. Ex quo enim Verbũ Dei extra Deum progreditur, nullum alium locũ vult occupare, quàm pectus hominis, quod debet eſſe receptaculum ſermonũ Dei. DOM. Atque ideò qui Tullium libentius meditãtur, aut Horatiũ, aut Vergiliũ, quàm Dei Verbum, maximam iniuriã Deo faciunt, quia de ſuo corde Dei Verba reiiciunt, & illic recipiũt aliena. RAEM. Rectè tu quidem: Vtinam ſecularium librorum amatores huic noſtro ſermoni aures commodent: puto non tam libenter vaniſſimis ſtudiis inhærebunt. Septimò:

ptimò : Ex quo Verbũ Dei ipſummet Deũ repręſentat, ideò qui in ſuo pectore Verba Dei recipit, recipit & Deum, geſtátq; Deũ intra præcordia ſua. Nihil ergo ſanctius, nihil melius, nihil ſuauius quã in corde Dei Verba portare. Imò etiam & ore proferre, quod tu Dominice quotidie facis, quia nõ expedit fidelem erubeſcere ſermones dei. Quicunque igitur in corde geſtat Verbum Dei, multas inde conſequitur & præcipuas vtilitates. Prima eſt, quòd ſicut Verbum Dei eſt vnum, & efficax, & penetrabile, & mobile, quia exit de corde Dei: ideò neceſſe eſt quòd viuificet, & penetret, & moueat, iucundet, atq; lætificet ipſum cor hominis quod poſſederit. Secunda: Sicut Verbum Dei eſt calidum, & succẽſum igne amoris Dei: Ignitũ enim eloquium tuum vehementer: ideò cor hominis calefacit, & & inflãmat in amorem Dei. Tertia: Quia Verbum Dei eſt verum, certum, & firmum: ideò confirmat cor hominis in veritate, & ſolidat, corroborátque. Quarta: Quia verbum Dei lumen eſt, & lucerna, ideò cor hominis illuminat, nec ſinit illud ignorantiæ, aut erroris, aut nequitiæ tenebris obduci. Quinta: Verbũ Dei potentiſſimũ eſt, & ſummè actiuũ: ideò cor hominis potenter immutat, protegit, dirigit, & defendit.

Sexta: Quia Verbum Dei altiſſimum eſt, ideò rapit cor hominis à terrenis,& ad cœleſtia ſuſpendit. Septima: Verba Dei ſunt eloquia caſta,& ſepties repurgata, ſunt quoque glorioſa,immortalia,& perpetua, (verbum enim Domini manet in æternũ) ideò faciũt cor hominis caſtũ,purũ,glorioſum,immortale,incorruptibile,& æternũ. DOM. Ex his manifeſtè patet,quàm grandem iniuriam facit Deo,& ſibi detrimentum,qui contemptis Dei Verbis, humana eloquia in ſuo corde receptat: Qui aſpernatur creatoris verbum,& Verbum amplectitur creaturæ: Qui libentius audit Verbum mendacis, (omnis enim homo mendax) quàm ſummę veritatis: Verba mortalis,infirmi,& fragilis,quã immortalis,& omnipotentis: Verba nihil firmiter promittentis,quàm vitam pollicẽtis æternam: verba ſerui inutilis, quàm altiſſimi Imperatoris: Verba eius, qui in ſe habet radicem omnium malorum, quàm eius qui eſt omnium bonorum fontalis origo. Verùm tu proſequere quod cœpiſti.

Comparatio verbi Dei ad creaturas.

CAPVT XLI.

RAIMVNDVS.

DVo ſunt nobis manifeſta, quæ nobis contulit optimus Deus,& per quę ipſe nobis

nobis plurimũ innoteſcit,ſcilicet Creaturæ quas condidit, & Verba quæ dixit. Sed iſta duo non ſunt æqualia Primò, Verbum Dei eſt ſupra hominem & ſupra omnem creaturam: omnis autem creatura ſubiicitur verbo Dei. Secundò, omnes creaturæ ſunt de nihilo, & de ſe corruptibiles: ſed Verbum domini exit de ore Dei, & permanet in æternum. Tertiò Verbum dei habet plenum dominiũ ſuper omnẽ creaturam, nec poteſt illi vlla creatura reſiſtere, ſed mutat, & trãsformat creaturam: ipſum autem ſemper immutabile manet ſicut deus, à quo procedit. DOM. Quàm crebro ſoleat duriſſima hominũ corda permutare, atque emolleſcere Verbum Dei, ſæpenumero id ipſe expertus ſum. RAEM. Et adhuc amplius experieris. Quartò, per Verbum Dei omnis creatura facta eſt, & de Nihilo venit ad Eſſe, virtute verbi diuini: habet enim omnem poteſtatem eius, à quo procedit. Primò enim quod exit á Deo, eſt ſuum Verbum, & per ipſum omnia alia ſubſiſtunt. DOM. Hinc patet, Deum multò plus fuiſſe liberalem, donando nobis ſua verba, quàm ſimul cuncta creata. Et licet nos plurimùm conſoletur per creaturas, multò tamen amplius per ſuum Verbum. RAEM. In maximo igitur habendum eſt pretio

Verbum

Verbum Dei. Quintò, Verbum Dei exit de corde Dei, & ideò quocunq; venerit, ſecũ portat cor Dei, & mentem, & voluntatem Dei: ſed creaturæ quæ exeunt de Nihilo, longiſſimè diſtant à corde Dei. DOM. Et ideò clarè lucet, qui non vult recipere Verbum Dei, non eſt dignus perfrui creaturis. Qui enim magna contemnit, iniuſtè ſibi vſurpat minima. RAEM. Optima aſſertio tua. Sextò, Omnes creaturæ ſua pulchritudine, bonitate, varietate hortantur hominem diligere, & honorare Deum factorem ſuum: ſed Verbum Dei idipſum præcepto compellit. Magnũ enim mandatũ in lege eſt, Diliges dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, &c. Septimò: Omnes creaturæ, quæ ſunt ſub homine, ſeruiũt humano corpori: indiget enim corpus noſtrũ cibo, & potu, vt poſſit nutriri, augeri, cõſeruari: ſed Verbũ dei animã cibat, & ſatiat, roborat, augmentat, & in ſpirituali vita conſeruat. Vita enim animæ Amor Dei eſt, gaudiũ, ſpes, & conſolatio ſecundũ Deum. DOM. Meritò id quidẽ: cùm enim anima humana facta ſit ad imaginem & ſimilitudinem Dei, & inter Deum & animam nihil eſt medium: ideò nutriri debet diuino cibo, & eo cibo, qui procedit de corde Dei. Qui ergo nõ recipiunt in cordis palato Dei Verbum, ſed porco

porcorum ſiliquis delectantur, vanis dico fabellis hominũ, neceſſe eſt fame pereant, & morte perpetua moriantur. R AE. Omnino ita neceſſe eſt. Verbũ enim quod de corde, vel ore hominis procedit, cùm ſit fragile, caducũ, incertum, & plerunq; mẽdaciis plenum, animã hominis nõ nutrit, ſed inficit, nõ viuificat, ſed occidit. Verùm vt melius noueris, quomodò Dei Verbũ animã nutrit, cogita & illa duo, quæ ſunt in anima, ſcilicet Voluntatem, & Intellectũ. Vita enim animæ conſiſtit principaliter in Voluntate, quæ quando viuit, tunc & anima viuit. Et ideò vt Voluntas veraciter, & ſalubriter viuat, neceſſe eſt vt dei Verba eam ſubintrent, eam vegetent, eam ſuſtentent. Et idcirco Verba Dei nunc præcipiũt, nunc prohibent, nunc exhortãtur, nũc laudant, nunc litigant, nunc deprecãtur, nunc comminantur, nunc pollicentur: vt hoc modo Voluntas hominis excitetur ad timorẽ, ad amorem, ad ſpem, ad gaudium, ad cõſolationẽ. Et quia anima humana, ſemper quęrit verborũ certitudinẽ, nec ea facilè recipit, ſi videantur aut dubia, aut inania, aut inutilia: vt ergo etiã Intellectus in dei verbo paſcatur, neceſſe eſt, vt eloquia ſua deus propria autoritate confirmet, quę tam magna, & ſolida eſt, quòd excedit omnes rationes,

tiones, probationes, ingenia, & argumenta quorumlibet ſapientum. Quando ergo Dei verba mouent animam ad Amorem, tunc paſcitur ipſa Voluntas: quando inſtruitur ad veritatem, tunc nutritur, & ſaginatur Intellectus. DOMI. Ex his, quæ de verbo Dei luculenter diſſeruiſti, agnoſco aliam obligationem maximam, qua homo obligatur Deo creatori ſuo pro ſuis Verbis ab eo receptis. Oſtendiſti enim in ſecundo Dialogo innumeras obligationes, quibus aſtringitur homo factori Deo pro ſuſceptis creaturarum obſequiis. Verùm quia verba dei ſunt omnibus creaturis multò nobiliora, & homini maximè vtilia, imò neceſſaria: quia creaturæ corpus hominis reſpiciunt, verba autem Dei animam ipſam: ideò ſine vlla comparatione obligatur plus homo pro verbo dei, vnde anima ſua, & nutritur, & conſeruatur, quàm pro creaturis, quibus ipſum corpus reficitur, & paſcitur.

De tertia natura creata, quæ ſine corpore perſiſtens, tota ſpiritualis eſt.

CAPVT XLII.

RAEMVNDVS.

PVlchrè poſt ſermonẽ habitum de Verbo Dei, de ſubſtantiis ſpiritualibus tra-

ctare debemus, quas nos vel Spiritus vel Angelos nūcupamus. Per hos (ſicut in tota Biblia ſæpiſſimè patet) Dei verbum hominibus reuelatur. Ipſi enim ſunt Angeli Dei, potentes virtute, facientes Verbum illius ad audiēdam vocem ſermonū eius. DOM. Cùm ſcalā creaturarū in principio noſtræ diſputationis erexeris, nihil illic de natura merè ſpirituali memini te dixiſſe. RAEM. Ideò illic nō dixi, quia tunc nō oporrebat: Nunc autem iſta diſſertio hoc in loco, & pro his quæ iam diximus, & pro his quæ pòſt dicturi ſumus, opportuna notabitur. In primis igitur ambigere nō oportet, aliquas eſſe ſubſtātias incorporeas, ne maximū rerū omniū conditorē impotentē, aut diminutum fuiſſe cogitemus. Qui enim ſic cogitat, maximè vituperat atq; inhonorat manū omnipotentis dei. Vt ergo Deū ſummis honorib⁹ proſequamur, cōfiteri oportet, ſubſtātias eſſe aliquas merè ſpirituales. Nā ſi Deus creauit naturā totaliter corporeā, vt ſunt omnia quę cōtinētur in tribus inferioribus ſcalæ gradibus: ſi etiam creauit naturā partim corporeā, partim incorporeā, ſicut eſt Homo: ſequitur etiā, quòd creauerit naturā penitus incorporeā, qualis eſt Angelus. DOMI. Optima ſequela. Cùm enim Deus totus ſit ſpiritualis ſubſtan

ſtantiæ,ideò debuit meritò nō ſolùm tales ſubſtantias cōdere,ſed multò plures quàm corporales. Si enim natura merè corporea poteſt per ſe ſubſiſtere ſine ſpiritu : multo magis, operante Deo,ſpiritus ſubſiſtet ſine corpore : Oppoſita enim æquis rationibus fulciuntur. Hinc patet,Deũ ſpiritualem ſpirituales ſubſtãtias, ſicut & corporeas,condidiſſe. Nō ſolùm autẽ,ſed & primò & principaliter eas condidiſſe,cùm ſint Deo magis ſimiles & propinquæ. An verò ſint in maximo , aut paruo numero abs te audire deſidero. RAEM. Omnino neceſſe eſt credere , in maximo atq; incōprehenſibili eas numero conſtare. In multitudine enim miniſtrorũ dignitas regis,& in paucitate plebis ignominia principis: ideóq; milia miliũ miniſtrant ei , & decies milies centena milia aſſiſtunt ei. Itaq; ſi in natura corporeã ſunt innumerę ſpecies lapidũ,herbarũ, arborum,piſcium,auium, quadrupedũ, & innumera indiuidua hominum,erũt etiam infinitę ſpecies angelorum. At ne putemus hãc multitudinẽ cōfuſam eſſe, ideò oportet ſcire,quòd inter Angelos eſt ordo pulcherrimus,diſcretiſsimus, iucundiſsimus. Videmus enim ꝙ in rebus corporeis eſt ordo mirabilis: ſunt enim quædã ſuperiora, quædã inferiora, & quædã his media. Ele-

menta

menta & omnia inanimata ſunt infima, vegeratiua media, ſenſitiua, ſuprema: Super hæc omnia eſt Homo omnium ſublimiſſimus. Habet tamē etiā humana natura multiplicem ſtatū ſecundū ſuperius, & inferius. In hominibus enim ſunt Agricolę, Mercatores, Burgēſes, Nobiles, Milites, Barones, Comites, Duces, Reges: & vnus omnium Imperator. In ſtatu eccleſiaſtico ſunt Rectores, Diaconi, Archidiaconi, Decani, Præpoſiti, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ: & ſuper omnes Papa apoſtolicus. Si igitur tam decorus eſt ordo in his rebus inferioribus, multò amplius in illis nobiliſſimis altiſſimíſq; ſpiritibus erit ordo mirabilis, artificioſus, iucūdus. Sunt enim inter eos tres hierarchię, id eſt, tres ſacri principatus, & in qualibet hierarchia ſunt infimi, ſunt medij, ſunt ſupremi: & hæc ordinatiſſima cuiuſlibet hierarchiæ multitudo ad vnum tēdit omniū ſupremū. In elemētis, vt videmus, Ignis eſt dignior: in genere piſcium, Delphin: in auibus, Aquila: in beſtiis Leo: in hominibus Imperator, omnia tendunt ad vnū caput. Ita quoq; in angelis æſtimandum eſt. Verum quia proceſſus noſter naturalis eſt, nec poſſumus per viā naturæ tam ſubtiliter loqui de inuiſibilibus ſeparatíſque ſubſtātiis, ſicut fidelis, ſpiritualíſq;

theologus: ideò ſi volueris altiora de his, ſecretioráq; cognoſcere, doctorum tibi libros ſcrutari neceſſe eſt. DOM., Ego iſtud etiam affirmo. Velim tamen noſſe; ánne vt nos homines, ita & ipſi quoq; obligentur Deo cōditori ſuo. RAEM. Imò verò quàm maximè. Habēt enim Liberum arbitrium, habent intellectum, habent affectum, habent quoque innumera beneficia, pro quibus omnibus obligantur Deum diligere, reuereri honorare, laudare, adorare, benedicere, qui illos de nihilo condidit, qui eos ſupra omnes creaturas ſublimauit, qui eos immortales conſtituit, omni ſapientia & ſcientia imbuit, & ſua dulciſſima viſione in æternum felices reddidit. Verùm vt ad noſtra redeamus, multum hæ ſubſtantiæ incorporeæ (angelos dico) nos obligant domino Deo noſtro. DOM. Quarè id obſecro? RAEM. Ideò ſcilicet, quia nobis quotidie ſua beneficia præſtant. Omnes enim adminiſtratorij ſunt ſpiritus, miſſi in præſidia eorum, qui hæreditatem capiūt ſalutis. Ne enim peccemus cuſtodiunt, peccantes arguunt, lapſos erigunt, cór compungunt, ad veniam dirigunt, ad pœnitentiam cogunt. In aduerſis & arduis caſibus nos corroborant, nos lętificant, nos conſeruant. Poſtremò noſtram illuminãt rationem, excitant volun

voluntatem, tribuunt boni operis facultatem. DOM. Breuiſſimo verbo maxima in nos Angelorum beneficia demonſtraſti, pro quibus aſtringimur Deum, qui tales nobis promotores contulit amare, timere, glorificare, & multò ampliùs quàm pro omnibus obſequiis quæ à viſibili creatura ſuſcipimus. Hæc enim corporalia ſunt, & corpori ſolò præſtantur: illa verò ſublimia ſunt, & ſpiritualia, voluntati tantummodò commoda, & rationi. RAE. Certè nunc vidiſti in hoc quoque dialogo, & in præcedenti, quomodò obligetur homo amare, timere, & honorare Deum factorem ſuum. Nunc ſupereſt oſtendere, an homo etiam id exoluit, id reddit, quod tenetur. Cùm multa voluptate & animi oblectatione quæ hactenus loquutus ſum excepiſti: ſed puto te in ſequenti diſputatione lachrymas effuſurũ. Verùm quia iam cernis nobis radios ſolis occumbere, & iam in longum noſter ſermo proceſsit, dignum eſt vt ſicut hactenus animæ, ita & aſello corpori tribuamus quod ſuum eſt. DOM. Placet: ſed licet (vt dicis) triſtia ſim auditurus, noueris tamen ſummo mane ad tuas me poſtea rediturũ. Triſtia enim, etſi amara ſunt, tamen plerunque ſaluberrima ſunt.

QVINTVS DIALOGVS,

De miſerabili humani generis lapſu & quòd per vnum hominem omnes cecidimus.

An talis ſit homo, qualis eſſe debet: & an faciat, quod facere tenetur.

CAP. XLIII.

DOMINICVS.

TOTA hac nocte concitauit me ſpiritus meus præ deſiderio ſermonum tuorum. Sæpe enim cauſabar noctis morã: at verò vbi aſpexi tenuiſſimũ auroræ lumen ſubitò è ſtrato membra corripui, & huc heſternæ pollicitationi feſtinus occurro. RAEM. Amo, mi Dominice, ſollicitudinem ardoris tui. Hactenus, ſicut noſti egimus proceſſum noſtrum per modum obligationis ac debiti. Oſtendimus enim hominẽ propter multa beneficia, quę accepit, obligari Deo muneratori ſuo: hãc quoque obligationem eſſe naturalem, perpetuam, indelebilem, incorruptibilẽ, ſcriptam ſtylo ferreo in vngue adamantino, &

exaratam in anima & corpore hominis, & in omnibus creaturis. Omnia enim creata propter hominem huius inſolubilis obligationis conferũt teſtimonium. Oſtendimus etiam quàm grandia bona ſequãtur hominem, ſi debitũ quo obligatur exoluerit: & quàm inexpiabile malũ incurrat ſi cõtempſerit. Nunc autẽ adiutore Deo inquirendum eſt, an homo debitũ obligationis, quo tenetur implicitus, etiam exoluat: an ſuum opus cũ ſuo debito cõcordet: an ſit iuſtum vel iniuſtum, rectũ an obliquũ, ſecundum Deum vel cõtra Deum, id quod agit. Scrutemur nunc profundè ipſum hominem, & interna viſcera eius, omnéſq; medullas penetremus, & inueniemus proculdubio, nihil hominem agere, aut cogitare, quod tenetur: ſed omnia efficere contraria. Formemus igitur mentem ad lachrymas, & cum gemitu planctúque loquamur: videbimus enim grauiſſimam ruinam nobiliſſimæ & altiſſimæ creaturæ: & eam ruinam, quam nemo poterit erigere, nemo valeat expiare. D O M. Initia hæc ſermonũ tuorum gemitus mihi ocyus excutiunt. Tu tamen repreſſis parumper lachrymis, ſenſum tuum potenter exequere. R A I M. Faciam quantum potero. Prima lux, qua innitimur ad cognoſcendum hominem, eſt agnoſcere

quid facere debeat: ſecūda, videre quid faciat. Agnouimus itaq; ex præcedentibus libris, quid homo obligetur agere, quid cupere, quid ore proferre: hîc autē agnoſcemus quid agat, quid cupiat, quid loquatur. Agnouimus (vt dixi) quòd homo tenetur primò Deum amare, timere, honorare, laudare, benedicere, venerari, & diligere proximū ſuū (qui Dei imago eſt) ſicut ſemetipſū. Ecce hoc debet homo: vide nūc quid agat. D O M. Video planè nihil tale hominē agere: ſed omnia cōtraria. Amat enim, heu dolor! primū ſemetipſum, & cōtemptio nequiter creatore propriū quærit honorem, propriā laudem, & famā, & gloriā: & quicquid debet dari principaliter Deo factori & muneratori ſuo, ſibi tribuit, diligit, & impendit. R A E M. Ex iſto palam animaduertis, hominē penitus corruiſſe, habereq; voluntatem omni iuſtitiæ rebellem, totiq; legi naturæ contrariam, extra Deum, extra omnē pietatis regulam, extra ſemetipſam penitus corruptā, erraticā, impiā, peruerſam, alienatam, turpiſsimā, ſuperbiſsimā, falſiſsimam, odibilem Deo, & ab eius conſortio longiſsimè ſeparatā, & æterna morte ſepultam. Qualis autē voluntas hominis, talis eſt & totus homo, Deo cōtrarius, Deo rebellis, Deo capitalis inimic⁹ omniū

malorum

malorum radicē in ſe continens, perditus, corruptus, bis mortuus. Hinc ſequitur, ꝙ talis homo vadit ad æternam triſtitiam, æternam pœnã, æternam miſeriã, & ad calamitatem inexpiabilē: eò quòd perdiderit, repuleritq́; perpetuum ſui conditoris amorem. DO. Apertiſsimè nūc liquet: quæ ſit hominis amara perditio, alienatio, corruptio, degeneratio. Hoc omnes creaturæ clamitãt, hoc prędicant, hominē eſſe veraciter perditum, æterno ſupplicio dignum, & à Dei amicitia perpetuò ſeparatũ. RAE. Vidiſti nunc non ſine gemitu quàm perditè ſe homo gerat erga Deum: vide nunc, quomodò ſe habeat erga Dei imaginē, ſcilicet proximum, & ampliorem eius ruinã intelliges. Homo enim obligatur amare quemlibet alium hominem ſicut ſemetipſum. Verùm nunc experimento diſcimus, quòd homo hominem lædit, affligit, confundit, deſtruit, & occidit. Nulla eſt inter homines vera vnitas, vera ſocietas, vera pax, amicitia, cōcordiã: ſed inimicitiæ, cōtētiones, ęmulationes, diſſenſiones, irę, rixę, inuidię, ſectę, & vniuerſę malitię. Quòd ſi forte inter aliquos reperiãtur aliquę aut concordiæ, aut amicitiæ, nō illæ de amore imaginis Dei oriũtur, ſed ꝓpter tēporales vel carnales rationes, quæ ſyncerũ amorē

nunquàm conſtituunt. DOM. Homo qui Dei inimicus eſt, Dei etiam imagini ſemper contrarius eſt: nec poteſt vero corde proximum diligere, qui Deum contemnit amare. Neque id mirum, ſi quemlibet extra ſe hominem odit, qui neque ſeipſum diligit. Qui enim diligit propriũ honorem, odit profectò animam ſuam. RAEM. Cùm videam hominẽ ſic in abyſſum omnis malitiæ corruiſſe, non poſſum lachrymas continere, cernens eum non ſentire ſuam corruptionem, ſuam perpetuã mortem. Non dolet, non flet, non ingemiſcit: imò quotidie ridet, iocundatur, ſuperbit, exultat, & more amentis frenetici in febre carnis ſenſum perdit cordis. Et inſtar eius qui lethæo ſomno obdormiſcens ſua mala non ſentit: Vulnerauerunt me, ait, & ego non dolui: percuſſerunt me, & ego non ſenſi. DOM. Quia ergo in ſemetipſo ſua mala non ſentit, oſtende ei obſecro per res extra corruptas quid de ſua corruptione ſentire poſſit: Reduc eum per id quod extra nouit, ad ſeipſum, quem non nouit.

Homo

Homo poteſt conſiderare corruptionem ſuam per res externas in ſe corruptas.

CAPVT XLIIII.

RAIMVNDVS.

FAcilè id fecero: vtinam dignetur aduertere. Primò videat, quomodò vinum corruptum ſit, quod eſt in acetũ permutatum. Vinum enim & acetum habent qualitates contrarias. Nam vinum eſt calidum, dulce, potabile, delectabile: Acetum verò eſt frigidũ, acerbũ, quando nec potari poteſt, nec delectare. Talis eſt & homo, frigidus, amarus, & horridus. Et ſicut acetũ nihil valet ad id, quod antè valebat: ità & homo penitus inutilis factus eſt, & Deo, & ſibi, & creaturis. Et ſicut acetũ reiectum eſt à menſis, eo quòd nullam habeat vini priſtini bonitatem: ita & homo ab oculis Dei proiectus iacet, eo quòd natiuam perdiderit dignitatẽ, & factus ſit acetoſus, ponticus, crudelis, acerbus, æterna abominatione digniſſimus. Secundo, quãtùm diſtat homo freneticus, amens, & fatuus ab homine ſenſato, ſapiẽte, & docto: tantùm diſtat ſtatus hominis, in quo nũc putridus iacet, ab illo ſtatu in quo meritò eſſe deberet. Tertio, quãtum diſtat mulier ſordida, fornicaria, & adultera, quæ ſicut ſtercus in via con

culcatur, à muliere pudica, ſobria, & honeſta: tantùm diſtat homo nunc fornicans, & recedēs à Deo ſuo, qui deberet illi eſſe fidelis, continens, & pudicus. Quartò, ſicut arbor quæ habet in radicibus medullā amaram, crudam, & ſylueſtrem, poma tribuit pōtica, acerba, ſylueſtria, quę ſi quis guſtauerit, obſtupeſcent dentes eius: ita homo cum habeat voluntatem corruptam, impiam, amaram, omnia opera eius corrupta naſcūtur, Deo & omnibus exoſa creaturis, ęternis ignibus deputata. DOM. Vtinam in his ſpeculis homo ſuam turpitudinem velit attendere, vt ſe deformem lugeat, & miſerabilem.

Lapſus & corruptio hominis poteſt attendi ex parte iuris paternitatis, & filiationis.

CAP. XLV.

RAEMVNDVS.

Animaduerte nunc etiā hominis corruptam vitam, conferendo inter ſe ius paternitatis, & filiationis. Attende diligenter quid filius debeat ſuo patri carnali, à quo ſolum corpus accepit: & facilè cognoſces, quid homo debeat Deo patri ſuo, à quo animam nobiliſsimam adeptus eſt, incorruptibilem, inſolubilem, ſpiritalem, interminabilem. Debet enim filius patri

tempo

temporali amorem, timorē, honorem, fidem, reuerentiam, obedientiam, conſtantiam, perſeuerantiam, obſequentiam. Pari modò, imò multò amplius, homo patrem ſuum ſpiritualē Deum tenetur amare, metuere, honorare, obedire, &c. Itē filius carnis cauet, ne aut offendat, aut vituperet, aut cōtriſtet, aut dehoneſtet patrē ſuū: Cauet etiā, & ſe opponit, ne ab aliis aut offendatur pater, aut vituperetur, aut cōtriſtetur, aut indignè agatur. Hęc omnia multò diligentius debet obſeruare homo erga Deum genitorē ſuum. DO. Quorſum iſta? RAE. Vt palā videas hominis ruinā: homo enim in eo ſtatu, in quo nunc lapſus iacet, erga Deū nec amorē habet, nec timorem, nec obedientiam, nec humilitatē, nec ſubiectionem, nec cōfidentiam, nec ſpem, nec credulitatem. Imò (quod ſine gemitu non audies) odit Deum, & contemnit, vituperat, & in faciem eius ſuperbiens rebellem ſe illi, & inobedientem, audacem, timidúmque conſtituit. DOMINICVS. Hinc reuera patet hominis perditio, corruptio, alienatio, & ſempiterna deiectio. RAEMVN. Planius adhuc patebit. Nos videmus ad oculum, quādo filius, aut offendit, aut ſuperbit, aut calūniatur patrem ſuum carnalem, omnes eum & nequiſſimum, iniuſtiſſimum

iuſtiſsimum, ingratiſsimũ iudicamus, freneticum eum, & inſanum dicimus. Cógita nunc quo iudicio, quo vituperio, quo ſupplicio dignus ſit, qui patrem ſpirituum offendit, & mille iniuriis afficit. Præterea ſi grauiſsimum crimen eſt exaſperare, & cõtemnere patrem potentem, diuitem, nobilem, ſapientem: ſine comparatione magis delinquit, qui regem omnipotentem, & ſummè ſapientem, & optimum genitorem Deũ aſpernanter habuerit. Quid nunc tibi videtur? DOMINI. Nihil aliud planè, niſi quòd homo ſe habet ad Deum, ſicut proteruus, & rebellis & ſuperbus filius ad patrem ſuum. Atque ideò incurriſſe iram, & indignationẽ inextinguibilem Dei patris omnipotentis, perdidiſſéque omnem hæreditatem, omnia bona, atque infinitas diuitias illius, nec iam poſſe ſperare aut pacem, aut regnum, aut conſortium eius, magis autem proiici foras & in carcerem ſempiternum mancipari.

Lapſus hominis poteſt oſtendi ex parte iuris fraternitatis.

CAPVT XLVI.

RAEMVNDVS.

QVòd in maximam ruinam ceciderit, poteris etiam animaduertere, ſi ius frater

fraternitatis inter homines conſideres. Si enim inter fratres carnales eſt tãtus amor, tanta vnitas, tanta germanitas, quòd nihil habeat diuiſum, nihil propriũ, ſed vnus alterũ defendit, protegit, dirigit, auxiliatur, & ſe in mortem obiicit pro altero. Et hæc omnia faciũt, quia habent vnum atq; eundem patrem hominẽ, à quo carnali generatione prodierũt. Multò magis homines, quibus eſt vnus pater ſpiritualis Deus, à quo omnes animã receperũt, debent ſe diligere, tueri, auxiliari, & in mortẽ tradere propter animas ſuorũ fratrum. Hoc enim vehemẽter Deus pater noſter videre deſiderat, hoc approbat, hoc ſe plurimùm delectat. Nihil tale inter homines nũc reperimus. Et licet vnum habeant patrem Deũ ſummę maieſtatis, & bonitatis dominũ, vnus tamẽ alterũ perſequitur, odit, execratur, & rapinis fraudibus, iniuriis, adulteriis, cõuitiis, ludibriis, & mille nequitiis cõtriſtat, cõturbat, cõtaminat, & exterminat. Quia igitur omnis pax, cõcordia, veritas, iuſtitia, amor, miſericordia, & fraterna dulcedo inter homines periit, ideò manifeſtiſsimè patet, hominẽ eſſe corruptũ, lapſum, putridum, peruerſum, perditũ. Cecidit enim à ſtatu ſpiritualis fraternitatis, à ſtatu maximæ dignitatis & gloriæ ad

ſtatū ſummæ ignominiæ, ſummi vituperij, & opprobrij, à ſtatu vitæ ad ſtatū mortis ſempiternæ. RAI. Optimè tu quidem. Reuera enim in mortem animæ cecidit homo, etiã ſi corpore viuat. Quòd autẽ anima hominis mortua ſit, facilè id probauero. Aliqua enim res cognoſcitur viuere dũ ſuas exercet operationes: ſi autẽ non operatur, mortua eſt. Et quia homo nõ operatur inquantùm homo (nõ enim amat, aut honorat Dominũ Deum ſuum, nec diligit fratrem ſuũ) ideò ſecũdum animam mortuus eſt homo. Prætereà vita animæ eſt Gaudiũ, quod prouenit de puro amore, & ſocietate Dei, de vera quoq; adinuicẽ fraternã charitate. Vbi autẽ tale Gaudiũ nõ eſt, ibi nulla animæ vita eſt: mortua igitur eſt. Prætereà anima nõ ſentit, quia non ingnoſcit malũ ſuũ, ſuam corruptionem, alienationem, perditionem: ideò verè mortua eſt, & lethæo poculo cõſopita. DOMI. Ex iſto luce clarius apparet, animã ſic mortuã, & ſuis malis penitus abſorptã, ad æternã neſciã feſtinare tormẽta, nec vnquàm ſeſe ſentire poſſe, niſi dum in medijs omniũ pœnarum ſupplicijs ſe inuenerit immerſam. Sed dicito mihi obſecro, nũquid in tã miſerabili, & perditiſſimo ſtatu optimus Deus hominem à principio cõdidit?

Quòd anima hominis mortua eſt.

Deus

Deus non condidit hominem in eo ſtatu, in quo nunc lapſus iacet.

CAPVT XLVII.

RAEMVNDVS.

NVlla ratione dicere oportet, Deum in hoc ſtatu, imò in hoc lapſu hominem condidiſſe. Quod poteſt oſtẽdi multis modis. Primò: Cùm Deus omnia operetur propter honorẽ ſuæ poteſtatis, ſapiẽtiæ, & bonitatis, nũquàm debuit hominẽ omnium creaturarum nobiliſsimã, facere corruptum, turpem, beſtialẽ, impium, inordinatum, iniuſtum, qui omnes creaturas bonas fecit, & valde bonas. Hoc enim derogaret maximo honori ſuo. Secũdò: Status, in quo nũc homo iacet, eſt omnino cõtrarius; & inimicus Deo. Eſt enim homo in hoc ſtatu Dei aduerſarius, ſuum vſurpans honorem, & gloriam, & ſibiipſi tribuens. Talem igitur Deus hominẽ non condidit, qui ſibi ſemper aduerſaretur, & dura ceruice reſiſteret. Tertiò: Diximus ſuprà, ꝙ ſicut Deus omnia propter ſuũ honorẽ, ita etiã propter hominis vtilitatẽ operatus eſt. Non ergo fecit hominem in malum, & incommodum ſuiipſius: quod vtiq; ſequeretur, ſi eum talem creaſſet, qualis modò eſt. Homo enim vt modò eſt, eſt penitus ſibiipſi

ipſi contrarius, in ſuum vergens incomodum, & maximum detrimentum: eò quòd amat in ſe propriam volũtatem, proprium honorem, quæ radices ſunt malorum omnium, quæ mergũt eum in interitum ſempiternum. Per has enim radices operatur continuè contra ſemetipſum in ſuũ damnum, in ſuam ignominiam, in ſuam confuſionem, & punitionem perpetuam. Quartò: Deus nõ debuit facere hominem contra ordinem totius vniuerſi, omnes enim creaturæ faciunt quod debent, & ſuo obediunt creatori: ſed ſolus ab impoſita lege vagatur homo, ſolus ipſe obedire cõtemnit, ſuperbus, turgidus, erectus contra dominum creatorem ſuum. Præterea, creaturæ requirunt hominem, quòd ſit amicus Dei, quia homini ſeruiunt propter Deum: requirunt etiam hominem rationalem, ſapiẽtem, ordinatum, compoſitum. Sed homo in hoc ſtatu eſt Dei inimicus, beſtialis, inſipiens, inordinatus, incompoſitus. DOMI. Verè beſtialis, & inordinatus, in quo anima miſerabiliter ſeruit, & corpus nequiter dominatur: cùm tamen anima ſit immortalis, incorrudtibilis, ſpiritualis: corpus verò ſit mortale, animale, terreſtre, corruptibile. Quid tã beſtiale, quid tã peruerſum, quàm ipſum corpus cũ ſuis irra-

ratio

tionabilibus, & turpiſsimis motibus animæ (quæ regina, & domina eſt nobiliſſima) dominari: eam verò corpori ſubeſſe, à corpore captiuam trahi, & ſuis ignobiliſſimis paſſionibus ac voluptatibus aſſentire, imò non poſſe reſiſtere: Reuera ingens in homine ignominia, qui patitur in ſe rem beſtialem, & corruptibilem dominari rei nobiliſsimæ, atque perpetuæ.. RAEMVN. Hin ſanè intelligis, omnes creaturas, quæ inter ſe ordinatiſsime ſunt, hominis turpiſsimam arguere deordinationē: oſtenderéque, eum eſſe totius turpitudinem, & ſpurcitiem vniuerſi. Quia igitur nihil operatur Deus contra ordinem vniuerſi, ſequitur quòd non talem fecerit hominem, vti nunc eſt. Qui enim fecit creaturas bonas propter hominem, magis debuit facere hominem bonum. DOM. Optima aſſertio tua. Quia igitur optimus cōditor Deus non fecit hominem, qualem nunc cum lachrymis vidimus: rogo te, mi Ræmunde dulciſſime, oſtendito mihi, in quo illum ſtatu primùm Deus creauerit. Sicut enim acetum arguit vinum fuiſſe, ita hîc lapſus hominis arguit hominem aliquando ſtetiſſe.

Primus hominis ſtatus qualis fuerit, & quæ conditiones eius.

CAPVT XLVIII.

RAEMVNDVS.

ISte lapſus hominis (vt verè dicis) ſatis oſtendit, ipſum hominem aliũ vitæ ſtatum aliquando habuiſſe, & cõditiones cõtrarias conditionibus quas nũc videmus. Conditiones verò, quas nunc in homine cum gemitu intuemur, ſunt, quòd non cognoſcit, nõ diligit, nõ metuit, non laudat, non honorat Deum factorem ſuum: ſed amat propriam voluntatem, propriam laudem: vanè timet, vanè ſperat, vanè deſiderat, poſt vanitatem ambulat, & vanus effectus eſt. Præterea contra rationem iraſcitur, odit, indignatur, ambit, concupiſcit, & plus quàm oportet comedit, & bibit. Et hæc quidem ſunt mala animæ. Mala corporis ſunt infirmitas, fragilitas, carnis lubricitas, fames, ſitis, algor, & calor, grauis & moleſta ſenectus, incerta & amara mors. Ex his cõditionibus malis arguimus hominẽ contrarias aliquando cõditiones habuiſſe, Deum ſcilicet ſuum cognouiſſe, amaſſe, metuiſſe, honoraſſe, laudaſſe: Non tunc propriam voluntatem, aut laudem, aut gloriam quæſiuiſſe, nihil turpiter appetiſſe. Corpus verò hominis erat animæ

verè ſubiectum, ſanũ, integrũ, robuſtum, vegetũ, ſucco plenũ, æquæuũ, impaſſibile, incorruptibile, agile, immortale. D O. Iſtæ cõditiones, quas tũnc habuiſſe hominem oſtendis, arguunt in alio quodam loco habitaſſe, qui omnino ſit iſti loco cõtrarius. R A E. Arguunt planè, & ideò ante ruinam homo incolebat locum amœniſſimũ, iucundiſsimũ, lucidiſsimũ, ſuauiſsimũ, opulentiſsimũ, temperatiſsimum, in quo nec caumata, nec frigora, nec venti, nec turbines, nec grãdines, nec fulgura, ne tonitrua nec aliquæ peregrinę inerãt impreſsiones. In hunc autẽ mundi carcerem poſt præuaricationem homo profectus eſt, in quo eſt tãta elementorũ inclementia donec iudicij dies aduenerit, vt vel tunc condemnatus perpetuò crucietur. D O M. O' amaram miſeriam! ſed vlterius quæſo proficiſcere. R AE. Hominem aliũ habuiſſe vitæ ſtatum oſtendũt palã omnes creaturæ. Sicut enim omnes colligantur cum homine: ita & iſte homo per bonam voluntatem ſuo fuit vnitus & complicitus creatori. Habebat enim ſe ſicut opus ad ſuũ opificẽ, ſicut muneratus ad largitorẽ, ſicut ſeruꝰ ad regẽ, ſicut filius ad patrẽ. Secũdò, ex quo tota nobilitas hominis cõſiſtit in libero arbitrio bono, ſano, & integro (ꝑ liberũ enĩ arbitriũ homo

dominatur omni ſub ſe creaturæ) conſequens eſt, quòd Deus fecerit hominē cum bono, & recto, & perfecto libero arbitrio. Cùm enim nihil ſit peius, nihil vilius, nihil turpius, nihil abominabili⁹, quã corruptũ & putridum liberũ arbitrium: ideò nequaquàm Deus tale arbitrium homini dedit. Alioquin dando tale liberũ arbitrium, omnem abſtuliſſet homini libertatem: quia dediſſet ei libertatem cõtra libertatẽ. Corruptum enim liberum arbitriũ, & procliue, ac pronũ in omne malum, miſerè liberũ eſt: imò captiuũ abducitur, vitiis & ſordibus irretitum. DOM. Hæc eſt ſẽtẽtia ſapientis, Vinculis ſeu funibus peccatorum ſuorum vnuſquiſq; cõſtringitur. Patet igitur, ne libertas ſubruat libertatem, hominem accepiſſe à Deo optimã liberi arbitrij poſſeſſionem, nec quicquã habuiſſe rebellionis ſiue in mẽte, ſiue in carne. RAI. Hinc ſequitur tertiũ, quod dicere volui, ꝙ in primo ſtatu nihil in ſe homo poſſidebat quod erat ſuæ voluntati contrariũ. Et ideò anima immortalis nolebat corpus ſuũ eſſe mortale, paſſibile, variabile, infirmum, caducum, morbo aut ſenio cõfectum. Habebat igitur tale corp⁹, quale valebat, impaſſibile, robuſtũ, gratiſſima iuuentute cõpoſitũ, inſolubile, immortale. DOM. Quomodò

modò quæſo potuit corpus eſſe immortale? RAEM. Virtute temperatiſſimæ complexionis, & virtute animæ immortalis: quandiu enim anima non fuit corrupta vitiis, non poterat corpus morbis aliquibus aut fatigari, aut frangi. Atquoniam omnes creaturæ obediebant homini, homine obediente creatori, ideò non poterat nec ab igne lædi, nec vndis ſorberi, nec terra ſubrui, nec aëre corrumpi, nec à feris immitibus lacerari, nec aliquo extrinſeco vel intrinſeco ad mortem vrgeri. DOM. Breuiter quidem, ſed multùm luculenter oſtendiſti mihi, quem habuerit homo ſtatum antequàm in hanc ruinã deſcenderet miſerandus. Verùm cùm tu nũc dixeris, nec ab aliquo intrinſeco, vel extrinſeco, præpediri, aut decipi, aut corrumpi hominem potuiſſe, vnde ergo venit homini iſta corruptio, iſta deiectio, iſta perditio?

De origine corruptionis, & mali, quod eſt in natura humana.

CAPVT XLIX.

RAEMVNDVS.

AD imum vſq; hominis putredinẽ perſcrutãtes, inueſtigabimus quę ſit cauſa huiuſmodi corruptionis. Et breuiter dico, ſi homo à nullo aut corrũpi, aut decipi potuit, igitur corruptus eſt, & deceptus à ſe-

metipſo. Ex quo enim nihil pati poterat contra ſuam liberam voluntatem, ideò ſequitur, quòd ſponte ipſe ſe talem fecerit, & ſua propria voluntate. DOM. Iſtud eſt omnium amariſſimum, quod poteſt audiri: Si enim in arce libertatis, & omniũ bonorum conſtitutus, in hanc calamitatẽ ſuã ſponte homo collapſus eſt, quis iam miſerebitur eius? Sed tu, rogo, ꝓſequere vlterius. RAE. Quicquid enim boni erat in homine ante ruinam, hoc poſſidebat gratia liberi arbitrij ſani, atq; perfecti: ita quicquid eſt nũc in homine corruptiõis, malitię, pœnę, atq; miſerię, de putredine & amaritudine venit liberi arbitrij. Et quia omnia debẽt proportionari libero arbitrio, quãdo illud eſt malum atq; corruptũ, neceſſe eſt quòd omnia quę ſunt in homine mala ſint, & putrida, & mortifera. Hinc animã raptant mille furores, iræ, inuidiæ, concupiſcentiæ, ſcelera omnia, atq; peccata. Hinc etiã corpus infinitis ſubiacet calamitatibus, morbis, paſſionibus, motibus. DO. Nihil verius, quàm quod tu dicis. Ex quo enim Deus liberum arbitrium nec malũ, nec corruptũ fecerit, verè ſequitur, quòd liberũ arbitriũ corruperit ſe metipſum. Et quicquid in homine miſerũ eſt, atq; malignũ, ex mera & ſpontanea deſcenderit volũtate peccantis. RAE. Non'ne

ergo

ergo tibi iuſtum videtur, vt qui in malum cecidit voluntariũ, malum inuoluntarium patiatur? Non'ne iuſtiſſimum eſt, vt qui ſponte corruit in malum culpę, malum pœnæ etiam inuitus ſuſtineat? DOM. Nihil iuſtius: Neceſſariò enim vnũ ab altero procedit. Vnde quia primum malũ eſt voluntarium, & delectabile, & ideò non facile ſentitur: ideò neceſſariò ſecũdum malum adhiberi debet, quod eſt inuoluntarium, pœnale, atq; moleſtũ, vt hoc poſterius primũ manifeſtet, & à ſua reuocet amentia: Semper enim vexatio magnum cõfert intellectum. RAEM. Ex iſto pulchrè intelligis oportere eſſe aliquem iuſtitię ordinem quo primum malum (quod eſt malum culpæ) puniatur per malum pœnæ, quod tamẽ eſt bonum iuſtitiæ. Primum malum eſt cauſa ſecundi: ſed illud ab homine malo ſponte committitur, iſtud à bono iudice Deo homini irrogatur: vt qui non timuit perpetrare malum, quod non oportuit: malum ſuſtineat, quod maximè nolit. DOMI. Iuſtum profectò iudiciũ, vt quia volũtas hominis exiit ab ordine naturæ, in ordinẽ cadat diſtrictæ iuſtitiæ. Iuſtũ certè eſt, vt qui ſemetipſum ſpõte impulit in malũ delectabilis culpæ, à Deo iudice impellatur in malum miſerabilis pœnæ. Quia enim homo

glóriam ſui arbitrij & decorem propriæ dignitatis in totám màlitiæ turpitudinem permutáuit, ideò fecit Deo ſummam iniuriam, ſummam offenſam ſtatuit, & diſcordiam: ac proinde tanquàm Deo cõtrarius, perdidit eius amicitiam, complacentiam, & gratiam: & idcirco plaga inimici percuſſit eũ vulnere inſanabili, caſtigatione crudeli. Cupio tamen abs te noſſe huius miſeriæ atque malitiæ autorem, hunc mihi vno digito oſtendito.

Propter primi viri, ac mulieris inobedientiam hoc malum culpæ & pœnæ in omne hominum genus intromiſſum eſt.

CAPVT L.

RAEMVNDVS.

SI ſacris literis credimus per Adam primum virum, & Euam ſuã coniugẽ, hoc corporis & animæ malum, quod patimur, tranſmiſſum eſt. Verùm quia totus proceſſus noſter naturalis eſt, & nihil per ſcripturas probamus, propter incredulos: ideò ad oculum neceſſe eſt hunc primũ hominem demonſtrare, & primam corruptionẽ. Sicut ex malo pœnæ arguimus malum culpæ fuiſſe, ità ex qualitatibus & conditionibus pœnæ qualitates pœnarũ agnoſcimus. Et quoniam pœna, quæ eſt in natura hominis, eſt vni

eſt vniuerſalis,& communis omni ſexui,& omni conditioni: ideò & culpa,& iniuria, eſt omnibus communis,atque vniuerſalis. Et quia omnes naſcũtur cum iſta pœna, & miſeria,ſed neque in vtero,neq; naſcendo poſſunt cõmittere culpam:quia culpa malum eſt voluntariũ,quod à paruulis naſcẽtibus perpetrari non poteſt: Idcirco clarè patet, quòd ille qui fecit primum malum, voluntarium,vir fuerit perfectus,& adultus,fuerítq; primus homo,pater vniuerſalis generis humani, à quo hæc malitiæ & corruptionis venena in omne hominũ genus longè,latéq; diffuſa ſunt. DOMI. Prudenter oſtendis ex identitate pœnarum in omne hominum genus ab vno primo parente omnes propagatos eſſe, & de lapſu vnius omnes corruiſſe. RAEM. Verùm quia hoc malum eſt,in vtroque ſexu,ideò ſequitur, prímam etiam mulierem fuiſſe corruptam, & hanc culpam & coniugi & vxori eſſe communem. Et quia videmus quaſi duplicatam pœnam in muliere,quæ in dolore grauiſſimo & parturit,& parit: hinc facilè aduertimus,fœminam primum offendiſſe Deum, & ab ipſa omnem corruptionis & malitiæ fomitem emerſiſſe. DO. Primum mihi hominem oſtendiſti:ſed oſtende nunc obſecro primam culpam. RAEM.

Dictũ eſt ſuprà, quòd in primo ſtatu ante lapſum Adæ omnia membra hominis obediebant voluntati, erántq; ſub imperio rationis. Sed modò experimur vnum membrum in vtroq; ſexu, membrũ ſcilicet genitale, tam rebelle eſſe, vt nolit acquieſcere imperio coërcẽtis; quid hoc putas ſignificat? DOMI. Hoc certè, quòd ſicut omnes per inobedientiæ membrũ generamur, ita omnes nos eſſe inobediẽtiæ filios, & parẽtes habuiſſe rebelles. RAE. Rectè tu quidẽ. Nam parẽtes habuimus Deo inobediẽtes, ſed inobediens nemo eſt, niſi qui cõtemnit mandatum: fuit igitur aliquod Dei mãdatum, cui inobedientes extiterunt. Omnino Deus debuit primis parentibus ponere aliquod mandatũ propter certas rationes. Primò ratione liberi arbitrij, cuius ſunt opera remunerabilia: vt ergo ex parte operũ arbitrij recipiat homo præmiũ, prius debuit habere mandatũ. Secundò, cùm homo (licet impaſſibilis eſſet, & immortalis) egebat ampliori perfectione, & cœlecti gloria, iucunditate, & beatitudine, ad hoc enim ſuus eum conditor fecerat: ideò Deus debuit illi dare promerendi occaſionem. Et quia nihil efficacius eſt ad meritum, quàm pura & prompta obediẽtia. Primũ enim & radicale opus ſerui ad dominũ eſt, ex corde

& ſim

& ſimpliciter obedire, in quo omnia alia opera fructuoſa reddũtur. Nam ſi obediẽtia non eſt ſyncera, nullum erit opus acceptabile: idcirco certè homo debuit primũ exerceri in opere obediẽtiæ. Debuit igitur accipere mandatũ, & tale mandatũ, in quo nulla potuit vtilitas apparere, ne propter commodũ cuperet operari, ſed ex mera obediẽtia præcipiẽtis Dei, vt vel ſic dilectio probaretur, & probata coronaretur. Verũ ne putaret hoc mandatũ homo friuolum eſſe, nec magnopere Deum curare, ſi rumperetur, ideò grauiſſimam pœnã cõminatus eſt Deus, mortem ſcilicet, quæ eſt omniũ formidatiſſima, & amariſſima, vt ſuum præceptum ſeruaretur illæſum. DOM. Intelligo manifeſtè primam culpam. Ex quo enim ab Adã in omnes homines mors ſuã exercet tyrãnidem, facilè liquet, hanc de inobedientia primi patris pullulaſſe. Prima igitur inobediẽtia eſt, de qua omnium malorum, pœnarũ, corruptionũ, ac calamitatũ germen emerſit. Si enim homo protoplaſtus obedientiã ſuo ſeruaſſet opifici, omniũ bonorum confirmationem meruiſſet, & æterna eſſet gloria coronatus. Sic poſt quã obediẽtiam fregit, quicquid boni habuit, perdidit, & perpetuã amaritudinẽ conquiſiuit. Et tamen vehementer mirandum,

dum, cur homo in tanta perfectione creatus, diuinis beneficiis auctus, Dei ſpecialis amicus, ſingulariter ab eo ſublimatus, deũ ſic voluerit offendere, & fracto tam facili mãdato, nihil Ięſus pertinaciter rebellare.

Homo nunquàm Dei præcepta fregiſſet, niſi ab alio fuiſſet inſtigatus.

CAPVT LI.

RAEMVNDVS.

REuera, mi Dominice, nũquàm homo tantis beneficiis honoratus Dei mandata fregiſſet, niſi per alium quempiã fuiſſet inſtigatus. Rurſum nunquàm potuiſſet homo Dei amator inſtigari ad mandata frangenda, niſi inſtigator maius aliquod promiſiſſet bonum, quàm quod homo tũc poſsidebat. Improba igitur atq; importuna inſtigatio, & magnarũ rerũ promiſſio, hominẽ impulit ad ruinam. DO. Sed quis fuit obſecro ille falſarius, qui huiuſmodi dolis hominem fefellit, & impulit? RAEM. Quicquid homine inferius eſt(eo quòd induſtria caret) hominem decipere non potuit: ſed nec ipſa hominis natura in id inclinata fuit Ergo ſequitur, quòd malignus aliquis ſciens & potens operari malũ, & hominis inuidẽs proſperitati, & aduerſarius creatori, hominẽ inſtigauerit in iſtam præſumpti

ſumptionis audaciam. DOM. Oportet ergo neceſſariò dicere, quòd iſte qui impulit, vel perſuaſit homini, naturæ fuerit ſpiritualis, Angelus aliquis malus, corruptus, erraticus, & prolapſus. Atq; inde ſequitur, quòd in natura merè ſpirituali facta erat corruptio, antequàm fieret in natura humana. RAE. Verè ſequitur. Niſi enim prius Angelus corruiſſet, nunquàm humana natura eo inſtigante Dei mandata fregiſſet. DOM. Libenter aſſentior: ſed rogo te, vnde tanti mali corruptio in natura Angelica originẽ duxit? cũ enim fuerit bona ab optimo Deo creata, quis eam quæſo corrupit? RAE. Tantæ ſublimitatis eſt Angelica natura, quòd à nullo potuerit ad caſum perſuaderi. Peccauit igitur ſua propria inſtigatione permota, nullo docente, nullo monſtrante. Occaſio autẽ huius ruinæ iſta fuit. Spiritualis etenim natura cùm eſſet creata in ſumma dignitate, nobilitate, ſublimitate, & pulchritudine, haberétq; liberũ arbitriũ admodũ purũ, altũ, & ingenuũ: idcirco habuit magnã occaſionẽ ſuperbiendi, & in ſemetipſa oblectãdi, ſe admirãdi, ſe diligẽdi: ſed vbi horũ occaſio maior eſt, & ruina propinquior. Prim⁹ igitur Angelus, & multi cũ eo, ſtatim vt fuerũt creati, contempta diuina maieſtate, & pulchritudine cœperũt

propriam

propriã amare voluntatẽ, propriã pulchritudinẽ, & honorẽ, & ita vt amentes atq; erratici peccauerunt, & ceciderunt, & à Dei cõſortio proiecti ſunt. Sic itaq; primus Angelus cùm eſſet omnium pulcherrimus, & nobiliſſimus, ſpreto maximo creatore, priuatum cœpit amare decorem: & ſeipſum Deum ſtatuens, propriam veneratus eſt altitudinem, propriã amplexus voluntatem, & proprium in aliis ambiuit honorem. Atque hoc modo cùm nunquam Deum amauerit, nũquam veneratus ſit, ſed ſemper ſeipſum ſuperbiſſimè dilexerit, ideò factus eſt inordinatus, peruerſus, iniuſtus, Deo cõtrarius. Habuit enim ſemper à die qua cõditus eſt Amorem proprij honoris, laudis, & excellentiæ, cupiens iuſtiſſimè omnibus dominari, omnibus anteferri. Et quidem ſi non ſuperbiſſet, omnibus illum Deus prætuliſſet agminibus Angelorũ: idcirco enim tam ſublimis, ingenuus, & decorus prę cęteris conditus fuerat. Verùm quia abiecto Deo propria gloria delectatus eſt, cũ eſſet creatura recenter Dei manu de nihilo producta: ideò ſummã iniuriam, offenſam, & rapinã fecit conditori ſuo, ſe Deum faciẽs, ſe colens, & coli atque adorari ambiens. Et quia amor cõuertit Amantẽ in rem primò amatã, ideò hîc primus Angelus totus cõ-

uerſus eſt in ſuam propriam voluntatem, quã ſemper ſequitur, ſemper amplectitur, & nullam aliam: & ideò quicquid ſemel vult, ſemper vult, & ꝓpria autoritate vult; eſtq; obſtinatus in ſua volũtate, vt in æternum aliud velle non poſsit, niſi propriã voluntatẽ: Idcirco odit ſummopere omnem voluntatem ſuæ voluntati reſiſtentem, atque ideò vehementiſsimè Deum odit, & execratur, & Dei volũtati quantùm poteſt reſiſtit, & cõtradicit. Verùm quia nunquã poteſt Dei voluntatẽ impedire, ideò ſæuit, fremit, indignatur, & ſua apud ſe malitia contabeſcit. Porrò omnes illi Angeli, qui à principio huius Luciferi improbis auſibus fauerunt, & ſuperbiæ cornu dederunt peccatori, ſub eius voluntate, principatu, atq; imperio redacti ſunt, & huius peſtiferi capitis mẽbra effecti, nihil aliud poſſunt aut velle, aut amare, quàm quod ille concupiſcit. D O M. Ex his, quæ nunc dicis, duas palàm voluntates primas intelligo, multũ inter ſe diſcordes, & lõgiſsimè inter ſe diſtãtes: quarũ vna eſt, Voluntas æterna, & alia Voluntas Luciferi noua, quæ mala eſt, & primò mala, non Deo ſic eam creante, ſed illo operante. Ad has duas primas voluntates omnes aliæ reducuntur. Si enim ſunt bonæ, vadunt ad voluntatem Dei: ſi

malæ,

malæ, ſub voluntatem cadunt Luciferi. Hæ autem contrariç geminæ voluntates geminum conſtituunt çxercitum continuè contra ſe pugnantem, & ſe mutuò ſternere cupiẽtem, vterq; fortis, vterq; terribilis, ſicut caſtrorum acies ordinata. Quotiẽs tamen Rex cœlorum cum ſua militia vincere voluerit, neceſſe eſt vt vincat, & partem ſubruat inimicam. RAEM. Debes tamen noſſe bonorum exercitum Angelorũ caput proprium non habere, quod in Lucifero corruente perdiderunt: Deus enim nõ poteſt eſſe ſuæ caput creaturæ: idcirco neceſſariũ eſt, vt Deus bonis Angelis nouum caput cõſtituat, de quo ſuo loco dicemus. Tu tamen diligenter notato quale hoc caput futurum ſit. DOM. Faciam quod hortaris. Intereà tu, quod cæpiſti, proſequere.

De magnitudine malitiæ, & corruptionis in primo angelo, & malo eius culpæ & pœnæ.

CAPVT LII.

RAEMVNDVS.

Soluta eſt (ni fallor) quæſtio tua, qua quçrebas, vnde tanti mali corruptio in Angelicã potuerit ſubingredi creaturam. Nunc de magnitudine huius corruptionis pauca dicamus. Quando res aliqua permutatur

mutatur in contrarium ſuæ naturæ, neceſſe eſt vt aſcēdat ad tantū malitiæ gradum, quãtus erat ipſe gradus bonitatis, vel eſſe poterat. Et quantò res quæ peruertitur eſt melior, altior, nobilior, tantò peior efficitur, vilior, & malignior. Quia igitur Lucifer inter omnes Angelos erat longiſsimè melior, clarior, pulchrior, ſapientior: ideò poſtquàm ſua ſe ſuperbia corrupit, factus eſt omniū infimus, peſsimus, turpiſsimus, obſcuriſsimus, viliſsimus, amentiſsimus. Et talis omnino effectus eſt, qualis eſt, & ſua voluntas peruerſa, inordinata, cæca, ſuperba, maleuola. Hanc autem voluntatem quia ſemper ipſe diligit, ideò non diligit niſi omnem malitiam, turpitudinem impietatem, ſcelera omnia, atq; peccata. Hinc execratur ſummopere omnem iuſtitiam, fidem, pietatem, virtutē. DOM. Vtinā tam deformem nobis hunc ſceleſtiſſimum tuo depingas ſermone, quo eum deinceps acriter aſpernemur. RAE. Verùm quia hîc ſuperbiſſimus intellectum habet altiſſimū, & poſt Deū ſummè ſubtilē, qui ſemper cum ſua voluntate concordat: ideò inflectit illum ad inueniēdas nouas artes, nouas deceptiones, fraudes, mendacia. Et quia ipſe eſt mendax, & mēdacij pater: ideò inquirit falſas quotidie perſuaſiones, cautelas, ten-

tationes, & per mille meandros inſerpere nititur cordibus electorũ, anguis lubricus, & immundus. DOM. Miror ſi hîc peſtifer hanc tantam ſuam malitiam ipſe non videat. RAEM. Planè nõ videt, propria malitia & excæcatus, & obduratus. Amor enim ſuæ nequitię ita illi cordis oculos obducit, vt ſua infinita ſcelera non videat, nec propriam corruptionẽ, aut turpitudinem intelligat, quò vel dolere poſſit, vel pœnitere. Atq; ideò ſemper quotiẽs aliquid quod nolit patitur, cõtra deũ murmurat, Deũ maledicit, atq; blaſphemat. DO. O funeſtiſſimũ omniũ malorũ caput, ô principẽ omnium vitiorum, omniũ tenebrarũ, & omniũ ſcelerum ac turpitudinũ inuentorem. RAEM. Agnouiſti nũc quale ſit in Lucifero malum culpæ: vide nunc malum pœnæ. Qui enim malum cõmiſit voluntarium, debet & malum inuoluntariũ ſuſtinere. Fuit enim creatus à Deo, vt ſi in bonitate natiua perſiſteret, ad ſummam felicitatem transferretur: ita poſtquàm ſua ſe ſponte corrupit, multa illum calamitas eſt conſequuta. Primò irremediabili exilio à Dei viſione, à Dei pace, à Dei bonitate reiectus eſt. Secundò, à ſummo cœlo expulſus, in caliginoſum hũc aërem, quaſi in quodam carcere, cum ſuis ſatellitibus relegatus eſt. Tertiò, pòſt hũc carcerem

carcerem temporalem in profundiſſimum infernum, æterno igne cruciandus, præcipitabitur. Licet enim ad hos ignes Dei iudicio condemnatus ſit, nondum tamen ſententiæ executio eſt conſummata. Alioquin nec primos parentes aut tentare, aut contra Deum inſtruere potuiſſet. Quartò eſt intra ſe vehementer inordinatus & incompoſitus in omnibus cogitationibus & deſideriis ſuis, horridus, amens, turgidus, inflatus, aſper, immitis, furibũdus, ſine pace, ſine quiete, ſine fœdere, ſemper cupiens ſuam voluntatem nequiſſimã adimpleri: & quia id efficere non poteſt, in ſumma mœſtitudine vitam agit, & indignatione. Et licet interdũ de malo perpetrato aliquantulum gaudeat, tamẽ rurſum de maiori bono contriſtatur. DOM. Reuera ingens huius beſtię calamitas, & ideò amariſſima, quia perpetua. Nec minus miſeri & infelices ſunt, qui huius peſtiferi capitis membra fiunt.

Homines qualiter incorporantur cum Lucifero, & fiunt membra eius.

CAPVT LIII.

RAEMVNDVS.

Dictum eſt paulò antè, quòd non ſunt niſi duæ Volũtates primæ inter ſe plurimùm contrariæ. Vna eſt voluntas Dei,

& hæc eſt cõmunis in omnibus bonis angelis & hominibus. Alia eſt Voluntas Luciferi mala, & hęc cõmunis eſt in omnibus peruerſis Angelis & hominibus. Et quia omnis voluntas prima, inquantũ prima, nulli ſubiicitur, ſed facit ex ſeipſa ſuum regnum & dominium, & habet ſuas leges, & inſtituta: ideò non ſunt niſi duo Regna, Regnum ſcilicet Dei, & Regnum Luciferi. Et quia hîc Lucifer propria volũtate & virtute vult dominari, ideò tãquàm Deus in omnibus ſuũ quęrit honorẽ, ſe vult coli, ſe metui, ſe adorari. Atq; ideò omnia illa diligẽter inquirit, per quæ poteſt maximè venerari, Dei cultum impediẽs, & Dei regnũ. Videns itaque primũ hominem in paradiſo vitam feliciter agentẽ, Deum colẽtem, & amãtem, & cœleſtia poſt hæc regna præſtolantẽ, tactus inuidia cordis intrinſecus, hominem cœpit tentare, diſcutere, inſtruere, offerre plurima, & plura promittere. Nec antè deſtitit improbus exactor, auarus prædo, donec hominẽ ſponte illectũ Dei inimicum efficeret, & ſuis eũ legibus & voluntatibus ſubiugaret. Hoc modo captiuauit hominis voluntatem, quæ eam remouit à Dei præcepto, & ſuis obſequiis irretiuit. D O M. Meritò hinc factus eſt homo mancipium & membrum diaboli. A quo enim quis ſuperatus

eſt,

eſt, huius & ſeruus eſt. RAEM. Debes tamẽ agnoſcere, ꝙ aliter Angeli mali ſunt ſub dominio Luciferi, & aliter homines. Quia inter Angelos nullus habet propriã voluntatem à volũtate Luciferi ſeparatã. Et ideò inter eos nulla eſt diſcordia, nulla lis, nulla rixa, ſed omnes vnanimiter cõplere ſatagunt ſui principis voluntatem. Porrò homines aliter fiũt mẽbra maligni dæmonis. Quilibet enim homo malus habet propriã ex ſe volũtatem, & tot ſunt diuerſæ voluntates, quot homines. Inde tot inter homines iurgia, tot quotidie lites, & contentiones. Omnes tamen hæ volũtates, quia malæ ſunt, ſigno Luciferi conſignatæ ſunt, & ad ſuam militant voluntatem. DOMINICVS. Intelligo planè: his enim prauis hominum volũtatibus diabolus ſe immiſcet. Et quia gaudet in rebus peſſimis, ideò mouet hominem contra hominem, gentẽ contra gẽtem, & regnũ aduerſus regnũ. Huius inſtinctu fiũt homicidia, ſtupra, adulteria, veneficia, ſortilegia, & mille omniũ generum ſcelera. RAE. Ita eſt ſanè. Vtitur enim iſte malignus hominũ impiorum voluntatibus ad ſua nequiſſima deſideria: & quod ipſe per ſuos Angelos compellere non poteſt, hominum peruerſorum ingeniis deducit in actum. Sicut enim eques fræno iu-

mentum, cui inſidet, vbi voluerit impingit: ita diabolus quaſi quodã perſuaſionis capiſtro hominum mentes (quibus pręſidet) in ſua vota perducit. Poſtquàm igitur homo à Deo inobediendo receſſit, diaboli iumentum factus eſt, velit nolit illi obediens, illi ſeruiens ſub tributo. DOM. O miſerrimam hominis ſeruitutem multis deflendam lachrymis, qui in latrones incidẽs, ſpoliatus eſt omnibus bonis, & non ſolùm captiuus adductus, ſed etiã captiuus captiuorũ effectus eſt. Plura dicerem, ſed me lachrymæ gemitúſque præpediunt.

De multiplici carcere, & captiuitate collapſi hominis.

CAPVT LIIII.

RAIMVNDVS.

EGo quoq; non minus quàm tu lachrymabiliter mœſtus conceptum ſermonem retinere non præualens, quod tu ſubtices, ego aperiã. Triplicẽ hominis carcerem debemus agnoſcere. Primus eſt, carcer Corporalis, vallis hæc lachrymarũ, in quo de amœniſſimo paradyſo proiectus iacet. Poteſt etiã hoc mortale corpus caducum, & miſerum, meritò etiam carcer appellari, in quo anima languida & moribunda implicita retinetur. Secundus carcer eſt Spiritualis, ipſa ſcilicet volũtas diaboli, quæ eſt

carcer

carcer vniuerſalis, in quo recluduntur omnes impiæ volũtates, vt nequeant operari, niſi ad luciferi voluntatem. DOM. In hoc carcere (ſi non fallor) & ipſe Lucifer implicitus tenetur, vt ſtultus innectatur vinculis ſuis. RAIM. Nihil verius. Tertius carcer eſt ipſa propria hominis voluntas, in qua ipſe homo cõpedibus aſtringitur, vt ſeſe ad bonum mouere nõ poſſit. Nulla certè maior eſt, & crudelior captiuitas, quàm propriæ voluntatis. Hæc eſt illa inſatiabilis vorago, & inexplebilis charybdis, quæ in infinitũ ſua deſideria tendit cumulata, à Dei voluntate recedens, per tot ſpargitur concupiſcentias, quot ſe res offerunt, quę poterant cõcupiſci. DOM. O quàm ſalutiferum eſſet homini ſub Dei voluntate manſiſſe: iam enim haberet ſummam in ſua patria libertatem, nullam nunc ſciret aut mortem, aut corporis miſeriam, nullam horum carcerum ſentiret anguſtiam, nullam experiretur Dei indignationem, ſiue vindictam.

Corruptio liberi arbitrij, & ipſius carnis, contrario modo ſe habet in primis parentibus, & in poſteris.

CAPVT LV.

RAEMVNDVS.

HVmana natura diuiditur in duas partes, in primos ſcilicet parentes, & in

ſuos poſteros. Primi parentes nõ ſunt propagati, ſed Dei manu conditi. Tota autem poſteritas carnẽ quidẽ propagatione ſumpſit ab Adam, ſed animã creando Deus infudit carni propagatæ. Quia igitur carne ab Adã deſcendit tota poſteritas, ſequitur, quòd omnis corruptio, quæ in poſteris inuenitur, de carne corrupta venerit protoplaſti, & hæc corruptionis diuerſitas. Ille enim corruptionem carnis traxit de corruptione ſuperbiſſimæ voluntatis: nos autem qui poſteri ſumus, de carnis corruptione animarũ noſtrarũ maculas poſſidemus. Illius carnẽ corrupit contumacis animæ inobedientia, noſtrã animã commaculat miſerabilis, & infirma caro, de fœtendi libidine per propagationẽ generata. Omnis enim caro humana quæ per coitum fœdæ libidinis generatur, infirma eſt, ſordida, caduca, mortalis, & rationi rebellis, plena concupiſcentiarum, & malorũ motuum. Et ideò anima rationalis, quæ tali carni ſociatur, continuò inficitur, peruertitur, corrũpitur, ſordidatur, non aliter, quàm ſi balſamũ puriſſimum turpiſſimo vaſi infuderis. Hanc corruptionem contractam à carne anima manifeſtat quando vti incipit libero arbitrio. Tunc enim inuenitur Deum ignorare ſe & ſua bona, & mala neſcire, ſuam amare

amare voluntatē, & Dei iuſſa contemnere. DOM. Duos ex his quæ dicis animæ ſtatus accipio. Vnum quē habet ante vſum arbitrij, in quo propter corruptam carnem, cui iungitur, iam eſt immunda, turpis, & Deo odibilis, licet nihil ſua ſponte peccauerit: cui tamen hęc immunditia imputatur propter carnem primi patris corruptā, cui inhæret. Alium ſtatū habet anima poſt vſum liberi arbitrij, quod quia prius à carne vitiatum eſt: ideò ipſa anima propria voluntate actualiter malū agit, & non poteſt niſi malum agere, & Deo rebellare. Et ideò efficitur multò deterior, & turpior, quam fuerat antè. Si eam potuit inquinare, & reā facere, crimen originale, & inuoluntariū: multò magis rea erit propter actuale malum, quod voluntariè cōmiſit. Sed dic mihi obſecro, quare Deus, qui iuſtiſſimus, & clementiſſimus eſt, animā ream tenet propter originale crimen, quod voluntariè nō contraxit? RAE. Reum quidem tenet, inuoluntario tamen malo non punit. Quia nemo debet pœna inuolūtaria puniri, niſi voluntaria culpa deliquit. Separatur tamen talis anima æternaliter à conſortio Dei propter originalem maculam, & mortiferā, quam ab Adæ carne contraxit. Et in hoc vide diſtrictiſſimam iuſtitiā Dei, quæ animæ igno-

Nota quomodò originale peccatum hominem reum facit.

ranti malum imputat, quod ſponte non fecit. DOM. Sed quare Deus animam mundiſſimam corpori infundit, quã nouit ſordidandam eſſe, atq; corrumpendam? RAE. Quòd anima corrumpitur, atque etiã poſt corruptionem à Dei conſortio ſeparatur, nullatenus eſt bono Deo imputandũ, nec eſt contra Dei iuſtitiam, ſi malum culpæ tranſmittatur ad poſteros. Hæc eſt enim inter Deum & hominem facta conſtitutio, vt homo per coitum carnẽ gignat, & Deus genitæ carni animam infundat. Sed poſtquam primus homo ſuum corpus inobediendo corrupit, & per tale corpus corruptum fit aliorum corporum propagatio: Et ſicut corpora, ita & corporũ vitia tranſmittuntur. Licet igitur homo ſuum opus corruperit, Deus tamen propoſitũ ordinis ſui mutare non debuit: quamuis enim caro ſit Dei iuſto iudicio punita, hoc eſt caduca, & corruptibilis facta, propter hoc tamen primam conſtitutionem Deus violare noluit, quin ſemper propagatis corporibus, licet vitiatis, animas mũdas infundat, quibus dũ ſociatæ fuerint, maculas cõtrahunt, & ruinas. Iſta igitur ruina non Deo imputanda eſt, ſed infecto, & peſtifero corpori, quod à ruinoſa & corrupta carne primi parẽtis deſcẽdit, de cuius peccato quicquid maleuolum

lum,vel miſerum,in anima,& carne poſteritas patitur , originem duxit. DOM. Sed nũquid ipſa propagatio, ſeu generatio,de ſe tranſmittit in poſteros ipſam quam cernimus vtriuſque hominis corruptionem? RAIM. Non ipſa generatio , ſed generationis libido,'quæ generationi de cõmuni lege ruinæ coniungitur. Nam ante peccatum fuiſſet vtique propagatio , ſed libido nulla fuiſſet. Cerne nũc,mi Dominice,miſerabilem hominis corrupti tragœdiã, luctu, & lachrymis plenam. DOM. Vidi fateor,optime magiſter,& incõſolabili dolore percuſſus ſum,nec vllatenus potero reſpirare,niſi oſtenderis mihi,quibus remediis tam ingentia poterunt hominis mala reformari. RAIM. Animæquior eſto , in proximo eſt vt conſoleris. Verùm quia cernis prandij horam inſtare, quæſo vt vſque poſt meridiem præſtoleris.

DOMINI.
Pareo libens.

*

SEXTVS DIALOGVS.

De reparatione lapſus humani: & quòd per vnum omnes conſurgimus.

Qualis, & quàm magna ſit hominis obligatio pro iniuria & offenſa Dei.

CAPVT LVI.

RAEMVNDVS.

PRIVSQVA'M loquamur, quomodò poſſit collapſus, & cõfractus homo reparari, neceſſe eſt dicere, de magnitudine offenſę, & maxima obligatione iniuriæ quã homo proteruus, & inobediens, in Deũ maximum perpetrauit. Tũc primùm tibi ſapiet magnitudo, & dulcedo remedij, cùm magnam ægritudinis acerbitatem agnoueris. DOM. Rurſum (vt video) me ad lachrymas mittis. RAB. Ita omnino neceſſe eſt. Nunquàm nec humilis, nec gratus tuo medico fies, niſi ægritudinis tuæ morbum, ad liquidũ depræhenderis. Nõ putabis medicum tibi opportunum fuiſſe, niſi dum vulnerũ tuorum deſperatam putredinem intuitus fueris. DO.

Si ſic neceſſe eſt, facito vt voles. R. AE. Vt magnitudinem culpæ atq; offenſæ agnoſcas, oportet te nonnulla animaduertere. Primũ eſt, quòd omnis offenſa tãti eſt ęſtimanda, tantumq́; ponderanda, quanta eſt ipſa quę offenditur perſona. Cùm igitur ſit Deus infinitæ maieſtatis, ſapiẽtiæ, & bonitatis, ideò iniuria in Deũ commiſſa eſt penitus infinita. DOM. Hinc palàm intueor, quòd qui Deũ offendit, obligat ſe ad infinitam atq; interminabilem pœnam. R. AE. Secundũ eſt, Nam ex quo iniuria in Deum commiſſa lædit, ac deſtruit, quantùm ex ſe eſt, honorẽ, & gloriam Dei, qui eſt infinitus: ideò talis in homine cõtemptus ſit infinitus, & ad infinitam obligat amaritudinẽ. Tertium, ſi homo cõpleſſet in obſeruatione mandati voluntatem Dei, infinitum bonum, & meritum interminabile meruiſſet: qui enim facit quod præcipit Deus, obligat Deũ ſibi, vt præmiũ referat infinitum. Igitur quãdo homo facit quod prohibet Deus, obligat ſe Deo ad demeritum, & ad ſuppliciũ ſempiternũ. Faciendo itaq; quod odit atq; aſpernatur Deus, plus operatur de malo, quàm Deus illi operatus eſt bonũ. Nam Dei munera, quamuis maxima, tamen finita ſunt: ſed malum culpæ; quod perpetrat in Deum homo, eſt

infinitum.

infinitum. DO. Colligendo ea quæ ſuprà dixiſti,cũ his que nũc dicis, duas hominis obligationes eſſe cõſidero. Vna eſt naturalis, quæ cauſatur de Dei beneficiis acceptis , per quã aſtringitur homo dare Deo quicquid inuenit in ſe amoris , reuerẽtiæ, laudis,& honoris.Hæc obligatio & bona, & perpetua eſt. Alia obligatio eſt , quã fecit homo pro malo culpę , quod operatus eſt, & pro offenſa in Deũ cõmiſſa. RAEM. Bene conſideras:ſed hoc debes etiã noſſe, quòd homo hac ſecũda obligatione implicitus primã ſoluere nõ poteſt. Impoſſibile eſt enim, vt homo criminibus irretitus, & Dei inimicus,reddat Deo debitũ dilectionis,honoris,& laudis:quod tamẽ pro ſuſceptis beneficiis reddere cõtinuò tenetur. Vides igitur quàm nociua, quàm maligna hæc obligatio ſit, quæ primam impedit vt reddi non poſsit. Hæc prætereà obligatio aliã de ſe generat omnino funeſtiſsimam. Nam qui mortali peccato obligatus eſt , à peccato perpetrãdo ſe cõtinere nõ poteſt. Qui enim facit peccatũ,ſeruus eſt peccati: qui autẽ ſeruus eſt, vt peccato obediat neceſſe eſt. Vno igitur peccato cõmiſſo,impellitur cõtinuè homo vt ſecundũ, tertiũ quartumq́; cõmittat:vt qui malus eſt,malus fiat adhuc:& qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc.

huc. DO. Hæc tertia eſt omnium peſsima obligatio, quæ in extremam calamitatum miſeriam hominē præcipitem facit. Hinc iam patet, quàm ſummè malignum fuerit illud primū originale peccatū Adæ, quod nos in tam peſsimas obligationes,& mille miſerias detruſit. R AE. Verè malignū, & totis animi medullis execrādum, quod ex his rationibus poteris intueri. Primò, Sicut nihil dignius, nihil præſtantius libero arbitrio, ita nullū malum peius eſt, & deteſtabilius, quàm culpa, & corruptio volūtatis,atq; arbitrij. Quādo igitur per inobedientiæ culpam deſtruxit liberum arbitrium, tūc illud deſtruxit,quod erat in rerū natura omniū præclariſsimū,pulcherrimum,nobiliſsimū. Secundò, Omnes creaturas ſub homine Deus conſtituit propter liberum arbitriū, quod dum homo violauit, violauit etiam vniuerſum creaturarum ordinē,& rerū omniū pulchritudinem ſua deformitate fœdauit., & quātùm in ſe fuit, fruſtrauit totū vniuerſum debito fine. DO. Hac ſua corruptione (vt video) niſus eſt Dei honorem, quē de rerum inſtitutione promeruit, vacuare. Quod malū quia voluntariè admiſit, ideò maximam offenſam conſtituit. R AEM. Verùm dicis, ſed & perdendo ſeipſum vacuauit Dei optimam inten-

intentionẽ, vt nihil vltra valeret:nec poſſet iam corruptus in illum beatitudinis æternæ finem perduci,ad quem illum cõdiderat Deus. Quartò, cõſentiendo Dei maximo inimico,& ſua vota cõplendo,quem ex ſua perſuaſione Dei hoſtem ignorare non poterat,audiuit enim eum contra Dei mãdata loquentem:huic igitur conſentiẽdo, qui Deũ mẽdacem nitebatur aſſerere, ſummam Deo fecit iniuriam , & deſpectu ſuo poſtpoſuit inimico. Quintò, Non ſolùm ſemetipſum perdidit , & Dei ſeruitio ſubtraxit, diabolicę ſe mancipans ſeruituti : ſed & totam poſteritatem ſuam diuinis ſubduxit obſequiis, & ſub Luciferi poſuit poteſtate. An hęc tibi crimina parua videntur ? DOM. Imò verò maxima ſunt. Sed quæſo te, quouſque animam meam tollis: quare nõ dicis mihi, quibus remediis tanta poterũt mala ſanari? Homo ad Dei imaginem cõditus, corpus & animã perdidit, mille ſe vitiis inquinauit , odiũ ſui creatoris incurrit, non ſolùm paradiſum, ſed & cœlum (cui creatus fuerat) amiſit, & ſub dira diaboli poteſtate deliteſcit. Quis tantis malis afferat medicinam?

***

Homo

Homo infinita indiget ſatisfactione, quæ niſi per infinitam perſonam ſolui non poteſt.

CAPVT LVII.

RAEMVNDVS.

QVia igitur mala hominis maxima ſunt, ideò maximis remediis opus habent. Et quia culpa in Deum commiſſa eſt infinita, ideò & infinito indiget expiatore. At quoniã culpa eſt infinita, ideò meruit & infinitam pœnã: & hanc quoque neceſſe eſt expiare, ſi debet homo in ſtatum quem perdidit reformari. Ad omnẽ enim culpam, aut punitio ſequitur, aut ſatisfactio. Si igitur homo vult deſtruere culpam quam admiſit, & pœnã euadere quam promeruit, oportet quòd tam magnũ operetur bonum, vt vincere poſsit malũ, quod priùs nequiter perpetrauit. Vt igitur recuperet homo perfectã ſui creatoris amicitiam, neceſſe eſt vt reddat illi pro obligatione infinita ſatisfactionem infinitam, & hoc cum tãta faciat humilitate, quantùm anteà ſuperbiuit. Oportet igitur quòd talis ſatisfactio ſit voluntaria, libera, amoroſa, de intimis cordis medullis erumpẽs, dulcis, iucunda, ſalutifera. DOM. Quis hanc quæſo ſatisfactionem poterit operari? Nunquid homo captiuus, incarcera-

tus, mille vulneribus ſaucius, Dei aduerſarius, dæmonis amicus? Sed núquid Angelus, qui cùm finita perſona ſit, tollere poterit malitiam infinitam? Nũquid Deus id efficere volet, qui ab homine turpiter inhonoratus, deſpectus, & offenſus eſt, & ſub Dei odio conſtitutus. Cùm enim Dei iuſtitia exaſperata ſit, quomodò eã nequitiam volet expiare, quam debet meritò punire? RAE. Multùm laboras, multùm anxius es. Sed nunquid humiliauit ex corde ſuo, & abiecit filios hominũ? Nunquid obliuiſcetúr miſereri Dominus, aut cõtinebit in ira ſua miſericordias ſuas? Nunquid hominis malitia Dei bonitatem euacuauit? Abſit. Concludamus igitur, quòd ex quo illud, quod homo ſoluere tenetur creatori, maius ſit, quàm quicquid eſt citra Deũ, & hoc nõ eſt niſi Deus: clarè ſequitur, quòd nullus poteſt hãc ſatisfactionem operari, niſi ſolus Deus. Intellige quæ dico, nullus poteſt ſoluere niſi Deus, & nullus debet niſi homo. Oportet igitur qui hoc bonũ operaturus eſt, Deus ſit, & homo. Debét ergo Deus, & homo in vnã cõuenire perſonã, vt Deus ſua bonitate hominis miſeriã expiare velit, & homo poſsit. Niſi enim Deus homo fiat, & homo Deus, ruina hominis nõ poterit ſubleuari: Hæc autẽ perſona cũ

ſit inf-

ſit infinita, habebit in ſe aliquid, quo citra Deũ nihil eſt maius, quod ſua magnitudine, & dignitate deleat omne debitũ, & omnẽ compleat ſatisfactionẽ. DOM. Quantùm ergo concipio hæc perſona infinita cùm Deus ſit, nihil pro ſua culpa debebit creatori: atq; ideò exoluere poterit pro his omnibus, qui nõ poſſunt reddere quod debent, quia nõ habent. Non eſt igitur extra hãc perſonam ſpes vlla ſalutis, quæ poteſt habere meritũ infinitum, & duplici ratione iram offenſæ iuſtitiæ mitigare: primò, quia Deus eſt: ſecundò, quia homo diuinus eſt. Ratione primi efficaciſsimè reconciliare poteſt: ratione ſecundi meritum infinitum adducere poteſt, quo Deus infinitus mitigetur, & culpa infinita remoueatur.

De conditionibus, quas oportet habere hanc perſonam infinitam pro noſtra ſatisfactione.

CAPVT LVIII.

RAEMVNDVS.

OPtimè hoc myſteriũ cõcepiſti: verùm vt meliùs cuncta cognoſcas, dicã tibi aliquas conditiones, quas neceſſe eſt hæc perſona habeat, ſi debeat ad liquidũ Deo hominẽ recõciliare. Prima eſt: oportet eũ eſſe de genere hominis iſtius, qui ad pœnã

obligatur immẽſam, nec ſit de nouo vt Adã formatus. Alioquin niſi pertinuerit ad genus humanũ, hominis offenſam delere non poterit. DO. Meritò id ſequitur: nam ſicut ab homine obligatio venit, ita & àb homine venit ſatisfactio: & tali homine, qui de progenie ſit eius, qui peccauerit. RABM. Oportet ſecundò, quòd talis homo mũdiſsimè, ſine libidine, ſine coitu cõcipiatur. Cùm enim genitalia mẽbra ſunt inobedientiæ membra, vt ſuprà patuit, per quę in omnes homines corruptio & rebellio venit: ideò iſte homo, qui inobediẽtiã omnẽ, & corruptionẽ remouere tenetur, genitalibus membris gigni nõ debet: alioquin ſimili cõtagione pollutus, pro aliis ſatisfacere non poterit. Corpus igitur huius viri debet manu Dei de carnis ſuperbia in vtero mulieris formari quæ ſit quidem de genere Adã, ſed tamẽ puriſsima, & ſanctiſſima, & integerrima virgo. Et ſicut vir iſte in vtero virginis nõ per vuluam venit, ita ab vtero naſcetur genitali mẽbro integro permanẽte, vt ipſe filius ſit caſtiſsimæ virginis, & ipſa ante partum, & poſt partum virgo perduret. DO. Cùm igitur vnam in trinitate perſonã incarnari dicimus, quam harũ eſſe arbitramur, Patrem'ne, an Filiũ, an Spiritum ſanctum? RABM. Non aliam

vtique,

vtique, quàm filium: vt qui filius eſt in diuinitate, in humanitate quoq; filius ſit: & qui habet patrem ſolum in cœlis, ſolã habeat matrem in terris. Tertia cõditio eſt, quòd vir iſte ſicut habet humanum corpus, ita & humanam habeat animã neceſſe eſt. Alioquin non eſſet idoneus qui poſſet redimere. Quarta: quòd ſit homo mortalis diſpẽſatiuè, qui ſua morte noſtrã poſſit mortem deſtruere. Licet enim vir iſte debeat Deo omnium conditori ſummum amorẽ, reuerentiam, gloriam, & honorẽ, morti tamen non eſt obnoxius. Cùm enim innocentiſſimus ſit, non poteſt iuſtè ab illo Deus mortis exigere pœnam, in quo nullam inuenit culpam. Solum igitur quod ſanctiſſimus iſte Deo non debet, eſt mors ipſa: quam ſi ſpõte, & ex mero Amore Deo obtulit, tradideritq; in mortem animã ſuam, quæ nimium eſt Deo chara, & pretioſa, cùm ſit omnium terribiliſſima, & difficillima, fiet pleniſſima ſatisfactio pro mortibus peccatorum: & vna mors innocentiſſima, & voluntariè aſſumpta, mortes multas & innumeras expiabit. D O M. Intelligo hunc propitiatorem generis humani oportere eſſe mortalem: alioquin mortem debitam tollere nõ poſſet. Pœna enim infinita iuſtiſſimè merita nõ poteſt niſi innocẽtiſſima, &

pretioſiſſima pœna damnari. R AE M. Sanctiſſimus eſt cõceptus tuus. Hinc iam quin tam conditionem intellige, oportere hunc optimũ virum nõ ſolùm mori pro Dei honore, & hominis vtilitate, ſed etiam libentiſſimè, & deuotiſſimè, & intimis animi medullis mortẽ appetere, & ſuſtinere. Oportet igitur quòd vir iſte ſit ſummè benigniſſimus, ſummè dulciſſimus, & erga collapſum, & miſerũ hominẽ maxima cõpaſſione & pietate cõmotus, vt magis ipſe amariſſima deligat morte perfungi, quã hominẽ ſuæ cõſortem naturę æterna ſinat morte perire: magis cupiat hominum ſalutem, quàm propriã vitã retinere. Neceſſe eſt igitur, vt non reſpiciat ad hominũ malitias, offenſas, crudelitates, ſordes, nequitias: magis autẽ cõſideret, quòd homines ſunt Dei imaginẽ portantes, miſeri, calamitoſi, cæci, pauperes, & mille incommodis circunſepti. Nõ debet igitur homines malos odiſſe, ſed cõpati, flere, ingemiſcere, & ſua mitiſsima lenitate, ſua quoq; bonitate dulciſsima omnẽ nequitiam vincere, omnem crudelitatem ſuperare, omnẽ offenſam, & iniuriam æquanimiter perferre. Oportet igitur vt omnes ſibi contradicẽtes, & occidere volentes, diligat, foueat, amplexetur: cuius immenſa bonitas omnem ſponte remittit,

mittit iniuriam,& ad nullam reſpiciat inclementiam. DOM. Non contineo lachrymas præ amore,& dulcedine verborũ tuorum. Verè magna huius dulciſsimi viri benignitas, & charitas immenſa, quòd talis, tam iuſtus, tam ſanctus, innocens, impollutus, mori velit pro hominibus malis, impiis, ingratiſsimis,& omni pœna digniſsimis. Multùm re vera humana natura gaudere deberet, ſi talem, & tam verè ſuauem poſſet hominem reperire. Sed rogo te, qua occaſione poterit homo iſte pro Dei honore occidi? Nũquid perimet ſemetipſum?

Qualiter homo iſte poterit occidi ad Dei honorem, & quis eum occidet.

CAPVT LIX.

RAEMVNDVS.

NOn vtique perimet ſemetipſum: Tale enim opus nec Dei iuſtitiam operatur. DOMIN. Quomodò ergo poterit vir tantæ dulcedinis,& bonitatis occidi? RAEMVN. Veniens in hunc mundum, inueniet homines corruptos, malos, contra iuſtitiam, contra naturam nequiſsimam vitam agentes, propriam amantes voluntatem, propriam laudẽ,& gloriã conſectantes. At quoniã vir iſte erit ſummè bon⁹ & optimo viuẽdi genere perfectiſsimus: ideò neceſſe

erit, vt verbis, & exemplis impugnet malorum hominũ vitam, ſcelera corripiat, opera iniuſta caſtiget. Verũ quia veritas odiũ parit, hac tali iuſtiſſima increpatione multorum contra ſe inuidiam concitabit, qui eum ad mortem vſque iniuſtiſſimè perſequentur. Ipſe veræ indeclinabiles iuſtitiæ, & æquitatis ſemitas tenẽs, nec mortis diſcrimina pertimeſcẽs, magis eliget ab illis occidi, quàm Dei iniuriam diſſimulare, aut turpiſsimas nequitias nõ arguere. Hoc pacto dabit efficaciſsimum exemplũ imitatoribus ſuis, vt magis velint mortẽ eligere, quàm aut Dei iuſtitiam deſerere, aut hominum ſceleribus aſſentire. Iſte igitur optimus hominum, licet mala impiorũ voluntate perimendus ſit, ſpõtanea tamẽ, & deuotiſsima mente ad Dei laudem, & hominis vtilitatem, hanc mortem intrepidus ſuſtinebit. DOMI. Non poſſum ſatis mirari, quomodò tanta poterit in hominibus crudelitas inueniri, vt virũ manſuetiſsimum, & fructuoſiſsimum velint occidere. Vnde quæſo tanta inuidia, tanta poterit malitia generari? RAB M. Dicam breuiter: Genus humanũ, ſicut noſti, deceptũ, captiuumq́; detinetur ſub poteſtate nequiſsimi Luciferi, qui ſuum in hominibus quærit honorẽ, laudẽ, & magnificentiam. Iſte autem nouus

uus homo nouã hominibus doctrinã prędicabit, & noua omnia, quæ ad Dei honorem, & hominis ereptionẽ pertinent, operabitur, quò diaboli regnũ in hominibus deſtruat, & conuellat. Niſi enim ſummis viribus pugnet contra Luciferi pertinaciam atque ſuperbiã, irretitũ hominem nõ poterit liberare. Cernens igitur ſerpens antiquus talem, támq; potentẽ contra ſe nouũ hominem inſurgere, & in quem nullã habeat poteſtatem, nec per ſe lædere illũ poſſit, nec cohibere, ne prędam diu poſſeſſam amittat, collectis viribus, huic homini ſe obiiciet, ſtruens per membra ſua inſidias, fraudes, perſecutiones, & mortes. Maxima itaq; inuidia cãcitatus, quoſdam nequiſsimos homines inflãmabit, qui ſpiris ſerpentinis accenſi hunc velint hominẽ perimere, & penitus eradere de ſuperficie terræ. Sed nihil proficiet crudeliſsima malignatio: nam omne commẽtum Luciferi in ſuũ caput retorquebitur. Nam ex quo hũc iuſtiſsimũ hominẽ occiderit, in quo nihil iuris habet, & illũ morti addixerit, qui nihil penitus morti debuit: iuſtè omne ius quod in humano genere habere videbatur perdet, quia chirographum cui innitebatur exceſsit, ab illo exigens pœnam, in quo nullam reperit culpam. DOM. Hinc clariſ-

ſimè intelligo, quomodò iſte vir maximus dæmonis fraude ad Dei gloriam occiſus diabolum ſuis vinculis irretiuit, & captiuum ſub ſuo dominio retentabit. Vt qui primum hominem fraude decepit, per ſecundum hominem ſubiugatus ſit, & quicquid per caſum Adæ lucratus eſt, huius induſtria totum amittat.

De conditionibus, & circunſtantijs quas hæc mors pretioſa eſt habitura.

CAPVT LX.

RAEMVNDVS.

AT quoniam ſatis iam noſti, quòd hęc mors pretioſa huius mitiſsimi, & maximi viri eſt humano generi ſummè neceſſaria, ideò quas circunſtãtias, vt magis nobis fructuoſa fiat, ſit habitura, debes aduertere. Primò, cũ vir iſte omniũ dulciſsimus, ſit ex mera ad nos miſeros cõpaſsione moriturus, ideò mors eius erit omnino ſpõtanea, deuota, amore & charitate pleniſsima. Secũdũ ſequitur ex primo, videlicet quòd iſta mors non erit fortuita, nec violenter, nec fraudulenter ipſo ignorãte ingeſta: ſed erit per hũc ipſum ab ęterno prouiſa, & certo tẽpore, & ordine, & loco, & modo quo voluerit præparata. Tertiò, vt hęc mors ſit admodũ nobis fructuoſa, erit ſuſtinẽti amariſsima:

riſsima: erit etiã turpis, probroſa, cõtumeliis, ludibriis, & ignominiis plena. DOMI. Hæc eſt huius optimi miſeratoris benignitas infinita, vt nõ ſolùm ſimplicẽ mortem, ſed & pœnis maximis, & vituperiis refertã perferre ſua ſponte dignetur. At ideò hæc mors noſtrã mortem, & omnẽ iniuriam, & mille ſcelera facilè euacuabit. RAEM. Verum dicis. Hinc iam citius accipis quartam huius mortis cõditionem, quòd ingeretur huic viro in loco publico & ſolenni, in clara luce, in meridie, in feſto die, & in frequẽtia aſpectúq; innumerabilis populi cũ impiis, & ſceleratis. Hęc homines nequiſsimi, inſtigante diabolo, qui occultas in hũc virum exercet inimicitias, perpetrabũt, quò mors iſta fiat omnium turpiſsima, ignominioſiſsima, & cunctis hominibus execrãda. Ipſe verò hęc omnia lęto & deuoto animo ſubſtinebit: ſciẽs, quia mors ſua nobis conuertetur in vitã, & cõtumelia atq; ignominia tranſibit in gloriã. DO. Magnum profectò pietatis myſteriũ, qui per tam enormẽ hominũ malitiã noſtrã eſt malitiã deſtructurus. Imò verò ipſa malitia deſtruet ſemetipſam, & quantò robuſtius ſuper hunc virũ incubuerit, tantò ipſa facilius in omnibus peſſundabitur. Mors enim hęc ſanctiſſima ſicut per iniquitatẽ cõmittitur, ita &

pro

propter iniquitatem toleratur:& ſic poteſt vtranq; iniquitatem perimere, eius à quo commiſſa eſt,& propter quem perpeſſa eſt.

Quàm rationabiliter ſequatur ſaluatio humanæ naturæ per hanc mortem.

CAPVT LXI.

RAIMVNDVS.

NVnc faciliter licebit aduertere, quomodò hæc mors ſit noſtra vita, & iſta peremptio ſit noſtra ſaluatio. Nam cũ iſte, qui hanc mortẽ patitur,ſit Deus,& Dei filius,ac perinde infinitæ dignitatis, ideò & mors iſta,quam offert Deo, eſt in infinitũ pretioſa, & meritoria. Tenetur igitur iuſtus Deus, qui per hãc mortẽ in infinitum honoratus eſt, præmiũ reddere infinitum. At quoniã vir iſte cùm ſit plenus omnibus bonis, vt puta verus Deus:ideò ſicut nullo eget,ita nihil recipere pro ſe poteſt. Cũ igitur neceſſe ſit deum aliquid quod maximũ ſit largiri,& iſte recipere non poſsit:relinquitur ergo,vt iſto volẽte,& annuẽte,alicui alteri detur,qui bono maximo ſummopere egeat,& carere nõ poſsit. Sed cui cõuenientius,rogo, dabit vir iſte mortis ſuæ fructũ,& tanti boni hæredes efficiet,quam parentes, & propinquos, & fratres ſuos, quos videt ſumma paupertate deficere, & mille calamitatibus fatigari? Dabit igitur

homi

hominibus infinita merita ſua, quibus obligationem redimant ; culpas ſoluant, deum iratum mitigens,& à diaboli laqueis reſipiſcant. Ecce, mi Dominice, inuenit humana natura in hoc vno homine, quod ſponte,& non ex debito deo tribuat, quod verè ſuũ ſit: hoc dum tribuerit, de Dei manibus,& tormentis innumeris ſe redemit. DOM. Patet igitur, quòd omnis homo, qui ad gratiam huius viri acceſſerit,& illi cum bono affectu inhærere voluerit, liberabitur ab omni quo irretitus eſt malo,& ad reconciliationem pleniſsimè transferetur. Qui verò hanc gratiam aut contempſerit, aut diſsimulauerit, iſte inæternum peribit, reus ſempiterno delicto: nã & ira Dei permanet ſuper eum. RAEM. Nihil verius. Debes prætereà noſſe, quòd duplici iure huic homini debetur regnum cœlorum. Primò ratione filiationis, quia ipſe etiam vt homo erit chariſsimus Dei filius, ſolus ſemper faciens beneplacitũ patris. Huius gratia ſibi ſoli promeretur regnum cœlorum, & nulli alteri. Secundò, merito ſuæ digniſſimæ paſsionis : & hanc gratiam dabit fratribus ſuis, vt fiant hæredes Dei, cohæredes autẽ ſibi. DO. Iſtæ ſunt ſummæ,& impretiabiles diuitiæ ; quibus meritò mortis eius omnis noſtra paupertas expietur,& in-

finitis

finitis bonorũ omniũ theſauris repleatur. RAEM. Sed nunc iam intuere, quomodò hæc mors omnẽ culpã humani generis, & omnem offenſam exterminet. Quadruplex eſt culpa. Prima eſt Originalis generalis: & hæc eſt primorũ culpa parentũ ſuperinducta in omne hominum genus. Alia eſt culpa Originalis particularis, quam quælibet anima humana contrahit dum vitiatæ carni ſociatur. Tertia eſt Actualis, quæ poſt vſum rationis ab vnoquoq; committitur, quæ quotidie in homine ſine numero multiplicatur. Porrò hęc mors ſummè pretioſa primò & principaliter quã citò fuerit effecta, tollet culpam illam generalem, quæ vna erat & latè diffuſa in tota humana natura, atq; hoc modo penitus renouabitur. Sed alię duę culpę particulares non ſtatim tollentur poſt hanc mortẽ, niſi in illis tantùm, quæ huic optimo viro inhæſerint, & in ſuis ſe mẽbris credẽdo & amãdo cõſtituerint. Paruuli autẽ qui non habent vſum arbitrij, ſicut habent ſolam culpam ab aliis contractã, ita poterunt huic viro per alios qui adulti ſunt inhærere, & hoc eis ſufficit ad ſalutẽ. Qui verò vtitur arbitrio, & huic viro non inhæſerit, nec eius ſignaculũ diſcretionis ſuſceperit, peribit anima illa de populo ſuo. DOMI. Cum ingenti te audio volupta-

Culpa quadruplex.

voluptate. Sed quæ eſt illa quarta culpa quam nondum tetigiſti? RAEM. Ipſa eſt culpa Perſonalis omnium maxima: culpa inquàm illorum, qui hũc virum benigniſſimum occiſuri ſunt. DOM. Cùm hic vir ſit infinitæ bonitatis & maieſtatis, non puto, quòd mors eius, quę tam iniquis manibus conſummabitur, poſsit eam culpam delere, quæ perpetratur, cùm ipſa circa hunc plus operatur mali, quàm mors eius operetur bonũ. Mors enim ſolos nos reſpicit & reficit qui nihil ſumus: ſed culpa in illum tendit, & illum perimit, qui eſt ſummè bonus, & infinitus. RAEM. Dico primò, quòd multũ alleuiabit hanc culpam perſonalem ipſa perimentium ignorantia. Si enim noſſent, nũquàm Deum gloriæ crucifigerent. Secundò meritum huius viri erit duobus modis infinitum: Primò ex parte operantis, quæ eſt perſona infinita: ſecũdò, ex parte Dei acceptantis. Omne enim meritũ acceptabile Deo eſt infinitũ: mors igitur iſta erit infinita & ex parte moriętis, & ex parte mortem acceptãtis: omnis autem culpa & Perſonalis, & Actualis & Originalis eſt ſolùm infinita ex parte Dei, in quem committitur: ſed non ex parte hominis, à quo committitur. Sic ergo ſapientia vincet malitiam, & mors eius omnem nequitiam

expia-

expiabit. Debes tamen ſcire, quòd iſte humani generis redemptor nõ ſolum purgabit peccata noſtra infinita ſatisfactione, ſed etiam immenſa cordis cõtritione. Satisfactio per mortẽ reſpicit offenſam Dei iuſtitiã. Sed quia Dei infinita benignitas etiã exaſperata eſt, ideo oportet eã huiuſmodi infinitis lachrymis, gemitibus, & doloribus mitigari. Nã quantũ Deus bonus eſt & amabilis, tantum eſt ipſa odibilis & aſpernabilis culpa: & ideò neceſſarium eſt, eam ſummis animi compunctionibus expiari. DOM. Hoc poſtremũ maximè oſtendit, quã neceſſarium ſit collapſo, cõfracto, & obdurato homini talis medicus, qui ſua morte, ſuo ſanguine, ſuis lachrymis & gemitibus noſtris vulneribus medeatur. O verè dulciſſimum virũ amoris brachiis complexandum. Sed quæſo te, quomodò hîc ſe geret poſt ſuſceptam mortem?

Qualiter vir iſte ſe habebit poſt mortem ad ſeipſum & omnes creaturas.

CAPVT LXII.

RAEMVNDVS.

PRimò ſcito, quòd occiſus in mortem nõ poterità morte detineri. Cũ enim ſit Deus verus, omnipotens, ſummè ſapiens, & maximè clemens, ideò omnia faciet vt

ſapientiſſimum & optimũ decet. Sua ergo potentia ſe ſuſcitabit occiſum: vt ſicut ſua mors, ita & ſua reſurrectio noſtris periculis ſuffragetur. Nihil enim prodeſſet, morte pleniſſimè ſatisfacere, ſi remaneret in mor te. Nam nemo hominũ in illum crederet, neque ſperaret, nec ſe illi coniungeret, quẽ videret morte proſterni. Quomodò enim meam mortem vinceret, qui ſuam non potuit ſuperare? Indecens præterea vt corpus tam ſanctum, tam mundũ, tam glorioſum in ſordentẽ puluerẽ cõuertatur, quod ſpon te ſine debito mortis in mortem ſe tradidit pro mũdi vita. DO. Nunquid iterũ mortalis reſurget, vel certè immortalis? RAE. Vtiq; immortalis. Nam fruſtra rurſum mori cuperet, cùm vna morte ſufficienter omnem corruptionem deleuerit, & mortẽ. Non autem ſolùm reſurget immortalis, ſed etiam aſcendet cum ſummo triumpho ſupra omnes cœlos, vt à patre recipiat poſſeſſionem æternã pro humana natura: & illic reſidẽs, in dextris Dei, colligat in cœlis quos emit in terris. DOM. Illic igitur ſublimis reſidens, quomodò ſe geret ad cęteras creaturas? RAE. Creaturarũ quatuor ſunt partes. Vna eſt corporalis tantùm: Alia eſt partim corporalis, partim ſpiritualis, vt natura humana. Tertia eſt merè ſpiritualis, vt na-

Quomodò ſe gerẽt ad omnes creaturas.

tura humana. Tertia eſt merè ſpiritualis, vt natura angelica. Et hæc eſt bipartita: ſunt enim Angeli boni, & Angeli mali. At quoniam homo iſte ratione humanitatis erit creatura omnium nobiliſſima, altiſſima, & vna perſona cùm deitate coniuncta: ideò ſub ſe habebit omnes creaturas, ſubiicientúrque pedibus eius. Erit ergo dominus & caput bonorum Angelorum, qui ſuum in lucifero corruente caput perdiderunt. Iſte itaque homo ſublimis ſua maieſtate redintegrabit Angelorum ruinam, & caput ſe illis dominiúmque conſtituet. Ecce hoc eſt caput, quod vt notares diligenter ſuprà commonui. DOM. Memini equidem, & nunc clara luce illud intueor. Cùm enim vir iſte ſit multò excellentior, & in infinitum melior, quã erat Lucifer ante ruinam ideò rectiſſimè erit bonorum caput & princeps Angelorũ: atque hoc pacto plus multò angelica natura recuperabit, quàm perdiderit. Sícque in ordine creaturarum bonarum vna erit creatura multò maior in bonitate, quàm ſit Lucifer malus in malarum genere creaturarum. Nam (niſi fallor) ante hunc virum nulla creatura erat ita bona, ſicut poſt ruinã primus Angelus factus eſt malus: atque ita malum bonum ſuperabat. Hoc autem viro ſuper Angelos caput

conſtituto

conſtituto, bonum longiſſimè malum vincet: quia ſine vlla comparatione erit melior, quàm ſit Lucifer iſte malignior. Duobus igitur modis bonum malum ſuperabit. Primò, quia maior erit huius viri bonitas quàm in omnibus malis ſit ſcelerata peruerſitas. Secũdò, quia opera eius tantò erunt meliora, quantò deteriora ſunt maliuolorum dæmonũ atque hominum opera. Da veniam, ſi te meo ſenſu fatigo, & proſequere quod tuum eſt. RAEM. Erit quoque hic homo diuinus malorum etiam dominus Angelorum per iuſtitiam, ſub cuius pedibus malignus Lucifer captiuus innodatúſque tenebitur, vt ne pedẽ quidem, aut vnguem, pręter eius imperium mouere poſſit. Erit tertiò omnium hominum dominus, & ſuorum fidelium ſublimiſſimum caput. Erit quartò, Dominus totius vniuerſi. Omnes enim creaturæ propter hominem: ergo ſicut eſt Dominus hominum, ita erit & creaturarum, terræ ſcilicet, aëris, & ignis, & omnium quæ ſunt, quæ viuunt, quæ ſentiunt. DOM. Satis iam oſtendiſti quis, quantus, & qualis, quámque neceſſarius ſit, qui genus humanum debeat liberare: ſed nunquid volet Deus nobis talem hominem largiri?

Quòd Deus volet humano generi hunc hominem largiri: & quod IESVS *Chriſtus ipſe ſit iſte homo.*

CAPVT LXIII.

RAEMVNDVS.

OMnino neceſſe eſt, vt Deus velit hunc hominem dare generi humano. Ad hoc enim cogit eum ſua immenſa benignitas, quę non patitur funditus mundum interire. Quid enim proderit, in tãta dignitate hominem cõdidiſſe, omnémq; creaturã in ſuum obſequiũ ſtatuiſſe, ſi homo nõ eſt illum, in quem conditus eſt, finem adepturus, ſed perpetuò miſerè periturus? Pręterea ſi nullus debet hominũ ſaluari, tũc fruſtra illi ſeruiunt creaturæ, quod diuinæ ſapientię ſummè repugnat. Cũ igitur ſapiens Deus ſinat hominem de creaturis cõtinuè viuere, ſignum eſt ineffabile, quòd intẽdit hominem collapſum reparare, & in finem propter quem plaſmatus eſt. Tertiò, hoc ipſum patet, ex cõtinua multiplicatione generis humani ſuper terrã. Nunquàm Deus poſt peccatũ primi patris multiplicaſſet homines in terra imò ſubitò deſtruxiſſet, niſi cogitaret Deus ſuper hominem cogitationes pacis, & miſerationis. Quartò, ſi aliquo temporis momento non fuit in mũdo ali-

quis.

quis hominũ qui debuit ſaluari, iam tunc totus mundus fruſtra erat, & pro nihilo, quod nimis abſurdũ eſt dicere. Verũ quia nullus hominũ ſaluari poteſt, niſi per hunc virum ſaluatorem, de quo hactenus locuti ſumus: ideò poſtquàm Deus hominem rui noſum nõ vult perire, optimam habet voluntatẽ hunc virũ humano generi largiẽdi. DOM. O maximam Dei bonitatem, pietatem, dulcedinem quæ per talem mediatorem noſtris parat periculis ſubuenire. Summa igitur nobis ſecuritas eſt, hunc optimũ hominem habituri, quem longo circuitu quæſitum ſcrutati ſumus. RAEM. Et quoniam homini Chriſtiano loquor, nec eſt mihi contra Paganos, aut Iudæos diſputandum, hoc enim egi liquidè in volumine, vnde iſte originẽ ducit: ideò non oportet hoc repetere, quibus mediis, aut modis hic homo à Deo donatus ſit, quibus ſit lachrymis & ſuſpiriis expetitus, de quo populo oriũdus, de qua fœmina natus: hoc ſolùm nunc dicere conuenit, quòd ſolus IESVS Chriſtus, ipſe ſit ille homo, quẽ Deus prophetarum oraculis longè antè promiſit, & in plenitudine temporum fideliter miſit. Hic eſt IESVS Chriſtus verus Deus & verus homo, in quo omnes conditiones & circunſtantiæ, quę neceſſariæ erant pro hu-

mani generis ſatiſfactione, inuentæ atque completæ ſunt. Ipſe enim Deum ſua bonitate & morte placauit, ipſe peccata multorum tulit, ipſe pœnas omnes remouit, tartara obcluſit, paradyſum aperuit, cœlos reſerauit, & captiuantem diabolum propria virtute contriuit. Ipſe contra vitia, peccata, opere, & ſermone prędicauit, ſcelera redarguit: radices malorum omnium, propriam ſcilicet volũtatem, proprium amorem, laudem, & gloriã quæ ſunt homini cauſa perditionis, & in Deum inimicitiarum, penitus deſtruxit, & eliminauit. Et breuiter, quicquid ad ſalutem humanæ naturæ eſſe poteſt, fideliter, feruenter, humiliter, & perſeueranter operatus eſt. DOM. Talem igitur cùm teneamus IESVM Chriſtum Deum & regem verùm, quem tam pium, bonum, manſuetum, & tanto amore flagrantem agnouimus, vt pro peccatis hominum amaram ſuſtinuerit mortem, meritò illũ omnis homo amare, venerari, colere, & laudare tenetur, & huius gratiam quærere, huius corpori myſtico inhærere, huic ſedulò obedire, in quo eſt omnis plenitudo bonitatis, virtutis, & charitatis, ſcientiæ, ſapientię, meritorum omnium, ac præmiorum. Qui ergo hunc virum contemnit, perpetua manet in morte. Qui verò

huius nobiliſſimi capitis membrum effici-
tur, in immēſam creſcit dignitatem. Vnus
enim bonus Chriſtianus melior eſt & præ-
ſtantior, quā omnes qui viuunt in terra ho
mines nō Chriſtiani. Malus autē Chriſtia-
nus eſt omniū peſſimus. RAE. Hinc pulchrè
licet animaduertere, quàm iuſtus, & quàm
bonus ſit omnipotēs Deus, qui hunc homi
nem hominib' eſt largitus. Iuſtus, qui quæ-
ſiuit iuſtū redēptionis pretiū: bonus, qui in
mortem vnicū tradidit filiū. Cùm enim ho-
mo corruptus, & in immenſum obligatus,
nō poſſet debitū infinitū ſoluere quod de-
bebat, Deus benigniſſimus volēs ab homi-
ne placari, gratis contulit ei nouū hominē,
qui Deus eſſet, & homine maior, qui ſatisfa
ciat pro homine obligato, habēs in ſe inæ-
ſtimabile pretiū, vitā ſcilicet innocentiſſi-
mam, atq; ſanctiſſimā, quā cùm in mortem
indebitam Deo pro homine tradidit, debi-
tum hominis ſoluit, & Deū homini recōci-
liauit. Dedit enim humana natura maximo
creatori in iſto homine quod ſuum erat, vt
aliis hominibus redimeret, quod reddere
nō poterat. DO. Quid iſta iuſtitia diſtrictius?
quid hac clementia miſericordius? Vult
Deus placari ab homine, non tamen pla-
cari ſe patitur, niſi moriatur infinitus, in-
nocens, immaculatus. At ne fiat difficultas

in pretio, ipſe illum largitur qui occidatur. Non habes, inquit, ô homo vnde te redimas, accipe vnigenitum fructum ventris mei, & da illum mihi pro ſcelere tuo. Magna certè dignatio.

Quæ ſint illa maxima dona, quæ homo miſerabilis recipit à Ieſu Chriſto.

CAPVT LXIIII.

RAEMVNDVS.

POſtquàm igitur medicina præparata eſt; neceſſe eſt, vt eam ægroto, & miſero homini applicemus. Si ergo IESVS Chriſtus vulnerũ noſtrorum medicus eſt, reſtat vt ad illũ omnes accedamus, vt poſſint ægritudines noſtrę recipere medicinã. Nihil in nobis tam morbidum, quod non ipſius medicationis dono curetur: nos captiui ſumus, ipſe redemptor: nos obligati, ipſe fideiuſſor: nos deſtructi, ipſe reparator nos morbidi, ipſe curator: nos mortui, ipſe reſuſcitator: nos cęci, atq; obtenebrati, ipſe clarificator: nos erratici, ipſe conductor. DO. Vtinã nunc velit homo ſuas calamitates attendere, vt tantum medicum ſibi nouerit profuturũ. Qui ſua vulnera malè ſanus non ſentit, hunc curatorem optimum non requirit: qui autẽ non requirit, morti ſempiternæ iam inhæſit. RAEM. Duplici obli

obligatione (vt noſti) homo implicitus tenetur, ſcilicet pro beneficiis acceptis, & pro culpis cōmiſſis. Prima ſemper ab homine ſolui debet, quā tamen ſecunda obligatione irretitus ſoluere nō poteſt. Nō enim poteſt Deum amare, laudare, venerari, culpis & criminibus cōpeditus. Porrò à ſecunda obligatione liberari non poteſt, niſi primam compleat: & primam cōplere non poteſt, niſi ſecunda recedat. Vides certe iſtum bicipitem laqueum. Venit igitur dominus IESVS Chriſtus, ſoluit ſua miſeratione, & morte obligationē ſecundam: & dat homini adiutoriū gratiæ vt compleat primā. Solutus enim homo à peccatis & ſceleribus, quæ eſt obligatio ſecunda & infinita, iam incipit Deū pro ſuis beneficiis amare, honorare, reuereri, quæ eſt obligatio prima. Hoc adiutoriū Gratiæ Chriſtus tribuit nobis tanquàm Deus, & meruit nobis tanquā homo. Licet enim, omne quod Deus tribuit, dicatur gratia: iſtud tamen adiutorium, quo Deū diligimus, & honoramus, eſt ſumma gratia, ſine qua nulla proficit alia. DOM. Quantùm ego intelligo, plus eſt hanc gratiam accepiſſe, quàm vel corpus, vel animā. Nam ſine iſta gratia homo mortuus reputatur, quia nihil poteſt operari inquantùm homo eſt. RAE. Rectè tu

Nota duplicē hominis obligationem.

quidem. Et idcirco hæc gratia Deum amandi, quam Chriſtus adminiſtrat, eſt vita ipſius animæ, ſine qua anima humana Deo mortua eſt. Iſta gratia hominem reſtaurat, reformat, viuificat, ſanat, formoſum Deo, & amabilem præſtat. Hæc gratia hominem bonū, iuſtum, Deo dignum, & Dei filium, & hæredem facit: & ipſum fratrem pacificum, & amabilem ſuis fratribus reſtituit. Hæc gratia reducit hominem de via erroris, mendacij, & falſitatis, & deducit per viam veritatis, & ſecuritatis, gaudij, & exultationis: hæc gratia ſaluatoris hominem reuocat à iugo miſeræ captiuitatis, à vinculis propriæ voluntatis, proprij honoris, & amoris, & ponit eum in libertate, & in ampliſsima patria voluntatis Dei. Et vt omnia in vno verbo complectar, hæc gratia reſtituit homini ſuum Bene eſſe, quod antè perdiderat, & tollit ab eo ſuum Malum eſſe, & ita reſtituit ei ſpiritum, ſalutem, & ſanitatem. DOMI. Magna commendatiò gratiæ domini Saluatoris. Nunc planiſsimè liquet, quàm opportunus ipſe nobis redemptor aduenerit, à quo hæc adiutorij gratia maxima condonatur. Sed oro te, paulo apertius dixeris, quomodò hæc gratia IESV Chriſti reſtituit homini Bene eſſe.

Iſta

Iſta gratia eſt totum Bene eſſe hominis: eius carentia, Malum eſſe eius.

CAPVT LXV.

RAIMVNDVS.

HOmo à principio, dum fuit cõditus, accepit à Deo Eſſe,& etiam Bene eſſe,ſed nondũ Optimum eſſe:hoc enim expectabat transferẽdus in gloriam ſempiternam. Acceperat ergo ab optimo cõditore Eſſe, Viuere, Sẽtire, Velle,& Amare. Acceperat etiã Bene eſſe, Bene Viuere, Bene velle, & Bene amare. Habebat ergo Bene eſſe,& corporis,& animę. Verũ quia prim⁹ homo hoc Bene eſſe,quod habebat,& ſeruare poterat, ſua voluntate perdidit: ideò tantum ſibi retinuit Eſſe, & pro Bene eſſe acquiſiuit Eſſe malignũ,iniuſtum,ſordidũ, caducũ,vitioſum. Spoliatus igitur gratiarum veſtibus, his ſemicinctiis, & laciniis ignominioſis eſt turpiter cõtectus. Vt autem melius agnoſceret animę ſuę cladem, atque ruinam,corporis quoq; mala ſuſcepit,& factus eſt mortalis, luteus,animalis, infirmus,vt per hęc mala carnis mẽtis ſuæ malitiam comprobaret, ſi fortè negligentius eã vellet diſsimularet. Habẽs igitur in ſe tã deforme,malignũ,& tortuoſum Eſſe, factus eſt ſuo odibilis creatori,eò ꝙ opus

ſuum

ſuum tam præclarum in ſe homo corruperat. Inuẽtus ergo inutilis, corruptus, abominabilis, ad nihil aliud vacabat, niſi vt perpetuis ignibus deſtineretur. Verùm licet perdiderit homo ſuũ Bene eſſe, remãſit tamẽ ipſa obligatio Amoris, & reuerẽtiæ: quã ſoluere certè oportebat: nec erat illi aliqua excuſatio, quia ſua volũtate Bene eſſe perdiderat. DO. Hinc certè palã intueor, quòd reddere homini ſuũ bene nihil eſt aliud, quã reducere eum ac mutare de malo, tortuoſo, iniuſto, vitioſo Eſſe, ad bonũ, rectũ, ſanctũ, iuſtum, ſaluciferum: vt homo Bene viuat, bene intelligat, bene amet, bene velit, & poſsit: vt ſit ſanctus, honeſtus, decorus, pulcher, virtuoſus. RAE. Aſpice igitur Dei dulciſsimam bonitatem, qui vt hominem ſibi fœderaret, & remotis tot malis in primis bonis reſtitueret, dedit homini IESVM CHRISTVM, qui omnem de medio tulit offenſam, remouit culpã, & pœnã, & ad Bene eſſe priſtinũ hominem reuocauit. Recipit ergo à IESV Chriſto vt amet, & metuat, honoret, & laudet Deũ, vt diligat proximũ ſicuti ſemetipſum: & in his omnibus gaudeat, perſeueret, exultet, tripudiet, delectetur. Ecce hoc eſt Bene eſſe, hæc eſt vera vita animæ per Chriſti gratiã homini reparata. DO. Tria

itaque

itaq; colligo beneficia maxima, quæ Chriſti miſeratione donantur: ſcilicet, Indulgentia, vt offenſa deleatur: Gratia, vt Bene eſſe coſeratur: Gloria, vt Eſſe optimum aliquando donetur. Nam gratiæ ſemper debetur gloria. Gratias igitur immortales agamus CHRISTO, qui iſta nobis ſuo ſanguine mercatus eſt.

In homine christiano ſunt tres generationes, & tres fraternitates diſtinctæ.

CAPVT LXVI.

RAEMVNDVS.

VT perfectius adhuc, & clarius Chriſti gratiam & Bene eſſe hominis agnoſcas, ſcire te cõuenit, quòd Adam primus pater recepit à Deo corpus & animam, & Bene eſſe. Sed dũ Bene eſſe per inobedientiã perdidit, Eſſe tantùm, imò & Malè eſſe corporis & animæ reſeruauit. Porrò Chriſtianus homo inſtar primi tres habet res ſibi collatas, diſtinctis tamen generationibus. Habet enim Carnem à primo parente, habet animam à creatore, habet & Bene eſſe à Chriſto redemptore. Iſta tertia completa eſt, & perfecta, ſine qua duę primæ corruptæ manent, & perditæ. Hæc enim generatio ſancta eſt, & tota bonitas, rectitudo, & pulchritudo animarum. Iſta tertia generatio omnino contrariatur pri-

mæ, multiplici ratione: Primò, Per primã enim generationẽ caro dominatur, & anima ſeruit: per tertiã anima dominatur carni, & ſuæ ſubiicit ſeruituti. Secũdò, per primã generationẽ homo erat totus carnalis, luteus, brutalis: ꝑ tertiã homo fit ſpiritualis, rationalis, diuinus. Tertiò, Per primã homo perdidit ſimilitudinẽ Dei, & nãciſcitur ſimilitudinẽ diaboli: ſed per tertiã recuperat Dei ſimilitudinẽ, & in priſtinum ſe attollit decorẽ. Quartò, Per primã homo recipit in ſe radicem omnium malorũ, ſed per tertiam omnium bonorum fomitem recuperat, & conſeruat. DOMIN. Hinc iam cernere licet apertius, quantum primus & ſecũdus Adam ſint inter ſe contrarij. Primus hominẽ corrũpit, & perdit: ſecũdus reparat, medetur, & ſaluat. Ille animam à creatore corpori infuſam inficit, & occidit: iſte eam mũdat, ornat, & viuificat. Ille omnes, quos de ſe gignit filios, perpetuis cruciatibus damnat: iſte ſuã ſobolem baptiſmi lauacro purgatam in cœleſtibus eleuat, & coronat. Ille ſua fœtida carne omnes cõmaculat: iſte ſuæ ſanctæ & mũdæ carni ſociatos mundos reddit, & lucidos, RAE. Egregiè tu ſapis. Nũc pauca de triplici inter Chriſtianos fraternitate loquamur. Prima eſt Carnalis, qua omnes ab vno primo

no primo parẽte deſcẽdũt. Secũdò ſunt fratres, quia ab vno patre ſpirituũ Deo ſuas animas accipiũt. Et iſtę duę cõmunes ſunt etiã & Paganis & Iudæis. Tertiò ſunt fratres, quia ab vno patre Chriſto omnes Bene eſſe ſortiũtur: Hæc poſtrema eſt omniũ optima, ſine qua duæ primæ mortuæ ſunt. Hæc fraternitas, eſt magnæ notabilitatis, magnæ excellẽtiæ & amoris, magnę bonitatis, charitatis, & vnionis. Hæc fraternitas eſt infiniti meriti, valoris, & præmij: quia Chriſtus Deus homo emit eã morte ſua, vitam tribuens pretij infiniti. Hæc fraternitas, eſt fraternitas gratiæ, quia Chriſtus gratiarũ pater eã ſuis prolibus aſsignauit. Cæteræ autem ſunt naturæ. DO. Meritò hæc tertia fraternitas tantæ eſt dignitatis, quia de patre digniſsimo, & illuſtriſsimo Chriſto originẽ ſumit. Sũmo igitur amore ſe debẽt inuicẽ diligere Chriſtiani, qui talẽ & tam amabilem ſortiũtur patrẽ, qui eos ſuo ſanguine lauit, ſua morte redemit, ſua reſurrectione iuſtificauit, & ſua glorificatione coronabit. RAE. Vt cuncta melius intelligas, quæ de hac triplici generatione & fraternitate locutus ſum, vnũ manifeſtum tibi ponã exemplum. Corpus humanũ recipit Eſſe, recipit & Bene eſſe. Nã epar, cor, & cerebrũ aliis largiũtur mem-

bris

bris omne quod habẽt. Epar enim dat Eſſe groſſum, éſtque ipſis mẽbris inſtar corporis: mittit nãq; eis humores corpulẽtos, ex quibus mẽbra generantur, nutriuntur, ſuſtentãtur. Hoc autẽ facit per venas, ex quibus largitur ſanguinẽ: & eſt quaſi primus Adam, qui dat carnẽ ſolum. Secundò, Cor ipſum mittit calorẽ naturalem, & confert omnibus membris vitalẽ ſpiritũ, & habet ſe ad modũ domini creatoris, qui dat animam viuentem humano corpori. Eſt ergo hîc ſpiritus quaſi membrorum anima, ſine quo omnia membra mortua deputantur. Tertiò, ipſum Caput ſeu Cerebrum, quod eſt altiſsimũ, ſpargit in omnia mẽbra per neruos ſenſum & motum: & eſt ſicut Chriſtus dãs Bene eſſe toti corpori. Sicut igitur corpus ab epate groſſum ſanguinẽ, ita homo recipit ab Adam ſenſibilem carnẽ. Et ſicut corpus recipit à corde ſpiritum vitalem, ita homo recipit à Deo animam viuentẽ; Sicut quoq; corpus accipit à capite ſenſum & motũ, ita & homo capit à Chriſto gratiæ adiutorium. Et quemadmodùm corpus iacet paralyticum, languidum, & emortuũ, & ſemper deorſùm labitur, niſi ſenſum à capite motumque recipiat, nec quicquam ei proſunt aut epatis, aut cordis munera: ita niſi homo gratiæ adiutoriũ &

bene

bene eſſe recipiat, ſemper ad terrena, corruit, nec quicquam illi prodeſt corpus atque arbitriũ recepiſſe. DOM. Hoc exemplo, & cæteris quæ paulò ante de gratia dixiſti, efficaciſſimè deſtruitur hæreſis Pelagiana. Hæc enim falſò aſſerit, poſt acceptum à Deo liberũ arbitrium Chriſti gratiam non eſſe homini neceſſariam. Dicunt nempe homines ſuperbiſsimi, À Deo habemus, quòd homines ſumus: ſed noſtrum eſt, quòd iuſti ſumus. Neſciũt enim quòd liberum arbitrium in primo patre corruptum, ſurſum ad iuſtitiæ opera attolli non poteſt, innumeris obligationibus irretitũ, niſi Chriſti miſeratione ſoluatur.

Mors Chriſti, vnde homini gratia confertur, & Bene eſſe, generat in homine Chriſtiano nouam obligationem.

CAPVT LXVII.

RAEMVNDVS.

SIcut ſuprà in dialogo de Obligatione, monſtrauimus, hominem aſtringi Deo pro beneficiis creaturarum acceptis: debereq; Deum toto corde diligere honorare, laudare. Multò tamen amplius, & ſine vlla cõparatione obligatur homo optimo largitori, quòd IESVM illi cõtulit, per quem omnẽ ſuã miſeriã, culpã, irã, offenſam feli-

citer, & efficaciter expiauit. Quãtò Chriſtus plus valet quàm omnes creaturæ, tantò magis obligatur homo pro ſuſcepto Chriſto, quã pro omnibus creaturis. Cùm enim Chriſtus ſit perſona infinitæ bonitatis, & hũc largiẽdo Deus exhibuit homini infinitũ amorẽ, & immenſam liberalitatẽ: ideò duplici obligatione infinita homo cõſtringitur, & Chriſto redẽptori, & patri largitori. Quæ quidẽ obligatio multũ differt à prima. Nã prima eſt naturalis, & propter eſſe hominis, & propter mundũ: ſed iſta obligatio eſt propter Bene eſſe hominis per IESVM. Itẽ prima eſt propter hominem factum de nihilo negatiuo, ſed iſta propter hominẽ collapſum in nihilo priuatiuo. De nihilo negatiuo factus eſt homo, qui corruẽs in malitiã, in iniuſtitiã, in turpitudinẽ, cecidit in nihilũ priuatũ, priuans ſeipſum ſuo Bene eſſe, ſua Gratia, ſua Iuſtitia. Quãdo igitur Deus extraxit hominẽ de iſto nihilo, cõferens ſibi per Chriſti mortẽ Bene eſſe, & Benè viuere, tũc iterũ fecit hominẽ de nihilo. Primò hominẽ fecit cùm nõ eſſet, deinde refecit cùm funditus periiſſet. Verũ quia magis eſt hominẽ reformare, quàm facere, & maioris valde pietatis. Vt enim nõ crearetur non demeruerat: ſed creatus & ſuperbus, & inobediẽs

factus,

factus, meruit vt illud perderet, quod fact⁹ erat, & illud propter quod fact⁹ erat. Ideò in infinitũ ampli⁹ obligatur homo pro eo quòd tam gratuita miſeratione morientis Chriſti reſtauratus eſt, quã antè Dei manu plaſmatus eſt. DO. Meritò id quidẽ Nã in iſto opere reparationis noſtrę Deus ſuã vltimã oſtẽdit amicitiã, charitatẽ, amorem, dulcedinẽ, donãs nobis ſuũ Filiũ ſibi coęqualẽ, quẽ amara morte peremit, vt noſtris mortibus ſubueniret. Sed rogo te, quomodò poterit homo finitus hãc infinitam ſoluere obligationẽ? RAE. Duobus modis intellige quæ dico: Primò poteſt hãc obligationem ſoluere, ſi offerat Deo ſuũ amorem, ſuum timorẽ, ſuam laudem, ſuam deuotionem, ita tamen quòd cum iſtis ſimul & Chriſtũ offerat, qui eſt ſufficiẽtia noſtra, per quem pleniſsimè Deo reddimus quod debemus. Ad hoc enim nobis à Deo largitus eſt Chriſtus vt per illũ ſuppleam⁹, quic quid ipſi noſtris viribus nõ poſſumus. Semper enim acceptat filiũm pater, quem ſi omiſerimus, & per noſipſos ad Deũ accedere voluerimus, reiicimur, repellimur, & vt ſuperbiſsimi iudicamur. DO. Nec immeritò: qui enim ſine mediatore ad Deũ iratũ reus acceſſerit, grauiori animaduerſiõe percuſſus ſuperbię ſuę pœnas dabit. RAE.

Secundò poteſt homo hanc obligationem ſoluere, ſi mortem filij Dei qua redemptus eſt, grata ſemper memoria geſtauerit. Impiiſsimũ enim eſt, tam benigniſsimã miſerationem ingrato trãſire pectore. Paſsio nẽpe Chriſti eſt infiniti meriti, & totũ hominis bonũ: ideò omne ſtudiũ Chriſtiani, & tota eius cogitatio, atq; intentio, verſari debet circa memoriã mortis Chriſti, in qua ſunt omnes theſauri diuitiarum & meritorum omniũ. Qui igitur vult ſuæ obligationi dignè ſatisfacere, & omnẽ in ſe virtutẽ, & omne Chriſti meritũ poſsidere, recipiat in memoria paſsionẽ eius, per quam ſit in ſeipſo viuificatus, Deo reconciliatus, & à diabolo liberatus. DOM. Sed nõne mors Chriſti iam tranſiit: quomodò ergo quod trãſiit, & iã nõ eſt, mihi poterit prodeſſe? RAEM. Dixi iam tibi. Licet enim Chriſti mors tranſiit, meritũ tamẽ mortis in ęternum manet. Quod meritum tunc in ſe homo recipit, quãdo in memoria deuotus recipit ipſam mortẽ. Et quia meritũ ſemper viuit, idcirco qui in ſe accipit Chriſti mortẽ per recordationẽ, viuit in Chriſto, gaudet, iucundatur, exultat. Qui verò Chriſti mortẽ nõ recordatur, ingratus eſt, nec primã obligationẽ ſoluit, nec iſtã: ſed peccatorũ ſuorũ obligatione cõpeditus, manet in

morte,

morte,in ira dei,& in vinculis diaboli. D O. Hîc patet quòd Chriſtianus & peccator, & ingratus, ſeipſum diligẽs ſuã quæritãs gloriã, ſuã famã, reſpuẽs Chriſtũ, infinito reatu ſupra cæteros homines ſe aſtringit. Tãtùm enim peccata hominis Chriſtiani excedunt peccata omnium Paganorũ ac Iudæorum, quantùm obligatio mortis Chriſti (cui Chriſtianus reus tenetur) ſuperat obligationẽ pro beneficiis acceptis à creaturis. Eſt ergo malus Chriſtianus omnium qui viuunt hominũ nequiſſimus, & infinitis ſuppliciis præ cæteris dignus. Vnum tamen eſt quod me vehementer mouet. Si per Chriſti mortem homini confertur Bene eſſe, quid eſt quòd quotidie tanta mala, nũc corporis, nũc animę experimur, & plerunq; maiora, quàm qui Chriſti gratiã nõ receperunt? Corpus vt prius manet infirmum, miſerum, fragile, mortale: anima verò mille quotidie agitatur tentationibus, nunc carnis, nũc mundi, nunc diaboli. Vbi ergo eſt illud Bene eſſe de quo loqueris?

Homo lapſus licet reparetur quantùm ad Bene eſſe animæ, manet tamẽ malum pœnæ in corpore.

CAPVT LXVIII.

RAIMVNDVS.

INtellige primùm, quid ſit Bene eſſe, & quid Male eſſe: & tunc facilè quod quæ-

ris inuenies. Bene eſſe animæ eſt, quòd ſit iuſta, ſancta, recta, immaculata, fugitãs vitia, & peccata, & quòd deum amet, laudet, honoret. Hæc per Chriſti gratiam animæ Chriſtianæ conferũtur, atq; hoc modo accipit Bene eſſe, & Bene viuere. DO. Si habet Chriſtianus Bene eſſe, quare tot mala patitur in carne? RAB. Magnæ pietatis eſt iſta diſpẽſatio. Ideò enim corpus manet fragile, & infirmũ, ne negligat homo ſe lapſum, ſe perditũ aliquando fuiſſe; & Chriſti gratia reparatum. Secundò, vt meminerit amoris, obſequij, & charitatis ſibi à ſaluatore exhibitæ, nec tam pretioſam mortem friuolam putet. Tertiò, vt cautus ſit, ne iterum peccet, & æternas det pœnas quę corporis mala lõgiſſimè ſuperent. Noueris tamẽ quòd iſtas carnis noſtrę miſerias Chriſtus nobis in bonum conuertit, quia eas & voluntarias facit, & meritorias. Si enim tolleret in hac vita omnes pœnas, tolleret de medio etiã merendi occaſiones omnes: omnis nempe pœna volũtariè pro Chriſto perpeſſa admodũ eſt meritoria. Vides ergo quomodò mala corporis prius inuoluntaria, dum Chriſti gratia voluntaria fiunt, ad Bene eſſe animæ traducũtur. DO. Sed quid dicis de malis, quæ quotidie in anima patimur, vt ſunt tentationes, tribulationes, ſollici

ſollicitudines, timores, & mille pericula? RAE M. Nihil poteſt tollere Bene eſſe animæ, præter ſolũ peccatũ: noli aſſentire peccato, & nihil tibi eſt nociuum. Quicquid enim homo in anima patitur, dempto peccato, totum illi vertitur ad ſalutem. DOM. Quomodo poteſt cõcupiſcẽtia carnis, quę inimica eſt animæ, fieri animæ in ſalutem? RAE M. Dum non aſſentit dum eius appetitum frãgit, dũ eius deſideriis reluctatur. DOM. Sed quare Chriſti Gratia non penitus hanc deſtruit? RAE. Certè ne tibi tollat occaſionem pugnandi, vincendi, merendi. Olim hæc concupiſcentia te traxit ad culpam, nunc captiua te ducit ad gratiam. Tu tãtùm eam cõprime, & retine ſub tributo: noli eam repente iugulare, ſed tanquàm mortalem inimicum vinculis irretitũ ſine langueſcere, tabefieri, & ſenſim mori. Propter tres igitur rationes iſta carnis concupiſcentia homini derelicta eſt. Prima, vt de tuo aduerſario, qui te olim occiderat, egregiè te vindices. Secũda, vt inimicũ habeas, qui te torpentẽ pugnacẽ ſemper faciat, atque victorẽ. Tertia, vt dũ hũc nonnunquã repugnantẽ ſenſeris, gratię memineris ſaluatoris, qui te ſuperiorem fecit, qui illum tuis pedibus ſubiecit, à quo quotidie tot homines capiuntur, inficiuntur, iugulan-

tur. Si ergo hæc concupiſcentia facit ad Bene eſſe hominis, quæ tamen nociua videtur, multò amplius tribulatio, perſequutio ſollicitudo, timor, circunſpectio, quę dum pro Chriſto voluntariè perpetiuntur, maximam parant animæ coronam. DOMIN. Optimus ſermo tuus eſt admodùm informatiuus ad neceſſariam patientiam. Sed nunc ſupereſt, vt quibus formis aut mediis Chriſtus ſuis fidelibus Bene eſſe conferat, & ſalutem, ſapienter ediſſeras.

Quibus formis aut medijs Chriſtianus accipit Bene eſſe à Chriſto.

CAPVT LXIX.

RAEMVNDVS.

VT homo Chriſtianus recipiat Bene eſſe à Chriſto, neceſſe eſt, vt nouerit, & ſuſceperit ſeptẽ eccleſiæ ſacramenta. Chriſtus enim benigniſſimus miſerator dona gratiæ ſuæ per res viſibiles & palpabiles inſtituit elargiri, vt homo exterioribus rebus imbutus, quid introrſum in anima accipiat, agnoſcat. Non tamen id quod datur viſibile eſt, ſed per ſignum viſibile denotatur. Ideò Sacramentũ dicitur, quod eſt ſacræ rei ſignum. Sicut per ſcalam naturæ viſibilem homo aſcẽdit ad cognoſcẽdas res inuiſibiles, vt ſuprà patuit: ita Dominus

De Sacramentis.

IESVS ſtatuit vt per ſcalam viſibilem ſacramẽtorum, homo lapſus ſe erigat ad res ſpirituales, non ſolùm vt eas agnoſcat, verùm etiã in ſe recipiat. Prima ſcala eſt naturæ, ſecũda eſt ſcala gratiæ. Prima eſt ſcala creationis; ſecũda eſt reparationis, vitę, & ſalutis. Prima eſt hominis inquãtùm homo eſt, ſecũ da eſt hominis inquantũ lapſus eſt. Si ergo voluerit Deũ inuenire per ſcalam primam, neceſſe eſt vt prius aſcendat per ſecundã: vtpote collapſus, depreſſus, & Dei inimicus. Item per primã ſcalã homo aſcendit ad Deum, ſed per ſecundã homo ſcandit ad hominẽ Deum. Prima inſtituta eſt à Deo creatore, ſecũda cõdita eſt à deo ſaluatore. DOM. Non mihi mirum videtur quòd Chriſtus ordinauerit per res corporales hominẽ debere recipere Bene eſſe, cùm in prima cõditione mũdi ad hoc res corporales quaſdã Deus creauerit, vt per eas homo habens Bene eſſe, reciperet Optimum eſſe. Lignum enim ſcientiæ boni & mali, quod vtiq; erat corporeũ, properea Deus inſtituit, vt ſi homo ſeruaſſet obedientiã ſuper hoc ligno impoſitã, de Bene eſſe, quod habebat, tranſiſſet ad Optimum eſſe, quod nondũ nouerat. RAE. Hoc quod dicis etiã huic ſentẽtiæ opitulatur, quòd ſicut homo lignum hoc vetitum guſtando per res cor-

porales cecidit, ita illum per res viſibiles Chriſtus erigere curauit. Iſtæ auté res per ſacra Chriſti verba conſecratæ, talem recipiunt efficaciam & virtutem, vt homo eas in ſe ſuſpiciens, eam ſine dubio gratiã adipiſcitur, quæ huiuſmodi res viſibiles ſignificare vidētur, vt patebit in ſubditis. Et congruēter his rebus corporeis Chriſti verba, quæ omnē habent virtutē, ſocientur: vt ſicut homo per verbũ Dei eſt creatus, & per creaturas collapſus, ita & per verbũ Chriſti creaturis immixtũ recreetur, & ſublimetur. Verba etiã aptius res inuiſibiles ſuo ſignificato repræſentãt: & ideò meritò rebus viſibilibus copulantur, vt perfectius homo credat ſe eam gratiam intus recipere, quæ per res corporeas forinſecus denotatur. DO. Quia igitur per has res viſibiles Chriſto miſerante homo ſanctificatur, & recipit intus gratiã, vitam, & ſalutē, hoc eſt Bene eſſe: ideò debent honorari, venerari, & cum omni reuerētia, & deuotione ſuſcipi: & debēt ſancta appellari, & ſacramēta. Primò, quia ſignificant res ſacras. Secundò præparant hominem ad recipiendum res ſpirituales, & ſanctiſſimas. Tertiò, quia à ſanctiſſimo Chriſto eas nouimus inſtitutas. Meritò igitur hæc ſcala appellari debet Sacramentalis. Sed tu progredere.

Per pri

Per primum ſacramentum, ſcilicet Baptiſmi, datur animæ humanæ Bene eſſe.

CAPVT LXX.

RAIMVNDVS.

NVnc in ſpeciali de ſeptem ſacramentis pauca dicamus, & quomodò per ea datur animæ humanæ Bene eſſe. Inter ſacramenta primùm occurrit Baptiſmus. Anima humana carni corruptæ, putridæ, & malis concupiſcentiis infectæ copulata, trahit à ſua carne omnem corruptionem, & culpam originalem, & concupiſcētiam maculoſam: & ideò neceſſe eſt, ſi debeat à ſuis ſordibus emūdari, ad aquas baptiſmi lauāda feſtinet: alioquin ſi non fuerit aquis luſtrationis repurgata, portabit in æternū immunditiā ſuā. Iſta autē ablutio Regeneratio vocatur: quia vetus homo illic renouatur, & anima recipit nouum eſſe ſpirituale, quod non habebat, & efficitur Dei filia, hæres Dei, & cohæres Chriſti. Iſta itaq; ablutio materialis cui ſociātur verba ſacra, ſcilicet, Ego te baptizo (id eſt lauo) in nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti: ſignificat ablutionē inuiſibilē, & occultā, quā Chriſtus intus in anima operatur. In hoc baptiſmo ſicut homo efficitur nou⁹, ita & nomē acquirit

ſuum tam præclarum in ſe homo corruperat. Inuetus ergo inutilis, corruptus, abominabilis, ad nihil aliud vacabat, niſi vt perpetuis ignibus deſtineretur. Verùm licet perdiderit homo ſuũ Bene eſſe, remãſit tamẽ ipſa obligatio Amoris, & reuerẽtiæ: quã ſoluere certè oportebat: nec erat illi aliqua excuſatio, quia ſua volũtate Bene eſſe perdiderat. DO. Hinc certè palã intueor, quòd reddere homini ſuũ bene nihil eſt aliud, quã reducere eum ac mutare de malo, tortuoſo, iniuſto, vitioſo Eſſe, ad bonũ, rectũ, ſanctũ, iuſtum, ſalutiferum: vt homo Bene viuat, bene intelligat, bene amet, bene velit, & poſsit: vt ſit ſanctus, honeſtus, decorus, pulcher, virtuoſus. RAE. Aſpice igitur Dei dulciſsimam bonitatem, qui vt hominem ſibi fœderaret, & remotis tot malis in primis bonis reſtitueret, dedit homini IESVM CHRISTVM, qui omnem de medio tulit offenſam, remouit culpã, & pœnã, & ad Bene eſſe priſtinũ hominem reuocauit. Recipit ergo à IESV Chriſto vt amet, & metuat, honoret, & laudet Deũ, vt diligat proximũ ſicuti ſemetipſum: & in his omnibus gaudeat, perſeueret, exultet, tripudiet, delectetur. Ecce hoc eſt Bene eſſe, hæc eſt vera vita animæ per Chriſti gratiã homini reparata. DO. Tria itaque

itaq; colligo beneficia maxima, quæ Chriſti miſeratione donantur: ſcilicet, Indulgentia, vt offenſa deleatur: Gratia, vt Bene eſſe coferatur: Gloria, vt Eſſe optimum aliquando donetur. Nam gratiæ ſemper debetur gloria. Gratias igitur immortales agamus CHRISTO, qui iſta nobis ſuo ſanguine mercatus eſt.

In homine christiano ſunt tres generationes, & tres fraternitates diſtinctæ.

CAPVT LXVI.

RAEMVNDVS.

VT perfectius adhuc, & clarius Chriſti gratiam & Bene eſſe hominis agnoſcas, ſcire te cõuenit, quòd Adam primus pater recepit à Deo corpus & animam, & Bene eſſe. Sed dũ Bene eſſe per inobedientiã perdidit, Eſſe tantùm, imò & Malè eſſe corporis & animæ reſeruauit. Porrò Chriſtianus homo inſtar primi tres habet res ſibi collatas, diſtinctis tamen generationibus. Habet enim Carnem à primo parente, habet animam à creatore, habet & Bene eſſe à Chriſto redemptore. Iſta tertia completa eſt, & perfecta, ſine qua duę primæ corruptæ manent, & perditæ. Hæc enim generatio ſancta eſt, & tota bonitas, rectitudo, & pulchritudo animarum. Iſta tertia generatio omnino contrariatur primæ,

mæ, multiplici ratione: Primò, Per primã enim generationẽ caro dominatur, & anima ſeruit: per tertiã anima dominatur carni, & ſuæ ſubiicit ſeruituti. Secũdò, per primã generationẽ homo erat totus carnalis, luteus, brutalis: ꝑ tertiã homo fit ſpiritualis, rationalis, diuinus. Tertiò, Per primã homo perdidit ſimilitudinẽ Dei, & nãciſcitur ſimilitudinẽ diaboli: ſed per tertiã recuperat Dei ſimilitudinẽ, & in priſtinum ſe attollit decorẽ. Quartò, Per primã homo recipit in ſe radicem omnium malorũ, ſed per tertiam omnium bonorum fomitem recuperat, & conſeruat. DOMIN. Hinc iam cernere licet apertius, quantum primus & ſecũdus Adam ſint inter ſe contrarij. Primus hominẽ corrũpit, & perdit: ſecũdus reparat, medetur, & ſaluat. Ille animam à creatore corpori infuſam inficit, & occidit: iſte eam mũdat, ornat, & viuificat. Ille omnes, quos de ſe gignit filios, perpetuis cruciatibus damnat: iſte ſuã ſobolem baptiſmi lauacro purgatam in cœleſtibus eleuat, & coronat. Ille ſua fœtida carne omnes cõmaculat: iſte ſuæ ſanctæ & mũdæ carni ſociatos mundos reddit, & lucidos. R AE. Egregiè tu ſapis. Nũc pauca de triplici inter Chriſtianos fraternitate loquamur. Prima eſt Carnalis, qua omnes ab vno primo

no primo parẽte deſcẽdũt. Secũdò ſunt frã tres, quia ab vno patre ſpirituũ Deo ſuas animas accipiũt. Et iſtę duę cõmunes ſunt etiã & Paganis & Iudæis. Tertiò ſunt fratres, quia ab vno patre Chriſto omnes Bene eſſe ſortiũtur: Hæc poſtrema eſt omniũ optima, ſine qua duæ primæ mortuæ ſunt. Hæc fraternitas, eſt magnæ notabilitatis, magnæ excellẽtiæ & amoris, magnę bonitatis, charitatis, & vnionis. Hæc fraternitas eſt infiniti meriti, valoris, & præmij: quia Chriſtus Deus homo emit eã morte ſua, vitam tribuens pretij infiniti. Hæc fraternitas, eſt fraternitas gratiæ, quia Chriſtus gratiarũ pater eã ſuis prolibus aſsignauit. Cæteræ autem ſunt naturæ. DO. Meritò hæc tertia fraternitas tantæ eſt dignitatis, quia de patre digniſsimo, & illuſtriſsimo Chriſto originẽ ſumit. Sũmo igitur amore ſe debẽt inuicẽ diligere Chriſtiani, qui talẽ & tam amabilem ſortiũtur patrẽ, qui eos ſuo ſanguine lauit, ſua morte redemit, ſua reſurrectione iuſtificauit, & ſua glorificatione coronabit. RAE. Vt cuncta melius intelligas, quæ de hac triplici generatione & fraternitate locutus ſum, vnũ manifeſtum tibi ponã exemplum. Corpus humanũ recipit Eſſe, recipit & Bene eſſe. Nã epar, cor, & cerebrũ aliis largiũtur mem-

bris

bris omne quod habẽt. Epar enim dat Eſſe groſſum, éſtque ipſis mẽbris inſtar corporis: mittit nãq; eis humores corpulẽtos, ex quibus mẽbra generantur, nutriuntur, ſuſtentãtur. Hoc autẽ facit per venas, ex quibus largitur ſanguinẽ: & eſt quaſi primus Adam, qui dat carnẽ ſolum. Secundò, Cor ipſum mittit calorẽ naturalem, & confert omnibus membris vitalẽ ſpiritũ, & habet ſe ad modũ domini creatoris, qui dat animam viuentem humano corpori. Eſt ergo hîc ſpiritus quaſi membrorum anima, ſine quo omnia membra mortua deputantur. Tertiò, ipſum Caput ſeu Cerebrum, quod eſt altiſsimũ, ſpargit in omnia mẽbra per neruos ſenſum & motum: & eſt ſicut Chriſtus dãs Bene eſſe toti corpori. Sicut igitur corpus ab epate groſſum ſanguinẽ, ita homo recipit ab Adam ſenſibilem carnẽ. Et ſicut corpus recipit à corde ſpiritum vitalem, ita homo recipit à Deo animam viuentẽ; Sicut quoq; corpus accipit à capite ſenſum & motũ, ita & homo capit à Chriſto gratiæ adiutorium. Et quemadmodùm corpus iacet paralyticum, languidum, & emortuũ, & ſemper deorſùm labitur, niſi ſenſum à capite motumque recipiat, nec quicquam ei proſunt aut epatis, aut cordis munera: ita niſi homo gratiæ adiutoriũ &

bene

bene eſſe recipiat, ſemper ad terrena, corruit, nec quicquam illi prodeſt corpus atque arbitriũ recepiſſe. DOM. Hoc exemplo, & cæteris quæ paulò ante de gratia dixiſti, efficaciſſimè deſtruitur hæreſis Pelagiana. Hæc enim falſò aſſerit, poſt acceptum à Deo liberũ arbitrium Chriſti gratiam non eſſe homini neceſſariam. Dicunt nempe homines ſuperbiſsimi, A' Deo habemus, quòd homines ſumus: ſed noſtrum eſt, quòd iuſti ſumus. Neſciũt enim quòd liberum arbitrium in primo patre corruptum, ſurſum ad iuſtitiæ opera attolli non poteſt, innumeris obligationibus irretitũ, niſi Chriſti miſeratione ſoluatur.

Mors Chriſti, vnde homini gratia confertur, & Bene eſſe, generat in homine Chriſtiano nouam obligationem.

CAPVT LXVII.

RAEMVNDVS.

SIcut ſuprà in dialogo de Obligatione, monſtrauimus, hominem aſtringi Deo pro beneficiis creaturarum acceptis: debereq; Deum toto corde diligere honorare, laudare. Multò tamen amplius, & ſine vlla cõparatione obligatur homo optimo largitori, quòd IESVM illi cõtulit, per quem omné ſuã miſeriã, culpã, irã, offenſam feli-

citer,& efficaciter expiauit. Quãtò Chriſtus plus valet quàm omnes creaturæ,tantò magis obligatur homo pro ſuſcepto Chriſto,quã pro omnibus creaturis. Cùm enim Chriſtus ſit perſona infinitæ bonitatis, & hũc largiẽdo Deus exhibuit homini infinitũ amorẽ,& immenſam liberalitatẽ: ideò duplici obligatione infinita homo cõſtringitur, & Chriſto redẽptori,& patri largitori.Quæ quidẽ obligatio multũ differt à prima. Nã prima eſt naturalis,& propter eſſe hominis, & propter mundũ: ſed iſta obligatio eſt propter Bene eſſe hominis per IESVM. Itẽ prima eſt propter hominem factum de nihilo negatiuo,ſed iſta propter hominẽ collapſum in nihilo priuatiuo. De nihilo negatiuo factus eſt homo,qui corruẽs in malitiã,in iniuſtitiã, in turpitudinẽ, cecidit in nihilũ priuatũ, priuans ſeipſum ſuo Bene eſſe, ſua Gratia, ſua Iuſtitia. Quãdo igitur De⁹ extraxit hominẽ de iſto nihilo, cõferens ſibi per Chriſti mortẽ Bene eſſe, & Bene viuere, tũc iterũ fecit hominẽ de nihilo. Primò hominẽ fecit cùm nõ eſſet,deinde refecit cùm funditus periiſſet. Verũ quia magis eſt hominẽ reformare, quàm facere, & maioris valde pietatis. Vt enim nõ crearetur non demeruerat:ſed creatus & ſuperb⁹, & inobediẽs

factus,meruit vt illud perderet,quod fact⁹ erat,& illud propter quod fact⁹ erat. Ideò in infinitũ ampli⁹ obligatur homo pro eo quòd tam gratuita miſeratione morientis Chriſti reſtauratus eſt,quã antè Dei manu plaſmatus eſt. D O. Meritò id quidẽ Nã in iſto opere reparationis noſtrę Deus ſuã vltimã oſtẽdit amicitiã, charitatẽ,amorem, dulcedinẽ,donãs nobis ſuũ Filiũ ſibi coęqualẽ,quẽ amara morte peremit,vt noſtris mortibus ſubueniret. Sed rogo te, quomodò poterit homo finitus hãc infinitam ſoluere obligationẽ? R AE. Duobus modis intellige quæ dico:Primò poteſt hãc obligationem ſoluere,ſi offerat Deo ſuũ amorem,ſuum timorẽ,ſuam laudem, ſuam deuotionem,ita tamen quòd cum iſtis ſimul & Chriſtũ offerat,qui eſt ſufficiẽtia noſtra, per quem pleniſſimè Deo reddimus quod debemus. Ad hoc enim nobis à Deo largitus eſt Chriſtus vt per illũ ſuppleam⁹,quicquid ipſi noſtris viribus nõ poſſumus.Semper enim acceptat filium pater, quem ſi o-miſerimus,& per noſipſos ad Deũ accedere voluerimus, reiicimur, repellimur,& vt ſuperbiſſimi iudicamur. D O. Nec immeritò: qui enim ſine mediatore ad Deũ iratũ reus acceſſerit,grauiori animaduerſiõe percuſſus ſuperbię ſuę pœnas dabit. R AE.

Secundò poteſt homo hanc obligationem ſoluere, ſi mortem filij Dei qua redemptus eſt, grata ſemper memoria geſtauerit. Impiiſsimũ enim eſt, tam benigniſsimã miſerationem ingrato trãſire pectore. Paſsio nẽpe Chriſti eſt infiniti meriti, & totũ hominis bonũ: ideò omne ſtudiũ Chriſtiani, & tota eius cogitatio, atq; intentio, verſari debet circa memoriã mortis Chriſti, in qua ſunt omnes theſauri diuitiarum & meritorum omniũ. Qui igitur vult ſuæ obligationi dignè ſatisfacere, & omnẽ in ſe virtutẽ, & omne Chriſti meritũ poſsidere, recipiat in memoria paſsionẽ eius, per quam ſit in ſeipſo viuificatus, Deo reconciliatus, & à diabolo liberatus. DOM. Sed nõne mors Chriſti iam tranſiit: quomodò ergo quod trãſiit, & iã nõ eſt, mihi poterit prodeſſe? RAEM. Dixi iam tibi. Licet enim Chriſti mors tranſiit, meritũ tamẽ mortis in ęternum manet. Quod meritum tunc in ſe homo recipit, quãdo in memoria deuotus recipit ipſam mortẽ. Et quia meritũ ſemper viuit, idcirco qui in ſe accipit Chriſti mortẽ per recordationẽ, viuit in Chriſto, gaudet, iucundatur, exultat. Qui verò Chriſti mortẽ nõ recordatur, ingratus eſt, nec primã obligationẽ ſoluit, nec iſtã: ſed peccatorũ ſuorũ obligatione cõpeditus, manet in

morte,

morte,in ira dei,& in vinculis diaboli.D O. Hîc patet quòd Chriſtianus & peccator, & ingratus, ſeipſum diligẽs ſuã quærẽtãs glo riã,ſuã famã,reſpuẽs Chriſtũ,infinito reatu ſupra cæteros homines ſe aſtringit. Tãtùm enim peccata hominis Chriſtiani excedunt peccata omnium Paganorũ ac Iudæorum,quantùm obligatio mortis Chriſti(cui Chriſtianus reus tenetur)ſuperat obligationẽ pro beneficiis acceptis à creaturis. Eſt ergo malus Chriſtianus omnium qui viuunt hominũ nequiſſimus, & infinitis ſuppliciis præ cæteris dignus. Vnum tamen eſt quod me vehementer mouet. Si per Chriſti mortem homini confertur Bene eſſe,quid eſt quòd quotidie tanta mala, nũc corporis,nũc animę experimur,& plerunq; maiora, quàm qui Chriſti gratiã nõ receperunt? Corpus vt prius manet infirmum,miſerum,fragile,mortale:anima verò mille quotidie agitatur tentationibus, nunc carnis,nũc mundi,nunc diaboli. Vbi ergo eſt illud Bene eſſe de quo loqueris?

Homo lapſus licet reparetur quantùm ad Bene eſſe animæ,manet tamẽ malum pœnæ in corpore.

CAPVT LXVIII.

RAIMVNDVS.

INtellige primùm, quid ſit Bene eſſe, & quid Male eſſe:& tunc facilè quod quæ-

ris inuenies. Bene eſſe animæ eſt, quòd ſit iuſta, ſancta, recta, immaculata, fugitāſq; vitia, & peccata, & quòd deum amet, laudet, honoret. Hæc per Chriſti gratiam animæ Chriſtianæ conferūtur, atq; hoc modo accipit Bene eſſe, & Bene viuere. DO. Si habet Chriſtianus Bene eſſe, quare tot mala patitur in carne? RA I. Magnæ pietatis eſt iſta diſpēſatio. Ideò enim corpus manet fragile, & infirmū, ne negligat homo ſe lapſum ſe perditū aliquando fuiſſe; & Chriſti gratia reparatum. Secundò, vt meminerit amoris, obſequij, & charitatis ſibi à ſaluatore exhibitæ, nec tam pretioſam mortem friuolam putet. Tertiò, vt cautus ſit, ne iterum peccet, & æternas det pœnas quę corporis mala lōgiſſimè ſuperent. Noueris tamē quòd iſtas carnis noſtrę miſerias Chriſtus nobis in bonum conuertit, quia eas & voluntarias facit, & meritorias. Si enim tolleret in hac vita omnes pœnas, tolleret de medio etiā merendi occaſiones omnes: omnis nempe pœna volūtariè pro Chriſto perpeſſa admodū eſt meritoria. Vides ergo quomodò mala corporis prius inuoluntaria, dum Chriſti gratia voluntaria fiunt, ad Bene eſſe animæ traducūtur. DO. Sed quid dicis de malis, quæ quotidie in anima patimur, vt ſunt tentationes, tribulationeſq;

ſollici

ſollicitudines, timores, & mille pericula? RAEM. Nihil poteſt tollere Bene eſſe animæ, præter ſolũ peccatũ: noli aſſentire peccato, & nihil tibi eſt nociuum. Quicquid enim homo in anima patitur, dempto peccato, totum illi vertitur ad ſalutem. DOM. Quomodo poteſt cõcupiſcẽtia carnis, quę inimica eſt animæ, fieri animæ in ſalutem? RAEM. Dum non aſſentit dum eius appetitum frãgit, dũ eius deſideriis reluctatur. DOM. Sed quare Chriſti Gratia non penitus hanc deſtruit? RAE. Certè ne tibi tollat occaſionem pugnandi, vincendi, merendi. Olim hæc concupiſcentia te traxit ad culpam, nunc captiua te ducit ad gratiam. Tu tãtùm eam cõprime, & retine ſub tributo: noli eam repente iugulare, ſed tanquàm mortalem inimicum vinculis irretitũ ſine langueſcere, tabefieri, & ſenſim mori. Propter tres igitur rationes iſta carnis concupiſcentia homini derelicta eſt. Prima, vt de tuo aduerſario, qui te olim occiderat, egregiè te vindices. Secũda, vt inimicũ habeas, qui te torpentẽ pugnacẽ ſemper faciat, atque victorẽ. Tertia, vt dũ hũc nonnunquã repugnantẽ ſenſeris, gratię memineris ſaluatoris, qui te ſuperiorem fecit, qui illum tuis pedibus ſubiecit, à quo quotidie tot homines capiuntur, inficiuntur, iugulan-

tur. Si ergo hæc concupiſcentia facit ad Bene eſſe hominis, quæ tamen nociua videtur, multò amplius tribulatio, perſequutio ſollicitudo, timor, circunſpectio, quę dum pro Chriſto voluntariè perpetiuntur, maximam parant animæ coronam. DOMIN. Optimus ſermo tuus eſt admodùm informatiuus ad neceſſariam patientiam. Sed nunc ſupereſt, vt quibus formis aut mediis Chriſtus ſuis fidelibus Bene eſſe conferat, & ſalutem, ſapienter ediſſeras.

Quibus formis aut medijs Chriſtianus accipit Bene eſſe à Chriſto.

CAPVT LXIX.

RAEMVNDVS.

VT homo Chriſtianus recipiat Bene eſſe à Chriſto, neceſſe eſt, vt nouerit, & ſuſceperit ſeptẽ eccleſiæ ſacramenta. Chriſtus enim benigniſſimus miſerator dona gratiæ ſuæ per res viſibiles & palpabiles inſtituit elargiri, vt homo exterioribus rebus imbutus, quid introrſum in anima accipiat, agnoſcat. Non tamen id quod datur viſibile eſt, ſed per ſignum viſibile denotatur. Ideò Sacramentũ dicitur, quod eſt ſacræ rei ſignum. Sicut per ſcalam naturæ viſibilem homo aſcẽdit ad cognoſcẽdas res inuiſibiles, vt ſuprà patuit: ita Dominus

De Sacramentis.

IESVS ſtatuit vt per ſcalam viſibilem ſacramẽtorum, homo lapſus ſe erigat ad res ſpirituales, non ſolùm vt eas agnoſcat, verùm etiã in ſe recipiat. Prima ſcala eſt naturæ, ſecũda eſt ſcala gratiæ. Prima eſt ſcala creationis, ſecũda eſt reparationis, vitę, & ſalutis. Prima eſt hominis inquãtùm homo eſt, ſecũ da eſt hominis inquantũ lapſus eſt. Si ergo voluerit Deũ inuenire per ſcalam primam, neceſſe eſt vt prius aſcendat per ſecundã: vtpote collapſus, depreſſus, & Dei inimicus. Item per primã ſcalã homo aſcendit ad Deum, ſed per ſecundã homo ſcandit ad hominẽ Deum. Prima inſtituta eſt à Deo creatore, ſecũda cõdita eſt à deo ſaluatore. D O M. Non mihi mirum videtur quòd Chriſtus ordinauerit per res corporales hominẽ debere recipere Bene eſſe, cùm in prima cõditione mũdi ad hoc res corporales quaſdã Deus creauerit, vt per eas homo habens Bene eſſe, reciperet Optimum eſſe. Lignum enim ſcientiæ boni & mali, quod vtiq; erat corporeũ, propterea Deus inſtituit, vt ſi homo ſeruaſſet obedientiã ſu per hoc ligno impoſitã, de Bene eſſe, quod habebat, tranſiſſet ad Optimum eſſe, quod nondũ nouerat. R AE. Hoc quod dicis etiã huic ſentẽtiæ opitulatur, quòd ſicut homo lignum hoc vetitum gũſtando per res cor-

Per primum ſacramentum, ſcilicet Baptiſmi, datur animæ humanæ Bene eſſe.

CAPVT LXX.

RAEMVNDVS.

NVnc in ſpeciali de ſeptem ſacramentis pauca dicamus, & quomodò per ea datur animæ humanæ Bene eſſe. Inter ſacramenta primùm occurrit Baptiſmus. Anima humana carni corruptæ, putridæ, & malis concupiſcentiis infectæ copulata, trahit à ſua carne omnem corruptionem, & culpam originalem, & concupiſcētiam maculoſam: & ideò neceſſe eſt, ſi debeat à ſuis ſordibus emũdari, ad aquas baptiſmi lauãda feſtinet: alioquin ſi non fuerit aquis luſtrationis repurgata, portabit in æternũ immunditiã ſuã. Iſta autē ablutio Regeneratio vocatur: quia vetus homo illic renouatur, & anima recipit nouum eſſe ſpirituale, quod non habebat, & efficitur Dei filia, hęres Dei, & cohæres Chriſti. Iſta itaq; ablutio materialis cui ſociãtur verba ſacra, ſcilicet, Ego te baptizo (id eſt lauo) in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti: ſignificat ablutionē inuiſibilē, & occultã, quã Chriſtus intus in anima operatur. In hoc baptiſmo ſicut homo efficitur nouꝰ, ita & nomē acquirit

acquirit nouum,vt à Chriſto vocetur Chriſtianus. cui iam Chriſti gratia cõmunicata eſt. DOM. Hinc pulchrè intelligo Chriſtianũ hominẽ eſſe infiniti pretij, valoris, & dignitatis,qui Chriſti ſanguine, vnde & Baptiſmus rubet, mũdatus eſt.Nec debere quẽquam lędere hominẽ Chriſti fidelem, niſi qui velit infinitã iniuriam in Chriſtum cõmittere,cuius ipſe & nomen,& gratiam, & dignitatem gerit.Sed nunc oſtende,obſecro, quomodò hæc viſibilis ablutio interiori purgationi coaptetur. RAEM. In promptu eſt. Nam ſicut àqua baptiſmatis clara,tranſparẽs, & lucida eſt,ita anima in baptiſmo,reiectis culparũ tenebris,intelligentiæ,& amoris lumen acceptat.Item ſicut aqua æſtũ refrigerat, ita & baptiſmus concupiſcentiæ calorem,& ſæuiẽtem carnis motũ contẽperat,& gehennæ incendia penitus eliminat.Item ſicut ablutio fit à capite,deſcẽdens in omne corpus, ita omniũ culparũ,& pœnarũ,quę ab originali peccato,tanquàm à capite ſumpſerunt exordiũ, fit plena remiſſio. Et vt virtutes ſacri baptiſmatis in vnum cõgregem, in baptiſmo fit tranſmutatio de morte ad vitam,de tenebris ad lucẽm,de ſeruitute carnis & dęmonis ad verã libertatem, & ſeruitutẽ redẽptoris.In baptiſmohomo moritur carni,

& viuit

& viuit ſpiritui, moritur vitio, & viuit virtuti, exuitur operibus tenebrarum, & armis lucis induitur, veterẽ deponit hominem, & nouum induit, qui ſecundum Deũ creatus eſt. In baptiſmo prætereà tanquàm per ſcalam Chriſtus deſcendit ad hominem, & homo ſcandit ad Deũ, & fit inter vtroſque quidã dulciſſimus matrimonij cõtractus: quia anima Chriſtum ſuſcipiens à Chriſto vicariis brachiis ſuſcipitur, & veteribus vitiorum veſtibus ſpoliata, incorruptibilibus virtutum veſtibus adornatur. DOMI. Ex iſto dulciſſimo ſermone tuo, luce clarius apparet, cum quanta celebritate, deuotione, alacritate, & pietate debeat Baptiſmus & conferri, & ſuſcipi: in quo humana anima omnes culpas deponit, maculas diluit, nouã natiuitatẽ acquirit, dæmonis, & carnis laqueos euadit, inter ſe & Deũ noua fœdera iũgit, & in Chriſti ſpõſam caſtiſſimã trãſit. Vbi ergo tantorũ eſt bonorũ inſtitutio, magna debet celebritas obſeruari.

Etiam per ſacramentum Confirmationis datur animæ humanæ Bene eſſe.

CAPVT LXXI.

RAEMVNDVS.

Sicut in Baptiſmo homo, quaſi modò genitus infans, abluitur à ſordibus & emũ

datur: ita in Sacramento Confirmationis creſcit, augmẽtatur, roboratur. In his enim quæ ad corpus pertinent, primò videmus, hominem de vulua naſci: ſecundò natum creſcere, & roborari. Ita in ſpiritualibus, homo primũ de vulua, hoc eſt de fonte Eccleſiæ myſticæ generatur: deinde in ſpiritali vita per Cõfirmationis ſacramentũ augetur, & roboratur. Et quia in iſta roboratione fit noua operatio, & nouus animę effectus: ideò nouum etiã debuit inſtitui ſacramẽtum, & à primo diſtinctum. Verùm quia in quolibet ſacramento oportet vt viſibile proportionetur rei inuiſibili, ideò chriſma, quod eſt compoſitum ex oleo & balſamo cum verbis gratiam operãtibus, iſtis ſcilicet, Signo te ſigno crucis, cõfirmo te chriſmate ſalutis: huius ſacramenti virtutem optimè repræſentant. D O M. Oſtende nũc quęſo, quomodò hæc exteriora interioribus aſſimilentur. R AE. Dixi in chriſmate oleum & balſamum contineri. Sicut oleum ſupernatat aquę, ita gratia cõfirmationis gratiam baptiſmatis ſuperat: Item oleum reddit aquam ſaporoſam: ita cõfirmatio baptizatum hominem magis efficit populis famoſum, vita, virtute, bonitate, conuerſatione, ſermone. Itẽ oleum extenditur, & dilatatur ſuper aquas: ita per hanc

confir

cõfirmationis gratiã homo exterius ad bona opera dilatatur, & nomẽ Chriſti amabile reddit cordibus aliorũ. Itẽ oleũ nitidũ eſt, & perlucidũ: ita hoc ſacramẽto homo cõſcientiã poſsidet mundã, & iuſtitiæ luce ſerenam. Item oliua etiã ſæua hyeme ſemper viret: ita per hanc ſacramenti gratiam confertur homini, vt nulla aduerſitatum aſperitate frãgatur, ſed ſemper in bono perſeueret, & in ſecũdis, & in triſtibus. Item oleũ lene eſt, dulce, ſuaue, benignũ: ita hoc ſacramentum facit hominem humilem corde, & mitem conuerſatione, gaudere cum gaudentibus, flere cum flẽtibus. Præterea ſicut oleo permiſcetur & balſamum, quod ſuauẽ valde ſpirat odorẽ, hoc ſignificatur, quòd gratia huius ſacramenti homo extra ſe ſpargit fragrantiã bonæ famæ, bonæ opinionis, & vitę, qua alios ad ſe trahit, & ſuo exemplo inſtituit. Item iſta vnctio fit ſigno crucis in fronte, vt ſignificetur, quòd in hoc ſacramẽto datur gratia ad publicè pro fide pugnandum, ad Chriſti nomen, & crucem, & mortem audacter, & ſine rubore confitendum, & ad tormenta, contumelias, & ludibria, ſi opus fuerit, conſtantiſsimè perferẽdum. Certè vidiſti, quomodò hoc ſacramentum Bene eſſe, & gratiam, & fortitudinem, conferat anima-

bus.

bus. DOM. Vidi equidem, & Chriſti miſerationes ſtupeo vehemēter, qui huiuſmodi remediis noſtris vulnerib⁹. ſuffragatur.

Per ſacramentum Euchariſtiæ ſupra modum Bene eſſe, & multiplex gratia donatur.

CAPVT LXXII.

RAEMVNDVS.

POſt Confirmationem ſequitur Euchariſtiæ, id eſt, bonæ gratiæ ſacramentū, in quo præ cæteris continetur & cōfertur omnis gratię plenitudo. Videmus, quòd in vita corporali primùm præcedit Generatio: deinde ſequitur Augmētatio, per quā homo perducitur ad plenam vitam: ita tertiò, requiritur Alimentum, quo omnis vita perduret in eſſe. Pari modo eſt in vita ſpirituali: Nā in baptiſmo ſpiritualiter naſceris: in confirmatione augmentaris: & Euchariſtia aleris, & enutriris: quò fit, vt in vita ſpirituali conſerueris, & complearis. DOMI. Sed quo cibo alit nos Chriſtus in hoc Euchariſtiæ ſacramento? RAEMVN. Non alio vtique quàm ſeipſo, ſua carne, ſuo ſanguine, ſua diuinitate, quę realiter & veraciter in hoc ſacramento continentur. Ecce hoc eſt pabulum amoris, eſca dilectionis, ferculum ardentiſſimæ pietatis, quo te nutrit Deus tuus, redemptor tuus. Sicut enim nutritio corporalis fit per calorem

natura

naturalem,qui ſi defecerit,iam nutritio ceſſabit, ſic & nutritio ſpiritualis per calorem fit ſpiritalem,hoc eſt per amorem.Et ſicut calor naturalis conuertit nutrimentum in rem nutritam,ita amor conuertit amãtem in rem amatam.Corporalis tamen nutritio & ſpiritualis fiunt cõtrario modo. Nam in corporali alimentum vertitur in naturam aliti, ſed in ſpirituali alitum in naturã vertitur,alimenti.Manducãs enim Chriſtum, non in te Chriſtus mutatur,ſed tu mutaris in Chriſto, formam & imaginem; & Chriſti ſimilitudinem verè recipiens, atque ita Chriſto coiungeris,& eius membrum efficeris. Hinc iam intelligis, quomodò hoc ſacramentum ſcala ſit, in qua per res viſibiles (vt ſunt forma panis & vini) homo aſcendit ad Chriſtum,& Chriſtus deſcẽdit ad hominem.Iſtis rebus viſibilibus accedit ſermo Chriſti, & verũ Chriſti corpus efficitur, & verus ſanguis. DOM. Quomodò tu mihi oſtẽdis, quòd poteſtate verborum Chriſti panis qui in altari eſt in Chriſti carnem transformatur? RAEM. Credis Chriſtum Deum eſſe,& creaturas omnes verbo formaſſe? DOM. Credo equidem. RAEM. Si ergo potuit verbo naturam creare,quare non poterit naturam cum voluerit verbo traducere? Nunquid erit infirmior ſermo

Chriſti tranſmutando naturam, quàm creando? Vt autem noueris, quòd Chriſti verba id realiter efficiunt, quòd dicunt, his rationibus poteris edoceri. Prima ratio: omnino neceſſe eſt, q; verba creatoris aſcendant vnum gradũ ſupra verba creati hominis: ſed hominis verba ſemper ſignificant, etiam faciunt quod dicũt. Secunda: Verba hominis aliquãdo ſunt falſa: vt ergo vnum gradum vltra tribuamus verbis Chriſti, oportet neceſſariò aſſerere, quòd ſemper ſunt vera: ideò in veritate operantur quod loquuntur. Tertia: Sicut creatura habet virtutem tranſmutãdi in ſe aliam creaturam, (nam caro humana mutat panem in ſuam ſubſtantiam) multò magis verba Chriſti ſua virtute panem in altari vertunt in ſuam carnem, & vinum in ſanguinem. DOM. Libenter aſſentior rationibus tuis, nam & veræ, & firmiſſimæ ſunt. Sed nunc quæſo paucis oſtende, quomodò hæc viſibilia in hoc ſacramento interiorem gratiã repræſentent. RAEM. Pareo libens. Sicut enim panis & vinũ ſunt ipſius corporis plena refectio, ita corpus Chriſti quod ſub his ſpeciebus cõtinetur, optimo ſpiritali cibo animam refocillat. Prętereà, Sicut panis ſuper omnes cibos corpus nutrit, & ſuſtentat, & vinũ lætificat, & inebriat: ita corpus & ſanguis

guis Chriſti animã reficit, nutrit, lętam, iucundam, atq; ebriam reddit. Prętereà: Sicut ex multis granis panis fit, & ex multis acinis vinum confluit: ita in hac ſacramenti perceptione multi Chriſtiani in vnã fidem Chriſto iunguntur, & fiunt cor vnũ, & anima vna. DO. Ex hoc poſtremo patet, quòd per formam panis & vini duplex inuiſibile denotatur, ſcilicet verũ corpus Chriſti virgineum, quod in hoc ſacramento continetur, & corpus Chriſti myſticũ, eccleſia ſcilicet in prædeſtinatis, quod nõ realiter, ſed ſignificatiuè repræſentatur. Verùm tu vltra progredere. RAB M. Audi igitur cõſequenter: Sicut res corporales, panis & vinum, in hoc ſacramento in eam aſcendunt dignitatis & nobilitatis eminẽtiam, qua nulla poteſt celſior ęſtimari, (tranſeunt enim in corpus Chriſti glorificatum) ita per hoc ſacramentum boni Chriſtiani ſublimãtur, deificantur, & in Chriſtũ conuertuntur, & efficiuntur cum eo vnius volũtatis, amoris, & germanitatis. Prætereà, ſicut panis viníque ſubſtãtia formis extra remanẽtibus in Chriſti carnẽ & ſanguinẽ occulta virtute cõuertitur, ita per hoc ſacramentũ anima Chriſtiani in Chriſti animã, & deitatẽ occultè permutatur, corpore in ſua ſpecie permanẽte. Prætereà, ſicut per verbũ ſuum Chriſtus

res viſibiles vertit in corpus ſuũ, ita in hoc ſacramento vertit corda animáſque piorum in ſemetipſum. Præterea, ſicut in hoc ſacramẽto panis corporeus aliam naturam induens multò melior efficitur: ita corpus Chriſtiani dignè communicantis melioratur, & caſtum, mundum, ſanctum, & Chriſti obſequiis deditum, & rationi ſubditum efficitur. DOM. Magnifica ſunt quæ loqueris, & quæ vehementer in amorem huius digniſſimi ſacramẽti mentem hominis inflammant. Hinc claret, quòd virtute huius optimi cibi Chriſtianus enutritur, roboratur, completur, perficitur, & ad vltimum bonitatis terminum, quantum in hoc mundo poſſibile eſt, acceleratur.

Quòd caro Chriſti eſt penitus contraria corruptæ carni primi hominis.

CAPVT LXXIII.

RAEMVNDVS.

EX his, quæ iam diximus, facilè potes animaduertere, mi Dominice, quomodò primus homo, & ſecũdus, ſcilicet Chriſtus, cõtrariantur, ita & caro Chriſti eſt omnino contraria carni protoplaſti. Habet enim proprietates operantes reſpectu animæ longè diuerſas. Nam caro primi hominis cauſat in anima omnẽ corruptionem, infectionem, perditionem, & mortem: ſed caro,

caro Chriſti cõfert animæ ſe ſumenti integritatem, puritatem, vitam gratiæ, & vitam gloriæ. Pręterea ſicut caro corrupta in Adã turpiter, libidinosè per coitum generata, eſt cauſa quicquid anima experitur mali: ita caro Chriſti, mundiſſimè ſine coitu de virgine orta, erit animæ humanę cauſa omnis virtutis, iuſtitiæ & ſalutis æternæ. Præterea ſicut ipſi animæ imputatur originale peccatum, eò quòd vnitur carni vitiatę: ita dum anima copulatur carni Chriſti ſanctiſſimè, ab omni peccato immunis efficitur, & omne Chriſti meritum cõpartitur. Præterea ſicut caro Adæ eſt arca omnium vitiorum, omniũ criminum, ſordium, & malorum: ita caro Chriſti eſt arca omniũ virtutum, omnium bonorum, & theſaurorum ſpiritualium omnium. Præterea ſicut caro prima ſeparat animam à ſocietate & amicitia Dei, & facit eam ſociam diaboli: ita caro Chriſti iungit animam Deo, & æterna pace confœderat. Et ſicut diabolus per Adæ carnem animas rapit, & occidit: ita Chriſtus ſua carne animas aucupat, & viuificat. Præterea ſicut anima ſociata ſuæ carni per voluntatem, & amorem, mille ſordibus & vitiis inquinatur: ita ſi ſocietur per amorem carni Chriſti, complacendo, & in ea delectando, ab omni ſpurcitia emunda-

tur. DOM. Hoc poſtremum non eſt perfun ctoriè tranſeundum. Duplicem ego animæ rationabilis ſocietatem cum carne conſidero. Vnã habet cum ſua carne, & hæc eſt naturalis: aliam habet cum carne Chriſti, & hæc eſt voluntaria, & meræ dilectionis. Per primam vnionem recipit caro vitã ab anima, ſed per ſecundam vitam accipit anima à carne Chriſti, per quam deitati in pacis fœdera copulatur. Et quoniã anima magis illic eſt, vbi amat, quã vbi animat: ideò anima Chriſti carni per amorẽ ſociata, tam ſancta, tã virtuoſa efficitur, quòd à carnis ſuæ copula poſſit nullatenus maculari. Et meritò anima plus tenetur Chriſti carnem diligere, quàm ſuam, quæ verberata, paſſa, crucifixa, & occiſa pro animæ ſalute & pro omnibus peccatis quæ à ſua carne contraxit. Huic igitur Chriſti carni ſi anima per amorem inhęſerit, carnis ſuę corruptione decætero maculari non poterit. Sed da veniam, quòd ego verboſus tuam ſentẽtiam interrumpo. RAEM. Non interrumpis: ſed quod ego ex abrupto protuli, tu magis eluceſcere facis. Eſt præterea adhuc vnum, quod in differentiã vtriuſque carnis dicturus ſum, & ſic quieturus: Sicut prima caro corrupta multiplicatur, & diuiditur in multas portiones, & ex conſequenti ſit

Nota duplicẽ animæ cum carne ſocietatem.

causa,

cauſa, quare animæ multiplicentur, & corrumpantur, & abinuicem, & à Deo ſeparentur: ita caro Chriſti quæ vna numero eſt, efficitur ratio vnionis animarum: & omnes animæ Chriſtianæ, quæ per propriam cuiuſque carnem fuerunt abinuicem, & à Deo remotæ, per Chriſti carnem, cui per amorem copulãtur, fiunt cor vnum, & anima vna, inter ſe, & cum ipſa deitate æterno pacto fœderatę. DOM. Præclarè admodum, & permagnificè. Vt quoniam omnes animæ humanæ ab vno exeunt creatore Deo, & multiplicata carne crebro multiplicantur, & corrumpũtur: ita demum per Chriſti carnem vniuntur, purgantur, & ad Deum, qui eas condidit, reducuntur. Et ſic caro eſt cauſa multitudinis animarum, & cauſa vnionis. Caro eſt cauſa quare à Deo exeunt, & cauſa quare ad Deum redeunt. Caro eſt cauſa perditionis animarum, & cauſa ſalutis earum. Hæc omnia operatur caro, ſed non vna & eadem caro, ſicuti nunc euidentiſſimè demonſtraſti. Sed cùm neceſſe ſit omnes Chriſtianos hac vera Chriſti carne cibari, quomodò poteſt vna caro tot homines diuerſis locis & temporibus paſcere? & tamen vna numero cùm ſit, non poſſe diuidi, nec comeſta conſumi.

Corpus Chriſti vnum numero, quomodò poßit ſimul & ſemel eſſe in pluribus locis.

CAPVT LXXIIII.

RAEMVNDVS.

QVæſtio tua eſt, (ni fallor) quomodò Chriſti corpus, vnum numero, poſsit eſſe in pluribus locis. Quæſtio certè difficilis, nulla humana induſtria diſſoluenda: ſed certa fide æſtimãda. Non debet tamen mirum videri, ſi corpus Chriſti poſſit eſſe in multis locis, quando ipſa diuinitas, cui hoc corpus in vnitate perſonæ ſociatũ eſt, tota ſit ſimul in omnibus locis. Accipe prçtereà aliqua exempla, quibus hoc ipſum, quod petiſti, poſſis vtcunque cognoſcere. Primum, Sicut vnum verbum numero, vno ore prolatum, & in aëre multiplicatum, plures aſtantium aures mẽtéſque diuerberat: ita, & vnum Chriſti corpus numero, deitati coniunctum, multis poteſt locis haberi, multa Chriſtianorum corda, & ora ſubingredi. Secundum, Vna & eadem dictio, ſiue illa magnis, aut paruis literis cõſcripta ſit, ſeu in multis, ſeu paucis redacta ſyllabis, ſemper idem ſignificat: ita conformiter, nec parua, nec magna forma panis aliquid variat in corpore Chriſti: tantundem enim in parua cõtinetur hoſtia, ſicut in magna.

Tertium,

Tertium, Licet aliqua dictio multipliciter per varia ſynonyma, aut idiomata, propter hoc tamen ſignificatum dictionis nullatenus multiplicatur: ita quamuis hoſtiæ multiplicantur loco, & tempore, non propter hoc tamē caro Chriſti multiplicatur. Quartum, Quandiu ipſa dictio ſuam retinet formam, & naturam, tandiu ipſa ſignificatio manet: ita etiam donec forma panis in ſua manebit natura, ſemper intus permanet corpus Chriſti. Verùm quia quælibet pars hoſtiæ habet ſpeciem, & nomen panis, ſiue parua ſit illa, ſiue magna, ideò ſub qualibet parte notabili eſt totus Chriſtus. Quintū, Sicut ſpeculum quantumcunque magnum non recipit in ſe niſi vnam imagine vnius hominis, quod ſi frangatur in multas partes, in qualibet ſpeculi parte tota patebit hominis imago, quę prius apparuit in toto ſpeculo adhuc integro. Pari modo ſit vna hoſtia magna inſtar montis, non erit tamen in ea niſi vnum corpus Chriſti: quòd ſi illam hoſtiam fregeris in mille partes, in qualibet parte erit totus Chriſtus, vnus numero, in ſingulis, & in omnibus vnus. DOM. Sufficienter his exemplis optimis imbutus ſum, vt intelligam, & in multis locis, & in ſingulis hoſtiæ effractę partibus vnum numero Chriſti corpus contineri.

Sed oſtende obſecro, quomodò integrum, & perfecta quantitate ſub tam paruis hoſtiæ partibus corpus Domini habeatur. RAE. Corpus Chriſti cùm ſit ſpirituale, eſt in animæ naturam (quãtum id fieri poteſt) tranſmutatum: videmus enim quòd anima noſtra ea quæ in ſe recipit, in ſuam naturã cõuertit: vnde dum recipit, hanc literam a, facit eam continuo ſpirituale͂, & quæ prius erat nigra, vel rubea, longa & lata, fit in anima merè ſpiritualis a, ſine colore, ſine aliqua quãtitate. Ita conformiter corpus Chriſti iam glorificatũ, & ſpirituale factũ, non occupat locum: & ideò poteſt ſine põdere, ſine longitudine, ſine profunditate totum integrum in vno indiuiſibili puncto veriſſimè cõtineri. prætereà videmus palã, quòd imago, ſeu ſpecies rei corporalis, quantumlibet ſit magna, eſt tota ſimul, nec lata, nec profunda, nec ponderoſa, nec groſſa, licet longa eſſe, & groſſa videatur. Vna enim magna Eccleſia, ſeu ampliſsima ciuitas, tota atque integra ingreditur ſub imagine pupillam oculi noſtri, quæ eſt inſtar puncti indiuiſibilis. Homo prætereà dum dormit, totam videt ciuitatem in ſomnis, in ſua ſpecie, quæ punctalis eſt. Cùm igitur corpus Chriſti magis ſit ſpirituale quã quælibet imago rei corporeæ, quæ per

pupillam

pupillam intrat: ideò non tibi mirum videri debet, ſi po..it totum ſimul in pũcto, & ſine ſui diminutione ſub breuiſsimis hoſtiæ particulis cõtineri. Veniẽs enim Chriſtus in ſacramẽto propter animam, vt eam ſibi vniat per amorẽ, ideò debet ibi eo modo contineri, quo poſſit animæ efficacius applicari. D O. Satis me inſtruis, non oportere me in hoc ſacramẽto quicquã de Chriſti corpore quærere, aut ſcrutari, quod ſit, vel quantũ, vel coloratum, vel ſaporũ, vel aliquo ſenſu obuiũ, hoc enim bruteſcere eſt: ſed solùm rem ſpiritalẽ cogitare, & non aliud pręciſè, quàm quòd verba ipſa ſignificant, Hoc eſt enim corpus meum. RAE. Equidẽ hoc ſanè comprehendis. nã quod videtur in ſacramẽto, eſt ſicut vox, quæ extra percipitur: & hoc quod illic intus continetur, eſt ſicut ſignificatum vocis, quod intelligitur. Et ſicut ipſum ſignificatũ non eſt longum, neq; latum, &c. ita Chriſti corpus in ſacramẽto ab omni eſt quãtitate & qualitate remotũ. Accipe itẽ aliud exemplũ: Sicut aliud eſt, forma panis, & aliud ſubſtãtia panis, forma enim panis videtur vel in ſpeculo, vel in ſommo, nõ tamẽ ſubſtãtia panis: ita in hoc ſacramẽto vera ſpecies eſt, & forma panis: ſed panis ſubſtãtia nulla eſt, quia mutata eſt in corp' Chriſti, virtute

verborum eius. Et ideò ſicut ſe habet ſub-ſtantia panis ad panis formã, ita ſe habet corpus Chriſti ad ipſas ſpecies quæ videntur. Et quia panis ſubſtãtia ſolo percipitur intellectu, & nullo ſenſu: ita corpus Chriſti in ſacramẽto loco illic ſubſtãtiæ panis exiſtẽs, intelligi poteſt, ſed nõ ſentiri. Porrò ſicut ſubſtantia panis, in ſe cõſiderata, non eſt nec lõga, nec lata, nec aliquo perceptibilis ſenſu, nec locum occupat, & vbicũq; eſt panis forma, illic eſt ſimilitet tota panis ſubſtãtia: nec plus ſubſtantię continet magna forma, quã parua: ita & corpus Chriſti non eſt nec quale, nec quantum, & reliqua, vt iam patuit. DOM. Sed quid cenſendum eſt de illis formis, quæ remanent ſubſtantia tranſmutata? RAEM. Formæ illę non incongruè appellari poſſunt accidentia, indumẽtum corporis Chriſti: indumentũ inquã alienum, extraneũ, peregrinũ. Ipſę enim formæ ſacramentales panis; & vini, quæ antè habebãt conditiones accedẽtis, & inhærẽtis, recipiunt nouũ morem, multò nobiliorem, & altiorẽ morem ſubſtantiæ, quia per ſe ſubſiſtunt, & nullo ſubſtantiæ adiumento fulciuntur. Omnia ergo in hoc ſacramento dignificãtur: quia panis fit corpus Chriſti, & ſpecies eius modũ recipit ſubſtantię per ſe ſubſiſtẽtis. De-

bet

bet igitur ſpecies panis, & vini, in magna veneratione, & honore, & pietate ſeruari, & coli, tanquam veſtimenta vnigeniti filij Dei, & regis ſempiterni. D o. Ex his patet, magna Chriſti ſaluatoris benignitas, & profunda humilitas, qui propter nos cibãdos tam humili dignatur, & ſimplici indumento veſtiri. Primùm indutus eſt, vt nos redimeret veſte noſtræ mortalitatis. Secũdò, vt nos aleret induit ſe veſtimento panis. Primam veſtem ipſe ſibi fecit, ſecũdam homo cõponit. Primam ſumpſit ex vtero virginis, ſecũdã induit in ſacrificio altaris.

De quarto ſacramento, ſcilicet Pœnitentiæ, per quam lapſus à Chriſti gratia Chriſtianus reparatur, & Bene eſſe ei reſtituitur.

CAPVT LXXV.

RAEMVNDVS.

NVnc de ſacramẽto Pœnitẽtiæ vtiliter pauca loquamur. Videmus, mi Dominice, ꝙ in vita corporali contingit hominem morbum mortalẽ, & periculoſum incurrere, quo vitã perdet temporalẽ. Pari modo Chriſtianus in vita ſpirituali poteſt ægritudinem, hoc eſt mortale peccatum incurrere, per quod vitam amittat ſpiritalem. Gratia enim cùm non ſit de natura

liberi

liberi arbitrij(quia aliud eſt Dei gratia, aliud natura) ideò eam Chriſtianus ſponte aut contẽnere, aut perdere poteſt: quod dũ fecerit, tunc reuera infirmus efficitur, morbidus, & morti proximus. Sicut enim mẽbrum illud in periculo eſt, quod influentiã non ſumit à capite: ita Chriſtianus periclitatur, dũ non recipit influxũ à Chriſto ſaluatore, ſed eſt morbidus, & moribũdus. Verùm quemadmodũ corporalis infirmitas medicinis, & potionibus curari ſolet: ita morbi ſpiritales remediis ſpiritalibus reformãtur: & ideò benigniſſima Chriſti miſeratio contra vitia & peccata, in quibus quotidie labimur, & ad mortem diſponimur, ſacramentũ inſtituit Pœnitẽtiæ. DO. Si Pœnitentia (vt aſſeris) eſt ſacramẽtum, quæ ſunt illa ſigna exteriora, quę inuiſibilem intus gratiam repræſentant? RAEM. Duo ſunt viſibilia ſigna: Primũ eſt in pœnitente, & ſunt facta, & verba exteriora, quæ ſignificant, & declarant id, quod occultum eſt in corde, & inuiſibile: odiũ ſcilicet, deteſtatióq; peccati. Secundum eſt in ſacerdote, qui tenet locũ Dei, & eſt ipſa abſolutio, quæ fit in iſto ſacramento per verba quæ remiſſionẽ exprimũt peccatorum. Iſta duo exteriora ſigna duo inuiſibilia intus oſtendunt. Nã accuſatio in pœnitente

ſignificat

ſignificat peccatorum ſuorum deteſtationem:& verba ſacerdotis, quæ ſunt, Abſoluo te,&c. ſignificant peccatorũ remiſſionem. Ad culpæ enim deſtructionem duo ſunt neceſſaria, ſcilicet peccati remiſſio, quam tribuit Deus: & peccati deteſtatio, quã ſibi aſſumit homo reus. Primò igitur tenetur peccator, qui vult veniam,& gratiam mereri, dolere, triſtari, gemere, ſuſpirare, lachrymari. Secũdò, quia radix omnis peccati eſt mala voluntas, ideò ad deſtructionem peccati neceſſariò oportet vt homo proponat firmiſſima volũtáte, nunquã ſe vltra velle Deum offendere. Tertiò, vt ex imo cordis homo cognoſcat,& fateatur ſe in Deum ſua malitia deliquiſſe. DOM. Malè igitur pœnitet, qui vel fatum, vel Deum accuſat, hoc pacto cupiens ſua ſcelera palliare, inſtar Adæ, qui ſub foliis latitans facinus ſuũ in Deum retorſit. RAEMVN. Quartò, vt habeat optimam ſpem, ab indulgentiſſimo patre Deo ſe poſſe & veniam,& gratiam promereri, ne more Iudæ proditoris dolens pœnitẽnſque deſperet. Quintò neceſſe eſt eũ non ſolùm peccatum odiſſe, ac deteſtari, ſed etiam cunctis viribus illud impugnare, perſequi, perimere,& intus foríſque ore,& corde acriter accuſare, & modis omnibus verbo

& facto

&c facto deſtruere, aliâs veniam non poterit emereri. D O. Meritò id quidem: Nam peccatũ cùm ſit acerrimus, & nequiſsimus hominis inimicus, ſeparans eum à Deo, & ab omni bono, & obligans eum tormẽto ſempiterno, idcirco ſummo conamine debet ſe cõtra illud homo robuſtus erigere, & ſub pedibus proiectũ, & oppreſſum crudeli animo ſtrangulare. Sed tu quęſo vltra proſequere. R AE. Peccatũ cùm ſit etiã inſidiator occultus, & clã ſemper moliatur inſidias, cupit enim ſe celare, operire; occulere, & quia inimici hominis domeſtici eius, ideò neceſſe eſt, vt per confeſsionẽ prodatur, releuetur, vt appareat cõfuſio turpitudinis eius. Nõ potes illi hoſti tuo durius indicere bellum, nec acriorẽ inferre cõfuſionem, quàm ſi illũ, dum latere voluerit, prodideris, & vituperiis, & contumeliis dignũ ſacerdoti monſtraueris. Superbũ enim eſt omne peccatũ, & ideò maximè ab illo declinat, à quo ſe manifeſtari cernit, & haberi contẽptui. Eſt præthereà deceptiuũ, & fraudulentũ, & ideò vt deceptor, & falſarius accuſari debet, iudicari, & puniri: Debet igitur poni in iudicio, & cõtra eũ ferri ſentẽtia, vt cùm iudicatur exeat condẽnatus, exploſus, irriſus. Hũc igitur teterrimũ hoſtẽ cùm taliter homo fuit perſequutus, &
illũ

illũ à ſe proiecerit, & occiderit, ſtatim, virtute ſacramenti pœnitẽtiæ redit ad pacem Dei, & in amicitiã Chriſti, & accepta omniũ peccatorũ ſuorũ remiſſione, gratiã recuperat quã amiſit. Certè iam vides, quomodò hoc ſacramentũ operatur etiã Bene eſſe animæ: quia veniam tribuit, & gratiam refundit. Vides quoq; quomodò Pœnitẽtia ſit ſecũda tabula poſt naufragium, ſecunda ſcala poſt baptiſmum, per quam Chriſtus collapſus iterũ aſcendit ad Chriſtum. In qua ſcala ſunt tres gradus, ſcilicet Dolor cordis, Confeſſio oris, & ſatisfactio operis. DOM. Infinita nunc apparet Chriſti dulciſsima miſeratio, quî homini ſe cõtemnẽti, & grauem iniuriam facienti, tale contulit reconciliationis antidotum, tale ſuorum vulnerum remediũ. Hinc ſumma datur homini peccatori ſecuritas, cùm videt ſe ab eo, qui offenſus eſt, in gratiam pacémq; vocari. RAEM. Omnino neceſſe fuit Chriſtiano peccanti talem clementiæ manũ protendêre, ne propter immanitatem ſui reatus aliquoties deſperet. Multò enim grauius, & profundius cadit poſt baptiſmum, & acceptam tantam Chriſti gratiam, quàm antè. DOMIN. Oro te vt aliquantulis id mihi rationibus demonſtres.

Homo Chriſtianus multò periculoſius cadit poſt acceptam Chriſti gratiam, quàm ante.

CAPVT LXXVI.

RAEMVNDVS.

DIximus ſuprà, ꝙ quando primus parens cum ſua ſobole à ſtatu, in quo illum Deus creauerat, receſſit, ſtatim in alium ſtatum collapſus eſt. Cadens enim à Deo, & à ſtatu optimę naturę, cecidit in ordiné iuſtitiæ, obligans ſe pœnę temporali, atque perpetuæ. Pari modo homo Chriſti ſanguine, & baptiſmate renatus, dũ recedit ab hoc digniſſimo ſtatu, in ordinem cadit iuſti iudicij. Et tãtò grauioribus ſupplicíis eſt dignus, quantò maiora ſunt ſacramenta quæ contemnit. Prætereà ſicut multò difficilius Deus hominé redemit, quàm condidit: condidit enim ſine labore, ſed vſq; ad mortem fatigatus eſt dum redimeret: Præbuiſti mihi (inquit) laboré in peccatis tuis: ideò multò infelicius delinquit, qui ingratus cõtemnit ſe redemptũ, quàm conditũ. Tertiò, peccans ante baptiſmum in ſolum delinquit creatorem: ſed qui ingratus poſt baptiſma iam peccat, creatoré offendit & redemptorem, atq; hoc modo & culpa geminatur, & pœna. Quartò, peccat etiam in totum corpus Chriſti my-

ſticum

ſticum, quod eſt Eccleſia ſanctorum, à quo ipſe ſe diuidit, & vnum de Chriſti membris abſcindit. Quintò, ſicut ꝓ reparatione hominis lapſi neceſſe fuit Deum hominẽ mori: ita neceſſe eſt ad reformandum hominem ſecundò lapſum poſt baptiſmum rurſum IESVM Chriſtum occumbere, quia peccatum deſtrui non poteſt, niſi morte filij Dei. DOM. Sed nunquid Chriſtus iterum debet crucifigi iam factus immortalis? Nunquid non vna mors ſua ſufficit ad totius orbis exhaurienda peccata? RAIM. Sufficit equidẽ: ſed toties Chriſtus myſticè immolatur, quoties in expiationẽ ſcelerũ noſtrorũ mors ſua humili memoria reuocatur. Qui enim peccat, rurſum ſibi Dei filiũ occidit, & nõ poteſt huius ſceleris veniam promereri, niſi Chriſti mortẽ iterum reuocet, & paſsionem ſuã in memoria portet, deuotione, compaſsione, fide. Quod quia paucisſimi faciũt, ideò peccatum regnat, & Pœnitentia omnis euacuatur: vice verſa, dũ homo eã ſibi applicat ꝑ memoriã pœnitẽtia mediãte: quod dũ fecerit, ita illud gratum accipit Chriſtus Dominus, tanquàm ſi ipſe eã ꝓ ſe mortẽ pertuliſſet atq; hoc modo regeneratur, renouatur, rebaptizatur, non vndis baptiſmatis, quod iterari non poteſt, ſed roſeo ſanguine agni

immaculati Chriſti. DOM. Cùm enim in hoc lapſu poſt baptiſmum homo teneatur nõ ſolùm intus grauiter ingemiſcere, ſed etiã condignã ſuis malis foris pœnitẽtiam agere: cumq; ipſum peccatũ ſit infinitum, & æternum, eò q; in Deum optimũ commiſſum ſit, qui eſt infinitus, & interminabilis: quomodò poterit homo fragilis, & mortalis huiuſcemodi pœnitentiã ad vnguẽ vſq; cõplere? Quomodò poterit homo finitus rẽ infinitã terminare? RAEM. In quolibet peccato mortali tria oportet animaduertere: Primũ eſt, ipſa offenſa, & cõtẽptus Dei. Secundũ, ipſa operis nequitia, quę penitus inordinata eſt, & fieri non debet. Tertiũ, eſt id, quod eſt in peccato voluntariũ: quæ ſunt cõſenſus, delectatio, & rei peſsimæ cõplacentia, Hæc duo vltima ſicut finita ſunt, & terminum habẽt, ita & pœnã merentur temporalẽ, terminabilẽ: ſed illud primũ pœnitentiã exigit infinitã. Verùm quia omnis culpa ſolui poteſt per diſplicentiam, tanquàm per ſuum contrarium: ideò ſi homo ceperit deteſtari ex animo malũ quod fecit, & aſſumere dolorem infinitũ pro infinito offenſo Deo, culpę & pœnæ perpetuæ veniam obtinebit. DOM. Adhuc permanet quod quęrebã. Quomodò quis poterit accipere diſplicentiam infinitam?

finitam? nunquid ad impoſſibile nos obligat Deus? RABM. Non te obligat Deus, ſed tu teipſum: noli peccare, & longe à te erit obligatio iſta infinita. Sed agnoſce nunc quàm ſit homini lapſo Chriſti miſeratio neceſſaria. Nam quia homo miſerandus non poteſt in immenſum dolere, nec culpam infinitam deſtruere, ideò illi prærogat paſſionem ſuam miſerator Chriſtus: quæ cùm ſit infiniti pretij, facilè culpam ſubruit infinitam. Et ideò mors Chriſti iuncta cum hominis pœnitentia, culpam deſtruit, prout eſt offenſa Dei. Verùm quia culpa eſt etiam inordinata, & voluntaria, ideò debetur ei pœna temporalis, iuxta qualitatem culpæ: & hęc reſeruatur iudicio ſacerdotis, ſi eſt occulta: vel publici iudicis, ſi eſt manifeſta. DOM. Hinc pulchrè apparet, quàm neceſſarium ſit pœnitentię ſacramentum, in quo facta occulta confeſſione tale ſecretum iudicium celebratur.

Sed rogo, nunquid poſt factam condignam pœnitentiam homo Chriſtianus priſtinæ redditur ſanitati?

*

Sicut Baptiſmus dimittit reliquias primi lapſus in carne, ita Pœnitentia relinquit reliquias ſecundi lapſus in anima: & quomodò expientur.

CAPVT LXXVII.

RAEMVNDVS.

DIcam tibi ad tuam quæſtionem quod te ſcire oporteat. Sicut ſe habet Baptiſmus ad primũ lapſum, ita ſe habet Pœnitentia ad ſecũdum. Sed Baptiſmus derelinquit reliquias in ipſa carne, vt ſuprà patuit: ita & Pœnitentia relinquit nonnullas reliquias in anima. Agnoſce itaque, quòd poſt perpetratum peccatum duo remanẽt etiam opere tranſeunte: ſcilicet offenſa, ſeu iniuria Dei, cui annectitur obligatio temporalis & perpetuæ pœnę. Alterum diſpoſitio & inclinatio ad ſimilem nequitiã perpetrandam. Actus enim humani eam habent conditionem, quòd ſemper ſuam in mente relinquant imaginem: ac per hoc dum malum crebrò iteratur, naſcitur quędam conſuetudo voluntaria malam operationẽ delectabiliter conſummandi. Hoc gentilis Poëta conſiderans, ita canit,

De peccatorum reliquiis.

Sed quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus aßiduè, cras quoque fiet idem.

Iſta autẽ inclinatio, ſeu habitatio, vitium quoddam eſt in anima generatum: & hoc

Reli

Reliquias dicimus peccatorum. In omni quippe peccato fit auerſio à Deo,& cõuerſio inordinata ad creaturas,& illud totum vocatur Mortale peccatũ, quia animã mortificat,& pœnis deſtinat ſempiternis. Verũ dum homo auerſus ad Deũ per pœnitentiã redit,tollitur quidẽ mors animæ & pœna gehẽnæ,manent tamen,propter crebrã quam habuit in creaturis delectationem, quædam reliquiæ, quæ animã ægram languidámq; relinquunt, vt nõ poſſit tota virtute in amorem ſui aſſurgere redemptoris, inſtar eius,qui cura alicuius medici de portis mortis abſtractus,adhuc iacet valetudinarius,& infirmus,eò quòd nondum mali corporis humores purgati ſint. D O. Placet apprimè quod dicis. Sed hæ reliquiæ qua medicina poterunt purgari? R AE M. Tria ſunt optima remedia,quibus ocyus repurgentur.Primũ eſt crebra,volũtaria,fidelis, & verecunda confeſſio , quæ quantò fuerit frequentius cum gemitu repetita,tantò efficacius medelam ægro cordi largitur.Secundum eſt deuota Euchariſtiæ manducatio.Nam ex quo hæ reliquiæ vitioſæ impediunt animam,ne poſſit in Chriſtum per amorem aſſurgere(comparatur enim pigris frigidíſq; humoribus) & quia ſacramentũ Euchariſtię,eſt ſacramẽtũ amoris & ignis,

& cibus ardentiſſimæ charitatis, ideò dum ſumitur ab anima languente, frigida, & indeuota, quicquid illic vitioſũ eſt, ſuo igne cõburit, & inclinationibus priſtinis expulſis, habitus inſerit optimos, & primis lõgè contrarios. Hoc modo anima purgatur, illuminatur, perficitur, vt iam non ſit quod antè fuerat. Præthereà per hoc ſacramẽtum homo maximè vnitur morti & paſſionibus Chriſti, quæ omnia mala noſtra citius expellunt: ac perinde homo conſequitur non ſolùm culparũ, verùm etiã pœnarũ & reliquiarũ purgationem. DO. Hinc optimè liquet, quòd ex quo homo poteſt frequẽter cadere in mortale peccatũ, ideò debet ſe diligẽter exercitare in iſtis duobus ſacramẽtis. Nam per pœnitẽtiam homo reſurgit à lapſu, & vitã recuperat, & amicitiã Dei: & per Euchariſtiã contra reliquias vires reſumit ſpirituales, & fortitudinẽ ac robur multiplicat. Sed nũc de tertio remedio aliquid dicito. RAE. Tertiũ eſt volũtaria tribulationum perpeſſio. Tribulatio enim & afflictio retrahit animã à carnis deliciis, à mũdi oblectationibus ab inordinatis rerũ periturarũ amoribus, & tanquàm in camino ardẽti animã purgat & clarificat. Dũ enim quaſi quodã flagello cogitur ab amore rerum viſibiliũ recedere, ardẽtius & expeditius

tius pergit in amorē Dei. Porrò amor Dei dū fuerit tribulationibus admiſtus, reddit eas leues, portabiles, volūtarias, iucundas, meritorias, & ſupra modū animā repurgātes. Atq; hoc pacto anima roboratur, illuſtratur, perficitur, & inflāmatur, & cū Chriſto inſeparabiliter vnitur. DOM. Nunquid ad purificandā animam ſolus ſufficit amor CHRISTI, niſi etiam triſtiſſimus iſte aduerſitatum fornax aſſocietur? RAEM. Non vtique. Anima enim humana cùm habeat liberum arbitriū, non cogitur ire ad Chriſtum, nec à ſuis abſcedere voluptatibus, niſi ipſa velit. At quoniam delectationes animam ligant cum ſua carne, ideò ipſa tribulatio iam omnino neceſſaria eſt, quæ inſtar mallei percutientis animam cogat ad Chriſti amorem properare, atque inhęrere. DOMI. Inuenti ſunt aliquando nonnulli innocentes atque optimi viri, qui magnis ſunt aduerſitatibus examinati, nūquid iſtis fuit tribulatio neceſſaria, cùm nihil haberent quod purgaretur? RAEM. Difficilimum eſt aliquem tam innocētem producere in medium, qui omnino nihil in ſe habeat quod emundetur, cùm in multis deliquerimus omnes. Sed eſto: Eſt tamen ſemper tribulatio neceſſaria, & ad purgandos vitioſos affęctus, vt in pœnitentibus:

& ad tenacius animam Chriſto glutinandam, & feruentius vniendam, vt in innocentibus. Hoc igitur firmiſſimè obſerua, quòd ſicut ſacramenta ſunt animæ neceſſaria ad ſalutẽ, ita & tribulationes ſunt neceſſariç inſtar igneæ fornacis cũ ſuis follibus, vt aurum examinetur, purgetur, illuſtretur. DOMI. Libens aſſentior ſermonibus veritatis. Sed dicito mihi, cùm multi hinc exeant nouiter pœnitẽtes, de quibus certum eſt, quòd nondum ad purum excoxerint ſcoriam peccatorũ, nec ad liquidum ſcelerũ ſuorũ reliquias purgauerint: Quid rogo de iſtis in alia vita futurum reris? Nunquid dãnabuntur? Sed ſunt pœnitentes. Nunquid ad gloriam transferẽtur? Sed adhuc ſunt in reliquiis & fæcibus ſuorum ſcelerum profluentes. RAE. Ecce hæc quçſtio tua cogit nos omnino poſt hanc vitam locum ponere purgatoriũ. Cùm enim culpæ debeatur plena punitio, hoc quippe exigit diuina iuſtitia: ideò omnis anima quç non eſt in hac vita ſufficienter punita, antequam tranſeat in conſortium Dei, & illam ſereniſſimam omnipotentis faciem poſſit aſpicere, neceſſe habet in alia vita puniri, tribulari, atque ita purgari. Verùm quia diuina iuſtitia eſt in ſummo gradu iuſtiſſima, & ſeueriſſima, & malorum diſtri-

De purgatorio igne.

ctiſſi

ctiſſima perſecutrix,ideò mala quæ per ſemetipſum Deus punit poſt hanc vitã, tanta animaduerſione pœnarum perſequitur, vt nulla mens id poſſit aliquatenus cogitare. Idcirco illa anima quæ ſufficienter nõn purgatur in curia miſericordiæ dum hinc exit,cadẽs in manum iuſtitiæ, amariſſima experietur tormẽta,omnibus huius mundi acerbitatibus grauiora. Et quantò profundius tranſeuntium rerum delectationes in animæ medullas penetrauerint, tãtò profundius ad intima tormenta illa deſcendent. Quod enim tenacius concretum eſt,acriori eget cõfricatione. At quoniam omnis purgatio fit per ſuum contrarium: ideò ſicut anima eſt in blandis voluptatibus inquinata, ita acerbiſſimis ignibus expurgabitur, non tamen ſine amore Dei in anima exiſtente, ſine quo nulla tribulatio eſſe poteſt ſalutifera. D O M. O' quanto ſatius quantò facilius eſſet homini in hac vita ſua delicta mundare, quàm illis intolerabilibus ſuppliciis infeliciter reſeruari, vbi eſt & cruciatus amarior, & pœna productior. Sed nos cæci vecordéſque virtutem pœnitentiæ vitæ huius diſſimulantes, aut neſcientes,eam vſque in aliam vitam, non ſine maximo diſpendio noſtro, differimus.

Alia

Alia quædam, quæ poſſunt inducere hominem lapſum ad pœnitentiam.

CAPVT LXXVIII.

RAEMVNDVS.

VErùm tu dicis, omnes ad pœnitẽtiam ſegnes ſumus, eò quòd ignoremus magnitudinẽ virtutis eius. Vnde ſi nõ tibi videtur importunũ, introducam breuiter aliqua incitamenta, quæ hominẽ dirigant ad pœnitentiam. DOM. Quæſo vt id ocyus feceris. RAEM. Primum quod hominem prouocat ad pœnitentiã eſt, quòd ipſa pœnitentia ſupra modũ placet altiſſimo Deo. Nã cùm deus nihil aliud deteſtatur, quàm ipſam peccati malitiam, eò quòd ſuperba ceruice cõtra Deum rebellem ſe erigit: idcirco is ſummè venit in gratiam Dei, qui toto corde, ore, atque opere peccatũ impugnat, cõfundit, deſtruit, explodit. Atq; ideò pœnitẽtia ſpiritus cõtribulati eſt acceptiſſimũ ſacrificium Deo, & ſuaue fragrans in conſpectu eius. Secundũ: Per pœnitentiam homo non ſolùm placet Deo, ſed etiã vniuerſis amicis Dei: Quia gaudiũ fit angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiã agente. Tertiũ: homo per pœnitẽtiam qui erat penitus deſtructus, & perditus, eſt æterna morte perẽptus, reparatur, viuificatur, ſaluatur, & ſe ſuo cũ gaudio reſtituit creatori,

in eum finē dirigendū, ad quem cōditus & redēptus fuerat. Quartū: Per pœnitentiam homo pertingit ad viſionē ſummi dei ęterni Dei. Pœnitentia enim eſt præcipuum atque optimum quo cor hominis mūdatur, quod ſolum poteſt videre Deū. Ideò beati mundo corde, ipſi enim deū videbūt. Quintum. Maximè inducere nos debet ad pœnitentiā oculus diuinæ circūſpectionis, quæ omnia ſecreta hominis intuetur. Debet igitur ſummopere pertimeſcere, ne teneat in corde ſuo inimicū Dei, ne ipſum hoſpitet, nutriat, diligat, defendat. Quis hominū in regno Hiſpaniæ auderet hoſpitio recipere & enutrire capitalem aduerſariū regis ipſo præſente, vidente, cōtradicente? quis auderet ingredi domū regis, & portare atq; obiicere oculis eius imaginē depictā inimici ſui? Quis rurſum tam ingratus auderet viuere de mēſa regis, & ipſo ſciente alere inde hoſtem ſuū? Pertimeſcat igitur homo peccator, ne ſi Deo vidēte hoſtē ſuū hoſpitio cordis receperit, vltionem experiatur amaram, & cū ipſo hoſte in abyſſum rotetur inferni. D o. Quis nō miretur indulgentem Dei clementiam, qui videt nos quotidie ſuos hoſtes hoſpitio recipere, amare, nutrire, defendere, & tamen dulcis miſerator parcit nobis, & inſuper nos fouet, de-

fendit

fendit, protegit. Nos ſuis fauemus inimicis, & diabolo ſuaſori pertinaciter inhęremus: ipſe nos expectat, prouocat, & ad veniam clementer inuitat. RAE. Sextum: Ad pœnitentiam nos inuitat iuſtiſſima, & acerbiſſima peccatorum punitio, quicquid aut corde, aut voce, aut opere peccauimus, neceſſe eſt ante Dei hominis tribunal examinari, examinatũ verò diſtrictiſſimè puniri. Septimũ: Ad pœnitentiã nos prouocat certitudo mortis, & horę mortis incertitudo. Ideò homo peccator multò eſt omni amẽte ac furioſo dementior, qui in tãta ambiguitate, & incertitudine labiis vitæ, audet ad vnam horã in ſuis ſceleribus permanere, exponens ſe infelix æternæ mortis periculo. Octauum: Ad pœnitẽtiam nos impellit pretioſa mors Chriſti, & roſeus ſanguis eius, qui in remedium peccatorum effuſus eſt. Hæc mors, hic ſanguis, illi non proderunt ingrato, qui pœnitentiam agere contempſerit, qui clamantem Chriſti ſanguinem, & ad gratiam inuitantem, ſurda aure tranſierit, cui æterna damnatio veriſſimè manet, & ſupplicium ſempiternum. DOM. Stupendum profectò eſt, quomodò poſsit homo vltra ſuum diligere peccatum, pro quo Deus & & mortẽ pertulit, & ſanguinẽ fudit? Quomodo poteſt ſeipſum perferre malum,

malum, qui nullas extra ſe res vult habere corruptas, non domũ, non veſtem, non vxorem? Quid tam morte dignum, quàm animam æternò victuram contemnere, & res citò perituras amare: terrena ſectari, & cœleſtia negligere: extra ſe omnem operã impendere, & ad ſeipſum nõ ſemel introrſum aduertere: pulchrè omnia foris diſponere, & internum decorem pro nihilo habere: aliarum rerum damna reformare, & proprios defectus inemendatos dimittere: ab aliis iuſtitię debitum exigere, & nullam ſibiipſi iuſtitiam prærogare: à nemine noceri velle, & ſeipſum continuè iugulare: alias res omnes velle cognoſcere, & ſeipſum nolle reſpicere. Sed comprimo zelum meum, tu verò ad alia quæ reſtant ſacramenta progredere.

De quinto ſacramento, quod eſt Extrema vnctio, per quam datur homini Bene eſſe, & gratia.

CAPVT LXXIX.

RAEMVNDVS.

POſt ſacramentum Pœnitentiæ, de quo nunc ſatis diffuſè locuti ſumus, ſequitur Extremæ vnctionis ſacramentum, per quod homo recipit Bene eſſe: quia diſponitur, & præparatur ad ſanctã ſanitatem, & vigo

& vigorem ſpiritualem. Curat enim hæc vnctio omnem languorem, & morbũ animæ, & reliquias omnes eliminat, & nõnunquàm etiã corporis ægritudines ſanat. DO. Sed quare vocitatur hoc ſacramentũ, Vnctio extrema? RAEM. Quia extremo vitæ tempore homini infirmanti, & mori incipienti tribuitur. Ex quo enim neceſſe eſt hominẽ hinc exire, & ad æternã requiem, quam per pœnitentiã meruit, proficiſci, & quia anima à ſua carne grauatur, trahitur, inficitur, maculatur, & debilitatur: ideò indiget nouo vigore, vt in tam graui agone mortis non ſuccũbat, nõ titubet, nõ deſperet: ſed magis in Dei Amore roboretur, & Chriſti deſiderio copuletur. Duo quippe præcipua ſunt, quæ animã impediũt, ne recto tramite peruolet ad Deum. Vnum eſt, debilitas quędã ex peccato derelicta: aliud eſt, congeries multorũ venialium peccatorũ quotidie exaggerata. Propter hæc duo mala remouenda datur Extrema hæc vnctio, per quam animę debilitas roboratur, & peccatũ omne veniale diluitur: ita tamẽ ſi deuotè illam vnctionẽ homo receperit, & mentem ſuam ad Deũ conuerterit. DO. Nunc, quæſo, paucis oſtẽdito, quid hęc viſibilis vnctio interius operetur. RAE. Sicut exterius vides quandã fieri medicationem,

cum

cum oleo in ægrotãtis corpore,ita ſignificatur quòd introrſum anima per Dei gratiam curatur, & vt ad cœlũ vel ocyus euolet roboratur.Prętereà ex quo mors ingreſſa eſt per feneſtras noſtras, ideò fit vnctio in ſeptẽ corporis partibus.Vnguntur enim oculi, aures, nares, manus,pedes, labia,& renes,vt ſignificetur ipſam animam hoc ſacramento diſponi ad plenitudinem ſanitatis, deletis peccatis omnibus, quæ his ſeptem corporis partibus committuntur. Prætereà ſicut oleum nõ mixtum nitidum eſt,& ſerenum, ita hæc vnctio quæ fit ſimplici oleo conſcientiam hominis mundam facit, & Dei gratia refulgentem. Verùm quia per hoc ſacramentum fit curatio venialium peccatorum, ideò non datur paruulis, qui ignorant peccatum. Et quia in hoc ſacramẽto requiritur deuotio ſurſum leuans,ideò non debet dari,niſi qui deuotè id poſtulant, mente ad ſuperna porrecta. At quoniam datur per modum curationis, ideò non tribuitur niſi multùm infirmantibus: vt exterior quaſi medicatio interiorem animæ medelam ſignificet. DOM. Cùm per huiuſmodi vnctionem corporalis infirmitas raró adiuuetur,quare hoc tali ſigno,quod falſum videtur, res veriſſima monſtratur? RAEM. Licet tali vnctione

morbus corporeus non ſanetur, non tamen propterea ſignum eſt falſum: quia non datur ad corpoream curationem, ſed vt ſit ſignũ quòd ſicut oleo corpus ægrotum perungitur, ita ægra intus anima ſpiritusſancti chriſmate irroratur, per quod ipſa roboratur, vegetatur, alleuiatur, tranquillatur, lætificatur, & vt moribundi corporis moleſtias fortiter perferat ſolidatur. Hinc nunc breuiter animaduerte, inter Confirmationem, & iſtam Vnctionem pulchram differentiã. Confirmatio conficitur in oleo & balſamo: Vnctio autem in oleo ſolo. Illa in verbis fit indicatiuis, iſta in verbis deprecatiuis: Oratio enim ægris neceſſaria eſt morituris, & ad Dei terribile iudicium migraturis. Prętereà illa fit ſigno facto in medio frontis, iſta in ſeptẽ corporis partibus: illa datur tẽpore ſanitatis, iſta autem tempore malę valetudinis: illa & adultis datur, & paruulis, iſta ſolùm datur adultis. DOM. Breui admodùm ſermone ſufficienter huius ſacramenti virtutem atque neceſſariam vtilitatem explicaſti, vt meritò omnis qui in mortem vrgetur, illud debeat toto corde deuotus expoſcere, recipere, complecti, quo reliquiæ leuantur, venialia dimittuntur, anima roboratur, & ad ingreſſum regni cœleſtis cooptatur.

Sextum

Sextum ſacramentum eſt Ordo, per quod character imprimitur ſpiritualis poteſtatis, ſacramenta ſalutis miniſtrandi.

CAPVT LXXX.

RAEMVNDVS.

SIcut iam ſatis animaduertiſti, quòd iſta ſacramenta quæ nunc tractauimus, ſunt homini lapſo neceſſaria: ita neceſſariū eſt, aliquos eſſe homines, qui hæc poſſint ſacramenta conficere, & miniſtrare. Verùm quia hęc ſacramenta ſunt Christi, & nullus propria authoritate poteſt res alienas diſpenſare, ideò neceſſe eſt, vt Chriſtus ordinet viros aliquos, qui ſua poſſint ſacramēta hominibus in cōmune diſtribuere. Eſt igitur neceſſaria poteſtas in terris diſpenſandorum ſacramentorū, Chriſto Domino id largiente, id ordinante. DOMINIC. Hinc ego duo eſſe neceſſaria hominibus ad ſalutem intelligo: Primum eſt, ipſa Gratia, per quam regenerantur, & perficiuntur. Secundum eſt, huius gratiæ per ſacramenta miniſtrandi officium. Et in his duobus totum conſiſtit humanæ ſalutis complementum. Sicut enim ad generationem hominis concurrunt Deus Creator, & homo genitor (hic nempe carnem adminiſtrat, & Deus animam) ita in hominis generatione

per ſacramenta, quæ res ſunt viſibiles, concurrunt etiam Deus, & homo: nã homo adminiſtrat corporalem ſacramentorum ſubſtantiam, & Deus inuiſibilẽ gratiam. Sacramẽtum enim tenet modũ corporis, & gratia eſt ſicut inuiſibilis anima. Et ſicut in naturali generatione pater homo corpus tribuit, ſed animam donare non poteſt: ita poteſtas miniſtrandi res ſacramentorũ viſibiles dari potuit hominibus: ſed poteſtas gratiam creandi, ſeu cõferẽdi, penes ſolum reſidet ſaluatorẽ. Sed quare hoc ſacramentum (de quo nũc agimus) vocatur Ordinis ſacramentũ? RAE. In iſto ſacramento quędam grandis authoritas, & honoris poteſtas aliquibus viris tribuitur, qua ſupra cęteros homines altius eleuantur, & quibuſdam gradibus attollũtur. Vbi autẽ eſt vnus altero ſuperior, illic ordo ſit neceſſe eſt, qui inter Chriſtianos vnũ attollit ſupra alterum. Sicut enim omnia mẽbra humani corporis in hoc cõueniunt, quòd viuũt, quòd calent, quòd nutriuntur, quòd mouentur, longè tamen differunt penes officia ſingulis diſtributa: ita omnes Chriſti fideles in fide, ſpe, & charitate cõcurrunt, ſed dignitatis poteſtas vnum eleuat ſupra alium. Et ideò Chriſtianam gentem in duos neceſſariò populos ſubdiuidimus: vnus ſunt Laici,
& vnus.

& vnus Clerici. At quoniam Clerus diſtributione ſacramentorum Chriſto proximè appropinquat, ideò eſt Laicis dignior, ſublimior, nobilior. DOM. Intelligo Ordinem, cupio noſſe, quare hîc Ordo datur per modum ſacramenti: & an hoc ſacramentum recipienti gratiam largiatur. RAE. Ex quo ſacramentorum miniſtri dicuntur ab aliis ſeparari, & attolli, ideò neceſſarium eſt, vt hoc fiat per aliqua ſigna manifeſta. Nã ſicut Chriſtianus, dum ſeparatur per baptiſmum à non Chriſtiano, recipit characterẽ in anima indelebilem: ita dum homo Chriſtianus accipit tã grandẽ poteſtatem ſupra cæteros, vt poſſit ſacramẽta cõficere, & cõferre, imprimitur ei character immortalis per aliqua ſigna manifeſta: atq; ideò oportuit, vt talis poteſtas per motũ largiatur ſacramẽti. DO. Sed nunquid iſte caracter impreſſus, dum ordo confertur gratia dici decet? RAE. Licet iſte character ſit res inuiſibilis animæ impreſſus, non tamen eſt gratia, ſed eſt quædam ſpiritualis poteſtas à Chriſto collata, quæ in æternum deleri non poteſt. Nam quia alij Chriſtiani aſſimilantur Chriſto per gratiam, ideò oportet vt vltra hanc gratiam, quam & iſti in aliis ſacramẽtis recipiunt, aliud quiddam ipſis in anima imprimatur, per quod ſupra alios ele-

uentur, & Chriſto propinquius comparentur. Idcirco quãuis huiuſmodi homo perdat gratiã ſibi collatã, non tamen ideò perdit hanc inuiſibilem poteſtatem, quę illi vt character indelebilis perſeuerat. DOM. Sed quomodò probas, rogo, quòd iſta poteſtas non poſſit amitti? RAEM. Iſta poteſtas miniſtrandi ſacraméta nõ datur his, quibus datur, propter ſeipſos, ſed propter alios, quibus neceſſe eſt ex ſacramentis accipere gratiã: ideò oportet, vt etſi hi miniſtri ſuam gratiam peccando perdant, non perdũt tamen indelebilé poteſtaté. Prætereà ſi clericus poſſet ſuã amittere poteſtaté, damna maxima Chriſtiano populo prouenirent, quorum omnis tunc ſalus, vel perditio ad bonitatem, vel malitiã penderet ſacramenta donantis, eſſétq; nimis infeliciter noſtrę prouiſum ſanitati. Prętereà, Ordo ſacerdotalis, qui eſt inter omnes principalior, magnam habet cum libero arbitrio concordiam: Nam ſicut liberũ arbitrium eſt immortale, ita & ſacerdotiũ: Et ſicut liberum arbitrium, etiã ſi fuerit corruptum, eſt tamen naturaliter præ cæteris creaturis Deo proximum: ita & ſacerdos, quãuis ſit vitioſus, & ſceleribus plenus; in poteſtate tamé qua fũgitur ſemper permanet Chriſto propinquus. Nam ex quo ſacerdos nihil gratiæ

tiæ in anima tribuit, licet foris ſpecies viſibiles adminiſtret: ideò ſua vel bonitas vel malitia nihil efficit ad ſacramenti virtutẽ, ita tamen dũ faciat, ſicut fieri Chriſtus inſtituit. Quẽadmodũ enim homo æquè generat, ſiue ſit bonus, ſiue ſit malus, & Deus æqualiter animã donat: ita bonitas, & mali tia ſacerdotis nihil impedit, quin Deus opti mus ſemper det gratiam ſacramẽtis. Hinc etiam patet, quòd homo aliquis Chriſtianus à ſua gratia relapſus, poteſt nihilominus recipere ordinis ſacramentũ: quia non prærequirit bonitatem perſonę, ſed ſolùm ſufficit quòd ſit Chriſtianus. DOM. Quantum ego conſidero, poteſtas quæ in ſacramento ordinis cõfertur, ſicut hominis gratiam non exigit, ita etiã neminẽ meliorem reddit. Puto tamen quòd huiuſmodi miniſter ſicut cæteros antecedit altiſſima poteſtate, ita etiã debet magna ſanctitate præcedere, quia aliâs tam magnifica ſacramen ta nõ poterũt àb eo dignè miniſtrari. RAE. Rectè arbitraris. Qui enim res ſacroſanctas adminiſtrat, tenetur ipſe & ſanctus, & bonus haberi, alioquin in ſuã perniciẽ, & perditionẽ elaborat. Quantũ tamẽ attinet ad ſacramentorũ virtutẽ, nihil officit aliis, ſi malus & indignus fuerit. Hoc tamen verum eſt, ꝙ ſi is qui ordines recipit, fuerit

in gratia,copioſius illi gratia cumulatur: ſi malus fuerit,in ſuam quidẽ perniciem con ſecratur:ſed tamen permanet conſecratus, & non magis præiudicat ſacramẽtis,quam malus apothecarius optimis à ſe conditis medicinis. DO. Hinc luce clarius apparet, quòd is, qui vult recipere Chriſti gratiam in ſacramentis,non debet miniſtrantis ma litiam cogitare:cùm nullam tribuat ſacramentis virtutẽ,non magis,quàm apothecarius qui medicinam conficit, qui tamen non dat herbis virtutem,neque radicibus.

Sacramentum Ordinis principaliter reſpicit, & ordinatur ad ſacramentum Euchariſtiæ.

CAPVT LXXXI.

RAEMVNDVS.

NVnc ſupereſt,vt breuiter dicamus huius ſacramanti reſpectum. Cùm enim certiſſimè conſtet,quòd ſacramentum Euchariſtiæ ſit ſummum ,& maximum omnium ſacramentorũ,eò quòd ibi contineatur totus Chriſtus Deus & homo: ideò ſacramentum Ordinis è directo,& præcipuè reſpicit poteſtatem,quæ datur ſupra ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, & propter hoc eſt principaliter inſtitutum.Et quia huius poteſtatis gradus eſt vltimus, ideò

ideò neceſſe eſt aſcéſum ad hũc fieri per alios gradus, hoc eſt poteſtates alias inferiores, donec perueniatur ad ſummũ. Tinctor enim antequàm ponat in panno crudo vltimum coloré, ac nobiliſſimum, primũ inſerit alios colores minus nobiles, qui viam faciant ad coloré vltimũ. Et ideò ad ſacerdotiũ ſex gradibus ordinatis fit ſenſim aſcéſus. Primus gradus eſt poteſtas Oſtiarij, ſecũdus Lectoris, tertius Exorciſtæ, quartus Accoliti, quintus Subdiaconi, ſextus eſt Diaconi, vltimus Sacerdotis. Et quia tales perſonæ ab aliis diſtinguũtur & eleuãtur, ideò oportet quòd ſit quædã differẽtia viſibiliter, & ideò ante omnia Tonſura pręcedit, per quam tanquã in ſigno à Laicis ſeparantur. Verùm quia ſacerdotiũ (vt iam diximus) libero arbitrio cõparatur, ideò ſicut liberũ arbitrium eſt Deo proximũ per naturalẽ virtuté, ita ſacerdos eſt ſacramento Euchariſtię maximè propinquus per poteſtaté ſacerdotalem. Ité ſicut omnes creaturæ per liberum arbitrium ad Deum copulantur, ita omnes inferiores gradus per Sacerdotium ſacræ Euchariſtiæ cõiunguntur. Et ſicut homo cõtinet in ſe omnes creaturas, ita & ſacerdos præter ſex gradus, omnes etiam Chriſtianos. Item ſicut poteſtas liberi arbitrij eſt ſupra alias poteſtates

naturales, ita natura ſacerdotalis gloriæ omnes ſuperat virtutes ſpirituales. Itē ſicut per primum hominem Deus multiplicauit alios homines: ita per primum ſacerdotem Chriſtus alios multiplicauit ſacerdotes. DOM. Sed nunquid propter ſolā Euchariſtiam eſt ſacerdotis poteſtas inſtituta? RAE. Non: ſed tamen (vt dixi) principaliter propter eam. Huic autem poteſtati iudiciaria poteſtas, quę in ſacramēto pœnitentiæ neceſſaria eſt, copulatur: quia nemo poteſt dignè ſumere Euchariſtiæ ſacramentum, niſi prius à peccato ſoluatur. Et ſic ſacerdos ſecundariò recipit poteſtatem iudicandi & abſoluēdi, quæ poteſtas Clauis vocatur, eò quòd intromittat homines ad Chriſti corporis ſacramentū, ad Chriſtianorū conſortium, & ad regnum cœlorum. DOM. Placet quod dicis: ſed eſt aliud quiddam quod me permouet. Cùm nullus Chriſtianus poſſit ſibiipſi dare poteſtatē ſupra ſacramentum corporis Chriſti; ideò videtur oportere eam ab alio quodam ſuperiore recipere: & quia non eſt procedere in infinitū, idcirco oportet ſiſtere in aliquo maximo ſacerdote, ſupra quem nemo ſit. RAE. Dixi paulo ante omnia ſacramenta profluere à Chriſto maximo ſacerdote. Verū quia oportuit illum aſcēdere in cœlum, ideò per ſeipſum

aliquos magnos cõſtituit ſacerdotes, quibus poteſtatem contulit alios epiſcopos & presbyteros ordinandi, & vnũ præ cæteris loco ſui vicarium conſtituit, qui haberet præeminentiam longe ſupra alios, in quo tanquam in vno capite omnes Chriſtiani fideliter vnirentur. Hic eſt Petrus apoſtolus, & omnes ſummi pontifices ſui ſequaces, qui gerit perſonam Chriſti, qui habet vniuerſalem poteſtatem illimitatam & ſacramentum ordinis conferendi, & omnia peccata pœnitentium Chriſtianorum, & omnia ſcelera iudicandi, abſoluendi, & donandi. DOMI. Egiſti ſatis quæſtiunculæ meæ. Verùm quia paulò antè in Laicos & Clericos Chriſtianum populum partitus es, ideò cogor æſtimare inter laicos etiam inueniri aliquam ordinis poteſtatem, per quam vnus ſupra alterum eleuetur, ſicut nunc in Clero demonſtraſti. Videmus enim ſupra Opifices & Mercatores eleuari ciuilium cauſarum Iudices, tum Milites, tum Barones, tum Comites, deinde Duces, & Reges, donec venias ad Imperatorem, qui caput eſt omnium.

*

De ſepti

De ſeptimo ſacramento, quod eſt Matrimonium: per quod datur Bene eſſe, & gratia, & remedium contra peccatum.

CAPVT LXXXII.

RAIMVNDVS.

SI cupis ordinem poteſtatis laicalis plenius agnoſcere, lege librũ meũ vnde iſte tranſſumptus eſt: nos ad finem properãtes neceſſariis tantùm hîc intẽdimus immorari. Pauca igitur nunc de ſacramẽto Matrimonij eloquamur. Cùm dominus Deus primũ hominem conditũ in paradiſo poſuiſſet, continuò fœminã de ſua carne formatã illi in matrimoniũ copulauit, vt per hanc coniunctionẽ viſibilẽ alia copula inuiſibiliter, quæ eſt hominis cum Deo, & in qua ſalus hominis cõſiſtit, monſtraretur. Propter duas itaq; rationes Deus hoc ſanciuit matrimoniũ: Vna, vt eſſet generãdis, multiplicãdíſq; hominib⁹ aptiſſimũ inſtrumentũ. Altera, vt eſſet coniunctionis inter Deũ & hominẽ viſibile ſignũ. Verũ vt iſta poſterior copula hominis cum Deo perfectius ab hõmine notaretur, ideò à principio fecit Deus mirabiles coniunctiones: vnam, qua ſociauit animam cum carne, & iſta eſt naturalis: & aliam, qua coniunxit virum cum muliere, & iſta eſt voluntaria & ſacramentalis. Iſta prima coniunctio

eſt

eſt ſignum, & ideò eſt ſecunda nobilior prima. Nam ſicut anima eſt dignior ſua carne, ita vir ſua muliere. Item ſicut vna anima vnam tantùm habet carnem, ita vnus vir vnam tantùm mulierem. Item ſicut anima nõ poteſt à ſua carne niſi morte interueniente ſeparari, ita vir & mulier niſi per mortem non diuiduntur. DOM. Quantùm ego animaduerto, ſicut prima coniunctio eſt præcipuè ſignum ſecundæ, ita iſta ſecunda eſt ſignum tertiæ, quæ eſt coniunctio animæ, ſeu humanæ naturæ cum creatore, quę eſt omnium maxima & præſtantiſſima, ſine qua incaſſum cæteræ ęſtimantur. Nam ſicut caro per animam, & fœmina per virum ſublimantur, viuificantur, nobilitãtur, ita humana natura attollitur, & vehementiſſimè dignificatur per copulam fœderis, qua creatori coniungitur. RAEM. Sicut ergo duæ ſunt coniunctiones viſibiles, vna animæ cum carne, & altera viri cum muliere: ita duas nunc quęſo copulas ſpiritales intellige, quibus humana natura poteſt cum Deo ſociari. Vna eſt inſtar animæ cum carne, & fit per vnionem perſonalẽ, qua Deus & homo in Chriſto conueniunt in vnitate perſonæ. Alia eſt inſtar viri cum muliere, & fit per volũtariam pronámq; dilectionem, qua etiam

ſponſa

ſponſa ſuo ſponſo ſaluatori ſtrictis amplexibus copulatur. Et ſicut de complexu maris & fœminæ naſcuntur filij naturales; ita ex copula Chriſti cum eccleſia filij generãtur quotidie ſpiritales. Et ſicut mulier eſt formata de viro, ita eccleſia de Chriſto. Et ſicut vir & mulier habent in natura cõformitatem, ita Chriſtus eccleſiæ conformatur per ſuam humanitatem. Et ſicut inter virum & mulierem eſt ſumma dilectio, & ſunt cor vnum, & anima vna, ita eccleſia Chriſtum, & Chriſtus amat eccleſiam, & tradidit pro ea in mortẽ animam ſuam. Præterea ſicut ſpõſus ornat & decorat ſponſam ſuam, ita & Chriſtus ſpirituali bus monilibus intus decorat eccleſiam. Et ſicut ſponſus ſponſam ſuã ne laſciuiat caſtigat, ita & Chriſtus eccleſiã. Et vt omnia in vnum conferã, ſicut ſe habet bonus ſpõſus ad ſuam ſponſam, ita Chriſtus ad ſuam ſe gerit eccleſiam. DO. Pulchra vtriuſq; ad inuicem matrimonij comparatio. Sed qua ratione obſecro ſacramẽtum Matrimonij inter alia noui teſtamenti ſacramenta numeratur, cum ipſum antiquũ ſit, & nõ nouum? RAE. Sacramentum Matrimonij ſicut à principio fuit inſtitutũ, ad ſignificãdam primam coniunctionem ſpiritualem, quæ fuit inter naturam humanam & creatorem:

torem: ita iam de nouo debuit inſtitui, ad ſignificandam nouã copulam, quæ eſt inter redemptam eccleſiam & ſaluatorem. Eſt igitur Matrimonium & antiquum & nouũ, ſed diuerſis reſpectibus, & ideò meritò poteſt cum cæteris ſacramẽtis æſtimari. DOMINI. Quoniam igitur matrimonium eſt nouæ gratiæ ſacramentum & omne ſacramentum certam dat gratiam, & ſpeciale aliquod, quo homo indiget adiutorium: rogo te, vt dicas mihi, quod nam eſt illud adiutoriũ gratiæ, quod in hoc ſacramẽto Chriſtus dominus elargitur? RAEMVNDVS. Sicut ipſe noſti, in Matrimonio datur homini facultas ex diuina inſtitutione, vt vtatur ſua coniuge ad ſobolis procreationem: & ex conſequenti datur etiam illic gratia, cum qua illud conuenienter fieri poſsit. Qui enim recta intentione, & ad prolium generationem ſacramentum recipiunt Matrimonij, huiuſmodi etiam gratiam promerentur cõtra concupiſcentiã carnalem, qua anima ſubleuatur à corruptione, & nimio libidinis ardore, vt ſit ibi copula ſingularis, copula vtilis, & copula inſeparabilis. Ex copula ſingulari naſcitur fides, qua vterq; cõiugũ inuicẽ obligãtur. Ex copula vtili ſequitur bonum prolis, ad quod Matrimoniũ eſt inſtitutũ.

Et ex

Et ex copula inſeparabili oritur bonũ ſacramenti, quia eſt ſacramẽtum ſpiritualis coniunctionis ſupra memoratæ. Et ſic tria bona generãtur ex matrimonio, ſcilice fides, proles, & ſacramẽtum. Hæc tria bona excuſant, imò honeſtãt ipſam copulã carnalem, & ipſam copulæ concupiſcentiam, vt actus ille aliâs turpiſsimus, honeſtus ſit, & meritorius. DO. Magna certè & admirabilis huius ſacramenti gratia. RAE. Audi & aliã: Tres ſunt in homine inordinationes cõcupiſcentiæ peruerſæ. Prima eſt, quòd homo luxurioſus ſæpe multas appetit mulieres: ſed per gratiam Matrimonij iſte appetitus reſtringitur, vt ſit vnica cõſorte ſua cõtentus. Secũda inordinatio, ꝙ homo luxurioſus magis quærit in coitu ſuæ ſatisfacere cõcupiſcentiæ, quàm prolẽ aliquã procreare: ſed in Matrimonio gratiã recipit, vt magis cognoſcat vxorẽ gratia ſobolis, quàm libidinis. Tertia poſt cõpletã libidinẽ ſolet naſci nauſea, & faſtidiũ eius mulieris, quam cognouit, ac tũ illam reſpuit, & quærit aliã: ſed in Matrimonio datur gratia, & adiutorium, vt nullã cupiat extra cõſortem ſuam, velítq; ſemper cum ea inſeparabiliter permanere. DO. O' immenſam clementiã domini ſaluatoris qui tali ſacramẽto noſtris cõcupiſcẽtiis beni-

gnè prouidit. Sicut enim ipſe nouit, carnē nos lubricam gerere & ſordibus plenam: ideò inſtituit miſerans, vt illicita deſideria licitis matrimoniis reſtringantur. Sed nūc paucis oſtende, quomodò Matrimoniū ſit ſacramentū, & quod illic eſt viſibile, quod inuiſibile. RAE. Iſtud ſacramentum inſtar ſe habet ſacramenti pœnitentiæ, in quo non eſt res aliqua corporalis. Verba itaq; à viro & muliere prolata, per quæ interior amborum conſenſus exprimitur, ſunt illud totū quod primùm apparet in Matrimonio: & interior ipſe conſenſus eſt id, quod in matrimonio ſignificatur. Et inde cauſatur vinculum obligatorium inter virum & mulierē inuiſibile, ſpirituale, quod nunquā diſſolui poteſt, diuina ordinatione id diſponēte. Sūt igitur tria iſtic per ordinem, ſcilicet verba exteriora, interior vtriuſq; cōſenſus, & ipſum inſolubile vinculum, & hoc vinculum eſt ſacramentum: quia coniunctionem inter Deum & animam, inter Chriſtum eccleſiámq; ſignificat. Virtute huius vinculi vir tranſit in poteſtatem mulieris, & ecōuerſò, & tenentur ſibi mutuò debitum reddere. Si voles hāc materiā perfectius noſſe, oportet te quid Iuriſperiti loquantur aſpicere. Nos quod noſtrū fuit ſufficienter expreſsimus, ſimul

& de ſacramentis vltra diſputandis finem ſtatuimus. Vnum ſupereſt, vt innumeras gratias Chriſto domino humili corde dicamus, qui hiſce pretioſiſsimis ſacramẽtis nos lapſos erexit, Deo ſibíq; recõciliauit, de poteſtate tenebrarum eripuit, gratiam nobis & Bene eſſe contulit, & æternam gloriam repromiſit, vt de Bene eſſe gratiæ ad Eſſe optimum gloriæ tranſeamus. DOMI. Ecce hoc poſtremum quod de Optimo eſſe gloriæ tetigiſti, hactenus mihi animũ ſuſpenſum tenuit, cupiens vehementer agnoſcere, quomodò Eſſe optimum Chriſtus miſerator largiturus ſit. Hoc enim complet & conſummat totum hominem. Tu ergo pro tua humanitate aliquid de hoc ocyus ediſſere.

De Iudicio vniuerſali.

CAPVT LXXXIII.

RAEMVNDVS.

FAcerem etiam etſi minimè rogares. Non enim oportet hominem, de quo hactenus ſempèr loquuti ſumus, dimittere inconſummatũ. Egimus de hominis creatione, egimus de ſua reparatione, nunc agendũ eſt de finali eius retributione. Tripliciter enim operatur Deus circa hominẽ, ſcilicet ipſum creãdo, reformãdo, & iuxta quod

quod operatus eſt æquiſsimè iudicando. Cum itaq; ſit homo opus Dei viuum, nobile, magnificum, & præ cæteris creaturis ſuo cōditori ſimillimum: ideò non debet inconſummatus imperfectúſque manere. Verùm quia non poteſt vltimum cōſequi finem, niſi prius opera eius examinentur, & iudicentur, vt iuxta qualitatem ſui operis vltimæ retributionis præmium ſortiatur, ſiue in æternā pœnam, ſiue in gloriam ſempiternam. Idcirco nunc neceſſe eſt de hoc vltimo, & generali iudicio pauca dicere, & an etiam futurum ſit certis rationibus naturalibus demonſtrare. DOM. Ita fac obſecro, ego aures cordis diligenter admoueo. RAEM. Iudicium vniuerſale futurum poteſt ex ipſius hominis natura probari. Nam cùm homo habet à Deo liberam voluntatem, & eſt operum ſuorum dominus, ideò opera eius ratione arbitrij ſunt meritoria, & ideò etiam iudicabilia, vt recipiant iudicante Deo, vel pœnam, vel gloriam. Iuſtiſsimū certè eſt, vt qui aliquid libera operatione promeruit, id à Deo in integrum recipiat, vt detur ei poſt laborem ſua merces. DO. Si homo debet mercedem ſui operis à Deo recipere, ideò manifeſtè cōſequens eſt, iudiciū venturū, quo examinetur: & iudicetur, quid promerue-

rit. RAE. Idem probamus ratione debiti. Bonis enim operibus debetur laus, fauor, & honor: malis verò è diuerſo vituperiũ, ignominia, & opprobriũ. Hinc etiã oportet ꝙ opera bona, quæ propter Deũ ſunt facta, tantã recipiãt à Deo laudẽ, & gloriã, qua non poſsit amplior æſtimari: & opera iniqua in iniuriã Dei perpetrata, tam grãdem execrationẽ cõfuſionẽmq; ſortiãtur, qua nequeat grãdior poſſe donari. Vt igitur hęc in ſummo fiãt, neceſſe eſt vniuerſale iudiciũ proferri in cõſpectu omniũ homicũ, & Angelorũ, qui norũt inter bonum malúmque diſcernere, quo iuſta opera ab omnibus approbẽtur, laudẽtur, & publicè honorentur: quæ verò reproba ſunt, cum ſumma omnium execratione explodãtur, exhibilentur, confundantur. DOMI. Vt iſtud fiat, quod dicis, Neceſſe eſt omniũ illic corda cõſcientiáſq; palã cunctorũ oculis pateſcere, vt boni cõmunem mereãtur accipere laudẽ, & mali publicã confuſionẽ. RAE. Verum tu dicis: libri enim, id eſt, cõſcientiæ aperiẽtur, & mortui iudicabũt ex his, quæ ſcripta fuerint in libris. Tertiò probamus iudiciũ futurũ ex cõditione operũ malorũ. Nã opera iniqua ſuppliciis puniri debent, & ignominiis. Non enim ſola pœna debetur peccatis, ſed etiam aper-

ta confuſio: cùm plerumq; homines magis timeant confundi, quam torqueri. Ea nanque eſt omnium ſcelerũ & malorum operum cõditio, vt celari velint ſemper, & abſcondi. Quia igitur nemo malignus vult ſecretam fraudis ſuę nequitiã agnoſci, ideò vt peccata omnia, quæ nunc ſunt occulta, extrema, & publica retributione feriãtur, neceſſe eſt vniuerſale apparere iudicium, in quo omnia malorum furta, fraudes, artes, & ingenia tanta claritate cunctorum oculis patebunt, vt ſole clarius videantur.
DO. Ha quàm inſani ſunt, quàm verè vecordes, qui nunc ſua ſcelera vni homini in confeſſione aperire refugiunt, quæ in illo tremendo iudicio tam lucida demonſtratione confuſibiliter expandentur. Quantò ſatius eſt nunc ea clam prodendo occulere, quàm ea poſtmodum cum ſummo rubore palam oſtendere, & oſtendendo perire. RAEM. Iſtud certè promerentur, qui hîc nolunt vllatenus de peccato cõfundi, propriam laudem gloriámque quęrentes, quibus æterna caligo, & confuſio reſeruatur. Quartò probamus iudicium futurum ex gaudij triſtitiæ'que natura. Neceſſe eſt enim, vt iuſtus dę ſua iuſtitia tam magnificè gaudeat, vt perfectius gaudere non poſſit: & impius de ſua nequitia tam grandem

habeat triſtitiam, vt ea non poſſit maior haberi. Vt autem iſthuc ſic fiat, neceſſe eſt vniuerſale iudicium promulgari, in quo boni ab omnibus laudati ſummum gaudium, & reprobi ab omnibus vituperati æternam triſtitiam mereantur. Quintò, non ſunt niſi duo iudicabilia, ſcilicet opera mala, & opera bona: & quia contraria iuxta ſe poſita magis ipſa clareſcunt, ideò eſt futurum generale iudicium, in quo omnia opera bona comparatione malorum glorioſiſſimè illuſtrabuntur, & mala opera comparatione bonorum extrema confuſione ſordidentur. DOMYN. Terribile eſt quod loqueris, & quod prauorum hominum poſſit animos permouere. Sed nunquid hæc extrema omnium operum retributio in ſola hominis anima fieri debet, an etiam ſimul & in carne?

Generale iudicium omnium corporum mortuorum vniuerſalem præquirit reſurrectionem.

CAPVT LXXXIIII.

RAEMVNDVS.

DIximus præcēdēti capitulo, Quòd generale iudicium reſpicit humanā naturā. Ad humanam autem naturā pertinet & corpus & anima: Nam ſicut eſt natura

corpor

corporalis tantùm, & natura ſpiritualis tantùm, ita eſt natura corporalis, & ſpiritualis ſimul. Quia igitur hæc natura eſt iudicabilis, & pręmiabilis, ideò neceſſe eſt vt in corpore, & in anima iudicetur. Vt autem hoc fiat, oportet fieri corporũ omniũ reſurrectionem, vt ſicut anima in corpore, & cũ corpore, aut peccauit, aut iuſtè egit: ita etiã cum corpore recipiat quod promeruit. Et quia illud extremũ iudicium eſt finalis omnium retributio, ideò fieri debet generalis omnium mortuorũ reſurrectio. Vna ergo inſeparabili catena colligantur & vniuerſale iudicium, & reſuſcitatio mortuorum. Præterea mortuorum reſurrectio eſt neceſſaria, propter totius vniuerſi complementum, quod ex tribus conſtituitur naturis. Quia igitur corporalis natura tantùm, & ſpiritualis tantùm permanent in æternum, ideò etiam oportet vt ex ambobus condita natura ſuſcitata in ſempiternum perſeueret. Ideò etiam pueri, qui ex proprio nihil deliquerunt, propter complementum vniuerſi neceſſe eſt quòd cum aliis reſurgant. Præterea, aut nemo, aut omnes certè reſurgent. Si ergo aliquis iam reſurrexit, argumentum eſt, quòd reſurgent & omnes. Sed Chriſtus verus homo iam à morte ſurrexit, ergo

omnes reſurgent: quia reſurrectio debetur humanæ naturæ, nec eſt impoſſibile fieri, quod ſemel iam factum eſt. Sicut granum frumenti cadens in terra dum mortuum fuerit, & reuixerit, multiplicem fructum affert: ita Chriſtus mortuus & ſuſcitatus, innumerabilem corporum reſurrectionem operatur. Iſta autem reſurrectio neque in Chriſto facta eſt virtute humana, neque in nobis fiet, ſed poteſtate diuina. DO. Sed quali in corpore mortui reſurgent? RAEM. Qui membra ſunt Chriſti reſurgent Chriſto ſimillimi, in corpore lucido, agili, impaſſibili, & immortali. Qui autem Chriſti ſunt aduerſarij, diſſimiles valde Chriſto reſurgent, in corpore tenebroſo, ponderoſo, groſſo, paſsibili, ſed immortali, vt viuant, & vrantur, & ſentiant ſemper. Cùm enim virtus cauſáque reſurrectionis conſiſtit in merito, vel demerito hominis, quod ſemper etiam moriente homine permanet immortale. Ne ergo caſſa & inania ſint humana merita, & ne vacuum appareat in vniuerſo, neceſſe eſt futura vera corporum reſurrectio. DO. Quid hîc Origeniſtæ dicturi ſunt, qui carnis negant reſurrectionem, aſſerentes omnem corpoream ſubſtantiam in fine mundi penitus interire, ſicut in ſuo Periarchon Origenes

genes exequitur? RAEM Origeniſtæ, & horum ſequaces ideò decipiuntur, quia non rectis oculis opera creatoris aſpiciũt. Ideò dicunt enim reſurrectionem nõ eſſe, quia putant perfidi homines de mortuis extinctíſque pulueribus Deum viuas carnes ſuſcitare non poſſe. DO. Licet ego non dubitem, quin Deus id poſsit, tu tamen oſtende quomodo poſsit. RAEM. Si Deus potuit innumerabiles rerum ſpecies ſimul de terra producere, facile etiam poterit de ſuis pulueribus ea quæ prius fuerunt corpora ſuſcitare. Sicut enim Dei iuſtitia id requirit, ita & maieſtas virtutis eius id poterit. Præterea ſi potuit Deus tot corpora condere, quæ pœnitus non erant, quare non poterit reformare quæ perierant? Præterea ſi Deus potenti manu aliqua conſtituit corpora incorruptibilia, vt ſunt cœleſtia corpora, quare non poterit reparare mortalia corpora noſtra, & ea facere immortalia? DOM. Nihil hac verius veritate.

Iudicium generale futurum, probatur ratione honoris, potentiæ, & ſapientiæ Dei.

CAPVT LXXXV.

RAEMVNDVS.

EGo præterea magnopere tibi prodeſſe arbitror, ſi probem, etiam generale iu-

dicium futurum ex parte honoris, & potentiæ Dei: non quo tibi fidem augeam, ſed timorem. Nam ex quo Deus ſuo beneplacito, nullo aut rogante, aut cogente, humanam naturam cùm non eſſet, condidit, ergo multò magis debitam faciet meritorum omnium retributionem. Quia nõ eſſet æquum, hominem liberè operantem creare, & operis mercedem nolle reddere. Secundò, cùm finalis retributio ſit opus honoris ſolius Dei extra ſe, quicquid enim Deus operatur extra ſe, ad ſuum id operatur honorem. Et quia iudicium finalis retributionis eſt vltimum & completum opus Dei circa humanam creaturam, ideò oportet vt in hoc vltimo opere Deus agat, palam manifeſtando ſummum honorem ſuæ potentiæ, ſuæ ſapientiæ, ſuæ iuſtitiæ. Potentia apparebit in tot corporum ſuſcitatione, ſapientia in conſcientiarum diſcuſſione, iuſtitia in meritorum æquiſſima diſtributione. DOM. Hunc ſummum honorem Deus non acquireret exterius, niſi humanam angelicámque naturã ad examen generale deduceret, in quo poſſent ſuę potentiæ, ſapientiæ, & iuſtitiæ opera ab omnibus videri, & cõmendari. RAEM. Prętereà iſtud iudicium vniuerſale cùm debeat eſſe ſummè honorificum, laudabile glorioſum:

oportet

oportet igitur vt illic fiant apertiſsimæ omnium meritorum declarationes, oportet quoque vt ferantur ſententiæ irreuocabiles, & finaliter dentur meritorum omnium iuſtiſsimæ retributiones. Requirit enim hoc iudicium, vt in meritorum declarationibus oſtendatur in iudice rectitudo veritatis, in ſententiis irreuocabilibus authoritas & poteſtas ſummæ maieſtatis, & in retributione præmiorum ſiue pœnarum plenitudo iuſtitiæ, & bonitatis. Prætereà cùm iſtud iudicium ſit ſummi honoris & maieſtatis, ideò neceſſe eſt, quòd fiat tanta ſolennitate, pompa, & magnificentia, thronis, & poteſtatibus obſequentibus, vti talem infinitæ maieſtatis iudicem decet. Oportet igitur, vt propter iudiciatiam poteſtatem (quæ terrorem ingerit, & formidinem) omnibus appareat Deus iudex formidatus, minax, terribilis, metuendus, & vt hunc terrorem exerceat iuxta ſuam reuerendiſsimam maieſtatem. D O. Iſtud verè requirit cõtemptus hominum iniquorũ, qui Deum iudicem & ſua mandata ſpernentes, mille illum vicibus offenderunt. Erit igitur omnibus reprobis incomparabilis timor, & tam immenſus, vt non poſsit augeri amplius. Puto tamen iuſtos cũ ſecurã habeant conſcientiam, nihil hũc iudicẽ formidaturos.

ros. RAI. Iuſtis illic tuta erunt omnia. Excipient tamen eum cum ſumma veneratione, ac reuerẽtia vidẽtes altiſsimam eius excellentiam, maieſtatem, ſapientiam, virtutem, dignitatem. Ex quo enim iſtud opus iudicij eſt vltimum operum ſuorum, ideò erit puriſsimum, excellentiſsimũ, ſolẽniſsimũ, ſummè honorificũ ſuper omnia opera manuum ſuarũ. DOM. Ex his apertè colligimus, cùm opus iudicij ſit opus ſummi honoris, iuſtitiæ, virtutis, & bonitatis, quòd ad Deum maximè pertineat facere iudicium, & dare vnicuique ſecundum opera ſua. Sed quis erit iſte omnium iudex? Scio quia Deus: ſed nunquid nòn Homo Deus, vt ipſe ſit & iudex, & retributor, qui prius fuit omnium reparator? RAIM. Ille ipſe Chriſtus IESVS vnigenitus Dei, cui pater dedit omne iudicium, quia filius hominis eſt, ideò meritò debet homines iudicare, cùm & ipſe homo ſit, hominum redemptor, & reparator. DOM. Nihil verius. vltra progredere.

De excellentia huius diei præ cæteris diebus: & de finali retributione.

CAPVT LXXXVI.

RAIMVNDVS.

ANtequàm loquamur de finali omniũ operum retributione, dicam pauca de nouiſ

nouiſsimæ diei magnificẽtia. In hoc die omnium præcedẽtium dierum opera congregabũtur, & ſuam mercedem recipient. In hoc die magnificentius operabitur Deus, quàm in cęteris ſit operatus diebus, homines ſuſcitando, ac immortales faciendo, & vnumquemque iuxta quod meruit æterna retributione donando. In hoc die ſolus operabitur homo Deus, in cæteris ſua homines opera perpetrarunt. In hoc die Deus oſtendet opera ſuæ poteſtatis, ſapiẽtiæ, iuſtitiæ, veritatis, & bonitatis, complens omnia opera ſua in ſumma laude, gloria, & honore. Hic dies erit dies timoris, anguſtiarum, & formidinis omnibus iniquis: & dies gaudij, exultationis, & gloriæ omnibus iuſtis, & bonis. D O M. Meritò igitur hæc dies nobis in continua debet eſſe memoria, & ad hunc tãquàm ad ſuum centrum omnium dierum noſtrorum opera dirigere, & quantùm poſſumus iuſtitiæ, & virtutibus operam dare, ne in illo die coram tanto iudice, & omnium hominum atque Angelorum frequentia confundamur. Vbi autem huius memoria diei non habetur, illic inconſtantia regnat, & malitia, & omne opus prauum, atque peruerſum. Et quia iudex ille magnificus, nec errare poterit, nec corrumpi, nec decipi,

qui omnium ſcrutatur renes,& corda, qui omnia videt,& nihil negligit, ideò hæc aſſiduè cogitantes, & hunc diem præ oculis habentes, debemus operari quod bonum eſt. Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus, & regnum permanens ſempiternum. Nationes autem iniquæ diræ erunt conſummationis. RAEMVN. Ex hoc ipſo quod nunc dixiſti finalem elicimus iudicij conſummationem, quæ fiet in bonorum malorúmque abinuicem perpetua ſeparatione. Duæ enim hæ gentes, vna Iuſtorum, altera impiorum, cùm ſint inter ſe contrariæ, contrarias ſententias recipient, contrarias ſedes, mercedes, retributiones. Qui enim Lucifero voluntate peſsima adhæſerunt, ſua membra effecti, cùm ipſo in ſempiternis ignibus damnabuntur: qui verò Chriſtum dominum ſecuti ſunt, cum ipſo in æternam gloriam ſuſtollentur. Illi mergentur in profundiſsima abyſſo, iſti leuabuntur in empyreo cœlo. Illi ignibus, iſti delitiis donabuntur. Illi habebunt ſocios dæmones, iſti angelos ſocios ſortientur. Illi præ immenſis anguſtiis vlulabunt, iſti præ voluptatum magnitudine gratulabuntur. Illis ſuperincumbet obſcuriſſima & ſempiterna caligo tenebrarum; iſtis autem Deus erit in lucem ſempiternam, & lucer-

De finali retributione.

na eorũ erit agnus. Certè nũc habes quod petiſti, collige ex his vltimũ hominis complemẽtum. Nam ſi bonus iudicatus fuerit, ſortietur Eſſe optimum cum angelis in regno: ſin verò malus, Eſſe peſſimum perpetuò poſſidebit cũ dæmonibus in inferno.

DOM. Hoc extremo tuo ſermone eliditur peſtifera Origenis in ſuo Periarchon opinio: vbi aſſerit, malos gehennæ ſuppliciis eruditos, virtutes velle capeſſere, & his exercitos regnum promereri ſupernum. Tu verò qui vtrique populo ſtatuiſti limites ſempiternos, huius viri ſomnia penitus vacuaſti. At quoniam nunc finem me video attigiſſe omnium quæ volebam, & ad vltimam retributionem perueniſſe, ago immortales gratias dignationi atque induſtriæ tuæ. Dignationi quidem, quòd volueris: induſtriæ verò qua me efficaciſſimè inſtruere potuiſti. Dum viuo, & ſpiritus hos regit artus, memor ero huius optimæ inſtitutionis tuę: vt ſemper meminerim, me à ſommo creatore compoſitum, cæteris creaturis longiſſimè prælatum, me in ea inobediẽtiæ ſuperbia collapſum mille cum calamitatibus interceptum, Chriſti me miſeratione redemptum, ſuo me examini reſeruatum, & pro meritis bonorum operum æterna præmia recepturum.

Verùm

Verùm quia in longam noctem hanc vltimam diſputationis noſtræ partem protraximus, vnum abs te mi Ræmunde, efflagito, vt ea quæ inter nos nunc agitata ſunt (eſt enim mihi fragilis memoria) libris mãdes, quo & ego reminiſci, & poſteri hac vtiliſſima eruditione poſsint effici meliores. RAE. Quanquam primus liber olim à me ſcriptus, apprime ſufficiat, faciam tamen quod efflagitas. Nam ex quo hæc noſtra diſputatio ſuccincta fuerit, plana, facilis, acuta, & lepore, ſalibúſque reſperſa, ideò ante primam editionem multò libẽtius à pleriſque legetur, præſertim cùm illa prolixitate ſui faſtidium legentibus generet, iſta recreet faſtiditos. Verùm quia obſcura iam nox ad ſomnum nos euocat, cibo potúque ante corpora foueamus, ac tum poſteà dulci liceat indulgere ſopori. DOMI. Quanquàm tua adhortatione ita roboratus ſim, atque confortatus, vt carnis delicias non requiram, pareo tamen voluptati tuæ vt me ad tua iuſſa pronum inuenias, quem tam beneuolum in meis precibus ſum expertus.

***

DIALOGVS
SEPTIMVS, INTER MARIAM, ET DOMINI-CVM.

De myſteriis ſacræ Paſsionis domini noſtri Ieſu Chriſti ſemper benedicti.

DOMINICVS.

NVDIVSTERTIVS, ipſo videlicet ſancto paraſceue die cùm intereſſem paſſioni vnigeniti tui, ô Maria, ſequebar enim timidus cum Petro á longe, vidi eum plurima perferre, & multa in illum fieri, quæ me vehementer permouerunt. Neque enim ſine mira ratione eſt, cur omnipotens Deus (quem tuum filium eſſe profiteor) tam acerba tormenta, támq; indigna ludibria & probra ſuſtinere voluerit. Optabā anxius & mœſtus horum noſſe myſteria: ſed te cùm viderem immenſis circunſeptā anguſtiis, & mœroribus innumeris abſorptā, nō te interrogare præſumpſi, ſciens quia mihi reſpondere nō poſſes,

quæ penè mortua videbaris. At nunc cùm iam filius tuus reſurrexit, & mœſtitudinẽ omnem tuã longè propulerit, oro te mitiſſima parens, ne fatigeris mihi ſeruulo tuo paſſionis vnigeniti tui myſteria propalare. MARIA. Eia mi fili Dominice, infandum, mihi crede, iubes renouare dolorẽ. Neque enim paſſionem filij ſine compaſſione, nec lachrymoſam ſine lachrymis materiam potero memorari. Verùm quia ſemper cũ ingenti fructu Chriſti paſſio recẽſetur, vt tibi mihíque fructificẽ, morem geram rogatibus tuis. DOM. Ago immortales gratias humanitati tuæ, qui vt cæteris ſoles, ita & mihi quoque immerito te beniuolam præbes. Dic igitur mihi ô ſapientiſſima virgo, quid cauſæ eſt obſecro, quòd dominus maieſtatis filius tuus, cuius ſapiẽtiæ nõ eſt numerus, tam ignominioſam ſubire voluerit paſſionem? MAR. Dicam paucis: tu tamen diligenter aduerte. Poſt illã humanæ præuaricationis, diabolo decipiente, ruinã vniuerſalem, ex quã per vnũ hominẽ peccatũ introiuit in hũc mũdũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertrãſiit, in quo omnes peccauerũt, poſt illam itaq; ruinam nemo diaboli dominationem, nemo vincula diræ captiuitatis euaderet, nec cuiquã aut recõciliatio ad veniã, aut reditus pate-

ret ad vitã, niſi coęternus & coęqualis Deó patri, filius Dei etiã hominis eſſe filius dignaretur, veniẽs quærere & ſaluum facere quod perierat. Vt ſicut per Adam mors, ita per morté Chriſti eſſet reſurrectio mortuorum. Adã ſe & ſuam ſobolẽ ſuperbiẽdo deiecit: Chriſtus vſq; ad crucis necẽ ſe humiliãdo in ſe credẽtes erexit. Adã diuinitatis gloriã concupiſcens, cõparatus eſt iumẽtis inſipiẽtibus: Chriſtus factus nouiſſimus virorum: cùm Deus eſſet, angelicis hominem adæquauit virtutibus. Adam ſuaſu ſerpẽtis inobediens in ligno peccauit: Chriſtus factus obediens vſq; ad mortẽ per lignũ cuncta reſtituit. Habes ecce breuiter quod petiſti. DO. O inſcrutabilẽ diuinæ bonitatis abyſſum, qui tali miſeratione ſtatuit deiecta erigere, & cõfracta in integrũ ſolidare. Sed quæſo te dulcis mater, ne me æſtimes importunũ ſi paſſionis cauſas particularius indagauero. MA. Facito vt voles, ego votis tuis libens occurrã. DO. Cùm ingrederetur vnigenitus tuus acerbę paſſionis conflictũ, vidi illum palleſcere, tremere, trepidare, & immenſis vallatum anguſtiis in faciem ſuper terram procidere, & patrẽ vt à ſe mortis calicem auferret deprecari. Harũ anguſtiarum noſſe cupio rationẽ. MA. Hei, mi fili Dominice, quàm ingenti mœrore mea

nunc viſcera permouiſti, nõ poſſum æquo animo harũ calamitatum, quas filius pertulit, reminiſci. Agnoſce tamen in his anguſtiis conditoris tui dulcem clementiam. Pauores enim hos & triſtitias aſſumpſit, vt noſtras in ſe triſtitias vinceret, & æternas quas homo meruerat anguſtias ſuis anguſtiis benignus excluderet. Sicuti enim, vt ſuprà retuli, tuã mortẽ ſua morte deſtruxit, ſic tuã mœſtitudinẽ ſuis mœrorib' eliminauit, vt faciem tuã exhilararet in oleo, & in mẽtis alacritate domino famulareris. DOM. Gratias ago benigniſſimo ſaluatori, qui ſuo pauore metum mihi diræ mortis ademit, & in ſpem vitæ æternæ fidẽter animauit. Sed puto te non latere mitiſſima, quòd Chriſtus dominus in agonia conſtitutus ſanguinẽ & aquã abunde ſudauerit. MAR. Cùm id, ô fili, ſpiritu reuelante vidiſſem, nimio dolore cõmota vehementer intremui: & ſicut ille totã ſuam carnem in ſudorem, ita ego omne cerebrũ meũ in lachrymas reliquaui. Cõſiderans enim dominus IESVS imminẽs & amarum mortis diſcrimen, adeò vehementi anxietate permotus inflãmabatur corpus & cor eius, vt apertis membrorũ poris ſudor ſanguineus proſiliret. Et hæc quidẽ benigniſſimus miſerator in figura morientis hominis vltrò peregit,

peregit,qui humanę mentis in ſe certamen expreſsit. Homine quippe ad mortem propinquante,vim quãdam terroris ac formidinis patitur, cùm per ſolutionẽ carnis ad æterna & diſtricta tribunalia perurgetur: Ne ergo fidelis Chriſtianus horam mortis anxius ſudánſque pertimeſceret, vnigenitus meus & ſudare voluit, & vehementer metuere, vt illi homo gratias haberet, & corde diligeret. D O. Et meritò id quidem. Nam ego quoq; hęc abs tę audiens in eius amorẽ incandeſcere incipio. M A R. Agnoſce etiã hũc,qui de toto corpore eius profluit,ſudorẽ id portendere,quòd à myſtico eius corpore,quod eſt eccleſia,ſanguis fundẽdus ſit, & ſanctorũ martyria emanatura. Omnis enim qui membrũ fuerit Chriſti, perſecutionem patiatur neceſſe eſt. In hoc præterea ſudore nõ oculis ſolũ,ſed & membris ab omnibus fleuiſſe videtur, vt myſticum corpus eius totius ſui corporis lachrymis purgaretur. Hũc autẽ ſanguineũ ſudorem adeò copioſum fuiſſe cognouimus, vt magno profluuio laberetur in terrã,vt terrenũ hominẽ calido ſanguine confoueret, & ad fructũ vitæ mortuũ animaret. D O M. Multùm libenter quæ dicis excipio, nam amorem redolent,& pietatem. Vnũ remini ſcor,quod mihi bilẽ mouet,& ſtomachum

vehementer. Cùm iiſſet Chriſtus dominus obuiam hoſtibus ſuis, acceſſit ad eũ neſcio quis perfidus, & ſub ſpecie pietatis lupus agno mitiſſimo oſculũ dedit, atque hoc pacto prodidit inimicis. M A. Hoc eſt oſculũ Iudę nequiſſimi proditoris, qui amoris pignore vulnus inflixit, & charitatis officio ſanguiné fudit, & pacis inſtruméto mortem irrogauit, qui tandé ab alto ſtipite laqueo ſe ſuſpendit. Aduerte tamé huius oſculi virtutem, nõ malitia illud imprimétis, ſed patiétia recipiétis. Hoc enim oſculũ Deũ tibi iratũ reconciliauit, cœlũ reſoluit, Angelos pacificauit. Hoc oſculũ mundi bláditias in abſynthium vertit, mũdi odia dulceſcere facit, & fraudulenta proditorũ oſcula cauere te inſtruxit, & odiſſe. D O. Non arbitrabar has tali oſculo ineſſe virtutes. Hoc itaque oſculo Chriſtus fuuréti populo denotatus, confeſtim inuaditur, & multis verberibus agitatus diris vinculis colligatur. M A R. Mœrore en altero mihi animũ acriter permouiſti. Non vacat tamé myſterio, cur dominus maieſtatis tanquã latro ligari voluerit, & cõprehédi. Adá in paradyſo furtũ latrociniúmq; cõmiſit, dum fructũ vetitũ rapuit & momordit. Eſt enim furtũ rei alienę inuito poſſeſſore attrectatio. Huius furti gratia omne hominũ genus à diabolo comprehen

prehēſum,& peccatis implicitū tenebatur. Hunc furem Deus vnigenitus meus vt ſolueret,voluit incōprehenſibilis cōprehēdi, & ſumma libertas vinculis colligari. Hinc tātus hęc vincula ſequitur fructus, vt colligationes impietatis diſſoluantur,nodi infirmitatum corripiantur,vincula mortis & inferni proiiciantur, & qui in tartaro concluſi erāt, ſolutis,doloribus liberētur. DO. O ſancta vincula, Chriſto quidem amara, ſed nobis verè dulciſſima.Vos quæſo funibus me charitatis aſtringite,& ſenſus meos omnes & intellectū in obſequiū Chriſti captiuate,neque à fraterna dilectione me vnquā ſeparari permittite.His igitur vinculis cōſtrictus corā Anna pōtifice Chriſtus ſtatuitur, & ferrata manu à ſeruo nequiſſimo duriter verberatur. Dum hæc cernerē non potui, fateor, lachrymas continere, & in æternum animi occultare dolorem. MAR. Nónne tūc optabas eum qui percuſsit aut cœleſti igne conſumi,aut terra dehiſcente ſorberi,aut correptum à dæmonio volutari? DOM.Optabam certè,& mille in illum fulmina imprecabar. MAR. Vide nunc mi Dominice, quàm longe ſis à patientia redemptoris tui. Quā rogo vindictam, quæ fulmina, quæ ſupplicia in percuſſorē retorquere non poterat,cui creatura omnis ſer-

uiebat? Sed patientiã docens, te inſtruxit, inimicos nõ animaduerſione ſternendos, ſed patientia ſuperandos. DOM. Optimum documentũ, & in tanto principe mirabile humilitatis exemplũ. Ab Anna cũ eſſet dominus IESVS ductus ante conſpectũ Cyphæ præſulis, ſtatim illic falſis teſtibus impetitur, & in multis nequiter accuſatur. MAR. Vide hîc, Dominice, ſaluatoris tui dulciſſimã pietatẽ: Falſos teſtes innocens admittit, vt veros teſtes ab electis abigeret. Qui etſi electi ſunt, in multis tamẽ nocẽtes ſunt. Quis enim gloriabitur, caſtũ ſe habere cor, & mundũ eſſe à peccato. Accuſator itaq; fratrũ diabolus, etſi ipſe in ſe nequã & mendax ſit, habet tamen vnde electos corã ſummo iudice Deo in multis accuſare veraciter poſſit. Falſos ergo teſtes in ſe ſumma bonitas admittens, hoc ſuis fidelibus promeruit, vt in ſuo iudicio à veris accuſationibus hoſtium præmuniri, aut erui poſſint. Sapitne tibi quod dico? DO. Imò, domina mea, optimè mihi ſapit, & cordis palato tuorũ penetrant mella verborum. Sed quid rationis eſt, rogo, quòd ad falſa teſtimonia nihil penitus reſpondit? MA. Ea eſt natura falſi, vt ſilentiũ agẽte veritate, ſe ſibi citius mentiatur. Nunquàm melius falſum quàm ſuo cõmento deſtruitur. Præterea Chriſtus

exhibens

exhibens iuſtitiā ſiluit indignis, exercens miſericordiam, ne amplius peccarēt: tacuit malignis, docens patientiam: ceſſit calumnijs. Sed vidiſtíne, mi Dominice, quomodò dicente domino, Amodo videbitis filiū hominis ſedentē à dextris virtutis Dei, Cayphas pręſul intumuerit, blaſphemū proclamauerit, & pontificale ſibi abruperit veſtimentū? DOM. Vidi, fateor, & malitiam funeſtiſſimi hominis vehementer obſtupui. Miror tamen quid illa ſacræ veſtis diſciſſio in figura ſignificet. MAR. Non vides, quia dum ſibi Cayphas veſtimēta diſcidit, ipſum quo tegebatur velamentū legis abiecit? Intellige ergo Iudæorum ſacerdotiū pontificum ſceleribus citò eſſe ſcindendum, & ab ſtatu ſuæ integritati defatiſcendum. DOM. Nunc complebitur (niſi fallor) vaticinium Ozeæ Prophetæ, Sedebit, inquit, populus meus diebus innumeris ſine rege, ſine ſacer dote, ſine ſacrificio, ſine ephot, & ſine theraphin. Hoc eſt Ephot, quod Cayphas ſcidit, quod reſarciri nō poterit in æternū. Sed cur Chriſtus, laus, & gloria æterni patris, blaſphemus voluerit proclamari, abs te pia mater audire deſidero. MAR. Vt te purū à blaſphemia cuſtodiret. Homo enim peccator volūtate, ore, atq; opere Deū & blaſphemat, & inhonorat, imitatus Adam paren-

tem ſuum,qui huius ſceleris primus repertor emicuit. Adam primus diuini nominis blaſphemator, Chriſtus verò primus ſummi patris laudator. Ille corda filiorũ maledictis oppleuit,Chriſtus corda ac ora fidelium laudibus infrẹnauit. Hinc ergo ille mitiſsimus , blaphemus dici dignatus eſt, vt blaſphemiã trifariã ab electis excluderet,& æterna benedictione fulciret. DO. Puto ob id etiam,ne in eam ſocietatẽ numeremur, vbi in inferno impij linguas ſuas comman ducant,Deũ optimũ ſine intermiſsione bla ſphemant. MA. Rectè tu quidẽ. Quòd verò vidiſti filiũ meũ turpibus ſputis inquinari, hanc idcirco iniuriã pertulit,vt ſputaminibus in ſuã faciẽ ſuſceptis animarũ noſtrarum facies lauaret,& extergeret. Adã cùm præcepta contẽnens vetitũ ſumpſit cibum, quaſi in Dei faciem nequiter conſputauit. Hinc ille à diabolo vitiorũ inquinamentis cum ſua ſobole cõſpui meruit. Sed hæc ſputa quę pertulit,Chriſtus miſerator exterſit. Hinc cauendũ eſt Chriſtiano, ne more Iudæorum Chriſti faciem conſputet, dũ animam ſuã vitiis polluit, dũ Dei in ſe imaginem inficit,dũ execrãdis dogmatibus veritatẽ extinguit,dũ de perceptis dei muneribus gratias ingratus non agit. DO. Optima informatio tua, & alta mente collocanda.

Sed

Sed vidi, quod ſine lachrymis referre non poſsũ, poſt ſputa atq; alapas Deũ & dominũ Angelorũ ſordido peplo oculis velari, & multis ludibriis & verberibus acriter fatigari. MA. Heus ſingultus me nũc impediũt, vt vix quæ hîc ſentio valeã enarrare. At nũc huius velationis accipe rationem. Primus parẽs cùm diuinitatis ſciẽtiã appetiit, lumẽ cordis amiſit, & à regione lucis expulſus in hanc tenebroſam miſeriæ vallem cũ ſua prole deſcẽdit. In tantã deniq; mentis caliginem miſerandũ genus hominũ ſpõte proiecit, vt abiecto creatore creaturam coleret, & omnigenũ deûm monſtra nequiter adoraret. Totus penè mũdus vna hac erat tenebrarũ catena compeditus, nec ſyderum lympidæ flammæ illuminare hanc poterant noctẽ tenebroſam. Vt igitur hanc caliginem Deus miſerator abſtergeret, & cæcis mentibus lumen veritatis infunderet, oculos ſuos ſuper ſolem clariores velo obſcurari permiſit, quos poſtmodum etiã in morte extingui ſuſtinuit. Hinc iã, fili Dominice, reuelata facie gloriã Domini ſpeculamur, in eandẽ gloriã in lumẽ à lumine trãsformati tãquàm à Domini ſpiritu. DOM. Verè fauus diſtillans labia tua, & eloquiũ tuum dulce. Non immeritò, vt cerno, velamen ſuper corda Iudæorum

dæorum poſitũ eſt, quod nunquàm eis auferri poterit, donec fide inſtituti trãſierint ad Chriſtum. Cùm hæc & multa alia probra circa filium tuum, ô dulciſsima, agerẽtur: Petrus, quem comitem mihi adhibueram, ab ancilla interrogatus, repente, heu dolor, ter dominũ denegauit. Inde ego cõfuſus, & meę imbecillitatis cõſcius, ne in ſimilem errorem inciderẽ, citius impia prætoria fugiẽs dereliqui. Petrus verò intimo mœrore compunctus egreſſus foras fleuit amarè. MAR. Ego Petro collapſo pia mẽte cõpatior. Sed hæc negatio miſerãte ſaluatore tãtùm valebit, vt Poſt Petrũ nemo vnquàm fideliũ Chriſtum in finẽ negaturus ſit. Sed attende, quæſo, vbi Chriſtũ Petrus negauit? Illic certè vbi veritas exploditur, impetitur, exacerbatur. Non audiſti Petrũ negantẽ in monte, nõ in domo, non in tẽplo, ſed in inſano prætorio, vbi Dei iuſtitia aut venditur, aut prophanatur. Neq; in atrio Petrus, ſed egreſſus foras amarè fleuit: vt intelligas, eũ qui in circuitu eſt ſeculari, & qui cum improbis carnaliũ cupiditatum ignibus ſe inflãmauit, cadere quidem vlterius poſſe, flere autẽ nullatenus poſſe. DOM. Optimè nos inſtituis doctiſſima mater. Sed quis ille eſt obſecro infeliciſſimus, quem à longe intueor ab arbore

laqueo

laqueo ſtrangulatũ? MAR. Ipſe eſt Iudas proditor, cui nihil ſua cupiditas valuit. Maluit enim ſe, quàm denarios ꝑdere: quia denarios tẽplo, animã diabolo, & corpus laqueo tradidit. Iudas itaq; cœlo terræq́; peroſus, dũ proditionis culpã emendare non potuit, homicidij proprij facinus adiecit. Imitãtur autẽ illũ qui ſunt ex patre illius. Quicunq; enim Dei gratiã, aut ſuſceptam fide, voluptatibus, aut diuitiis prodit, infernali laqueo ſe ſuſpendit DOM. Intueor hîc execrabilẽ duritiã Iudæorũ, quam nec confeſſio peccati, nec reſtitutio pretij, nec nephas ſuſpẽdij potuit emollire. Non puto domina magno vacare myſterio, ꝙ pretio ſanguinis Chriſti, his ſcilicet triginta argẽteis, ager coëmitur in ſepulturã peregrinorũ. MAR. Bene putaſti. Ager pecunia coëmptus, mũdus iſte eſt Chriſti pretioſo cruore redẽptus. In hoc agro verè fideles tanquàm aduenæ, & peregrini ſuper terrã Chriſto cõmortui ſepeliuntur, & in pretio ſanguinis eius tumulati ęternã requiẽ ſortientur. Gentiles enim à lege & prophetis hactenus peregrini praua Iudæorũ ſtudia in ſalutem ſuſcipiẽt, & in pretio ſanguinis Chriſti dulciter requieſcent. DOM. Donet mihi Dominus tuo merito, dulciſſima mater, vt in hoc agro tãquàm aduena conſe-

pultus

pultus in Chriſti ſanguine obdormiſcam. Hinc iã à Cayphæ domo, ad Pilati prætoriũ Chriſtũ dominũ ſum ſequutus. Quem cùm vidiſſem placido vultu, ſubmiſſo capite, & depreſſis oculis corã iudice aſtare, lachrymas retinere non potui. MAR. Ego quoq; dũ hęc cogito, me à fletibus tẽperarẽ nõ poſſum, præſertim dum mente cõcipio, tot falſas calũnias, tot cõficta mendacia, tot indigniſſima probra. Eſt tamẽ vnde nõ mediocriter gloriemur, ſi aduertimus, Deũ ac dominũ maieſtatis idcirco falſas calũnias pertuliſſe, vt nos in veritatẽ fundaret, & à dæmonũ improperiis, & criminationibus benignus miſerator erueret. DO. Magna dignatio, & eò dulciſſima quò gratuita. At nõ minoris eſt indulgentię, quòd etiã Herodi regulo omnipotẽs rex regum voluerit præſentari. MA. Non vtiq; minoris: idcirco enim nunc Annæ, nũc Cayphę, nunc Regi, nunc Præſidi iudex omnium dominus cõtemptus offertur, vt tu poſſes eius tribunalibus fiduciis plenus aſſiſtere, & faciẽ ſedentis ſuper thronum, quam reprobi omnes horreſcẽt, tranquilla mente contueri. DOM. Donet mihi, quod dicis pia virgo, vnigenitus tuus, vt manum ſuam longè faciat à me, & formido eius in illo iudicio non me perterreat. Sed multum

me mo-

me mouit, ꝙ cùm Herodes multis dominũ ſermonibus diſcuteret, non illi verbum ipſe reſponderit: noſtri credo miſertus noluit leuiſsimo regi conferre reſpõſum, ne hoc pacto eriperetur à morte. MA. Et hæc quidẽ ſui ſilentij vna cauſarum eſt. Verùm magis & hîc, & ad alia plurima interrogata ſilentiũ agit, vt improba primæ matris cũ ſerpẽte colloquia expiaret, & ſua docta taciturnitate impios ſermones excluderet. Si enim Eua colubri vetuiſſet effatus, nũquã à perfido hoſte deciperetur, nunquàm à paradyſi ſedibus pelleretur. DO. Huius tu docta periculo, ſancta domina, cùm te Gabriel ſalutaret archangelus, nõ antè illi reſpõſa dediſti, quàm illũ veriſsimè noſſes ab altiſsimo deſtinatũ. MA. Ita inſtruimur à domino, vt cognoſcamus ſpirit⁹ ſi ex Deo ſint: cũ nonnunquàm Angelus Sathanæ in Angelũ lucis ſe trãsformet. Verũ tu quod cœpiſti proſequere. DO. Cũ præſtolarer ad valuas palatij reditũ ſaluatoris, ecce ſubitò foras à miniſtris educitur, vinculis cõſtrictus, & alba veſte deluſus: quem tanquàm amentẽ & fatuũ omnes, heu dolor, cœperunt explodere, illudere, ſubſannare. Vidi te quoq; in itinere, dum eius reditum anxia expectares, deiectam, miſerabilem, & compatiebatur tibi anima mea. MAR.

Eram

Erã reuera tũ vltra quàm credi poteſt mœſtiſſima: ſed ne nunc quidẽ ſine lachrymis huius memoriã habeo. Fuit tamẽ hoc ſpectaculũ non mediocriter fructuoſum. DO. Ita quæſo hunc mihi fructũ dignãter aſſigna. MAR. Memoraris'ne, Dominice quomodò primus parẽs Dei ſapientiã ambiẽs appetiuerit? DO. Memoror, domina mater. Sed & nos quoq; filij Adã neſcio quo pacto ad ſciẽtię arborẽ tam libẽter accurrimus, paratiores ſemper curioſum aliquid noſſe, quàm religioſum aliquod operari. MAR. Quare igitur vos ſcientiarũ appetitores nõ aduertitis, qualiter Dei ſapientia Chriſtus veſtris obtutibus præſentatur? Quid tãtopere ſapientiam veſtrã (quæ aut ſtultitia eſt, aut certè animalis, terrena, & diabolica) oſtẽtare geſtimini: cùm is, cuius ſapiẽtiæ nõ eſt numerus, quiq; angelos imbuit diſciplina, ſtultus videri voluerit, & ignarus? DO Væ nobis, qui ſemper grãdes ſumus in oculis noſtris, & iuxta Eſaiã corã nobiſmetipſis ſapientes. Habemus tamen gratias optimo redemptori, qui idcirco tãquàm amens atq; ignauus contẽni voluit, & haberi ludibrio, vt filiorum Adæ ſuperbiã inclinaret, & humilitatis exẽpla nobis tribueret. Verùm cùm ad Pilatũ dominus IESVS reductus eſſet, vxor Pilati, neſcio

quo

quo mota ſpiritu rogat maritum, ne iuxta Iudæorũ vota Chriſtũ occidat, aſſerens ſe propter illũ in viſu multa fuiſſe perpeſſam. MAR. En Eua ſecũda nouo homini Chriſto præparata. Illa genus humanũ in mortẽ deiecit, iſta ſimili acta ſpiritu ne redimatur homo impedire curauit. Illa nouit percutere, iſta medicũ ſtuduit amouere. DO Putaueram hanc fœminã motã pietate fuiſſe. MA. Imò verò peſsimo dæmonio agitatã. Hoſtis eñ antiquus animaduertẽs animas captiuas citius liberãdas, necẽ quam paulò antẽ Chriſto parauerat, per hãc fœminã auertere nũc ſatagebat. Verùm Pilatus (Deo aliquid pro nobis melius prouidẽte) vxoris precamina audire contẽpſit. DOM. Donẽt mihi merita tua ſanctiſſima mater, ne ſenſualitas vxor mea impediat carnem meam cũ vitiis & concupiſcentiis crucifigere, & proximorũ neceſſitatibus cõdolere. At nũc plẽnũ eſt lachrymis quod ſubiicio. MAR. Quod'nam illud? DO. Pilatus cupiẽs dimittere Chriſtũ, ſeditioſum, & homicidam Barabbã eis obiecit, vt huius odio (cùm latro eſſet) innocentẽ dominum liberum relaxarent. Verùm illi impudẽtiſſimi canes, cõtempto principe Angelorũ, latronem peſſimũ elegerunt. MAR. Flenda nimis freneticorũ inſania. Latet tamen

in hoc opere dulce ſatis & ſuaue myſteriũ. Protoplauſtus noſter (cuius ſępe iã memini) vetita guſtando Deum nequiter reiecit, & peſsimo credidit deceptori, cui adhæſit, cui quoq; famulat⁹ eſt. Hinc iã omnis eius poſteritas hoc habet vitij, vt cõtẽpto ſummo bono, caducis rebus, atq; inanib⁹ delectetur. Nemo eſt, qui pretioſum ſepararet à vili, qui lumen à tenebris, qui virtutem à vitiis. Omnes itaq; circa electionẽ plerũq; fallũtur, cùm mors & vita in electione cõſiſtant. Si bene elegeris, vita viues: ſi malè, pœnas dabis inexpiabiles. Ne ergo in electione Chriſtianus ſe falleret, Chriſtus latronẽ eligi, & ſe contemni permiſit, vt huius merito nobis ea gratia conferretur, qua poſſemus quæ ipſe diligit libenter eligere, & quæ prohibet aſpernari. DO. Magna optimi Dei noſtri clementia. Sed væ perfidis Iudęis, qui nunc pro Meſſia latronẽ, & pro Chriſto antichriſtum recipiunt. MA. Tu quoque fili Dominice, caue ne Iudæos quos arguis imiteris. DO. Quo pacto domina? MA. Quæcũq; enim anima ſceleribus aſſentit, Chriſtum ſibi vincit, & Barabbam ſoluit: quæ verò ſectatur iuſtitiã, Chriſtum ſolutum habet, Barabbam compeditum. Et quemadmodũ Iudæi poſt electum homicidã latrociniis & ſeditionibus ſunt

ſunt ſubuerſi, ſic ea cõtemptibilis anima, quę in ſe Barabbã ſoluit, diabolicis latrocinijs exterminatur. Verũ tu quid deinceps de Chriſto vidiſti, ediſſere. DO. Cùm Pilatus cerneret latronẽ Chriſto præferri, iuſsit eũ à militibus in atriũ prętorij introduci. Ego paulò poſt immixtus turbis atriũ ingreſſus, vidi (heu dolor) regẽ gloriæ vnigenitum tuũ veſtibus ſpoliari, vinculis ad ſtipitẽ cõſtringi, & toto corpore acriter flagellari, adeò vt inſtar gurgitũ ſacer eius cruor efflueret ſuper terrã. Sed tu, quęſo dulciſsima parẽs, repreſsis parumper ſingultibus, cur hãc grauẽ in ſe animaduerſionẽ Deus pertulerit, effare. MAR. Memorare fili illius miſeri, qui ab Hieruſalẽ deſcendẽs in Hiericho, incidit in latrones, qui ab eis diſpoliatus, vulneribus confoſſus, & ſemiuiuus derelictus eſt. Ipſe eſt Adã cum ſobole ſua. Porrò filius Dei Chriſtus dominus calamitati eius cõpatiens, ſuis veſtibus ſpoliari voluit, vt hunc nudum innocentię indumẽto veſtiret: vinculis cõſtringi, vt cõpeditũ abſolueret: plagis vulnerari, vt hũc ſaucium reformaret: & ſanginẽ funderet, vt ſemianimem ad vitam gratiæ animaret. Sicuti enim vita omnis animantis in ſanguine eſt, ita & vita iuſti in ſanguine Chriſti eſt. Quem idcirco munificus miſerator

fundit à corpore, vt tu illũ ore biberes, & corde deuotè haurires. DO. Magnã charitatis flammã verba euaporant quæ tu loqueris, & in amo é me optimi redẽptoris inflammãt, qui ſic vulneratus eſt propter delicta mea, & propter ſcelera mea vehemẽter attritus. Sed patere, obſecro, vt quod deinceps in filiũ tuũ fieri viderim, ediſſerã. MA. Violentus mihi es, fili Dominice, qui ad quãlibet narrationem tuã mœrore me afficis & dolore. Neq; enim ſine cordis vulner bus vnigeniti mei plagas recenſeo. dic tamẽ quid vidiſti? DO. Cùm flagris rex Angelorũ eſſet vndiq; diſcerptus, raptus eſt à militibus in prætoriũ. Ego poſt horã clam locum ipſum ingreſſus, vidi (heu domina mea) vnigenitum tuũ viliſsima purpura veſtitũ, ſpineo ſerto coronatũ, arũdine quaſi ꝓ ſceptro deriſum, ſanguine reſperſum, & turpibus ſputis contaminatum. Exhibebatur ei ab impiis quaſi honor regius, ſed in ſpinis & verberibus dolor verus. MAR. En reprimo defluentes lachrymas, vt tibi quid iſta ſignificent manifeſtem. Verùm vt paulò altius repetam, veſtibus Chriſtus ſpoliatus eſt, vt tibi veterem hominem exueret, & nuditatem tuam virtutum veſtibus adornaret. Flagellatus eſt, vt quæ merueras ęterna flagella, deleret. Sanguinem

fudit, vt te roſeo ſuo cruore balnearet. Spinis eſt coronatus, vt quæ te pungunt tentamina mitigaret, & gloria atq; honore conſpicuũ redderet. Vili purpura amictus eſt, vt ſtola te immortalitatis indueret. Falsò adoratus eſt, vt te æternus genitor honoraret. Conſputus eſt, vt faciẽ tuæ mentis ablueret. Arundine eſt vacua irriſus, vt tibi ſolida & æterna ſceptra donaret. In capite cæſus, vt caput animæ tuæ integrum cuſtodiret. DOM. O' quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! iam totus in eius inflammor amorem, qui tam indigna pro me ſuſtinuit, & me ſuis lãgoribus reparauit Animaduerto tamen hoc ſpectaculo humani generis ambitionem vehementiſſimè retundi. Nos miſeri coronã & cydarim noſtris capitibus imprecamur, Chriſtus ſpineo ſerto trãſpũgitur. Nos auro ſericiſq; libenter inuoluimur, Chriſtus vili purpura circuntegitur. Nos honorib⁹ & ſceptris delectamur, Chriſtus inani arundine deridetur. Nos laudes hominũ cõcupiſcimus, Chriſtus in facie cõſputatur. Nos cum honore delicias quærimus, Chriſtus & exhonoratur, & plagis afficitur. Sed væ nobis ſi in hac vanitate perſiſtimus, & ad tãtæ humilitatis exemplũ impiam ſuperbiã nõ abdicamus. MAR. Optimè tu quidẽ fili Dominice: Nũquàm enim

poterit homo ad Chriſti gloriã cõformari, niſi prius ad cordis eius humilitatẽ ſe conformet, ſe modificet: ſed ad reliqua properem⁹. DO. Tu ipſa vidiſti, mitiſsima virgo, quomodò hîc ſacer vnicus tuus ſit corona tus, ſic cruẽtatus, ſic viliter veſtitus, vniuerſo populo à præſide in deriſum oſtẽſus ſit. Quomodò quoq; exploſus ſit, & reprobatus, & clamoribus ad mortẽ turpiſſimã requiſitus. MAR. Vidi hęc fili, & contabui, & præ nimio dolore tota dirigui. Verũ tu huius præſentationis agnoſce myſteriũ. Cogita quæſo in illo tremẽdo iudicio cũ quãto rubore ac formidine reprobi omnes ſummis Chriſti tribunalibus præſentabuntur. Vt ergo electos ſuos dulciſſimus miſerator ab iſta cõfuſione & tremore præriperet, dignatus eſt cõtẽptibiliter præſentari, cõfundi, deſpici, reprobari. DO. O' benigniſſimũ redẽptorẽ, & omni amore, atq; honore digniſſimũ. MA. At nũc aperi paululũ oculos, & vide quàm confuſibiliter Dei filius hîc præſentatur à præſide, & cum quanta maieſtate præſentabitur à Deo patre. Hîc ſtat ſpinis transfoſſus: in illo examine videbitur gloria, & honore coronatus. Hîc ſtat vili veſte contectus: illic multa erit luce circundatus. Hîc ſtat plagis obſitus, liuidus, cruore reſperſus: illic ſedebit conſpicuus, lumi

lũminoſus,& multa maieſtate coruſcoſus. Hîc ab omnibus contemnitur, exibilatur, deſpuitur: illic cũ Angelicæ poteſtates, & omnes cœlorum virtutes reuerebũtur,honorabunt,& obſequentur. DOM. Quid tũc rogo Pilatus,quid Herodes,quid Cayphas, quid cæteri eius tunc hoſtes dicturi ſunt? MAR. Iſtud certè:Ecce hic eſt,quẽ aliquãdo habuimus in deriſum,& in ſimilitudinẽ improperij , cuius tam inglorius aſpectus apparuit,cuius nos inſenſati vitã æſtimabamus inſaniam, quẽ nos pupugimus, & iniuſto iudicio cõdemnauimus. Quomodò nũc ſublimis apparet,minax,& verè terribilis? cuius nũc maieſtatis potentiã miſeri ſentimus,quẽ in humilitate poſitũ tam irreuerenter aſpernati ſumus. DO. Tuis meritis,hera dulciſſima,ne in illo iudicio,prauorum collegio , ad ſiniſtrũ latus aſſocier, obnixè te deprecor. MAR. Fiet quod exoptaſti.ſed iam progrediamur vlterius. DO. Tu interfuiſti quando Pilatus clamoribus victus Iudęorũ, Deũ iudicem vniuerſorum ſuis iuſſit tribunalibus aſſiſtere,in quem diræ mortis ſententiã fulminauit, & ad crucis ſuppliciũ iniuſtiſſimè cõdẽnauit. Et ita egreſſus eſt à facie prętidis dominus maieſtatis,portans ſuper ſe ſententiam acerbiſſimæ & turpiſsimæ necis. MAR. Heus ô

Dominice,tu rurſum permoues ad planctũ omnia viſcera mea. Eſt tamẽ vnde nõ mediocriter in hac ſentẽtia cõſoleris. Memorare quomodò primi parẽtes cùm Dei iuſſa contẽpſiſſent amara ſunt mortis ſententia perculſi: repẽte vterque audiuit, Terra es,& in terrã ibis. Terra quoq;, quæ ſpinoſum hominẽ erat ſuſceptura, ſpinas tribulóſque produxit:& Eua cũ dãno pudoris filios immenſis doloribus generauit. At poſt quàm Dei filius multa fretus miſeratione mortis ſuper ſe ſententiã accepit, Adam cũ ſua ſobole ad vitã rediit , & illi naturæ cui dictũ eſt, Terra es,& in terrã ibis:nũc dicitur, Sede à dextris meis. Nũc ſpinis euulſis terra cordis noſtri fructũ germinat ſalutarẽ. Nunc quoque mater Eccleſia non in dolore,ſed in gaudio filios parit,quos parturiuit. DOM. Conſolatus ſum planè hoc tuo ſermone,& ſpem maximã cõcipio, æternæ mortis ſententiã me euaſurũ,quãdo iudex meus eam ſuper ſe innocens accepit,& ſua iniuſta condemnatione meã iuſtiſsimã expiauerit. Sed nũc ad crucis ſuppliciũ veniamus Accepta igitur hac ſententia omnipotẽs & celſiſſimus Deus, filius tuus,crucem in ſuis humeris accepit,& ſuam ipſius portans ignominiã,ad locũ ſupplicij in medio latronum flens & ingemiſcẽs humilis properauit,

perauit, impiis illum propellentibus, irridentibus, verberantibus. MAR. Triſtiſſimũ nunc ſpectaculum obiecisti, & mille lachrymis proſequendum. Huic ego tunc mœſta interfui corde anxia, animo deſtituta. Sed intuere rogo quomodò benigniſſimus paſtor pro ſuo grege ſe pergit immolare. Aberrauerat enim ouis illa centeſima, & vetita guſtando perierat. Quæ ergo in ligno mortem acceperat, per crucis lignum eam ſuus conditor requiſiuit, quæſitam reperit, repertã in ſuis humeris clemens impoſuit, & ad paſcua æternæ viriditatis introduxit. DOM. Amorem redolet quod dicis. MAR. Cerne ergo verũ Heliſæũ ligno crucis ferrum ſecuris requirentem, quòd immerſum fuerat in profundis aquarũ. Hoc lignũ cùm aquas paſsionũ in Chriſto attigit, duro generi humano quod à ligno vetito in infernum ceciderat, per crucis lignũ & aquæ baptiſmum ſurſum ad Paradyſi gaudia vnde corruerat adnatauit. Portat itaq; dominus IESVS crucẽ ſuam, quaſi rex ſuũ ſceptrũ. Portat crucẽ, vt victor trophæũ, qua principes deuicerit tenebrarũ. Portat vt doctor candelabrum, in quo ponendũ erat ſuæ doctrinæ luminarium: portat clauem, vt ſummus ſacerdos, ſuper humerum, vt ingrediatur in ſancta ſanctorum. DOM. Alta mihi

huius ſpectaculi myſteria oppādiſti, doctiſſima parēs, quæ ſicut intellectū illumināt, ita etiam inflāmant affectū. Puto etiā dulcem habere rationem, quòd Simon Cyreneus homo gentilis crucē baiulat poſt ſaluatorem. MAR. in hoc facto ſignificatur, quòd repulſa Synagoga, Eccleſia de gentibus ab ipſis humeris Chriſti crucem fuerat ſuſceptura, & in cruce vſque in finem ſeculi permāſura. Verùm quia Simon obediēs interpretatur, hi reuera crucē cum domino baiulāt, qui in ara obedientiæ quotidie ſe mactant. Sed miraris, forſan, cur Dominus Chriſtus foras ciuitatem, foras muros mori delegerit. DO. Ideò, vt arbitror, vt oſtēdat virtutem ſuæ paſsionis infra terminos Iudaicæ gentis includēdam non eſſe. Non enim debet magnus redemptor paruo pretio ſtare cōtentus: & ideò ſicut copioſa, ita & publica debuit fieri redēptio. Ad dexteram enim, & ad læuam penetrauit, & ſemen eius (vt ait propheta) gentes hæreditabit. MAR. Bene id arbitratus es. Tu quoque ſi fructum volueris conſequi paſsionis, egredere extra caſtra, mūdum per affectū deſere, & ſic porta improperium eius. DO. Iuſtè me adhortaris, diua parēs: ſed auxiliare obſecro imbecillitatē meā. Verùm nūc ipſum omnium dolorum articulum attingamus.

MAR. Quem tu illum dicturus es? DO. Ego hunc exiſtimo maximũ illi fuiſſe dolorem, cùm nudus ſuper crucem Rex gloriæ proiectus, membris omnibus extenſus eſt, & clauorum aculeis manibus pedibúſq; trãſfixus. MAR. Fateor verum eſſe quod dicis. Nam in retro ſuppliciis nihil tale hactenus perpeſſus eſt. Ego quoq; dũ huius torméti reminiſcor, nõ me capio præ dolore. Malleorũ enim & clauorũ ſtridor mea nimis viſcera ſauciarunt. Sed habes hîc integrã totius veteris hominis medicinã. DO. Quem tu veteré hominé appellas? MAR. Adam, & ſuam progeniem. Legiſti ne apud Eſaiã, Omne caput languidũ, & omne cor mœrés: A planta pedis vſq; ad verticé nõ eſt in eo ſanitas. Non hoc certè de nouo, ſed de veteri Adã debes accipere. Hunc ergo tũ meus filius vt ſanaret, totũ ſe aquis paſsionis immerſit. Accepit enim vulnus in capite, vt intẽtionem (quæ animæ caput eſt) in Adam ſanaret. In manibus vulneratus eſt, vt malas & remiſſas purget operationes. Pedes quoq; clauis obiecit, vt terrenas & ſordidas in homine ſanet affectiones. Cor quoque lancea poſtmodùm eſt transfixum, vt noxias vanáſque abigat cogitationes. Toto deniq; corpore extenſus & afflictus eſt, vt totum corpus noſtrum,

hoc eſt

hoc eſt vita, & conuerſatio noſtra, ſancta & lucida ſit, nullã habens tenebrarũ partem. Oculi eius tenebreſcunt in morte, vt auertantur oculi noſtri ne reſpiciant vanitatem. Aures eius multis complentur opprobriis, ne aures noſtræ ad pauperũ clamorẽ obſurdeſcãt. Sic clementiſſimus medicus, vt morbidum nimis hominẽ ſanaret, ægritudinẽ eius in ſe tranſſumpſit, vt dum vulneraretur in corpore, homo lãguidus ſanaretur in mente, & inde animaretur ad vitã vnde vitæ dominus in mortẽ ſpontaneam cõmigraret. DO. Verba quæ tu loqueris, ô feruentiſſima lampas, ſunt lampades ignis atq; flammarũ. Verẽ beneplacitũ eſt domino in populo ſuo: Habemus enim illũ pontificem qui poſſit non ſolùm cõpati infirmitatibus noſtris, ſed etiam velit eas in ſe transferre, expiare, mederi. Sed nũc ad erectũ in cruce dominũ, oculos ſubleuemus. Quid ſibi vult rogo deuotiſſima virgo, quòd Deus infinitæ maieſtatis, quem poteſtates & dominationes cõtremiſcũt, in medio duorum latronum delegerit crucifigi? MAR. An ignoras, quia primi parentes noſtri pepigerãt fœdus cum morte: & pactum cum inferno ſubierant? Videntes enim furem, currebãt cum eo. Hinc Eſaias, & illorũ inobedientiã, & perfidiam notans, Principes,

cipes, inquit, tui inobedientes ſocij fuerũt, Hanc ergo impiã ſocietatẽ, vt Chriſtus diuelleret, & ſocios nos faceret Angelorũ, voluit vt latro cõprehẽdi, pro latrone Barabbam reprobari, & inter latrones crucifigi. DOM O amabilem inclinationẽ, qua potenti humilitate antiqui hoſtis ſuperbiam Chriſtus cõfundit. Ille conabatur in cœlũ aſcẽdere, Chriſtus dignatus eſt in cruce pẽdere: Ille eſſe voluit Dominus Angelorũ, Chriſtus factus eſt ſocius latronũ. Ille nitebatur eſſe ſicut altiſſimus, Chriſtus vt virorum nouiſſimus voluit æſtimari. Ac proinde verè digniſſimus, vt in nomine IESV omne genu flectatur cœleſtium, terreſtriũ & infernorũ. MAR. Fideli oculo iſta contueris, fili Dominice, & bene tibi ſapit humilitas Dei tui. Vidiſti eius profundiſſimam humilitatem, & contẽplare nunc dulciſſimam bonitatem, qua pro ſuis inimicis cum lachrymis deprecatur. DO. Eia & nunc flens recolo, quomodò cõfixus, extenſus, diſſipatus, pro ipſis patrẽ exorauerit, dicẽs, Pater ignoſce illis, nõ enim ſciunt quid faciunt. MAR. Hinc ſatis aduertis, quàm benigna, & verè dulcis illa anima fuerit, quæ tantis amaricata doloribus, à pietatis officio nõ ſe potuerit cõtinere. Illi furiis pleni clauos acriter infigũt, Chriſtus cũ lachry-

mis ipſis veniã deprecatur. Illi ſacrilegum caput ante crucẽ exagitãt, Chriſtus eis ſuũ reuerenter inclinat. Illi lætis vultibus ſuas pœnas aſpiciunt, Chriſtus triſtiſsimo vultu illorũ inſaniis miſeretur. Illi ſubſannantes irrident, Chriſtus ſuper eos vbertim illachrymatur. Illi inter latrones appẽſum, vt ſceleſtiſsimũ aſpernãtur, Chriſtus eos quaſi inſontes patri excuſare conatur. DOM. O animã verè dulciſsimã, quæ in tanta hominum inſania tam benignam indulgentiam exhibuit, & pro noſtris perſecutoribus exorare nos docuit. Sed vidi domina, quod tu quoq; ipſa vidiſti, vultũ pendẽtis fuiſſe triſtiſsimũ. MAR. Hæc mœſtitudo vultus de animi mœrore deſcendit. Multæ nanq; illius triſtitię rationes. Ego cruci eius gemebunda & mœſta vehementer aſsiſtens, dolorum ſuorum pars magna fui: magis enim meas, quàm ſuas anguſtias dulcis filius deplorabat. Vidẽs ergo mei cordis amaritudinem, vidẽs quoq; ſaluandorũ paucitatẽ, & de tantis beneficiis impiorũ hominũ ingratitudinem, tactus dolore cordis intrinſecus mœſtitudinem mẽtis, vultu exterius demonſtrabat. Verùm huius triſtitiæ gratia exhilarantur in oleo vultus noſtri, & caput noſtrũ inungimus, & faciem noſtram aqua ſapientiæ ſalutaris diluimus. Hæc tri-

ſtitia æternã à nobis mœſtitudinẽ excludit & ad gaudia manſura intromittit. DOMI. Ecce audiui exultans huius abs te triſtitiæ rationẽ. Verũ quid cauſæ eſt obſecro, quòd in quinq; corporis ſui ſenſibus tã acriter voluerit turbari? Aures enim eius audiebant opprobria, oculi ludibria; nares fœda ſputamina, guſtus acerba pocula, tactus ſpinarũ & clauorũ acumina. MA. Laudo te qui Dei tui pro te patiẽtis tam exactè ſupplicia numeraſti. At nunc huius turbationis accipe rationem. Niſi enim in ſuis ſenſibus Dominus turbaretur, nunquàm poſſes tuos ad tranquillam reducere pacẽ. Nunc verò ceſſat abs te vanus pruritus aurium, concupiſcentia oculorum, illicitorum tactuum delectatio, ciborũ, odoramentorúmq; voluptas. Caſtificatis itaq; ſub diſciplina ſenſibus tuis hoc magnum habebis in præmio, vt in illo regno ſuperno Deus tuo ſit lumẽ viſui, balſamũ olfactui, roſa tactui, cithara auditui, & mel guſtui. DOM. Optimè me afficis benigna mater: ſed quid rationis cõtinet illa ſui corporis vndiq; facta diſruptio? Pendebat enim cõciſſus vulnere ſup vulnus, ſaucius, diſsipatus, rubricatus. MAR. Et tu ergo Dominice nota, vt facis, hoc rubrum reclamatorium. Habent enim aucupes eum morem, vt cùm aues venaticas ad

manum cupiunt reuocare, quę liberius vagantur, rubrũ eis & cruore reſperſum recla matoriũ à lõge demõſtrent. Aues itaq; eſcã arbitrantes, ad nutũ ſe reuocãtis aduolitãt. Peccante primo parente totum genus humanum de manu auolauerat cõditoris. Sed vt poſſet homo vagabũdus, & erraticus reuocari, Deus vnigenitus meus ſanguine cõſperſum in cruce reclamatorium exhibuit, quò auolãtes animas ad ſe reuocauit. Oſtẽdit enim cordium vulnera citò poſſe ſanari, qui pro medendis vulneribus ſic vulneratus fuit. DOM. Ita eſt planè ſicut tu aſſeris. Libenter enim nos morbidi vulneratũ amplectimur ſaluatorẽ, vt anima noſtra reſarciatur, & ſanitas permãſura donetur. Sed quid ſibi vult, rogo, copioſiſſimus ille ſacri ſanguinis effluxus, qui de manuũ pedúmq; vulneribus tãta vbertate deſcendit? MAR. Legiſtíne quomodo Moyſes vaſa ſanctuarij ſanguine reſperſit, quódq; in lege penè omnia in ſanguine mũdantur, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio? Summus quoque Sacerdos ſemel in anno cum ſanguine introibat in ſancta ſanctorum. Hæc omnia ſi volueris myſtica ratione diſcutere, facilè reperies, cur propitiator generis humani ſanguinem ſuum voluerit in cruce diffundere. Hîc ſanguis antiquam patris iram

iram mitigauit, Angelos ad pacẽ reduxit, cœlos aperuit, tartara vacuauit, diabolum confregit, & totius mũdi peccata deleuit. DOM. En iam licet nobis haurire aquas in gaudio de fontibus vulnerum ſaluatoris, qui nõ in ſanguine alieno, ſed per propriũ ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, vaſa ſanctuarij clementer aſpergens, ſuo videlicet ſanguine electorum animas repurgãs. Animaduerti prætereà ꝙ in cruce pendens vnicus tuus brachia ſua nimis indulgenter expandit. MAR. Bene aduertiſti: ſed recole, quæſo, quomodò olim Adam inobediẽs fugerit procul à facie Domini, irã veritus, & vindictam. Ecce nunc dulciſſimus miſerator brachia expandit, cupidus fugientem recipere, ſuſceptũ complecti, complexum deoſculari. Quantumuis magnus peccator quis fuerit, cõſideret pietatem brachia expandentis, audiátq; vocem poſt tergũ monentis, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. DOM. Suauem ſpirant amorem verba quæ dicis, miſericordię mater: ſed & puto eandem ſignificare clementiã, quòd manus pedéſq; ſinit ſpiculis transfigi: vt oſtendat ſcilicet, nolle ſe redeũtem peccatorẽ, aut manibus ferire, aut pedibus repellere. MA. Bene id exiſtimaſti. Scito tamen culpam nunc ma-

nuum deleri, quas ad poma noxia Adã primus extendit. Ille enim digitos expãdit ad lignum vetitũ, Chriſtus verò ad crucis ſupplicium, vt noxiã vſurpationem innocens pœna conuelleret. Pedes verò Adæ & ſuæ ſobolis prę ſto erãt ad curſum mali operis, quos Dominus fecit in via conſiſtere mandatorum, dũ ſuos pedes patibulo affixit, vt iam clamare poſſit, Pes meus ſtetit in directo. DO. Hinc planè nũc colligo, virgo Maria, quomodò vetus homo noſter cũ Chriſto crucifixus ſit, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Hinc etiã colligo, quomodò trituratus ſit Moab in cruce ſub domino, ſicut terũtur paleæ in plauſtro: & extẽdit manus ſuas, ſicut extendit natãs ad natandũ, ſcilicet in modũ crucis. manus enim diaboli ſub Chriſti manibus ſunt confixæ, quia per crucis mortem omnis ei nocẽdi poteſtas ſublata eſt. Expoliauit quippe vnigenitus tuus principatus, & poteſtates traduxit liberè, palam triumphans illos in ligno crucis. MA. Prudenter hoc tu myſteriũ cõcepiſti. Quòd autem vidiſti eũ in cruce toto corpore longè latéq; diſtentum, ideò id fieri benignus redẽptor ſuſtinuit, vt tu poſſes cõprehendere cũ omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundũm. Vt ſit lõganimis

in

in aduerſis,latus in operibus charitatis,ſublimis in ſpe æternitatis, imus in timore humilitatis:cùm neſciat homo,vtrum amore,an odio dignus ſit.DO.Intelligo myſterium.Cupio tamen profundius noſſe,quid illa venarum omnium acerba diſtentio velit exprimere. Nam ſicuti in cithara nerui, ita & in cruce ſaluatoris venæ protenſæ ſunt. MAR.Placet quod de cithara ſubinfers exemplum.Nam & cithara Dauid,qua dęmonium à Saule pellebat,dominicæ crucis typum exprimit.Nerui in cithara diſtenti ſuaue reſonãt,ita & Dominus dulcem in cruce cecinit melodiam.In hac cithara crucis ſunt ligna duo, tres claui, & venæ corporis locum obtinent chordarũ. Plectrum verò lingua Chriſti eſt, quo ſeptem notulas interiori capiendas auditu deprompſit. Ecce habes, mi Dominice, citharæ exemplum, quod dediſti. DOM. Habeo fateor. Sed ſeptem illas notulas quæſo vt audiam. MARIA. Notula prima fuit magnæ pietatis, quando me deſolatam virgini Ioanni commendauit, dicens: Mulier ecce filius tuus. Secunda fuit miræ charitatis, quando in ipſo omnium pœnarum feruore pro ſuis deprecatus eſt inimicis, Pater, inquiens,ignoſce illis. Tertia notula eſt miſericordię,Hodie mecum eris in paradyſo.

Quarta compaſſionis, dum corruptam in primis parētibus humanam naturā deplorat, dicens, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quorū enim aſſumpſit naturā, horum plangit & miſeriam. Quinta fuit notula deſiderij, quod expreſſit, dicēs, Sitio, ſalutem ſcilicet animarū. Sexta humilitatis, & confidentiæ, dicens, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum: omnem honorem patri tribuens, non defectum virtutis, ſed confidētiam, inſinuat eiuſdem ſe eſſe cum patre poteſtatis. Septima eſt notula perſeuerantiæ, vbi ait, Conſummatum eſt: vt & nos opera iuſtitiæ vſque in finem conſummantes, mortem in cruce cum domino ſortiamur. At nūc fili Dominice quoties te apprehendit humana tētatio hanc cū Dauid citharam tange, & dęmonium abs te citius effugabis. DO. Probè admones, chriſtifera virgo, nam & hoc ipſum Eſaias pollicetur dicens. In tympanis & in citharis & bellis præcipuis expugnabunt eum. Sed quid eſt, obſecro, quod dominus IESVS rauca & miſerabili voce in cruce pendens exclamauit? MAR. Adam olim territus ad vocem Dei, in paradyſo deambulātis ad aurā poſt meridiem, conſcius ſuæ nequitiæ fugit, & abſcondit ſe, & ſub ficulneæ foliis latitauit. Hunc ergo pauidū ad veniam cupiens Dominus

minus animare, voce lachrymabili Adæ ruinam miſeriámq; deplãgit dicens, Deus meus quare dereliquiſti me? Hanc vocem tranſgreſſor obaudiẽs, de latebris exit con ſcientiæ, & ad ſpem indulgẽtiæ refloreſcit. Atque ideò etiã hęc vox alta & valida fuit, vt internam cordis ſurditatẽ diſrumperet, & almi ſpiritus inſufflationem admitteret homo, olim ad diuina ſurdus & inſenſibilis. DO. Multos (heu dolor) etiam poſt hunc clamorẽ ſurdos aſpicio, qui à veritate quidem auditũ auertunt, ad fabulas autẽ conuertũtur. Sed hos dimittamus, tu mihi præſta benigna parẽs, vt audiam ego quid loquatur in me dominus Deus. At nunc non ſine fletu meminiſſe poſſum lachrymarum Dei mei in cruce plorantis. Nam & tu quoque gemẽs vidiſti exundantiam fletuũ ſuorum, cùm tanquàm è duobus fontibus ita ab eius oculis lachrymæ proſilirent. MAR. Hæ lachrymæ, fili, me ſæpe in fletus maximos concitarunt. Plorans enim plorauit in nocte, in ſcilicet Iudæorum cæcitate, & lachrymæ eius in maxillis eius. Verùm hîc etiam animaduerte benigniſſimam propitiatoris tui clementiam. Spinis ſpiculíſque trãsfoſſus, & mille vallatus anguſtiis, nihil horũ memor, veſtras pótius clades, veſtras illachrymatur anguſtias. Nam filij Adam à

paradyſi ſedibus extruſi,& in hanc miſeriæ vallem proiecti,multis quotidie replentur & vitiis,& miſeriis : ac tandẽ(quod omniũ grauiſſimum eſt) hinc expulſi per mortem æternis incẽdiis immergũtur. At dominus Ieſus filius meus miſertus ſuper magnitudine mali,in hanc vallem miſerię vltrò deſcendit.Et hominis miſerias in ſe recipiẽs, ſanguine & lachrymis expiauit.Hæ lachrymę igneas malarum cupiditatũ catenas effringunt, hæ lachrymæ lapidea corda permolliunt:hæ lachrymæ æternas ambuſtiones extingunt,&refrigeria manſura conficiunt. DO. Verè in indulgentia ſua(vt concinit Eſaias) redemit nos legifer noſter, & rex noſter,& leuauit nos cũctis diebus ſeculi.Sed vę nobis filiis Adam,qui hîc ridemus , & ludimus , & illudimus lachrymas Dei noſtri.Ipſe noſtras calamitates illachrymatur , & nos amore amantiũ freneticorũ ſanos nos arbitramur,cùm ſimus miſeri,& miſerabiles,cęci,lãguidi,vlceroſi. MA. Cõprime parumper Dominice zelũ tuum,& ſi quid aliud in cruce vidiſti quod te permouet,ediſſere. DO.Mouit me,fateor,facies illa pendẽtis,pallida,exãguis,macilẽta. MA. Et me quoq; nõ mediocriter mouit.Vehementem tamen hîc pallor amorẽ exprimit redimẽtis. Palleat omnis amãs,(ait ethnicus

cis quidã) color eſt hîc aptus amãti. At quo niam ſponſus ſponſam ſuã (Eccleſiã dico) vnicè adamat, hũc amorẽ oſtendere voluit palore vultus, exeſáque macie. DO. Decet etiam hic pallor omnem verè Deũ amantem Chriſtianũ, quẽ efficit & ciborũ parcitas, & ſtudij diſciplina cœleſtis. Veruntamẽ his lachrymis, his palloribus miſerator noſter IESVS Chriſtus ſuſpiria iunxit, gemitus, & ſingultus, qui de illius dulciſſimo diuinóq; pectore erũpebant. Tu rogo Chriſtifera virgo horũ gemituum aſtrue rationem. MAR. En & ipſa nunc quoq; lachrymas retinere non poſſum. Noueris tamen eandẽ eſſe rationẽ gemituũ, quæ & lachrymarũ. Tu noſti (dicente Eſaia) quòd Deus poſuerit in eo iniquitates omniũ noſtrorũ. Has itaq; ſuper ſe recipiẽs, cõtritione permaxima, ſuſpiriiſque & lachrymis penitus expiauit. Non enim ſuffecit optimo propitiatori mundi peccata ſolis corporis tormentis, & pretioſi ſanguinis effuſione delere, niſi etiã cordis dolores amariſſimos pro eis, benignè aſſumeret, & infinita contritionis amaritudine ſe mactaret. Iã aduertis (ni fallor) quę ſit horũ ſingultuũ propinqua ratio. Tã ingens enim & profunda fuit cordis eius cõpunctio, vt nõ niſi ingemiſcere potuerit, & lachrymari. DOM. O viſcera

nunc Dei noſtri, qui pro ſua creatura ingemiſcit & dolet: malitq; peccata noſtra cum ſua amaritudine expiare, quàm iuſtè punire. Sed quid rogo cauſæ eſt, quòd ſe ſitire tã anxiè proclamauerit? MAR. Sitis iſta cupiditatum tuarũ ſitim extinguit, vt in reliquũ ſitiat anima tua ad Deũ fontẽ viuũ. Quàm perditè Adã ſitiuerit, Dei ſapientiã ambiẽs, & maieſtatẽ, ex Geneſi ſatis id noſti. Inde etiam Adæ ſoboles ſecum hanc ſitim quaſi funiculũ trahens, in modicis ſemper illecebris exæſtuat. Hanc ergo ſitim Chriſtus vt extingueret, & mellifluos perẽnis dulcedinis fontes aperiret, ſitire voluit, & amaro fellis poculo fatigari. DO. Nunc ſatis intelligo, hac ſiti atque hoc felle primæ matris vſurpata conuiuia, & diram pomorum eſuriem expiari. MA. Bene intelligis, atq; ideò etiam cùm vnigenitus meus hunc potum ſummis labiis attigiſſet, dixit, Conſummatum eſt: oſtendẽs ingluuiei culpam acerbo felle terminatam. DO. Hoc poculum cum accepiſſet Dominus, vt oſtenderet ſe omnia conſummaſſe, inclinato capite, tradidit ſpiritum. Rogo nũc re intemerata genitrix ediſſere mihi huius inclinationis & mortis ſacramentum. MAR. Quod requiris Dominice in promptu eſt. Iſta humilis diuini capitis inclinatio humani generis malè ere-

ctam

ctam ſuperbiam deprimit,& deflectit. Ambulabant enim filij Adam contra Deum erecto collo,& pingui ceruice ſe armabant. Sed miſericors atq; humilis Chriſtus hanc ſuperbiam ſanatus caput patri reuerenter inflectit,ita corpore,vt corde ſe ſubmittẽs. Optauerat præthereà olim ſponſa in Canticis oſculari oſculo oris ſui. Quis ait, mihi det te fratrẽ meũ ſuggentem vbera matris meæ,vt inueniam te foris, & deoſculer te, & iam nemo me deſpiciat? Tunc reuera foris frater Chriſtus inuẽtus eſt,quando extra vrbem eiectus,in monte palam crucifixus eſt. Oſculum itaq; diu quęſitum ſponſa ſuſcepit, quãdo Chriſtus os porrigens,caput in ligno deflexit. Caput etiam inclinat, vt perpeſſi ponderis oſtendat grauitatẽ,vt ſuam nobis ingerat paupertatẽ,vt de conſummata paſſione patri exhibeat gratitudinem , & vt ad ſe clamantiũ vota propitius exaudiret. Cur autẽ mori voluerit,nõ opus eſt vt ſolicitus inquiras,cùm certũ habeas, mortem æternã ſua morte cõuelli : & poſt vitam hìc datam gratiæ, vitam illic perpetuam reuelari. DOM. Optimè te imbuente, pia virgo,refectus ſum. Nunc abs te didici omnia quæ conſtat filiũ tuũ aut egiſſe, aut perpeſſum eſſe,amorem,humilitatem,clementiam maximã redolere. Atq; in eãdem

credo venire dulcediné, quòd poſt acceptam morté latus ſuum militari lancea voluerit tranſpungi, vt ſcilicet per vulnus lateris amor pateſceret cordis. Nam & ipſa lancea ad cor vſque proceſſit. MAR. Nunc palam intelligis, non habere filios Adam quod querulẽtur, paradyſi ſibi ianuã obſeratam eſſe. Ecce alia illis ianua patet longe illa dulcior, amœnior, fructuoſior. Per hãc ingredi poſſunt ad cor ſaluatoris, à corde ad animã, ab anima in diuinam claritatis abyſſum, vbi nõ tẽporales, ſed qui nõ marceſcãt fructus ſuauiſsimi decerpantur, vbi ſerpens deceptor nullus pertimeſcitur, vbi nemo aut expellitur, aut cõtriſtatur. In hãc cauernam quoties tẽtaris, ingredere, illic abſcõdere donec tranſeat indignãtio. DO. Delector, mihi credo, in verbis Gratiæ, qui procedunt de ore tuo. Nõ iam fruſtra Adã ſubter cõſuta perizomata ſe timidus abſcõdat ab ira Dei, habet nunc aliud latibulum multò ſecurius, latus ſauciũ ſaluatoris. Sed antequàm ad ſepulturãDomini veniamus, oro te ô ſanctiſsima, vt me doceas, quid tres illæ cruces ſignificent, in quibus cum latronibus eſt appenſus. MAR. Tres cruces tria martyria ſunt Malorum, ſcilicet hominum, Pœnitentium, & Perfectorum. DO. Pœnitentes, & Perfectos homines in cruce

cruce pẽdere minimè dubito: ſed quo pacto reprobi crucẽ habeant, nequeo cõprehendere: præſertim cùm ipſi lætẽtur, dum malè fecerint, & exultẽt in rebus peſsimis. MAR. Ita'ne excidit tibi quod in libro Sapientiæ ipſi de ſua cruce confitentur? Ambulauimus (aiunt) vias difficiles, & in via iniquitatis & perditionis laſſati ſumus. Hieremias quoq;, Vt iniquè agerẽt, inquit, laborauerũt. Et Eſaias: Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere nõ poteſt. Et Sapiẽs, Sẽper præſumit ſæua perturbata conſcientia. DO. His teſtimoniis contradici nõ poteſt: ſed ipſam crucẽ Malorũ velim agnoſcere. MA. Superior pars huius crucis eſt Superbia, qua laborãt miſeri, vt aliis dominẽtur. Inferior pars crucis eſt Luxuria qua tãquàm in ſtercore volutãtur. Cõputreſcunt enim iumenta in ſtercore ſuo. Dextrũ cornu Auaritia, vt diuitiæ cum ſudoribus acquirãtur. Siniſtrũ Inuidia, vt de bonis aliorum crucientur. DO. Vidi mater funeſtiſſimam crucẽ, ſed putabimus'ne eos ab hac cruce in paradyſum conſcendere? MAR. Imò verò in infernum demergi, vt de cruce tranſeãt ad crucẽ, & ab armis ferreis incidant in arcũ ęreum. Sed nunc alias duas cruces tranſeo breuiter. Crux Pœnitẽtium habet quatuor cornua, ſcilicet Contritio-

nem, Elongationē, Ignoſcibilitatē, Reſtitutionē. Ab hac cruce in paradiſum cū iuſto latrone cōſcenditur. Crux verò Perfectorū, in qua Chriſtus defigitur, hęc habet cornua, Timorē, Laborē, Aduerſitatē, Cōtemplationē. Sed cupis forſan fructuoſius aliquid de his crucibus noſſe. DO. Cupio, ô mitiſſima, ſi dignaris. MAR. Habes penes te, Dominice, tria quæ te crucifigere oportet, Spiritū, Carnē, & Mundū. Spiritū cum Chriſto, carnem cum latrone dextro, mūdum à ſiniſtris cū impio. Crux ſpiritus eſt feruor deuotionis, cuius ſunt cornua, amor, ſpes timor, & dolor. Crux carnis rigor eſt diſciplinæ, cuius ſunt brachia, vigilia, abſtinentia, aſperitas veſtiū, diſciplina verberū. Crux verò qua mundus defigitur eſt paupertas ſpiritus, cuius ſunt cornua, contēptus gloriæ, pecuniæ, patriæ, parentelæ. Habes iam, vt arbitror, ſufficientē de his crucibus inſtructionem. Sed quæſo te, mi Dominice, qui te aſſeris in cruce vidiſſe dominum, me quoq; matrem eius ſub cruce aſſiſtere non vidiſti? DOM. Quid'ni viderim, ô mitiſſima mater? Neque enim nūc quidem eius poſſum viſionis ſine gemitu meminiſſe. Vidi nempe te ſub cruce pallidam, exanguem, miſeram, deiectam, tremebundā, & mille doloris gladiis tranſuerbera

Crux ſpiritus.

uerbera

uerberatã. Cùm verò ſaucius & extinctus recumberet in ſinu tuo vnigenitus tuus, animaduerti te immẽſis fletibus exũdantẽ, & plagas eius innumeris lachrymis diluentem. Hæc dum ego cernerẽ compatiebãtur tibi omnia viſcera mea. MAR. Ego dum opportunũ fuerit munerabor tibi pietatem iſtã. Noueris tamen me in paſſione filij typũ Eccleſiæ tenuiſſe. Hæc enim cùm ſpõſa ſit Chriſti, & eius ſanguine redẽpta, & redimita, debet eius cruci aſsiſtere, lachrymas doloris effundere, ſinu pietatis repauſare, vnguento deuotionis illinere, ſyndone caſtitatis inuoluere, cordis hoſpitio ſepelire, ne peccatũ introëat, os ſepulchri prę munire. Facilè enim Chriſtus amittitur, ſi perfidè reſeratur ingreſſus. DOM. Non ſegni aure hæc abs te pia virgo recipio. Sed nunc quæſo ad ſepulturæ myſteriũ gradiamur. Neq; ſine mira ratione eſt, cur Deus omnipotẽs, & maieſtatis immẽſę crudeli morte perfunctus linteaminibus voluerit obuolui, & tanquã cadauer putridũ cũ mortuis ſepeliri. MAR. Legiſti apud Eſaiam Dominũ dicentẽ, In indignatione mea percuſsi te, & in reconciliatione mea miſertus ſum tui. Graui enim indignatione Adã, & ſua proles percuſſa eſt, quando dictũ eſt eis, Terra es & in terrã ibis. Verùm

Cur Maria ſub cruce, & in ſepultura.

Cur dominus ſepultus.

in recõciliatione magna Dominus miſer-
tus eſt eis, quãdo, vt hanc ſentẽtiam ſolue-
ret, in corde terræ ipſe voluerit ſepeliri.
Quid nũc murmurat homo viuens ꝓ pec-
catis ſuis. Ecce quicquid Deus homini pro
ſcelere inſtituit perferẽdum, miſericordia
motus vltrò ſuſtinuit, vt vſq; ad miſerabi-
lem deſcenderit ſepulturã. DO. Incaleſco
mater ex his quæ tu loqueris. MAR. Eſt ta-
men, vt idẽ aſſerit Eſaias, ſepulchrũ iſtud
admodũ glorioſum. Nã iſte in tumulo Dei
ſopor à mortis ſomno corda mortaliũ ex-
cutit, hîc ſopor dæmonis ſuper nos vigilã-
tiam obdormiſcere facit, hîc ſopor ad vitæ
gratiã nos reſtituit, hîc ſopor ad vidẽdam
Dei gloriã cordis nobis oculos reſoluit.
Nec vacat magno ſacramẽto, ꝙ hoc diui-
nũ corpus iacet in tumulo, multo vulnere
ſauciũ, põderoſum, obſcurũ, ſpinis ſpiculiſ
que trãſpunctũ, vt tu haberes in illa reſur-
rectione corpus impaſſibile, mobile, & in-
ſtar ſolis ſubtile, perſpicuum, luminoſum.
Noueris tamẽ nemini hãc gloriã tribuen-
dã, niſi qui veterem hominẽ Chriſto cõſe-
pelierit, vt mortuus peccato, viuat in Deo.
Et ſicut Chriſtus ſurrexit in gloria patris,
ita & ipſe perambulet in nouitate ſpiritus,
nõ in vetuſtate morituræ carnis. DO. Sacra
mentũ quod nunc aperuiſti, ò ſapientiſſi-
ma, ve

ma, verè magnũ & ſublime eſt. Donet mihi tuis meritis Deus, vt ſicut quę dixiſti potui intelligere, poſſim & opere cõplere, & pleno corde diligere. MAR. Ecce quę à me quæſiſti paſsionis myſteria, etſi non ad liquidũ omnia, quę tamen pro tempore cõmodius dici poterant, libenter aperui. Verùm vt me tibi beneuolã fuiſſe ac munificã gratuleris, in admirabile quoddã huius paſsionis lumen te introducã, quod & oculos tuos illuſtret, & affectum vehementer inflammet: ſequere me. DOMI. En ſequar te quocunque ieris. MAR. Pulſa ad oſtium iſtud, & ingredere. DOM. Ecce aperui, & ingreſſus ſum. MAR. Quid tu vides? DOM. Video heus rurſum ſaluatorẽ in ſua cruce pendentẽ. MAR. Nihil'ne amplius vides? DO. En video ab eius vulneribus conſpargi lucidiſsimũ iubar, quod mihi aciẽ mentis diuerberat, & internos confundit obtutus. Tu mihi rogo hãc refulgentiã tẽpera, & quid videre debeam dignãter oppande. MAR. Hoc quod de crucifixo lumen egreditur, quorſum tendit? DO. Video illud in ſeptem radios diffundi, & neſcio quę olim incognita cupere demonſtrare. MAR. Aliquid vidiſti: at ne diutius te fatigem, noueris in toto vniuerſo ſeptem hactenus res occultas fuiſſe homini: quas hoc lumine

quod de crucifixo profluit, ſole clarius poreris intueri. DO. Et quæ ſunt obſecro hæc ſeptem hactenus ignorata? MAR. In hanc caliginoſam noctem dum verſaretur genus humanum, ignorabat quid Deus, quid Spiritus, quid Mundus, quid ſuperus Paradyſus, quid Infernus, quid Peccatum, quid Virtus. At Chriſtus Dei filius (ſicuti nunc cernis) ſeptẽ lucidiſsimos de ſe ſpargit ardores, quibus hæc intuenti cognita efficiantur. Vis igitur noſſe, Dominice, quid ſit Deus? DOM. Cupio domina vehemẽter. MAR. Aſpice in cruce confixũ Dei filium: hîc monſtrat tibi Deum eſſe inſcrutabilis ſapientiæ, qui hac paſsione diabolũ fefellit: Deũ eſſe irreprænhenſibilis iuſtitiæ, qui pro ſatisfactione iuſtum redẽptionis pretiũ requiſiuit: Deum quoq; eſſe inexhauſibilis miſericordiæ, qui pro noſtris delẽdis iniquitatibus ſeipſum in mortẽ tradidit. DO. Ecce te adoro digniſsime, & dulciſsime redẽptor, qui in hoc lumine paſsionis tuã mihi diuinitatem aperire dignatus es. Nunc enim agnoſco, quòd pro tua ſapiẽtia plurimùm es admirandus, pro tua iuſtitia humiliter reuerendus, pro tua miſericordia dulciter amplexandus. IESVS. Accepto Dominice, & gratam habeo deuotionem tuam. At nunc ex mea paſsione cogno

Nota ſeptem hactenus incognita.

ne cognoſce, quid ſit Spiritus rationalis, nam & hoc quoq; (vt mea mater aſſeruit) hactenus homini mãſit incognitũ. Trifariã nẽpe, Spiritus rationalis diuiditur: Eſt ſpiritus Angelicus, ſpiritus Humanus, ſpiritus Diabolicus. Intellige nunc, Spiritus Angelicus quàm ſit benignus, qui me ſuũ regẽ, ſuũ gaudiũ pro humana pertulit ſalute ſpiculis configi. Quàm ſit Humanus ſpiritus dignus, & ſublimis, pro quo redimendo amara voluerim morte defungi. Quàm ſit teter, acerbus, & crudelis Spiritus diabolicus, cuius nequiſsima ſuggeſtione in hac cruce defixus fui. DOM. Hac luce perfuſus mitiſsime Domine, agnoſco ſanctos Angelos eſſe ab homine diligendos, humanos ſpirit⁹ ad iuſtitiã inbuẽdos, tetros verò totis nixibus fugiẽdos. IESVS. Vnde id agnouiſti? Verum nunc ex mortis meæ lumine aſpice, quid ſit mũdus. Intuere quæſo, mundani homines quam fuerint cæci, qui me verã Dei lucẽ agnoſcere noluerunt: dilexerunt enim magis tenebras quã lucẽ. Intuere etiam quàm ſint ſteriles, qui caduca ambientes, me quaſi inutilem contẽpſerunt: quàm ſint reprobi & iniqui, qui me Deũ gloriæ crudeliter peremerunt. DOMI. At nũc video, ô mi Domine, quod etiam flens dico, quoniam vſque in hanc

horam in ſecularibus perſonis hæ nequitiæ perſeuerant. Nam te ſuum propitiatorem non reſpiciunt, tuos pacis & iuſtitiæ fructus prece non ambiunt, & te rurſum ſuis iniquitatibus crucifigũt. IESVS. Verum dicis, fili Dominice, & hîc ingens & aſsiduus dolor cordi meo, cùm nunc tam ingratos & aduerſos à me cũctos intueor. Sed nunc ad quartum, quod clauſum erat, obtutus tuos defigito. Reſpice igitur quomodò mea paſsio tibi aperit, ſupernùs quid ſit paradyſus. Nã ſi tormenta quę pertuli diligenter inſpexeris, videbis Paradyſum faſtigium eſſe totius glorię, ſpectaculum omnis lætitiæ, & promptuariũ infinitæ opulentiæ. DOM. Tuo dono illuſtratus intelligo, piẽtiſsime ſaluator, ꝙ in paſsione ideò volueris nouiſsimus hominum æſtimari, vt nos ad faſtigiũ gloriæ ſublimares. Ideò ſummè innocens voluiſti vt reprobus aſpernari, vt nos reos immẽſa cum vultu tuo lætitia cõpleres. Ideò tanta paupertate, qui ditiſsimus es, fatigari, vt tua nos regni tui opulẽtia diuites faceres. Sed quis te quibit pro hac tua charitate dignis efferre præconiis? IESVS. Verùm nunc fili Dominice, quintũ quod neſciebat mundus Infernus eſt, locus vtiq; plenus egeſtate & penuria, locus plenus vilitate & ignominia

Parady-ſus.

Infernus.

minia, locus plenus acerbitate & miſeria. D O. Certiſſimè ita eſſe conſidero. Nam vt à nobis, dulciſſime miſerator, auerni egeſtatem excluderes, ideò pauper, nudus, ſitibundus in cruce defigeris. Vt à nobis inferni ignominiam remoueres, multis tu probris, vituperiis, & ludibriis fatigaris: & vt gehennæ æterna à nobis ſupplicia diuelleres, poſt innumera tormenta acerbiſſima morte perfungeris. Sed væ his, qui poſt cõcluſa tartara rurſum ſuis ſe illic iniquitatibus immergunt. I E S V S. Congratulor fili lumini tuo, dignus qui duo reliqua olim ignorata cognoueris. Sextum itaque clauſum homini eſt ipſa Virtus. Ex hac mea paſſione agnoſce, quoniam virtus eſt pretioſa, eſt & fructuoſa. Eſt enim pretioſa, quia malui vitam amittere, quàm iuſtitiam non exequi, quàm non exhibere obedientiam, humilitatem, miſericordiam. Eſt etiam ſpecioſa, quod tu quoque mea mater agnoſcis, cùm videris eam relucere in cõtumeliis, in ludibriis clareſcere, in tormentis victoriã obtinere. Eſt quoque fructuoſa, quia tartara confregit, cœlos aperuit, patrem mitigauit, peccatum exploſit, & perditũ omne reſtaurauit. D O. Hinc animaduerto, mitiſsime redemptor, cum quanto labore virtus à nobis ſit expe- Virtus.

tenda, adamanda, cuſtodienda. IESV. Poſtremum quod erat homini occultu ipſum eſt nequiſſimum Peccatum. Nu prudenter, fili animaduerte, quàm dete ſtandum ſit omne peccatum, cùm ad eiu expiationem neceſſe fuit cōmitti tam gra ue piaculum, poni tam nobile pretiū, tan difficile medicamentum. Habui enim ego crudeliter perimi, vt poſſet peccatum in meis electis occidi. DOMI. Magna digna-tio tua, ſuauiſſime Deus. Sed vę nobis miſeris, poſt tam difficilem peccati expiationem tam libenter rurſum peccatis inuolui mur qui te Dei filiū conculcamus, qui ſanguinem tuum pollutum ducimus, qui ſpiri tui gratiæ contumeliam facimus, & veteribus delictis noua quotidie cumulamus. Ex hac tua paſſione Domine ſicut peccati magnitudinem, ita & eius inexpiabilem pœnam agnoſcimus. Delinquentibus enim nobis poſt acceptam tantæ miſerationis indulgentiam, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia. Non quòd peccans, ſi doluerit, non poſſit paſſionis tuæ adiutorio vti, ſed quòd rariſſimè pœniteat, qui tantam gratiam ſuperba ceruice contempſerit. Sed nunc habeo immortales gratias dignationi tuæ, ſapientiſſime ſaluator, qui me tua paſſione redemiſti, qui tuo me lu-

Peccatū.

mine

mine irradiaſti, qui vniuerſalem rerum omnium notitiam mihi clariſſimam tribuiſti. Tibi quoque mitiſſima parens grates refero ſempiternas, quę mihi paſſionis huius myſteria aperuiſti, quæ me in hanc lucis gloriam intromiſiſti, & vnigenitum tuum mihi tam propitium & beneuolum effeciſti. Sed quęſo te, vt mihi hîc tecum liceat permanere, nam bonum eſt mihi hîc eſſe. MAR. Maiora tibi, mi Dominice, & ſublimiora, ſi iuſtè vixeris, præparantur. Intereà nũc perge ad fratres tuos, & quod in hoc cõclaui clam vidiſti, palam cunctis ediſſere: & lumine, quo plenus es, alios illuſtrare conſueſce. Sicuti enim maledictus eſt, qui frumenta abſcondit in populis, ita & qui lumen occultat in tenebris. Perge ergo, & quod in aure audiſti, prædica ſuper tecta. DOM. Faciam quod hortaris. At nunc dulciſſima virgo optime vale, & me tuo vnigenito chariſſimum redde.

MAR. Et tu fili Dominice vale, & noſtri in te beneficij memorem face.

***

FINIS.

LECTORI BENEVOLO
Theobaldus Paganus S.

HAbes hîc (amice Lector) ad operis huius calcem ex alio autore Dialogos duos & pios, & venuſtos, de cognitione ſuipſius: quod omnium difficillimum (nec iniuria) exiſtimabat magnus ille Vir Socrates. Cæterùm ea gratia hos adiunximus (conſilium enim noſtrum ad promouenda tua ſtudia intelligas, uelim)ut epitomē quandam omnium eorum ad quæ libri inſcriptio pertinet, & veluti breue compendium habere poſſes. Hoc qualecunque eſt, vt æqui bonique conſulas etiam atq; etiam rogo. Bene Vale. Lugduni, Ex Calcographia tua, Idibus Iulij.

NOSCE

NOSCE TE IPSVM, DIALOGVS.

REINERVS, STEPHANVS.

AVdin'tu homo ſapientiſſime? STEP. Sapientem quid me appellas? R. Nam ſemper tertius vis cenſeri Cato. ST. In hoc falſus es: ſed omne ſaxum moueo, vt olim pueriliter deſipiam. R. Age, dic, quid omnium rerum humanarū eſt difficillimum, & quod minus faciunt homines? ST. Noſcere ſe ipſum. R. Non noſcunt homines ſeipſos? ST. Non. R. Tamen quiſque ſui nominis eſt conſcius propriis. STE. Iſtud non eſt ſe ipſum noſcere. R. Ecquid tum eſt ſe ipſum agnoſcere? ST. Eſt in ſe deſcendere, vt inquit Perſius. R. Iuxta, & illud malè capio. STEP. Noſcere ſe ipſum, aut in ſe ipſum deſcendere, eſt per propriā conſcientiam iudicare, & perpendere, qualis ſit, albus, an ater, doctus an imperitus, melior alio, an peior & vitioſior. STEPH. Quis illud poſſet? R. Facilè quiſq; faceret, ſi non ſe ipſum cæco proſequeretur amore, & plus crederet hominum de ſe opinionibus, quàm ſuæ conſcientiæ, quod Perſius prohibet, dicens: Tecum habita, vt noris,

quàm ſit tibi curta ſuppellex. Neque in prę cedenti ſpectes manticam tergo. ST E. Et illud obſcurius eſt, quàm vt intelligere queam, niſi enucleatius dixeris. R. Iubet Satyricus ipſe Perſius, vt quiſque ſuam con ſulat conſcientiam, noſcátq; quantùm criminum habeat, nõ vſque aliorum iudicet, cogitet, & mordeat vitia. ST. Mirum, vnde illa hominum Philautia vel ſuiipſius amor? R. Innata eſt proculdubio, attamen ratione eſt comprimenda. ST. At difficilè eſt ingenitam expungere naturã, namq; licet expellas furca, tamen vſq; recurret: natura enim arti prǽualet. R. Nihilominus ſapiẽs dominabitur aſtris, ſua ſcilicet ſapientia aſtrorum cœleſtiũ inclinationi reſiſtet, illámque refrenabit. ST. Seipſum cognoſcendi poſſétnę lex quædam præſcribi? R. Vtiq;, Plato ille diuinus huiuſmodi præſcri bit modum, dicẽs ſub perſona Socratis ad Alcibiadem, Si anima hominis ſe ipſam agnoſcere velit, in animã intueatur oportet & in eũ animę locũ, in quo eſt virtus ani mæ, ſcilicet ſapientia. Nihil autem animæ humanę ſimilius eſt, & in quo ſe ipſum cõtẽplari poſſit, quàm Deus & ſapientia. ST. Quæ igitur anima ſe ipſam cognoſcet? R. Ea quæ in Deum & ſapientiam ſeſe totam exerit & exercet. ST E. Cognoſcet ille ſe ipſum

ipſum his duobus qui deditus fuerit, Dei & ſapientiæ cognitioni ſiue ſtudio? R. Sic Socrates Alcibiadi perſuadet, Ea namque ſola & certa ſit noſtra prudentia, vt cognito in primis Deo, tum ſapientia enitamur noſtra & bona & mala quanto diſcrimine diſtent intelligere.

Quicquid boni agimus dijs acceptum referre oportere.

PAVLVS, QVINTINVS.

QVid conabimur interim dum hîc deſidemus? Q. Id quod tibi viſum fuerit frugiferum. P. Non decebit & ocioſos & ſilentes nos inuicem, ac ſi bruta eſſemus muta intueri. Q. Negocij vel operis quid agitabimus? ne otioſi reperiamur. P. Colloquamur nonnihil literarij & lepidi, quo & hilariores & eruditiores mutuis reſponſis euadamus. Q. In tuam eo ſententiam. P. Age, reſponde. An quiſquam boni operis aliquid ſuis poſſet exequi viribus? Q. Nihil, ſic namq; & prophanæ & ſacræ teſtantur literæ: inter cæteros tamen Bias Prienenſis protulit, Quicquid boni feceris, ad Deos transferendum eſſe. P. Verè dixit, nam & antiqui quid incepturi, auſpicia ſumebāt, aut oracula cōſultabant Deo-

rum, iudicaturi omnia à Diis dependere. Q. Quod res eſt, ais: nam & Ariſtoteles ab ente entium, purà Deo, aſſerit omnia dependere entia creata, illorúmque opera, actus, & durationem. P. Plato in dialogo de Sanctitate ait: Nihil in nobis bonum eſt, quod Dij non præbeant. Q. Sacris literis conſona dixit. Illæ enim aſſerunt, Omne bonum eſt de ſurſum, à patre luminum, apud quem non eſt mutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. P. Cùm verò omnia à Deo, vel Diis accipimus, quó nam nos illis exhibemus viciſſim gratos? Q. Reſpondet Plato: Dona noſtra illis viciſſim offeremus. P. Quæ? Q. Honorem, venerationem, & gratiam. P. Satis diuinitus loquutus eſt, non potuiſſet Chriſtianus prudentius reſpondiſſe. Q. Quicquid ergo boni feceris, ad Deos, vel ad Deum referendum eſt, nihil tuis viribus aſcribendo, quaſi illis ſolis fretus, egregiè quid feceris, per nos enim (vt ſacræ teſtantur literæ) impotentes ſumus ad aliquid boni faciendum. P. Mali & iniqui ſi quid egerimus, cui imputabimus? nobis ne? Q. Viribus noſtris, non ad Deos, vel Deum id transferendum, tanquam authores: peccare nanque, aut mala perpetrare, potius eſt imbecillitatis, quàm potentiæ. Imbecillitas verò humanæ naturæ eſt,

non

non, diuinæ. P. Ex nobis ideo, quòd male facimus, habemus: quod verò bene agimus, ad Deum cenſes eſſe transferendum? Q. Auguſtinus de Baptiſmo paruulorum inquit: Si à me quæratur, Vtrum homo ſine peccato poterit eſſe in hac vita? Confiteor poſſe, per Dei gratiam: ſed liberum quidem ſuum non habere arbitrium.

*

FINIS.